

INSTYTUT STATYSTYKI
KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO SAC

GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY

rocznik
statystyczny

KOŚCIÓŁ KATOLICKI W POLSCE 1991–2011

WARSZAWA 2014

OPRACOWANIE PUBLIKACJI	Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC GUS, Departament Badań Społecznych i Warunków Życia Zakład Wydawnictw Statystycznych
REDAKCJA	Paweł Ciecieląg dr Piotr Łysoń ks. dr Wojciech Sadłoń SAC ks. prof. Witold Zdaniewicz SAC
ZESPÓŁ AUTORSKI	dr Lucjan Adamczuk Paweł Ciecieląg Andrzej Datko Piotr Dobrołęcki Grzegorz Gudaszewski ks. prof. Edward Jarmoch prof. Józef Jaroń Anna Kozak dr Rafał Lange dr Piotr Łysoń ks. prof. Wojciech Nceel SChr ks. dr Wojciech Sadłoń SAC dr Mateusz Jakub Tutak dr Joanna Wróblewska-Skrzek ks. prof. Witold Zdaniewicz SAC
Współpraca	dr Mikołaj Haponiuk Małgorzata Żyra
Projekt okładki i opracowanie graficzne	Lidia Motrenko-Makuch
Mapy Wykresy	Robert Chmielewski Halina Sztrantowicz
Recenzenci	prof. dr hab. Andrzej Ochocki, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie prof. dr hab. Wojciech Świątkiewicz, Uniwersytet Śląski
Redakcja techniczna i łamanie Korekta	Andrzej Paluchowski Ludwik Bielański, Anna Drewnik, Anna Gorzelana, Urszula Kazimierska, Izabela Krawczyk, Beata Lipińska, Jolanta Mossakowska, Danuta Niwińska

ISBN 978-83-7027-551-8

Druk: Zakład Wydawnictw Statystycznych
Warszawa

Publikacja dostępna na CD oraz na <http://www.stat.gov.pl>

PRZEDMOWA

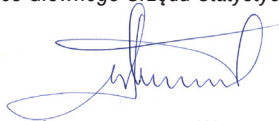
Przekazujemy Państwu publikację znaczącą zarówno dla historii Kościoła, jak i dla statystyki w Polsce. Jest to dzieło wspólne, owoc zabiegów ludzi Kościoła, osób świeckich i duchownych, współdziałających w celu ukazania – poprzez dane statystyczne i ich analizę – prawdy o Kościele w Polsce.

Od ponad 20 lat Kościół i statystyka publiczna w Polsce mogą swobodnie realizować swoje funkcje współdziałając dla dobra człowieka i dobra wspólnego. Taka motywacja legła u podstaw porozumień w sprawie statystyki Kościoła katolickiego podpisanych w czerwcu 1990 r. oraz w lutym 1993 r. między Głównym Urzędem Statystycznym a Instytutem Statystyki Kościoła Katolickiego (ISKK). Jednym z celów tych porozumień było wspólne wydawanie rocznika statystycznego Kościoła katolickiego. Pierwsza jego edycja ukazała się w roku 1991 i obejmowała okres 1918–1990. W niniejszej publikacji, przygotowanej w 20 rocznicę podpisania porozumienia pomiędzy GUS a ISKK z 1993 r., ukazano informacje o Kościele dla okresu 1991–2011. Zespół autorski stanął przed bardzo trudnym zadaniem chcąc ukazać wszystkie główne dziedziny życia Kościoła w Polsce. W porównaniu z poprzednią edycją rocznika z roku 1991 wprowadzono kilka istotnych uzupełnień. Przedstawiono dane dotyczące organizacji i ruchów kościelnych, zamieszczono także informacje o zabytkach sakralnych. Rozszerzony został zakres danych o powołaniach do kapłaństwa lub życia zakonnego, życiu religijnym oraz katolickim duszpasterstwie na emigracji.

Doceniamy pracę redaktorów, grafików i drukarzy, którzy postarali się, aby dzieło godne było tej tematyki. Składamy im w tym miejscu podziękowanie, wyrażając przekonanie, że opracowanie spotka się z szerokim uznaniem i stanie się trwałym składnikiem polskiej kultury narodowej.

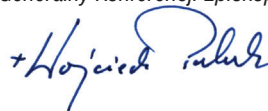
Przekazujemy ten Rocznik wszystkim zainteresowanym życiem Kościoła w Polsce, polecając go młodzieży, duchownym, duszpasterzom, katechetom, nauczycielom, dziennikarzom, ludziom nauki i kultury, aby korzystali z niego w swojej codziennej pracy. Mamy nadzieję, że aktualna edycja Rocznika, obrazująca życie Kościoła w latach 1991–2011, będzie cennym źródłem wiedzy o Kościele katolickim w Polsce.

Prezes Głównego Urzędu Statystycznego

prof. dr hab. Janusz Witkowski

Sekretarz Generalny Konferencji Episkopatu Polski

ks. bp. Wojciech Polak

SPIS TREŚCI

Przedmowa	3
ks. Wojciech Sadłoń SAC, Piotr Łysoń	
Wstęp	7
Źródła danych do statystyki Kościoła w Polsce	8
Rozdziały	
Lucjan Adamczuk	
I. Kościół katolicki w Polsce i na świecie	9
Lucjan Adamczuk, ks. Wojciech Sadłoń SAC, Paweł Ciecieląg	
II. Struktura organizacyjno-terytorialna Kościoła katolickiego	39
Paweł Ciecieląg	
III. Obrządkie wschodnie Kościoła katolickiego	67
Grzegorz Gudaszewski, Paweł Ciecieląg	
IV. Katolicy a inne wyznania religijne w Polsce	81
ks. Edward Jarmoch	
V. Księża diecezjalni	91
Rafał Lange	
VI. Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego	101
Mateusz Jakub Tutak	
VII. Powołania do kapłaństwa i życia konsekrowanego	141
ks. Wojciech Nəcəl SChr	
VIII. Katolickie duszpasterstwo na emigracji	155

	ks. Witold Zdaniewicz SAC	
IX.	Życie religijne	162
	Joanna Wróblewska-Skrzek	
X.	Stwierdzenie nieważności związku małżeńskiego	174
	Grzegorz Gudaszewski	
XI.	<i>Dominicantes</i> i <i>communicantes</i> – religijne praktyki niedzielne	183
	ks. Wojciech Sadłoń SAC	
XII.	Kościelny trzeci sektor w Polsce oraz działalność charytatywna	208
	Andrzej Datko	
XIII.	Sanktuaria i pielgrzymki	220
	Józef Jaroń	
XIV.	Szkolnictwo katolickie i nauka religii	231
	Piotr Dobrołęcki	
XV.	Wydawnictwa i prasa katolicka	235
	Anna Kozak	
XVI.	Zabytki sakralne	258
	Andrzej Datko	
XVII.	Święci i błogostawieni w Kościele katolickim w Polsce	280
	Piotr Łysoń	
XVIII.	Terytorialne zróżnicowanie wybranych wskaźników religijności	291
	ks. Wojciech Sadłoń SAC, Piotr Łysoń	
	Podsumowanie	297
	Opracowanie Lucjan Adamczuk	
	Objaśnienia wybranych pojęć	299
	Spis tablic, map i wykresów	302
	Biogramy autorów	310

WSTĘP

Z punktu widzenia społecznego Kościół katolicki jest jedną z ważniejszych instytucji w Polsce. Stanowi nie tylko część Kościoła powszechnego, ale jest głęboko wpisany w historię naszego kraju.

Świadomi tego faktu byli autorzy reprezentujący zarówno Główny Urząd Statystyczny (GUS), jak i Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego (ISKK), którzy dzięki możliwej po przemianach demokratycznych w Polsce współpracy tych dwóch instytucji przygotowali „Rocznik statystyczny Kościoła katolickiego” obejmujący lata 1918–1990. Od czasu wydania tego pamiętnego rocznika, Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego pozostaje w stałej współpracy z Głównym Urzędem Statystycznym. Dzięki temu udało się zrealizować wiele wspólnych badań oraz inicjatyw, m.in. nadawanie numerów Regon parafiom katolickim czy badanie organizacji trzeciego sektora. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011 stał się polem współpracy GUS i ISKK.

Po ponad dwudziestu latach świadectwem tej owocnej współpracy Głównego Urzędu Statystycznego oraz Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego jest niniejsza publikacja, drugi w III Rzeczypospolitej „Rocznik Kościoła katolickiego w Polsce”.

Autorzy rocznika postawili sobie za cel ukazanie w możliwie pełny sposób statystycznego obrazu Kościoła katolickiego w Polsce. Mamy świadomość, że nie jest to obraz wyczerpujący, ale bez wątpienia należy go traktować jako statystyczny raport, wykorzystujący wszystkie dostępne dane i ukazujący dynamikę instytucji Kościoła katolickiego w Polsce w ciągu ponad 20 lat transformacji w naszym kraju. Wśród zasadniczych źródeł, oprócz danych Głównego Urzędu Statystycznego oraz Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego, rocznik prezentuje dane zawarte w *Annuario Statisticum Ecclesiae* watykańskiego Biura Statystycznego oraz dane niektórych komisji Konferencji Episkopatu Polski.

Rocznik został tak zaplanowany, aby przekrojowo ukazywał podstawowe zagadnienia, takie jak: podział administracyjny, świeckich i duchowieństwo, zakony męskie oraz żeńskie, kościelne organizacje trzeciego sektora, a także zabytki sakralne oraz miejsca pielgrzymkowe. Ponadto w roczniku ukazano również – przynajmniej w minimalnym zakresie – sferę duchową Kościoła, dostępną dzięki wypracowanym przez Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego wskaźnikom religijności (*dominantes*, *communicantes* i *participantes*). W roczniku ujęto też niektóre aspekty terytorialnego zróżnicowania zarówno struktur Kościoła, jak i religijności. W roczniku nie brakuje również informacji na temat tak istotnych elementów życia Kościoła, jak: powołania, działalność charytatywna, misyjna, pielgrzymki oraz święci i błogosławieni.

ŹRÓDŁA DANYCH DO STATYSTYKI KOŚCIOŁA W POLSCE

W niniejszej publikacji wykorzystano wiele dostępnych źródeł informacji, zarówno kościelnych jak i świeckich, polskich i zagranicznych. Jednym z nich są opracowania Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego (ISKK), które opierają się na następujących źródłach:

1. Ankieta parafialna rozsyłana do wszystkich parafii katolickich w Polsce. Każdego roku (od 1980 r.) zawiera ona niezmiennie pytania dotyczące podstawowych charakterystyk religijno-społecznych katolików w parafii. Ponadto ankieta zawiera zmienny moduł, dostosowywany do potrzeb badawczych w danym roku.
2. Ankiety diecezjalne zawierające podstawowe informacje na temat stanu instytucji kościelnych w poszczególnych diecezjach katolickich w Polsce.
3. Badania kościelnych organizacji trzeciego sektora z wykorzystaniem zmodyfikowanego formularza SOF-1 realizowane od 2008 r. co 2 lata.
4. Badania sondażowe zawierające opracowane przez szkołę lubelsko-warszawską socjologii religii podstawowe wskaźniki religijności. Badania te przeprowadzane są zarówno na próbach ogólnopolskich, jak i regionalnych (diecezjalnych).

Źródła danych są w poszczególnych rozdziałach podawane w tekście oraz w tablicach, na wykresach oraz mapach. Przyjęto zasadę umieszczania informacji o źródle pod tablicami, wykresami i mapami, w przypadku gdy dane pochodzą z innego źródła niż z ISKK. W sytuacji gdy autor przetwarza dane ISKK, informacja o źródle brzmi: *obliczenia własne na podstawie ISKK*.

OBJAŚNIENIE ZNAKÓW UMOWYCH

Kreska (–) – zjawisko nie wystąpiło.

Kropka (.) – zupełny brak informacji albo brak informacji wiarygodnych.

Znak x – wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe.

KOŚCIÓŁ KATOLICKI W POLSCE I NA ŚWIECIE

Kościół katolicki w Polsce jest integralną częścią Kościoła powszechnego, ale ma swoją specyfikę w wielu dziedzinach życia religijnego. Celem tego rozdziału jest ukazanie tej specyfiki poprzez porównanie statystyk Kościoła w Polsce ze statystykami całego Kościoła powszechnego na świecie, poszczególnych kontynentach i w wybranych krajach. Źródłem danych do tych porównań jest watykański rocznik statystyczny *Annuario Statisticum Ecclesiae* (ASE), wydawany nieprzerwanie od 1974 r.

Ponieważ nie sposób zamieścić wszystkich krajów ujętych w roczniku ASE, wybrano z każdego kontynentu jeden lub kilka krajów o stosunkowo dużej liczbie wiernych lub największym ich udziale wśród ludności kraju. Powstała w ten sposób lista 15 krajów uszeregowana alfabetycznie:

- Argentyna
- Austria
- Belgia
- Brazylia
- Czechy
- Francja
- Hiszpania
- Irlandia
- Kanada
- Meksyk

- Niemcy
- Polska
- Słowacja
- USA
- Włochy

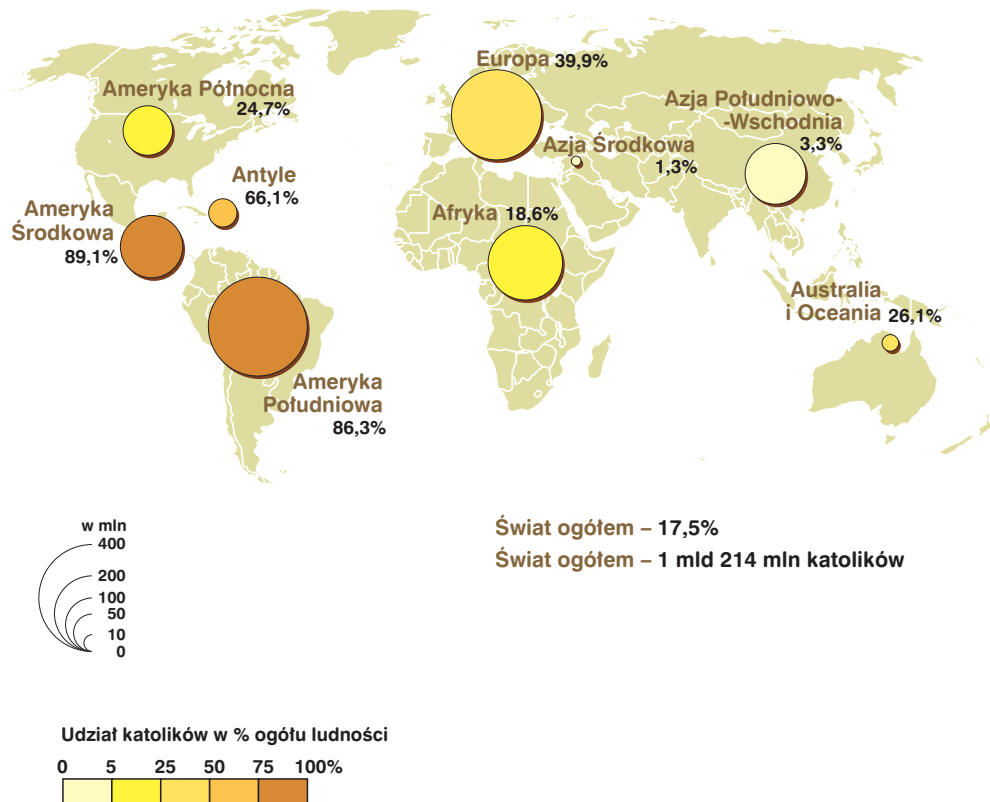
Przedmiotem porównań uczyniono następujące podstawowe dla opisu statystycznego Kościoła dane:

- liczba katolików (ochrzczonych) i ich procentowy udział w populacji ludności w poszczególnych krajach [tabl. 1.1];
- struktura i hierarchia Kościoła (diecezje, kardynałowie, biskupi) [tabl. 1.2];
- liczba parafii i średnia liczba wiernych [tabl. 1.3];
- liczba księży (diecezjalnych i zakonnych) [tabl. 1.4];
- duchowieństwo zakonne (księża, bracia, siostry) [tabl. 1.5];
- powołania (alumni diecezjalni i zakonni) [tabl. 1.6].

Ponieważ zmiany w tych obszarach życia Kościoła zachodzą bardzo wolno, przyjęto czteroletni interwał obserwacji, począwszy od roku 1990. Każda z 6 tablic zawiera dane dotyczące całego świata, pięciu kontynentów oraz 15 wybranych krajów. Każdej tablicy towarzyszą wykresy ukazujące dynamikę zmian, jakie nastąpiły w okresach dłuższych niż 20 lat, o ile pozwalały na to dane.

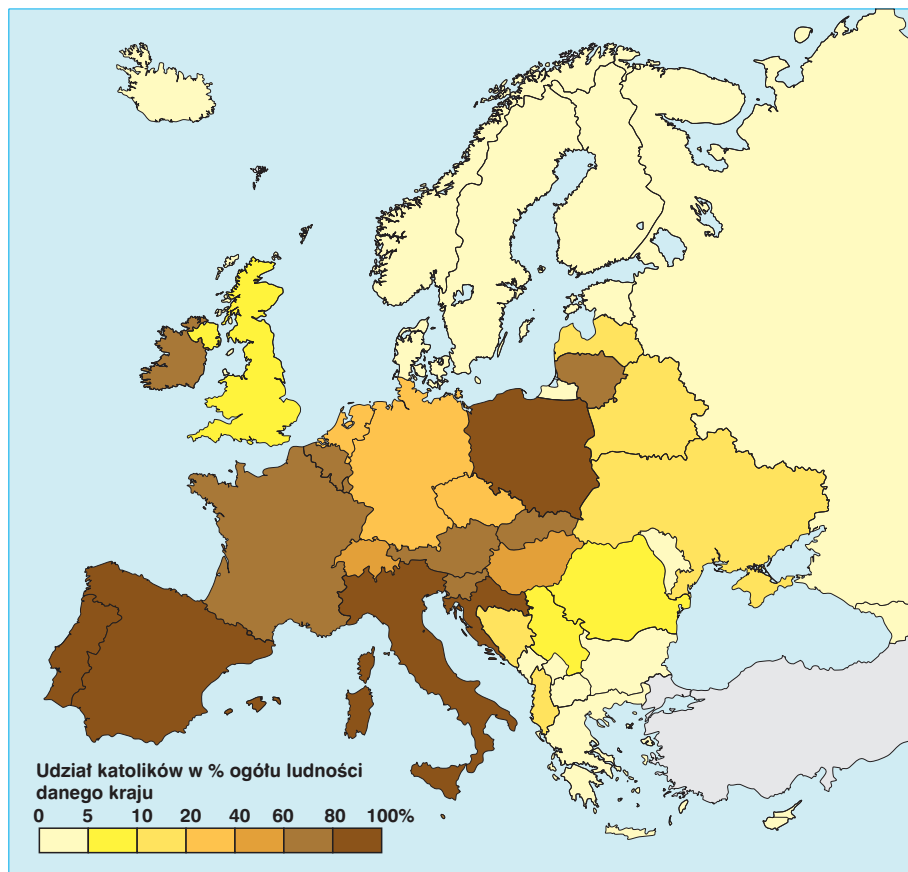
MAPA 1.1. KATOLICY NA ŚWIECIE WEDŁUG KONTYNETÓW W 2010 R.

Źródło: *Annuario Statisticum Ecclesiae 2011*.

KOŚCIÓŁ KATOLICKI W POLSCE I NA ŚWIECIE

MAPA 1.2. KATOLICY W EUROPIE W 2010 R.

Źródło: Annuarium Statisticum Ecclesiae 2011.

Tabl. 1.1. Ludność i katolicy według kontynentów i wybranych krajów w tys.

Wyszczególnienie		1990	1994	1998	2002	2006	2010
Świat	ludność	5 251 238	5 600 870	5 855 623	6 221 894	6 542 824	6 848 550
	katolicy	928 500	975 957	1 018 257	1 070 315	1 120 750	1 195 671
	w % ogółu ludności	17,68	17,40	17,39	17,20	17,28	17,46
Kontynenty							
Afryka	ludność	638 121	705 567	748 612	830 516	926 878	1 015 544
	katolicy	102 878	102 878	116 664	137 428	158 313	185 620
	w % ogółu ludności	13,93	14,60	15,58	16,55	17,08	18,28
Ameryka	ludność	723 648	758 889	799 804	857 783	896 066	927 021
	katolicy	468 720	481 199	504 787	534 339	563 035	585 998
	w % ogółu ludności	63,74	63,40	63,11	62,29	62,83	63,21
Azja	ludność	3 149 064	3 401 997	3 592 965	3 800 110	3 981 666	4 156 096
	katolicy	89 164	96 741	105 742	110 234	118 466	129 661
	w % ogółu ludności	2,73	2,80	2,94	2,90	2,98	3,12
Australia i Oceania	ludność	26 497	27 836	29 858	31 402	33 662	36 492
	katolicy	7 156	7 660	8 041	8 399	8 828	9 468
	w % ogółu ludności	26,57	27,60	26,97	26,78	26,26	25,96
Europa	ludność	713 908	706 581	684 384	702 083	704 552	713 397
	katolicy	287 460	287 459	283 023	279 915	282 108	284 294
	w % ogółu ludności	39,96	40,70	41,35	39,87	40,04	39,94
Wybrane kraje							
Argentyna	ludność	32 320	34 180	36 120	37 980	38 970	40 519
	katolicy	29 620	31 011	32 283	34 224	35 972	37 750
	w % ogółu ludności	95,65	90,70	89,38	90,11	92,31	93,16
Austria	ludność	7 710	8 030	8 090	8 110	8 290	8 375
	katolicy	6 301	6 286	6 023	5 957	6 027	6 088
	w % ogółu ludności	81,72	78,30	74,54	73,45	72,7	72,69

KOŚCIÓŁ KATOLICKI W POLSCE I NA ŚWIECIE

Tabl. 1.1. Ludność i katolicy według kontynentów i wybranych krajów w tys. (cd.)

Wyszczególnienie		1990	1994	1998	2002	2006	2010
Wybrane kraje (cd.)							
Belgia	ludność	9 840	10 080	10 210	10 300	10 540	10 873
	katolicy	8 948	8 437	8 173	7 840	7 705	7 834
	w % ogółu ludności	86,36	83,70	80,05	76,11	73,10	72,05
Brazylia	ludność	150 370	153 740	161 790	174 630	186 770	193 253
	katolicy	131 982	133 680	139 213	149 329	157 816	163 269
	w % ogółu ludności	87,77	87,00	86,05	85,51	83,21	84,48
Czechy ^a	ludność	15 660	10 330	10 290	10 200	1 029	10 517
	katolicy	10 797	7 330	4 260	3 967	3 289	3 301
	w % ogółu ludności	68,95	71,00	41,40	38,89	31,96	31,38
Francja	ludność	56 440	57 750	58 850	59 470	61 350	62 954
	katolicy	47 505	46 683	47 463	46 110	46 427	47 132
	w % ogółu ludności	84,17	80,80	80,65	77,53	75,86	74,87
Hiszpania	ludność	38 960	39 190	39 370	40 980	44 100	46 073
	katolicy	36 982	37 162	36 882	38 437	41 530	42 690
	w % ogółu ludności	94,92	94,80	93,68	93,79	94,17	92,48
Irlandia	ludność	5 869	5 942	6 030	6 314	6 715	6 956
	katolicy	4 407	4 461	4 565	4 832	5 112	5 295
	w % ogółu ludności	75,09	75,10	75,70	76,53	76,13	76,12
Kanada	ludność	26 520	25 950	30 300	31 410	32 980	34 109
	katolicy	11 874	11 754	13 298	13 287	14 238	14 855
	w % ogółu ludności	44,67	45,30	43,89	42,3	43,17	43,55
Meksyk	ludność	86 150	93 010	95 830	103 230	104 870	108 426
	katolicy	82 200	88 709	88 564	92 220	96 370	99 635
	w % ogółu ludności	95,41	95,40	92,42	89,33	91,98	91,89
Niemcy	ludność	79 880	81 410	82 020	82 490	82 370	81 751
	katolicy	28 997	28 323	28 202	27 401	25 711	25 122
	w % ogółu ludności	36,30	34,80	34,38	33,22	31,21	30,73

a Czechosłowacja do 31.12.1992 r.

Tabl. 1.1. Ludność i katolicy według kontynentów i wybranych krajów w tys. (dok.)

Wyszczególnienie		1990	1994	1998	2002	2006	2010
Wybrane kraje (dok.)							
Polska	ludność	38 180	38 540	38 670	38 602	38 140	38 194
	katolicy	36 389	36 805	36 990	36 977	36 660	36 746
	w % ogółu ludności	95,31	95,50	96,66	95,75	96,12	96,21
Słowacja	ludność	x	5 350	5 390	5 380	5 441	5 466
	katolicy	x	3 634	3 596	3 960	4 005	4 027
	w % ogółu ludności	x	67,90	66,72	73,61	73,60	73,68
USA	ludność	249 970	246 330	270 560	291 040	299 226	309 051
	katolicy	55 167	54 603	59 860	65 454	67 530	69 795
	w % ogółu ludności	22,07	22,20	22,12	22,49	22,57	22,58
Włochy	ludność	57 660	57 190	57 370	57 480	58 880	60 556
	katolicy	56 429	55 609	55 635	55 763	56 454	57 554
	w % ogółu ludności	97,78	97,20	96,98	97,01	96,88	95,04

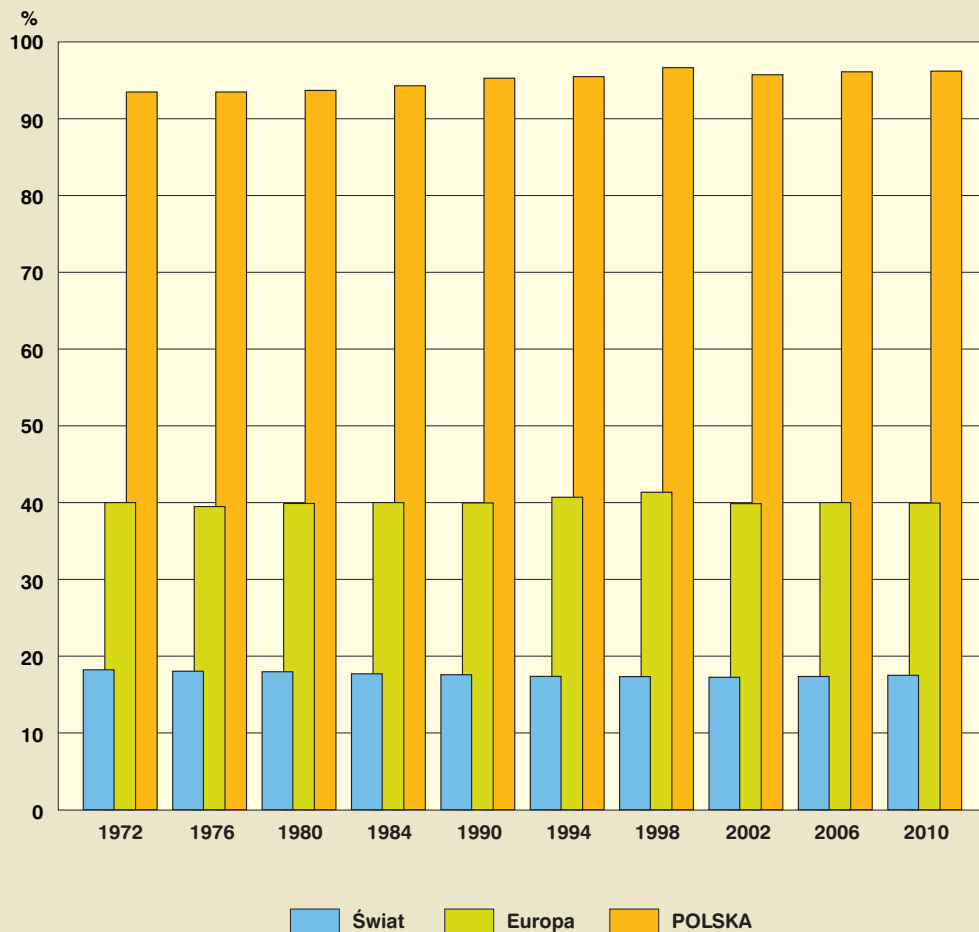
Źródło: *Annuario Statisticum Ecclesiae: 1990, 1994, 1998, 2002, 2006, 2010.*

W latach 1990–2010 ludność świata przyrastała nieco szybciej niż liczba katolików. Jest to wynik większego tempa przyrostu ludności w Azji i Afryce, gdzie udział katolików w populacji jest tradycyjnie mniejszy niż w Europie i Ameryce. W rezultacie udział katolików w populacji ludności świata ma niewielką tendencję malejącą – 17,68% w 1990 r. do 17,46% w 2010 r.

Należy jednak zwrócić uwagę, że największy przyrost udziału katolików nastąpił w ostatnim dwudziestolecu właśnie w Afryce z 13,93% do 18,28% i Azji z 2,73% do 3,12%. W Polsce, mimo i tak bardzo wysokiego udziału katolików, nastąpił w tym okresie zauważalny przyrost z 95,3% do 96,7% (w 1998 r.) i ustabilizował się na tym poziomie.

KOŚCIÓŁ KATOLICKI W POLSCE I NA ŚWIECIE

Wykres 1.1. UDZIAŁ KATOLIKÓW W POPULACJI W LATACH 1972–2010

Tabl. 1.2. Diecezje, biskupi i kardynałowie

Wyszczególnienie		1990	1994	1998	2002	2006	2010
Świat	diecezje	2 588	2 696	2 806	2 883	2 923	2 966
	biskupi	4 210	4 257	4 439	4 695	4 898	5 104
	kardynałowie	142	161	156	171	184	201
Kontynenty							
Afryka	diecezje	419	444	479	503	514	525
	biskupi	494	513	575	617	638	697
	kardynałowie	15	15	13	15	17	14
Ameryka	diecezje	989	1 005	1 037	1 059	1 066	1 081
	biskupi	1 591	1 601	1 672	1 762	1 849	1 914
	kardynałowie	29	40	34	41	39	40
Azja	diecezje	438	462	491	506	523	531
	biskupi	584	591	617	679	720	758
	kardynałowie	12	12	12	13	16	15
Australia i Oceania	diecezje	75	77	77	78	79	79
	biskupi	106	112	116	126	128	129
	kardynałowie	4	3	3	3	3	4
Europa	diecezje	667	708	722	737	741	750
	biskupi	1 435	1 440	1 459	1 511	1 563	1 606
	kardynałowie	82	91	94	99	111	128
Wybrane kraje							
Argentyna	diecezje	66	68	69	71	71	73
	biskupi	91	104	103	104	107	119
	kardynałowie	2	3	2	3	1	2
Austria	diecezje	12	12	12	12	12	12
	biskupi	22	22	22	24	26	25
	kardynałowie	2	2	3	3	1	1

KOŚCIÓŁ KATOLICKI W POLSCE I NA ŚWIECIE

Tabl. 1.2. Diecezje, biskupi i kardynałowie (cd.)

Wyszczególnienie		1990	1994	1998	2002	2006	2010
Wybrane kraje (cd.)							
Belgia	diecezje	9	9	9	9	9	9
	biskupi	32	26	24	20	22	21
	kardynałowie	2	2	1	1	1	1
Brazylia	diecezje	252	254	264	266	269	274
	biskupi	371	360	384	409	427	453
	kardynałowie	6	7	5	7	7	8
Czechy ^a	diecezje	13	7	9	9	9	9
	biskupi	25	12	16	17	20	19
	kardynałowie	1	1	1	1	1	1
Francja	diecezje	98	98	98	98	98	98
	biskupi	206	180	169	174	184	188
	kardynałowie	5	4	3	2	5	5
Hiszpania	diecezje	66	68	68	68	70	98
	biskupi	104	110	115	118	129	127
	kardynałowie	4	4	4	5	5	7
Irlandia	diecezje	26	26	26	26	26	26
	biskupi	51	53	50	48	45	51
	kardynałowie	–	1	1	2	2	2
Kanada	diecezje	74	74	72	72	71	71
	biskupi	125	133	135	139	135	142
	kardynałowie	3	3	4	4	4	2
Meksyk	diecezje	78	80	83	88	90	93
	biskupi	109	109	119	136	155	160
	kardynałowie	2	3	4	4	4	3
Niemcy	diecezje	29	29	29	29	29	29
	biskupi	101	102	102	102	109	112
	kardynałowie	3	3	3	5	4	5

a Czechosłowacja do 31.12.1992 r.

Tabl. 1.2. Diecezje, biskupi i kardynałowie (dok.)

Wyszczególnienie		1990	1994	1998	2002	2006	2010
Wybrane kraje (dok.)							
Polska	diecezje	27	41	42	42	44	44
	biskupi	106	114	118	120	133	133
	kardynałowie	3	3	3	3	5	6
Słowacja	diecezje	x	7	8	9	9	12
	biskupi	x	16	17	21	24	27
	kardynałowie	x	1	1	1	1	1
USA	diecezje	188	189	191	194	194	195
	biskupi	411	394	403	419	438	448
	kardynałowie	6	11	9	10	14	12
Włochy	diecezje	227	228	228	228	227	227
	biskupi	497	490	499	512	506	537
	kardynałowie	55	58	63	65	72	85

Źródło: *Annuario Statisticum Ecclesiae: 1990, 1994, 1998, 2002, 2006, 2010.*

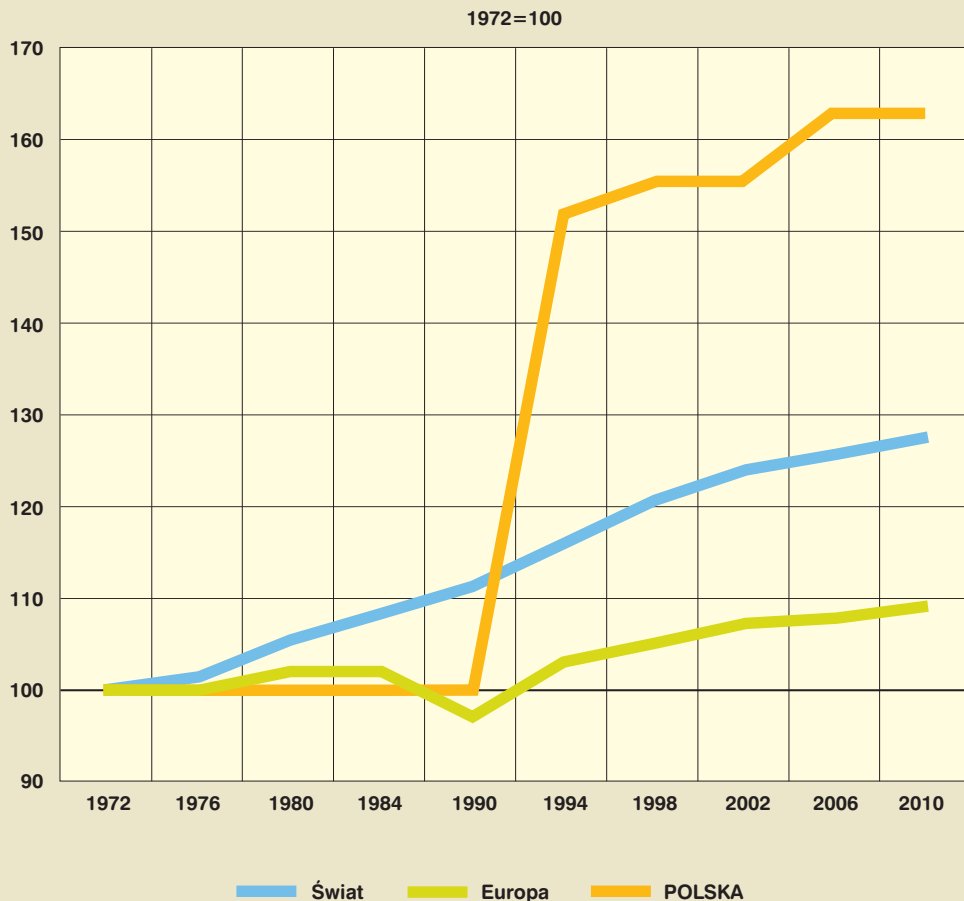
Liczba diecezji na świecie w latach 1990–2010 systematycznie wzrastała, przybyło ich w dwudziestoleciu – 378. Trend ten utrzymywał się również w dłuższej perspektywie – w latach 1972–2010 przybyło łącznie 641 diecezji, co można obserwować na wykresie 1.2. Proces ten związany jest głównie z rosnącym poziomem urbanizacji i potrzebą zapewnienia lepszej opieki duszpasterskiej w wielkich aglomeracjach miejskich.

Kościół w Polsce wyróżnia się szczególnie na tle innych krajów, gdyż za pontyfikatu Jana Pawła II przybyło 18 diecezji.

Z liczbą diecezji powiązana jest liczba biskupów (w roku 2010 – 5 104), których w dwudziestoleciu przybyło 894 (a w latach 1980–2010 – przybyło 1 305). W Polsce ich liczba wzrosła z 76 w 1980 r. do 133 w 2010 r. (wykres 1.4).

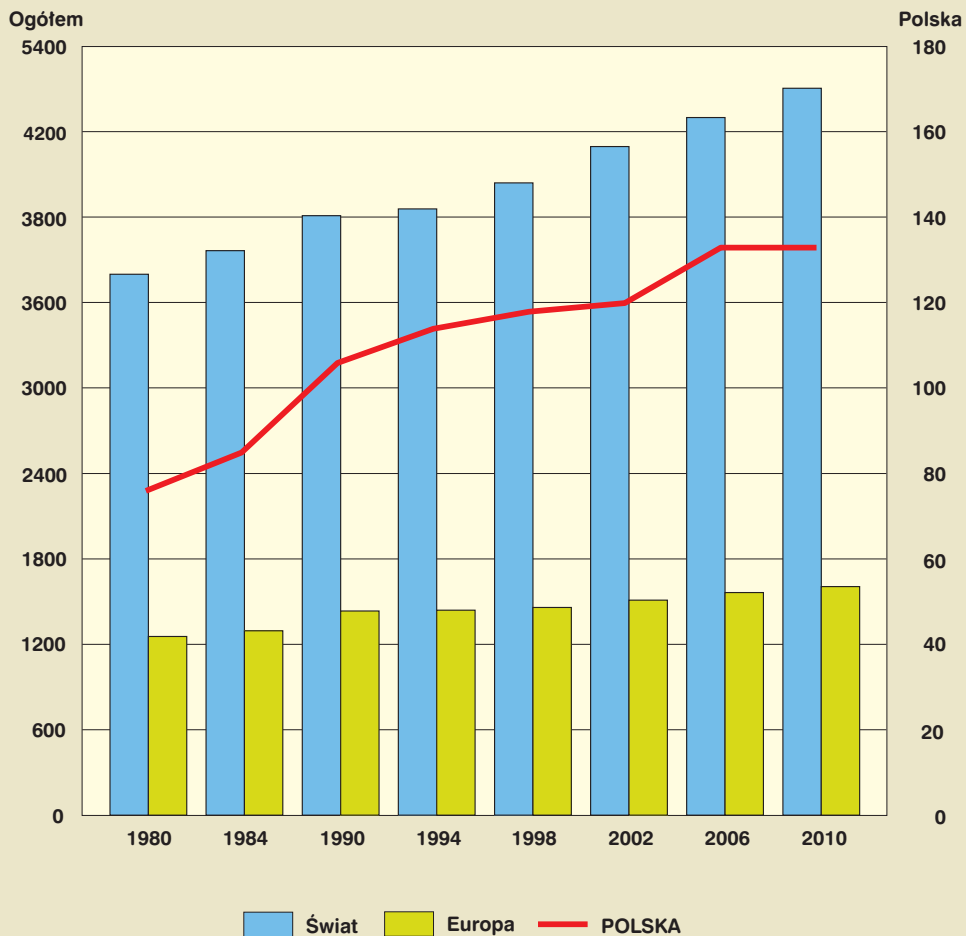
KOŚCIÓŁ KATOLICKI W POLSCE I NA ŚWIECIE

Wykres 1.2. DYNAMIKA PRZYROSTU LICZBY DIECEZJI W LATACH 1972–2010

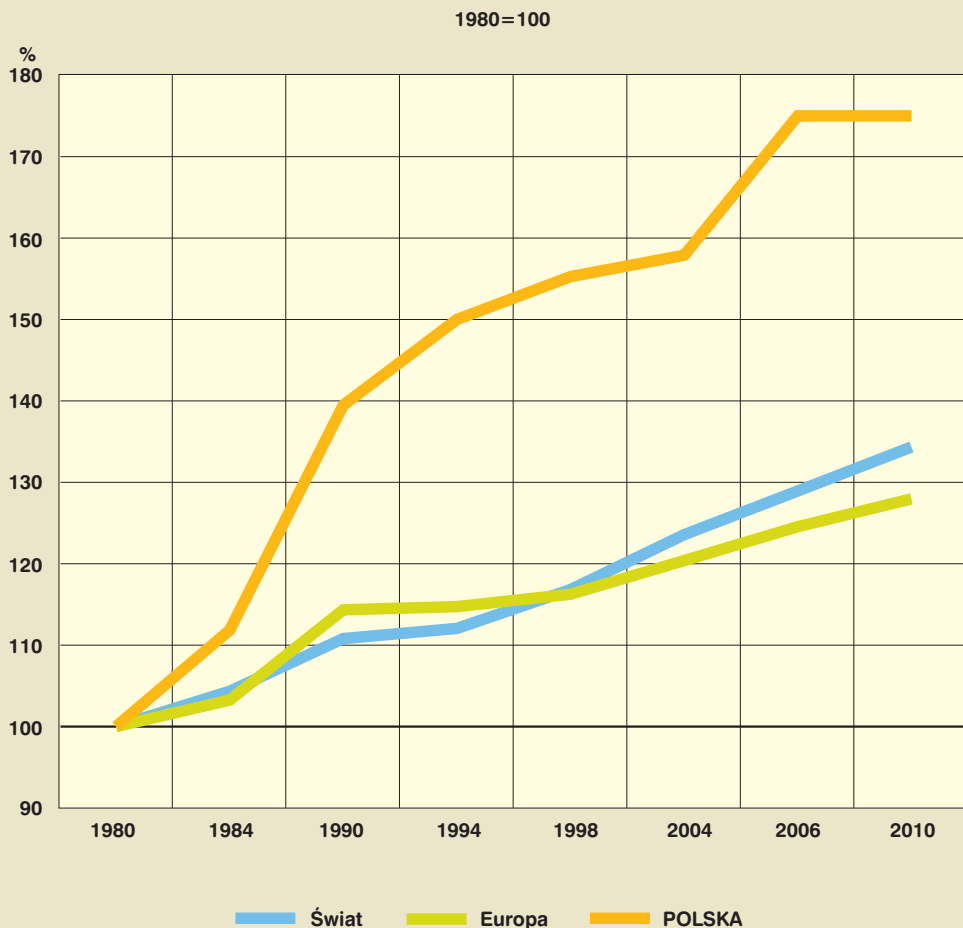

Wykres 1.3. BISKUPI W LATACH 1980–2010

KOŚCIÓŁ KATOLICKI W POLSCE I NA ŚWIECIE

Wykres 1.4. DYNAMIKA PRZYROSTU LICZBY BISKUPÓW W LATACH 1980–2010

Tabl. 1.3. Parafie i liczba katolików przypadających na jedną parafię

Wyszczególnienie		1990	1994	1998	2002	2006	2010
Świat	parafie	404 641	423 201	416 926	411 690	428 860	455 839
	katolicy na 1 parafię	2 295	2 306	2 442	2 600	2 637	2 623
Kontynenty							
Afryka	parafie	80 841	84 134	84 131	79 514	85 311	93 816
	katolicy na 1 parafię	1 100	1 233	1 387	1 728	1 856	1 979
Ameryka	parafie	110 889	117 662	121 568	123 295	128 378	141 029
	katolicy na 1 parafię	4 160	4 090	4 152	4 334	4 386	4 155
Azja	parafie	54 274	59 410	57 540	59 880	67 041	71 802
	katolicy na 1 parafię	1 585	1 628	1 838	1 841	1 767	1 806
Australia i Oceania	parafie	4 906	4 756	4 658	3 968	3 486	3 923
	katolicy na 1 parafię	1 436	1 614	1 729	2 120	2 537	2 416
Europa	parafie	153 731	157 239	149 029	145 033	144 644	145 269
	katolicy na 1 parafię	1 856	1 828	1 899	1 930	1 950	1 691
Wybrane kraje							
Argentyna	parafie	7 630	8 758	9 589	9 796	10 131	9 856
	katolicy na 1 parafię	3 882	3 541	3 367	3 494	3 551	3 830
Austria	parafie	4 210	4 728	4 263	4 037	4 068	4 064
	katolicy na 1 parafię	1 497	1 466	1 413	1 476	1 428	1 498
Belgia	parafie	4 397	4 430	4 516	4 525	4 405	4 352
	katolicy na 1 parafię	1 933	1 905	1 810	1 733	1 749	1 800
Brazylia	parafie	31 339	36 376	40 723	41 595	44 240	50 159
	katolicy na 1 parafię	4 211	3 675	3 419	3 590	3 567	3 255
Czechy ^a	parafie	4 488	3 135	3 183	3 181	2 736	2 505
	katolicy na 1 parafię	2 406	2 338	1 338	1 247	1 202	1 318
Francja	parafie	36 362	34 902	24 409	20 451	17 227	16 479
	katolicy na 1 parafię	1 306	1 366	1 944	2 255	2 695	2 860

^a Czechosłowacja do 31.12.1992 r.

KOŚCIÓŁ KATOLICKI W POLSCE I NA ŚWIECIE

Tabl. 1.3. Parafie i liczba katolików przypadających na jedną parafię (dok.)

Wyszczególnienie		1990	1994	1998	2002	2006	2010
Wybrane kraje (dok.)							
Hiszpania	parafie	26 286	26 089	26 418	27 109	27 371	28 057
	katolicy na 1 parafię	1 407	1 424	1 396	1 418	1 517	1 522
Irlandia	parafie	1 386	1 939	1 402	1 407	1 412	1 402
	katolicy na 1 parafię	3 180	3 202	3 256	3 434	3 620	3 777
Kanada	parafie	6 121	6 005	5 740	5 506	5 172	4 788
	katolicy na 1 parafię	1 955	2 062	2 317	2 413	2 753	3 103
Meksyk	parafie	12 135	11 972	9 934	9 956	10 478	13 913
	katolicy na 1 parafię	6 774	7 410	8 915	9 263	9 197	7 161
Niemcy	parafie	14 097	13 936	13 904	13 598	13 091	12 527
	katolicy na 1 parafię	2 057	2 032	2 028	2 015	1 964	2 005
Polska	parafie	9 883	10 218	10 562	11 177	11 019	11 620
	katolicy na 1 parafię	3 682	3 602	3 502	3 308	3 327	3 162
Słowacja	parafie	x	1 427	1 484	1 539	1 587	1 622
	katolicy na 1 parafię	x	2 547	2 423	2 573	2 523	2 483
USA	parafie	22 692	21 680	21 255	20 705	21 113	19 792
	katolicy na 1 parafię	2 431	2 611	2 816	3 161	3 199	3 526
Włochy	parafie	29 989	30 566	31 530	31 087	31 728	32 075
	katolicy na 1 parafię	1 882	1 819	1 765	1 794	1 779	1 794

Źródło: *Annuario Statisticum Ecclesiae: 1990, 1994, 1998, 2002, 2006, 2010.*

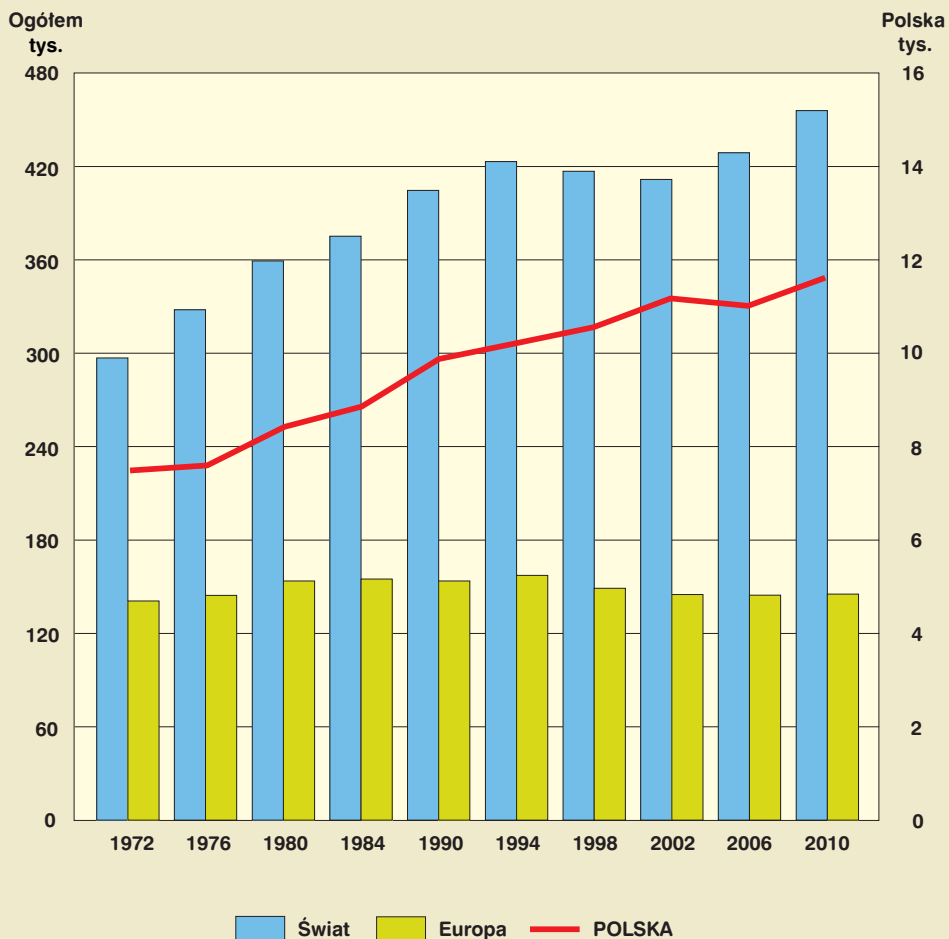
Wraz ze wzrostem liczby diecezji nastąpił również zauważalny przyrost liczby parafii. W 1990 r. było ich na świecie 40 4641, a w ciągu dwudziestu lat przybyło 51 198. Przyrost ten był jednak bardzo zróżnicowany, największy wystąpił w Afryce i Ameryce Południowej (Brazylia, Argentyna), natomiast w Europie od 1998 r. pojawiła się tendencja do zmniejszania się liczby parafii, szczególnie w takich krajach, jak: Francja,

Niemcy, Czechy, Austria. Na tle Europy Polska wpisuje się szczególnie wyraźnie w ogólny trend przyrostu parafii, gdyż w dwudziestolecie przybyło ich 1 737 (17,6%).

Mimo przyrostu liczby parafii, przeciętna liczba katolików, których należałoby objąć opieką duszpasterską wyraźnie wzrasta. W 1990 r. na jedną parafię przypadało 2 295 katolików, a w roku 2010 – 2 623.

Wykres 1.5. PARAFIE W LATACH 1972–2010

KOŚCIÓŁ KATOLICKI W POLSCE I NA ŚWIECIE

Tabl. 1.4. Księża diecezjalni i zakonni według kontynentów i wybranych krajów

Wyszczególnienie		1990	1994	1998	2002	2006	2010
Świat	księża	403 173	404 461	404 626	405 058	407 262	412 236
	katolicy na 1 księdza	2 303	2 413	2 517	2 642	2 776	2 900
Kontynenty							
Afryka	księża	20 399	23 263	26 026	29 274	33 478	37 527
	katolicy na 1 księdza	4 358	4 422	4 483	4 694	4 729	4 946
Ameryka	księża	118 882	119 778	120 297	121 394	121 119	122 607
	katolicy na 1 księdza	3 880	4 017	4 196	4 402	4 649	4 779
Azja	księża	33 855	37 680	41 456	45 790	51 281	57 136
	katolicy na 1 księdza	2 541	2 567	2 551	2 407	2 310	2 269
Australia i Oceania	księża	5 431	5 159	5 020	4 894	4 731	4 816
	katolicy na 1 księdza	1 294	1 485	1 602	1 732	1 866	1 965
Europa	księża	244 606	218 581	211 827	203 751	196 653	190 150
	katolicy na 1 księdza	1 270	1 315	1 336	1 374	1 435	1 498
Wybrane kraje							
Argentyna	księża	5 753	5 904	5 824	5 802	5 869	5 916
	katolicy na 1 księdza	5 149	5 235	5 543	5 899	6 129	6 381
Austria	księża	5 201	4 945	4 978	4 398	4 314	4 197
	katolicy na 1 księdza	1 211	1 271	1 210	1 354	1 397	1 451
Belgia	księża	10 350	9 413	8 498	7 537	6 780	5 937
	katolicy na 1 księdza	821	897	962	1 040	1 136	1 319
Brazylia	księża	14 278	15 308	15 927	16 954	18 539	20 349
	katolicy na 1 księdza	7 391	8 733	8 741	8 808	8 513	8 023
Czechy ^a	księża	3 772	1 845	1 894	2 026	1 953	1 923
	katolicy na 1 księdza	2 262	3 973	2 249	1 957	1 684	1 716
Francja	księża	32 267	29 503	26 598	23 532	21 074	19 349
	katolicy na 1 księdza	1 472	1 616	1 784	1 959	2 203	2 436

^a Czechosłowacja do 31.12.1992 r.

Tabl. 1.4. Księża diecezjalni i zakonni według kontynentów i wybranych krajów (dok.)

Wyszczególnienie		1990	1994	1998	2002	2006	2010
Wybrane kraje (dok.)							
Hiszpania	księża	30 583	29 354	27 864	26 947	25 705	24 733
	katolicy na 1 księdza	1 209	1 266	1 324	1 426	1 616	1 726
Irlandia	księża	6 353	6 025	5 827	5 362	5 120	4 911
	katolicy na 1 księdza	694	740	783	901	998	1 078
Kanada	księża	11 745	10 951	10 079	9 385	8 522	7 892
	katolicy na 1 księdza	1 009	1 141	1 319	1 416	1 671	1 882
Meksyk	księża	11 532	12 458	13 546	14 562	15 356	16 234
	katolicy na 1 księdza	7 167 ^b	7 121	6 538	6 333	6 276	6 137
Niemcy	księża	22 368	21 132	20 072	19 015	18 042	17 234
	katolicy na 1 księdza	1 296	1 340	1 405	1 441	1 411	1 458
Polska	księża	23 099	25 431	26 879	27 958	28 976	29 737
	katolicy na 1 księdza	1 571	1 447	1 376	1 323	1 265	1 236
Słowacja	księża	x	1 942	2 356	2 597	2 810	3 040
	katolicy na 1 księdza	x	1 871	1 526	1 525	1 425	1 325
USA	księża	53 753	51 551	49 458	47 591	44 728	42 572
	katolicy na 1 księdza	1 026	1 098	1 210	1 375	1 510	1 639
Włochy	księża	58 100	56 708	54 954	52 877	50 854	48 745
	katolicy na 1 księdza	971	981	1 012	1 055	1 110	1 181

^b 1991 r.

Źródło: *Annuario Statisticum Ecclesiae: 1990, 1994, 1998, 2002, 2006, 2010.*

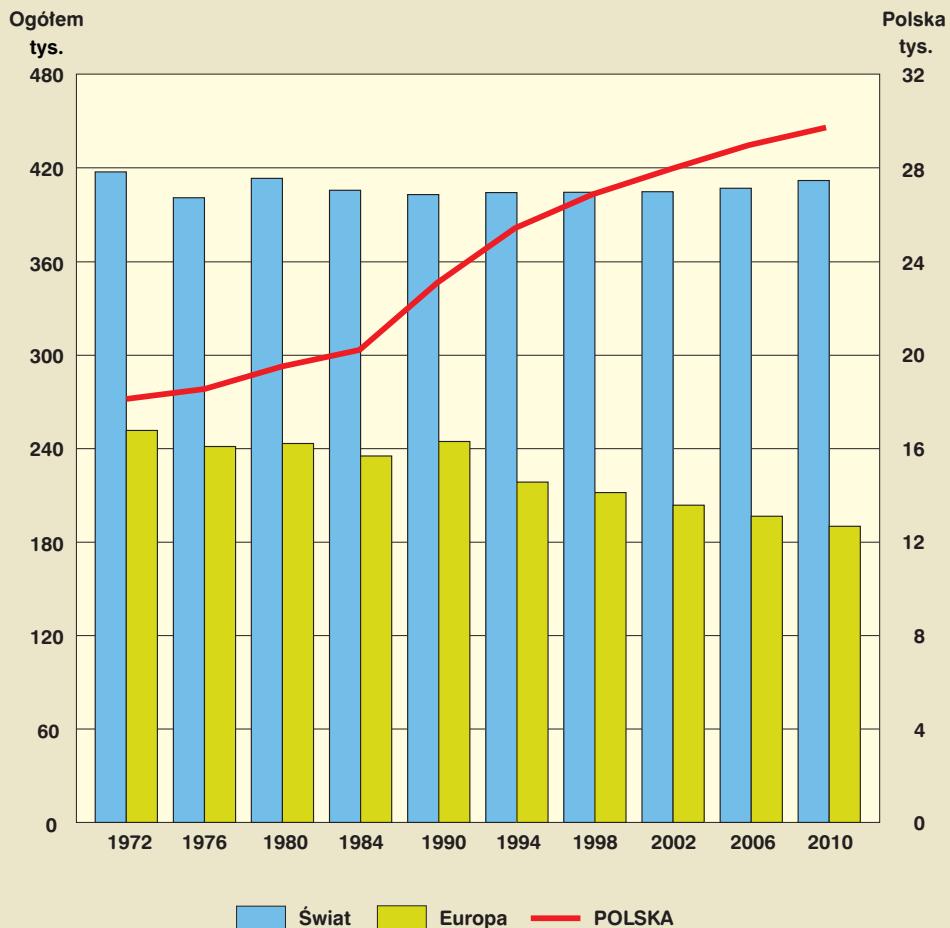
Wraz z rozwojem struktur duszpasterskich Kościoła wzrastała również liczba księży diecezjalnych i zakonnych, w roku 1990 było 403 173 kapłanów, a w 2010 – 412 236. Nie jest to jednak przyrost wystarczający, na co wskazuje rosnąca w dwudziestolecie liczba wiernych przypadających na jednego księdza – z 2 303 do 2 900.

Ogólny przyrost liczby kapłanów jest bardzo zróżnicowany ze względu na kontynenty i kraje; przybywa kapłanów w Afryce, Ameryce (głównie Południowej) i Azji,

natomiast ubywa w Australii i Oceanii, a dramatycznie spada w Europie – z 244 606 do 190 150 (czyli o 54 556, tj. 22%). Tak znaczne zmniejszenie liczby kapłanów w Europie wynika zarówno z postępującej sekularyzacji (zmniejszenia liczby powołań; tabl. 1.6), jak i z wyjazdów na liczne misje na innych kontynentach. Procesy te następują w większości krajów europejskich, ale wyjątek stanowi Polska i Słowacja, gdzie liczba kapłanów znacząco w tym dwudziestolecie wzrosła.

KOŚCIÓŁ KATOLICKI W POLSCE I NA ŚWIECIE

Wykres 1.6. ZMIANY LICZEBNOŚCI KSIĘŻY DIECEZJALNYCH I ZAKONNYCH W LATACH 1972–2010

Tabl. 1.5. Duchowieństwo zakonne: księża, bracia i siostry

Wyszczególnienie		1990	1994	1998	2002	2006	2010
Świat	księża	145 477	142 925	140 424	137 724	136 171	135 227
	bracia	62 526	59 872	57 813	54 828	55 107	54 665
	siostry	882 111	848 455	814 779	782 932	753 400	721 935
Kontynenty							
Afryka	księża	10 112	10 326	10 491	10 402	11 348	12 093
	bracia	5 963	6 448	7 025	7 139	7 846	8 564
	siostry	42 429	46 664	51 304	53 980	60 708	66 375
Ameryka	księża	49 374	47 836	46 258	44 634	42 318	40 494
	bracia	18 941	17 942	16 990	16 959	16 664	16 531
	siostry	265 653	251 222	237 504	225 486	211 159	195 198
Azja	księża	15 056	16 016	17 119	18 516	21 154	23 818
	bracia	6 637	7 170	7 764	8 148	10 005	10 461
	siostry	112 127	123 530	134 035	144 780	155 854	165 308
Australia i Oceania	księża	2 461	2 335	2 246	2 145	2 061	2 009
	bracia	2 460	2 171	1 937	1 679	1 527	1 440
	siostry	13 554	12 352	11 627	10 601	9 698	9 012
Europa	księża	68 294	66 412	64 310	62 027	59 290	56 613
	bracia	28 525	26 141	24 097	20 903	19 085	17 669
	siostry	448 348	414 687	380 309	348 085	315 981	286 024
Wybrane kraje							
Argentyna	księża	2 623	2 445	2 249	2 107	2 010	1 919
	bracia	1 084	904	835	820	790	787
	siostry	11 289	11 388	10 550	9 722	8 687	8 215
Austria	księża	2 079	1 950	2 202	1 759	2 646	1 633
	bracia	560	439	479	481	487	564
	siostry	8 265	7 332	6 492	5 406	4 888	4 347

KOŚCIÓŁ KATOLICKI W POLSCE I NA ŚWIECIE

Tabl. 1.5. Duchowieństwo zakonne: księża, bracia i siostry (cd.)

Wyszczególnienie		1990	1994	1998	2002	2006	2010
Wybrane kraje (cd.)							
Belgia	księża	3 920	3 543	3 192	2 908	2 764	2 435
	bracia	1 839	1 586	1 365	1 136	924	844
	siostry	23 222	19 714	17 005	14 739	12 369	9 928
Brazylia	księża	7 574	7 663	7 361	7 211	7 319	7 574
	bracia	2 316	2 181	2 211	2 819	2 715	2 761
	siostry	36 532	36 028	35 737	34 993	33 221	31 109
Czechy ^a	księża	967	566	566	621	597	576
	bracia	227	127	118	122	109	135
	siostry	4 752	2 312	2 371	2 123	1 755	1 445
Francja	księża	7 064	6 643	6 194	5 597	5 211	4 901
	bracia	4 675	4 168	4 025	3 220	2 904	2 884
	siostry	65 178	58 293	51 311	44 767	39 521	34 846
Hiszpania	księża	10 031	9 588	9 145	8 853	8 241	8 064
	bracia	6 741	5 670	5 227	4 900	4 354	3 847
	siostry	72 552	68 497	61 905	57 510	53 428	49 545
Irlandia	księża	2 680	2 404	2 388	2 159	2 105	2 044
	bracia	1 285	1 187	1 084	869	751	685
	siostry	11 077	10 406	9 534	8 593	8 121	7 337
Kanada	księża	5 050	4 566	4 171	3 825	3 331	2 944
	bracia	3 188	2 815	2 452	2 035	1 893	1 551
	siostry	32 227	29 264	25 716	22 325	18 957	16 094
Meksyk	księża	3 244	3 478	3 513	3 690	3 798	3 906
	bracia	1 364	1 414	1 386	1 345	1 413	1 735
	siostry	25 783	26 477	27 351	28 899	28 513	28 288

a Czechosłowacja do 31.12.1992 r.

Tabl. 1.5. Duchowieństwo zakonne: księża, bracia i siostry (dok.)

Wyszczególnienie		1990	1994	1998	2002	2006	2010
Wybrane kraje (dok.)							
Niemcy	księża	5 404	4 908	4 791	4 461	4 355	4 214
	bracia	2 513	2 132	1 849	1 593	1 572	1 439
	siostry	51 807	45 796	41 257	36 024	31 151	26 953
Polska	księża	4 853	5 715	6 051	6 177	6 413	6 513
	bracia	1 306	1 327	1 445	1 318	1 395	1 075
	siostry	26 081	24 985	25 424	23 905	23 039	21 892
Słowacja	księża	x	446	493	568	605	650
	bracia	x	230	210	220	160	182
	siostry	x	2 857	3 099	2 789	2 603	2 414
USA	księża	19 951	18 462	17 558	16 476	14 691	13 413
	bracia	7 091	6 620	6 021	5 628	5 254	4 895
	siostry	103 980	93 392	83 624	73 704	64 973	56 878
Włochy	księża	19 691	19 480	18 682	18 501	17 445	16 094
	bracia	5 094	4 731	4 224	3 754	3 325	3 485
	siostry	128 200	119 625	112 958	108 175	98 695	91 268

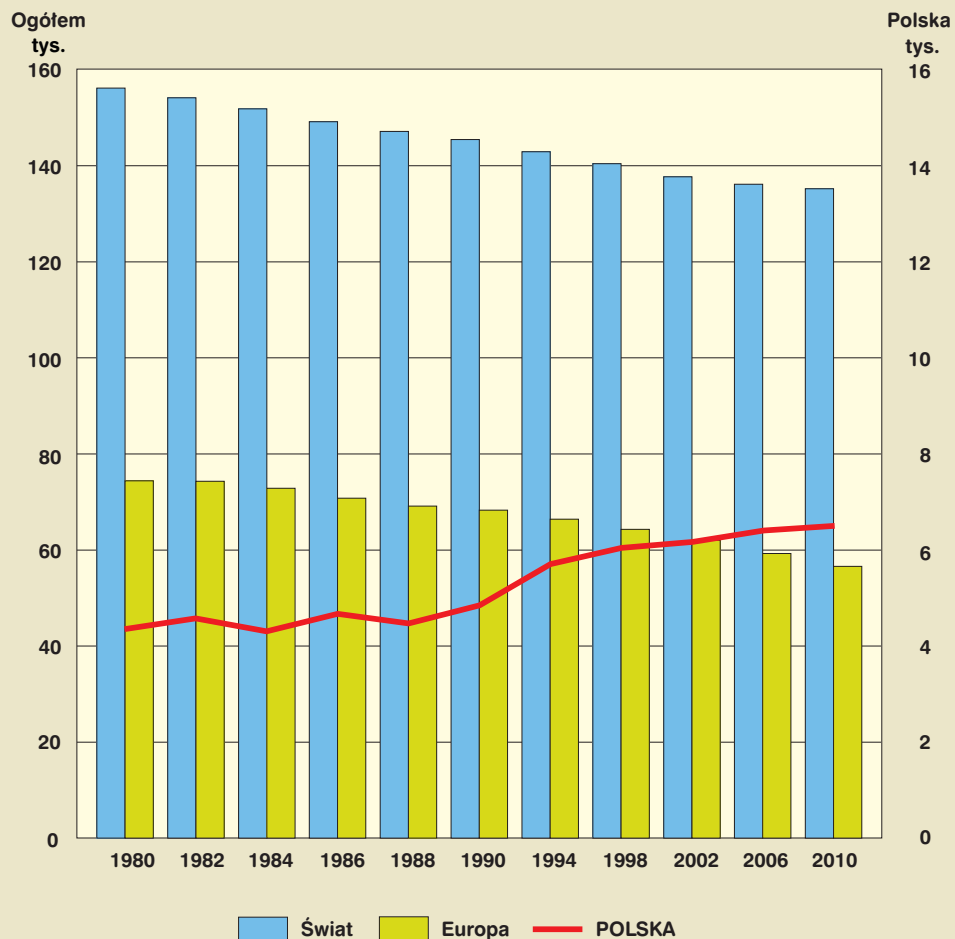
Źródło: *Annuario Statisticum Ecclesiae: 1990, 1994, 1998, 2002, 2006, 2010.*

Wyraźny regres w Kościele powszechnym wystąpił w obszarze życia zakonnego – uległa zmniejszeniu liczba księży zakonnych, braci i sióstr. Proces ten był jednak zróżnicowany. W Afryce i Azji liczba duchownych wybierających życie zakonne dość systematycznie powiększała się, podczas gdy w Europie, Australii i Oceanii oraz Ameryce szybko malała. Do wyjątków w Ameryce należą Bra-

zylia (gdzie liczba księży zakonnych utrzymywała się na podobnym poziomie, a liczba braci zakonnych wzrastała) i Meksyk, gdzie we wszystkich formach życia zakonnego odnotowano wzrost ilościowy. W Europie, przy drastycznym zmniejszaniu się wszystkich form życia zakonnego, nastąpił jednak przyrost liczby księży zakonnych na Słowacji i w Polsce.

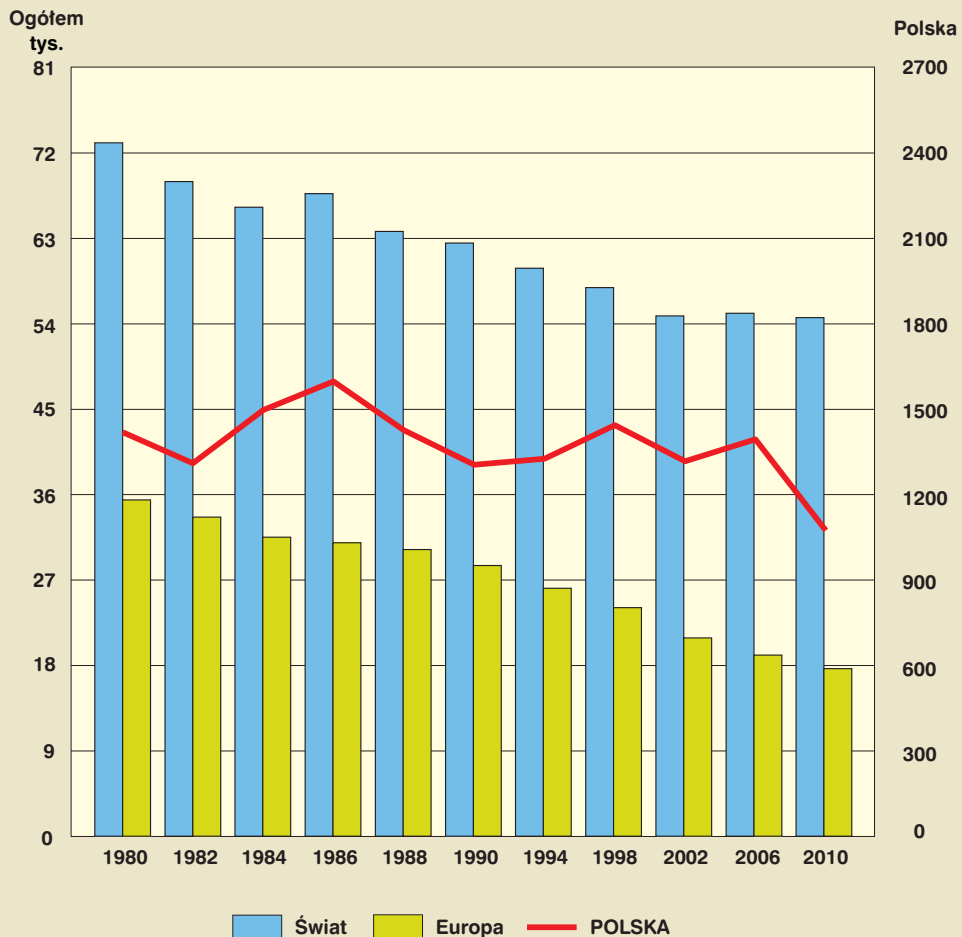
KOŚCIÓŁ KATOLICKI W POLSCE I NA ŚWIECIE

Wykres 1.7. KSIĘŻA ZAKONNI W LATACH 1980–2010

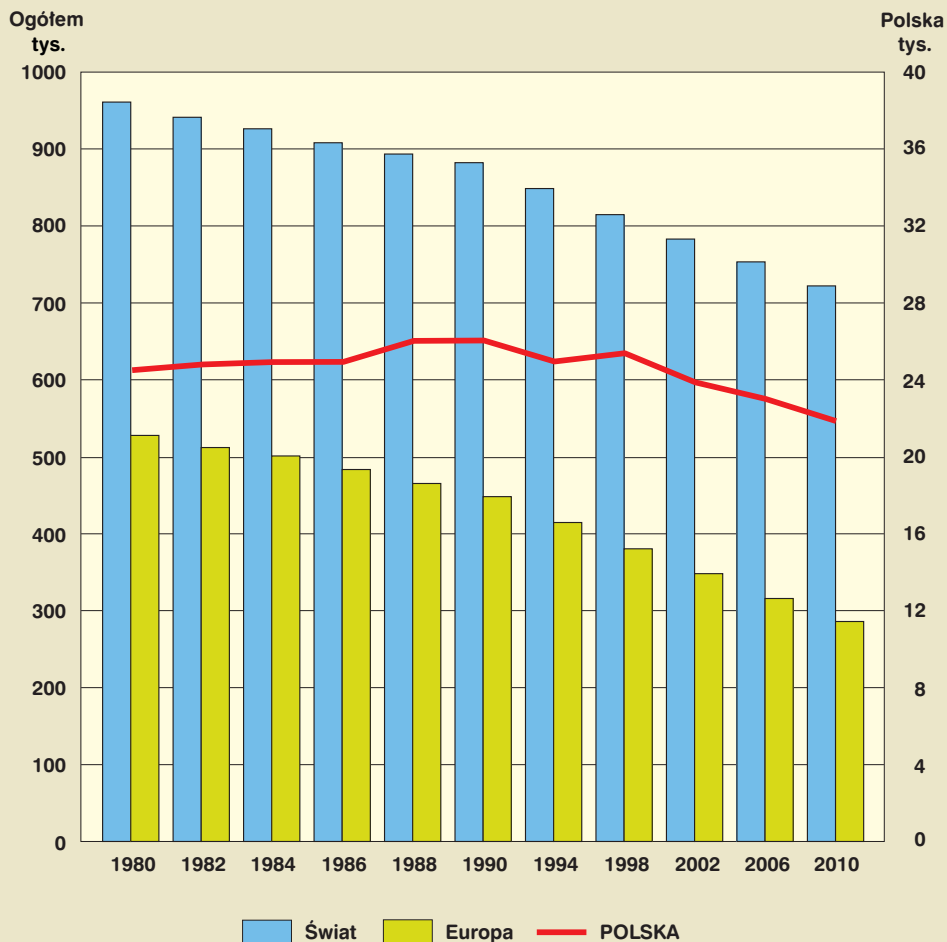

Wykres 1.8. BRACIA ZAKONNI W LATACH 1980–2010

KOŚCIÓŁ KATOLICKI W POLSCE I NA ŚWIECIE

Wykres 1.9. SIOSTRY ZAKONNE W LATACH 1980–2010

Tabl. 1.6. Alumni diecezjalni i zakonni

Wyszczególnienie		1990	1994	1998	2002	2006	2010
Świat	diecezjalni	64 692	69 613	70 564	72 977	71 878	71 974
	zakonni	31 526	35 462	38 607	40 222	43 602	47 016
	razem na 100 tys. katolików	10,36	10,77	10,72	10,58	10,21	9,95
Kontynenty							
Afryka	diecezjalni	11 398	12 963	14 143	15 898	16 518	18 094
	zakonni	2 965	4 162	5 511	6 312	7 516	8 830
	razem na 100 tys. katolików	16,16	16,65	16,85	16,16	15,18	14,51
Ameryka	diecezjalni	20 716	22 303	23 387	25 376	25 084	24 350
	zakonni	10 333	10 357	12 684	12 399	12 066	12 121
	razem na 100 tys. katolików	6,73	6,85	7,15	7,07	6,60	6,22
Azja	diecezjalni	12 802	14 017	14 410	14 883	15 040	16 037
	zakonni	8 468	10 628	11 071	12 362	15 662	17 934
	razem na 100 tys. katolików	24,75	25,48	24,10	24,72	25,92	26,20
Australia i Oceania	diecezjalni	526	528	535	613	628	672
	zakonni	268	306	276	333	348	388
	razem na 100 tys. katolików	11,29	10,89	10,09	11,26	11,06	11,20
Europa	diecezjalni	19 187	19 802	18 089	16 207	14 608	12 821
	zakonni	9 474	9 709	9 065	8 816	8 010	7 743
	razem na 100 tys. katolików	10,05	10,27	9,59	8,94	8,02	7,22
Wybrane kraje							
Argentyna	diecezjalni	1 561	1 351	1 244	1 263	1 213	1 014
	zakonni	699	664	757	716	565	503
	razem na 100 tys. katolików	7,63	6,50	6,20	5,78	4,94	4,02
Austria	diecezjalni	332	253	186	168	154	131
	zakonni	206	227	195	188	146	157
	razem na 100 tys. katolików	8,54	7,64	6,33	5,98	4,98	4,73

KOŚCIÓŁ KATOLICKI W POLSCE I NA ŚWIECIE

Tabl. 1.6. Alumni diecezjalni i zakonni (cd.)

Wyszczególnienie		1990	1994	1998	2002	2006	2010
Wybrane kraje (cd.)							
Belgia	diecezjalni	212	189	121	92	74	68
	zakonni	159	157	154	162	130	159
	razem na 100 tys. katolików	4,37	4,10	6,36	3,24	2,65	2,90
Brazylia	diecezjalni	3 224	3 879	4 678	5 908	5 792	5 411
	zakonni	2 494	2 893	3 398	3 817	3 577	3 753
	razem na 100 tys. katolików	4,33	5,07	5,80	6,51	5,94	5,61
Czechy ^a	diecezjalni	850	244	231	148	134	113
	zakonni	193	131	116	97	77	53
	razem na 100 tys. katolików	9,66	5,12	8,14	6,18	6,41	5,03
Francja	diecezjalni	1 081	1 111	1 008	769	722	727
	zakonni	440	490	541	542	577	613
	razem na 100 tys. katolików	3,20	3,36	3,26	2,84	2,80	2,84
Hiszpania	diecezjalni	1 853	2 065	1 777	1 560	1 279	1 197
	zakonni	1 426	1 204	1 051	1 074	847	776
	razem na 100 tys. katolików	8,87	8,80	6,67	6,85	5,12	4,62
Irlandia	diecezjalni	433	401	209	98	84	108
	zakonni	278	256	130	108	78	87
	razem na 100 tys. katolików	16,36	14,73	7,43	4,26	3,17	3,68
Kanada	diecezjalni	525	411	396	331	374	295
	zakonni	190	181	212	130	113	133
	razem na 100 tys. katolików	6,04	4,78	4,57	3,47	3,42	2,88
Meksyk	diecezjalni	4 829	5 440	5 460	5 128	4 978	4 925
	zakonni	1 318	1 322	2 216	1 722	1 576	1 570
	razem na 100 tys. katolików	7,48	7,62	8,67	7,43	6,80	6,52
Niemcy	diecezjalni	2 322	1 492	1 140	890	833	808
	zakonni	505	427	375	298	340	343
	razem na 100 tys. katolików	9,75	6,67	5,37	4,34	4,76	4,58

a Czechosłowacja do 31.12.1992 r.

Tabl. 1.6. Alumni diecezjalni i zakonni (dok.)

Wyszczególnienie		1990	1994	1998	2002	2006	2010
Wybrane kraje (dok.)							
Polska	diecezjalni	5 436	4 607	4 521	4 672	4 391	3 375
	zakonni	2 686	2 749	2 152	2 065	1 647	1 287
	razem na 100 tys. katolików	22,32	19,99	18,04	18,22	16,47	12,69
Słowacja	diecezjalni	x	787	700	571	392	340
	zakonni	x	197	244	217	151	136
	razem na 100 tys. katolików	x	27,08	26,25	19,9	13,57	11,82
USA	diecezjalni	3 676	3 526	3 436	3 578	3 336	3 677
	zakonni	1 876	1 574	1 394	1 591	1 586	1 644
	razem na 100 tys. katolików	10,06	9,01	8,07	7,90	7,29	7,62
Włochy	diecezjalni	3 855	3 855	3 826	3 251	3 124	2 940
	zakonni	2 559	2 502	2 489	2 676	2 701	2 716
	razem na 100 tys. katolików	10,89	11,43	11,35	10,63	10,32	9,83

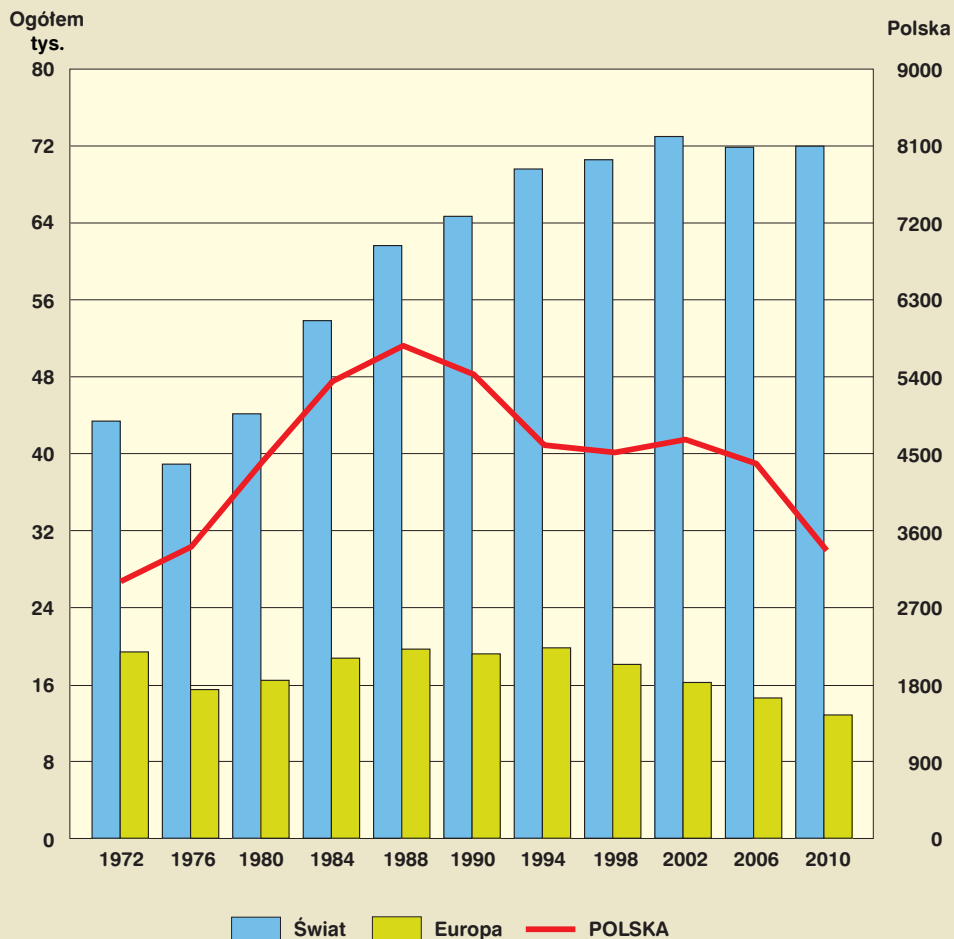
Źródło: *Annuario Statisticum Ecclesiae: 1990, 1994, 1998, 2002, 2006, 2010.*

Kluczowym zagadnieniem funkcjonowania Kościoła instytucjonalnego jest stan powołań zarówno diecezjalnych, jak i zakonnych. W latach 1990–2010 w obu tych obszarach następował w Kościele na świecie przyrost liczby alumnów w seminariach, szczególnie wyraźnie i progresywnie w seminariach zakonnych (tabl. 1.6). Największy przyrost liczby alumnów wystąpił w Afryce (o 59% diecezjalnych i 198% zakonnych) i Azji (25% diecezjalnych i 112% zakonnych) i nieco mniejszy w Ame-

ryce, Australii i Oceanii. W Europie natomiast liczba powołań diecezjalnych zmalała o 33%, a zakonnych o 18%. W Polsce spadek powołań okazał się w dwudziestolecie większy niż przeciętny dla Europy. Liczba alumnów diecezjalnych zmalała z 5 436 do 3 375 (spadek o 38%), a alumnów zakonnych z 2 686 do 1 287 (spadek o 52%). Jednak nadal liczba alumnów przypadających w Polsce na 100 tys. katolików należy do najwyższych w Kościele.

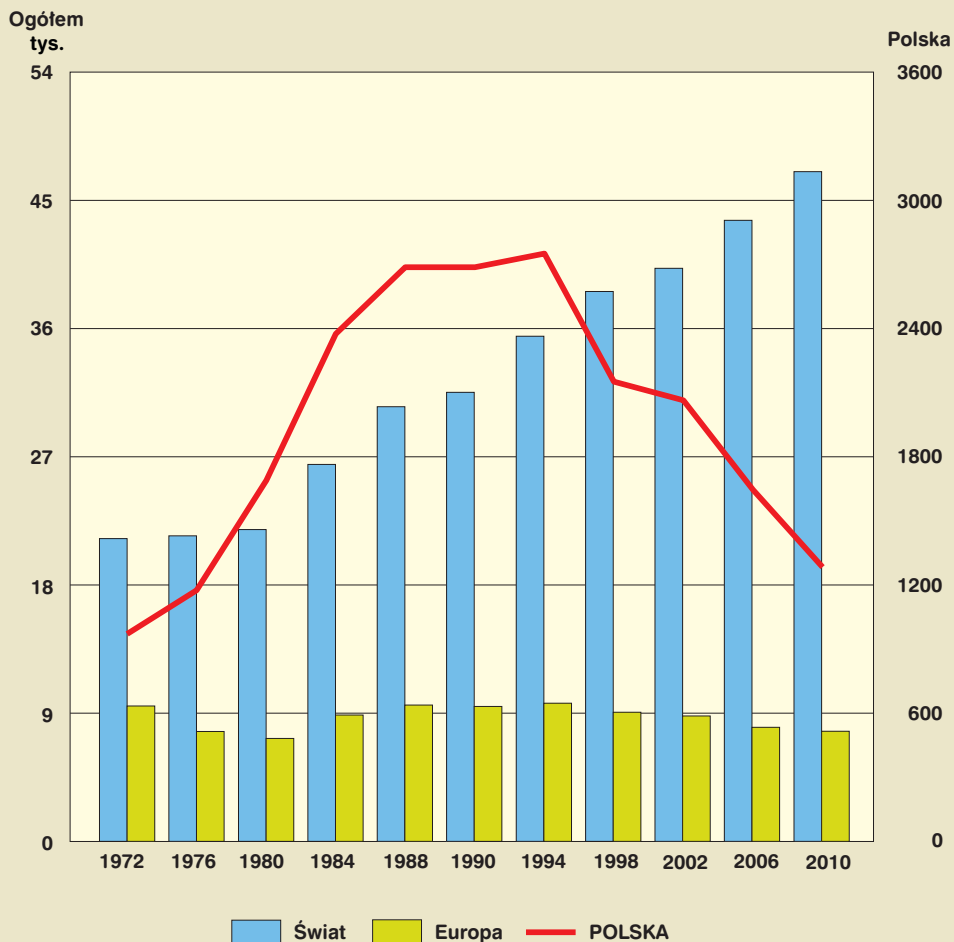
KOŚCIÓŁ KATOLICKI W POLSCE I NA ŚWIECIE

Wykres 1.10. ALUMNI DIECEZJALNI W LATACH 1972–2010

Wykres 1.11. ALUMNI ZAKONNI W LATACH 1972–2010

STRUKTURA ORGANIZACYJNO-TERYTORIALNA KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Jednostkami podstawowymi struktury organizacyjno-terytorialnej Kościoła katolickiego są diecezje i parafie, a nadrzędnymi metropolie (prowincje kościelne) i dekanaty. Struktury te są bardzo trwałe, jednakże rozwój Kościoła, szczególnie wzrost liczby wiernych, oraz zmiany sytuacji i granic politycznych powodują konieczność wprowadzania korekt w tej strukturze. W Polsce konieczność takich zmian wystąpiła po I i II wojnie światowej, dokonano ich także w 1992 i 2004 r., po utrwaleniu się przełomowych zmian ustrojowych w Polsce.

Po II wojnie światowej, w latach 1945–1971 funkcjonowało w Polsce 25 jednostek administracyjnych o charakterze diecezji. Po zmianie granic na wschodzie kraju pozostały: skrawek archidiecezji lwowskiej, nieznaczna część archidiecezji wileńskiej i fragment diecezji pińskiej. Ustanowiono tam trzy administratury apostołskie: w Białymstoku, Drohiczynie i Lubaczowie. Na zachodzie zaś i północy zostały przyłączone: prawie cała archidiecezja wrocławska, wolna prałatura piłska, część diecezji berlińskiej, skrawki archidiecezji praskiej i ołmunieckiej oraz miśnieńskiej, a także diecezje gdańska i warmińska. Na terenach, które powróciły do Polski w 1945 r. zostały utworzone administratury apostołskie: w Gdańsku, Olsztynie, Opolu, Wrocławiu i Gorzowie. Pierwsze poważne zmiany granic diecezji mogły nastą-

pić dopiero po układzie między państwami PRL–RFN z grudnia 1970 r. Przeprowadzone w 1972 r. zmiany organizacji terytorialnej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce spowodowały, że na terytorium Polski funkcjonowało 27 jednostek typu diecezjalnego. Były one przydzielone do 7 metropolii w pełni kanonicznie urzędzonych:

- **gnieźnieńska** (archidiecezja gnieźnieńska oraz diecezje: szczecińsko-kamieńska, koszalińsko-kołobrzewska, gdańska, chełmińska i włocławska),
- **poznańska** (archidiecezja poznańska),
- **krakowska** (archidiecezja krakowska oraz diecezje: częstochowska, katowicka, kielecka i tarnowska),
- **warszawska** (archidiecezja warszawska oraz diecezje: warmińska, płocka, siedlecka, łódzka, sanomięsko-radomska i lubelska),
- **wrocławska** (archidiecezja wrocławska oraz diecezje gorzowska i opolska).

Na wschodzie państwa pozostały dwie metropolie przedzielone granicami państwowymi z ZSRR, w składzie których znajdowały się dwie pełne diecezje i trzy niepełne:

- **wileńska** (z diecezją tomżyńską i administraturami w Drohiczynie i Białymstoku),

MAPA 2.1. DIECEZJE KOŚCIOŁA RZYMSKOKATOLICKIEGO W POLSCE
W LATACH 1945–1972

STRUKTURA ORGANIZACYJNO-TERYTORIALNA KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

MAPA 2.2. DIECEZJE I METROPOLIE KOŚCIOŁA RZYMSKOKATOLICKIEGO W POLSCE W LATACH 1972–1992

- **Iwowska** (z diecezją przemyską i administraturą w Lubaczowie).

Organizacja Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w latach 1972–1992 obejmowała więc 27 jednostek, a mianowicie 24 diecezje oraz 3 administratury apostołskie na wschodniej granicy kraju: w Białymstoku, Drohiczynie i Lubaczowie.

W 1991 r. papież Jan Paweł II Dekretem Kongregacji ds. Biskupów przywrócił Ordynariat Polowy w Polsce, przystosowany do przepisów ogólnych Konstytucji apostołskiej *Spirituali militum curae*.

Rok 1992 – nowe struktury Kościoła w Polsce

Nowa sytuacja polityczna, jaka wytworzyła się w Europie Środkowej po upadku komunizmu, umożliwiła Stolicy Apostolskiej uporządkowanie struktury administracyjnej i prawnej Kościoła w krajach sąsiadujących z Polską na wschodzie. Dzięki temu stało się możliwe nadanie nowych granic metropoliom i diecezjom, które były przez cały okres powojenny przedzielone granicą państwową między Polską a ZSRR. Ważniejszą jednak przesłanką zmiany struktury diecezjalnej Kościoła w Polsce była potrzeba lepszego dostosowania jej do nowych zadań stojących przed Kościołem u progu XXI w. Wyrazem woli Ojca Świętego Jana Pawła II w tej sprawie była bulla „*TOTUS TUUS Poloniae Populus*” z 25 marca 1992 r. ustanawiająca nową strukturę admi-

nistracyjną Kościoła w Polsce. Od 1992 r. na terytorium Polski znajduje się 39 kanonicznych diecezji wchodzących w skład 13 metropolii (prowincji kościelnych) obrządku rzymskokatolickiego (łacińskiego). Nieco później (w 1993 i 1996 r.) uregulowana została również sytuacja i struktura obrządku greckokatolickiego w Polsce, poprzez powołanie metropolii warszawsko-przemyskiej, w ramach której funkcjonują dwie diecezje (eparchie) w Przemyślu i Wrocławiu.

Ostatnim etapem dostosowywania struktury administracyjnej Kościoła do potrzeb duszpasterskich już w XXI w. było utworzenie w 2004 r. dwóch nowych diecezji – bydgoskiej i świdnickiej.

Diecezja bydgoska utworzona została w głównej części z terytoriów diecezji gnieźnieńskiej oraz niewielkich części diecezji pelplińskiej i koszalińsko-kobrzeńskiej. Dla zrekompensowania strat terytorialnych diecezji gnieźnieńskiej została ona powiększona o niektóre dekanaty należące wcześniej do diecezji wrocławskiej i poznańskiej. Diecezja świdnicka natomiast powstała z 13 dekanatów diecezji wrocławskiej i 9 legnickiej.

W rezultacie tych zmian od 2004 r. strukturę administracyjną Kościoła katolickiego w Polsce tworzą 44 jednostki kanoniczne: 41 łacińskich diecezji terytorialnych, Ordynariat Polowy Wojska Polskiego (obejmujący cały kraj) i dwie diecezje obrządku greckokatolickiego – wrocławsko-gdańska (po zachodniej stronie Wisły) i przemysko-warszawska (po wschodniej stronie Wisły).

STRUKTURA ORGANIZACYJNO-TERYTORIALNA KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

MAPA 2.3. DIECEZJE I METROPOLIE KOŚCIOŁA RZYMSKOKATOLICKIEGO W POLSCE W LATACH 1992–2004

^a Archidiecezja podlegająca bezpośrednio Stolicy Apostolskiej.

MAPA 2.4. ZMIANY GRANIC DIECEZJI KOŚCIOŁA RZYMSKOKATOLICKIEGO W POLSCE
W 2004 R.

STRUKTURA ORGANIZACYJNO-TERYTORIALNA KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

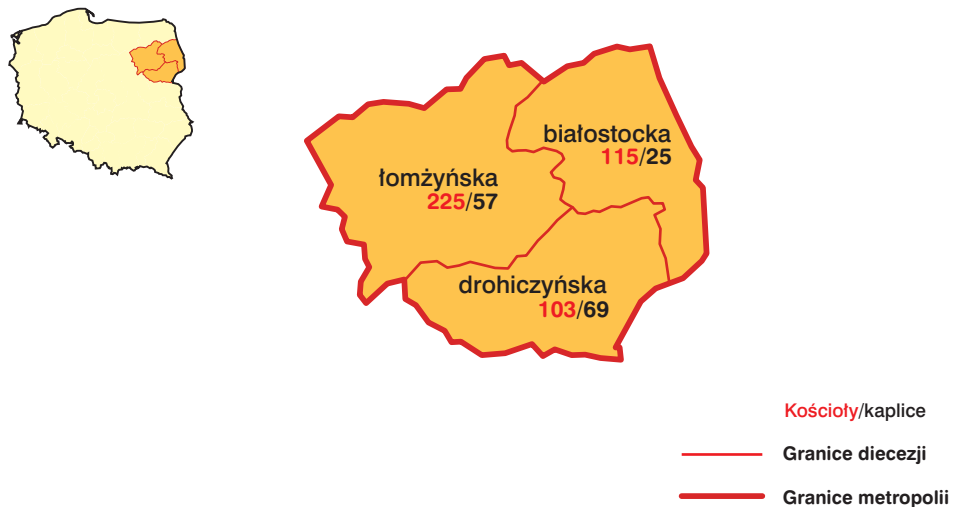
MAPA 2.5. DIECEZJE I METROPOLIE KOŚCIOŁA RZYMSKOKATOLICKIEGO W POLSCE OD 2004 R.

Tabl. 2.1. Metropolia białostocka w 2011 r.

Diecezje	Powierzchnia w tys. km ²	Parafie		Księża		Alumni diecezjalni	Siostry zakonne	Wierni		
		razem	w tym zakonne	razem	w tym zakonni			ogółem w tys.	na 1 parafię	na 1 księdza
Ogółem	25,0	393	10	1 308	73	162	472	1 109,3	2 823	848
Białostocka	5,5	114	2	431	21	57	178	357,7	3 138	830
Drohiczyńska	8,0	98	3	284	20	37	118	210,0	2 143	732
Łomżyńska	11,5	181	5	590	32	68	176	541,6	2 992	918

MAPA 2.6. METROPOLIA BIAŁOSTOCKA W 2010 R.

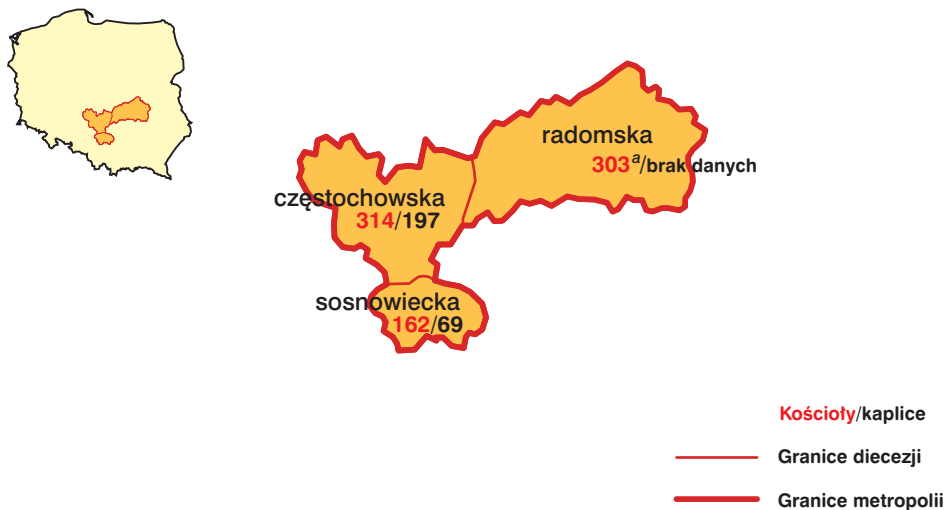

STRUKTURA ORGANIZACYJNO-TERYTORIALNA KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Tabl. 2.2. Metropolia częstochowska w 2011 r.

Diecezje	Powierzchnia w tys. km ²	Parafie		Księża		Alumni diecezjalni	Siostry zakonne	Wierni		
		razem	w tym zakonne	razem	w tym zakonni			ogółem w tys.	na 1 parafię	na 1 księdza
Ogółem	16,9	772	34	2 205	402	205	1 359	2 364,2	3 059	1 072
Częstochowska	6,9	311	15	915	223	63	862	821,6	2 642	898
Radomska	8,0	299	10	842	80	91	373	908,0	3 027	1 078
Sosnowiecka	2,0	162	9	448	99	51	124	634,6	3 917	1 417

Mapa 2.7. METROPOLIA CZĘSTOCHOWSKA W 2010 R.

^a Dane z 1998 r.

Tabl. 2.3. Metropolia gdańska w 2011 r.

Diecezje	Powierzchnia w tys. km ²	Parafie		Księża		Alumni diecezjalni	Siostry zakonne	Wierni		
		razem	w tym zakonne	razem	w tym zakonnici			ogółem w tys.	na 1 parafię	na 1 księdza
Ogółem	20,7	678	42	1 927	382	221	977	2 214,8	3 267	1 149
Gdańska	2,5	194	19	773	223	70	507	907,7	4 679	1 174
Pelplińska	12,8	290	13	642	60	85	201	730,0	2 517	1 137
Toruńska	5,4	194	10	512	99	66	269	577,1	2 975	1 127

MAPA 2.8. METROPOLIA GDAŃSKA W 2010 R.

Kościoty/kaplice

— Granice diecezji

— Granice metropolii

STRUKTURA ORGANIZACYJNO-TERYTORIALNA KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Tabl. 2.4. Metropolia gnieźnieńska w 2011 r.

Diecezje	Powierzchnia w tys. km ²	Parafie		Księża		Alumni diecezjalni	Siostry zakonne	Wierni		
		razem	w tym zakonne	razem	w tym zakonni			ogółem w tys.	na 1 parafię	na 1 księdza
Ogółem	22,1	647	30	1 599	220	171	755	2 010,4	3 107	1 257
Bydgoska	5,2	149	10	349	52	40	151	589,3	3 955	1 689
Gnieźnieńska	8,1	266	8	579	40	67	232	662,6	2 491	1 144
Włocławska	8,8	232	12	671	128	64	372	758,5	3 269	1 130

MAPA 2.9. METROPOLIA GNIEŹNIEŃSKA W 2010 R.

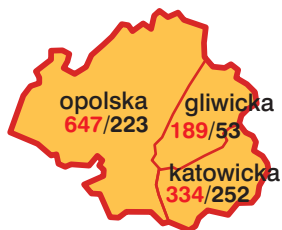

- Kościoły/kaplice
- Granice diecezji
- Granice metropolii

Tabl. 2.5. Metropolia katowicka w 2011 r.

Diecezje	Powierzchnia w tys. km ²	Parafie		Księża		Alumni diecezjalni	Siostry zakonne	Wierni		
		razem	w tym zakonne	razem	w tym zakonnici			ogółem w tys.	na 1 parafię	na 1 księdza
Ogółem	12,6	870	42	2 550	409	261	1 801	2 961,7	3 404	1 161
Gliwicka	2,2	155	18	507	134	48	210	636,2	4 104	1 255
Katowicka	2,4	317	12	1 207	138	143	899	1 477,5	4 661	1 224
Opolska	8,0	398	12	836	137	70	692	848,0	2 131	1 014

MAPA 2.10. METROPOLIA KATOWICKA W 2010 R.

- Kościoły/kaplice
- Granice diecezji
- Granice metropolii

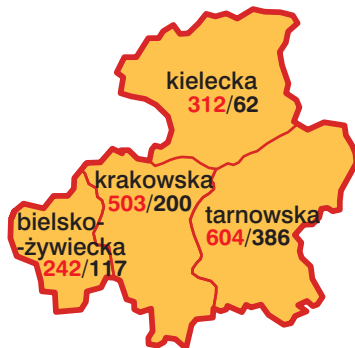
STRUKTURA ORGANIZACYJNO-TERYTORIALNA KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Tabl. 2.6. Metropolia krakowska w 2011 r.

Diecezje	Powierzchnia w tys. km ²	Parafie		Księża		Alumni diecezjalni	Siostry zakonne	Wierni		
		razem	w tym zakonne	razem	w tym zakonni			ogółem w tys.	na 1 parafię	na 1 księdza
Ogółem	24,5	1 401	100	5 254	1 302	493	4 500	4 098,0	2 925	780
Bielsko-żywiecka	3,0	207	17	687	135	90	480	680,0	3 285	990
Kielecka	8,3	303	11	740	38	74	352 ^a	775,7	2 560	1 048
Krakowska	5,7	441	55	2 145	972	118	2 679	1 538,0	3 488	717
Tarnowska	7,5	450	17	1 682	157	211	989	1 104,3	2 454	657

a Dane za 2012 r.

MAPA 2.11. METROPOLIA KRAKOWSKA W 2010 R.

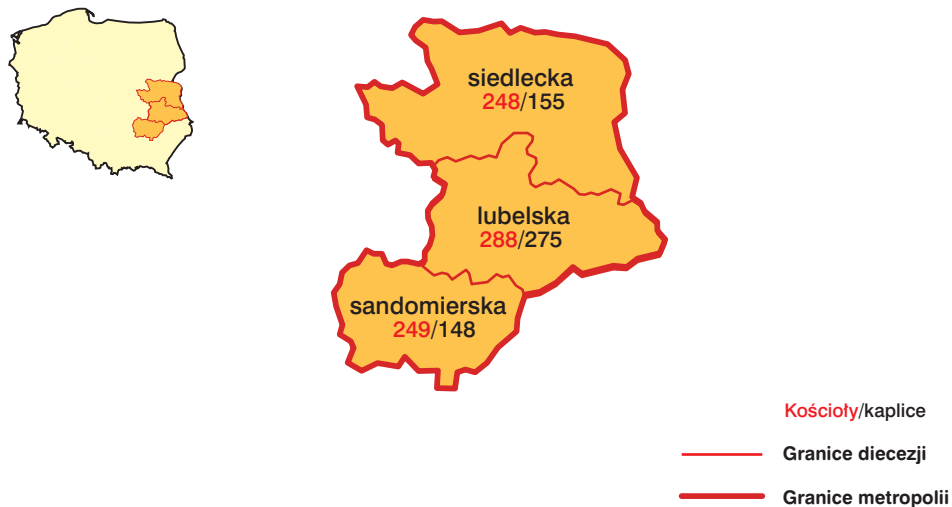

- Kościoły/kaplice
- Granice diecezji
- Granice metropolii

Tabl. 2.7. Metropolia lubelska w 2011 r.

Diecezje	Powierzchnia w tys. km ²	Parafie		Księża		Alumni diecezjalni	Siostry zakonne	Wierni		
		razem	w tym zakonne	razem	w tym zakonni			ogółem w tys.	na 1 parafię	na 1 księdza
Ogółem	28,3	754	27	2 607	362	245	1 221	2 417,2	3 206	927
Lubelska	9,1	268	7	1 158	230	104	538	1 013,6	3 782	875
Sandomierska	7,8	241	9	704	63	71	386	682,4	2 831	969
Siedlecka	11,4	245	11	745	69	70	297	721,2	2 944	968

MAPA 2.12. METROPOLIA LUBELSKA W 2010 R.

STRUKTURA ORGANIZACYJNO-TERYTORIALNA KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Tabl. 2.8. Metropolia łódzka w 2011 r.

Diecezje	Powierzchnia w tys. km ²	Parafie		Księża		Alumni diecezjalni	Siostry zakonne	Wierni		
		razem	w tym zakonne	razem	w tym zakonni			ogółem w tys.	na 1 parafię	na 1 księdza
Ogółem	11,0	383	26	1 212	255	85	978	2 022,8	5 282	1 669
Łowicka	5,8	165	10	427	61	28	446	602,8	3 653	1 412
Łódzka	5,2	218	16	785	194	57	532	1 420,0	6 514	1 809

MAPA 2.13. METROPOLIA ŁÓDZKA W 2010 R.

- Kościoły/kaplice
- Granice diecezji
- Granice metropolii

Tabl. 2.9. Metropolia poznańska w 2011 r.

Diecezje	Powierzchnia w tys. km ²	Parafie		Księża		Alumni diecezjalni	Siostry zakonne	Wierni		
		razem	w tym zakonne	razem	w tym zakonni			ogółem w tys.	na 1 parafię	na 1 księdza
Ogółem	19,8	684	33	1 658	357	196	1 549	2 215,0	3 238	1 336
Kaliska	10,8	282	18	603	77	86	515	730,0	2 589	1 211
Poznańska	9,0	402	15	1 055	280	110	1 034	1 485,0	3 694	1 408

MAPA 2.14. METROPOLIA POZNAŃSKA W 2010 R.

- Kościoły/kaplice
- Granice diecezji
- Granice metropolii

STRUKTURA ORGANIZACYJNO-TERYTORIALNA KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Tabl. 2.10. Metropolia przemyska w 2011 r.

Diecezje	Powierzchnia w tys. km ²	Parafie		Księża		Alumni diecezjalni	Siostry zakonne	Wierni		
		razem	w tym zakonne	razem	w tym zakonni			ogółem w tys.	na 1 parafię	na 1 księdza
Ogółem	23,8	810	41	2 445	307	258	1 568	1 791,7	2 212	733
Przemyska	9,7	386	27	1 131	169	119	1 097	724,0	1 876	640
Rzeszowska	6,0	240	10	805	100	88	331	597,4	2 489	742
Zamojsko-lubaczowska	8,1	184	4	509	28	51	140	470,3	2 556	924

MAPA 2.15. METROPOLIA PRZEMYSKA W 2010 R.

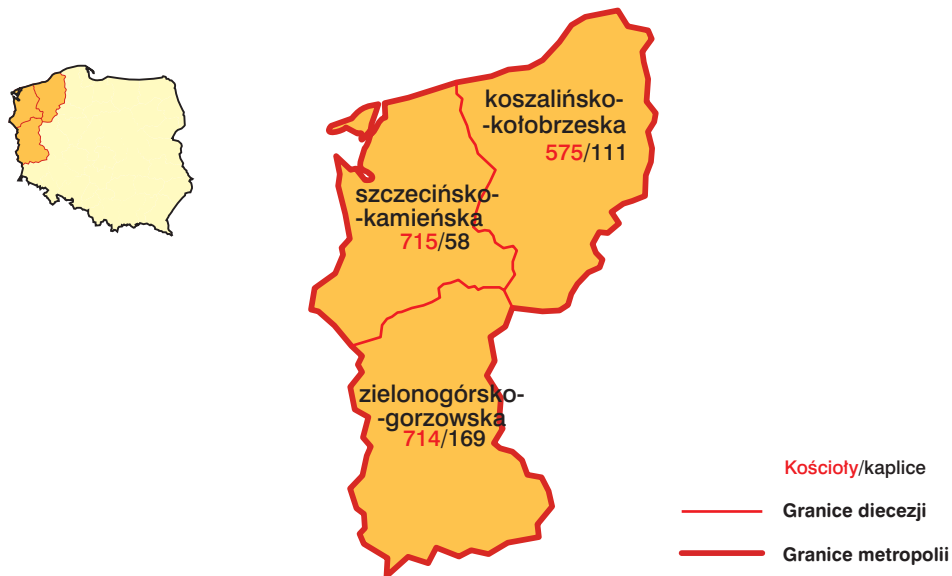

- Kościoły/kaplice
- Granice diecezji
- Granice metropolii

Tabl. 2.11. Metropolia szczecińsko-kamieńska w 2011 r.

Diecezje	Powierzchnia w tys. km ²	Parafie		Księża		Alumni diecezjalni	Siostry zakonne	Wierni		
		razem	w tym zakonne	razem	w tym zakonnici			ogółem w tys.	na 1 parafię	na 1 księdza
Ogółem	38,1	756	79	1 964	416	184	607	2 820,7	3 731	1 436
Koszalińsko-kołobrzeska	14,6	219	19	598	125	53	248	835,0	3 813	1 396
Szczecińsko-kamieńska	12,7	271	39	696	192	57	171	1 000,0	3 690	1 437
Zielonogórsko-gorzowska	10,8	266	21	670	99	74	188	985,7	3 706	1 471

MAPA 2.16. METROPOLIA SZCZECIŃSKO-KAMIEŃSKA W 2010 R.

STRUKTURA ORGANIZACYJNO-TERYTORIALNA KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Tabl. 2.12. Metropolia warmińska w 2011 r.

Diecezje	Powierzchnia w tys. km ²	Parafie		Księża		Alumni diecezjalni	Siostry zakonne	Wierni		
		razem	w tym zakonne	razem	w tym zakonni			ogółem w tys.	na 1 parafię	na 1 księdza
Ogółem	32,4	568	54	1 283	244	163	582	1 483,8	2 612	1 157
Elbląska	9,4	157	19	352	79	42	115	430,0	2 739	1 222
Elcka	11,0	152	9	350	41	60	121	410,8	2 703	1 174
Warmińska	12,0	259	26	581	124	61	346	643,0	2 483	1 107

MAPA 2.17. METROPOLIA WARMIŃSKA W 2010 R.

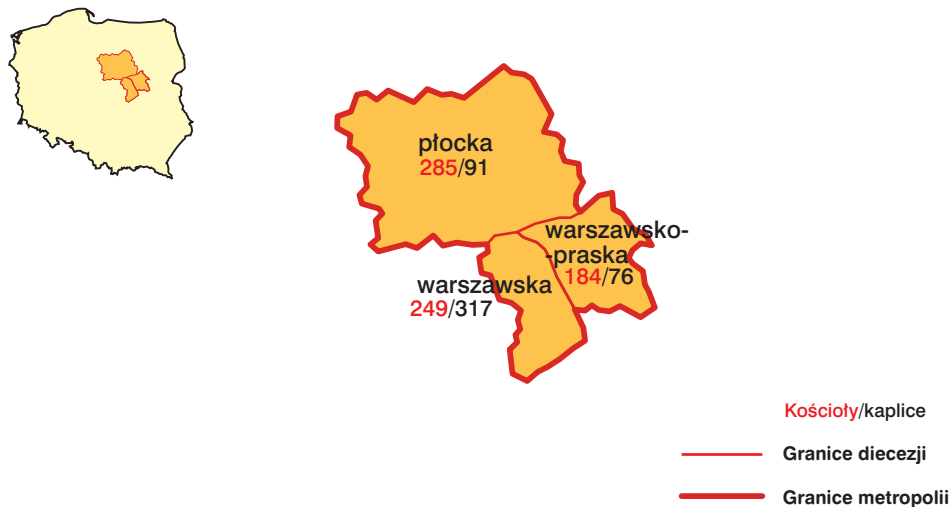

- Kościoły/kaplice
- Granice diecezji
- Granice metropolii

Tabl. 2.13. Metropolia warszawska w 2011 r.

Diecezje	Powierzchnia w tys. km ²	Parafie		Księża		Alumni diecezjalni	Siostry zakonne	Wierni		
		razem	w tym zakonne	razem	w tym zakonni			ogółem w tys.	na 1 parafię	na 1 księdza
Ogółem	17,6	641	47	2 583	684	356	3 415	3 333,3	5 200	1 290
Płocka	11,0	248	6	673	54	66	219	803,3	3 239	1 194
Warszawska	3,3	210	28	1 262	476	190	1 841	1 425,0	6 786	1 129
Warszawsko-praska	3,3	183	13	648	154	100	1 355	1 105,0	6 038	1 705

MAPA 2.18. METROPOLIA WARSZAWSKA W 2010 R.

STRUKTURA ORGANIZACYJNO-TERYTORIALNA KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Tabl. 2.14. Metropolia wrocławska w 2011 r.

Diecezje	Powierzchnia w tys. km ²	Parafie		Księża		Alumni diecezjalni	Siostry zakonne	Wierni		
		razem	w tym zakonne	razem	w tym zakonni			ogółem w tys.	na 1 parafię	na 1 księdza
Ogółem	19,9	727	70	1 872	409	201	1 469	2 556,3	3 516	1 366
Legnicka	7,1	241	21	506	68	57	203	774,0	3 212	1 530
Świdnicka	4,0	186	14	423	75	60	440	629,6	3 385	1 488
Wrocławska	8,8	300	35	943	266	84	826	1 152,7	3 842	1 222

MAPA 2.19. METROPOLIA WROCLAWSKA W 2010 R.

Wierni i parafie

Do wiernych Kościoła katolickiego zaliczane są osoby ochrzczone w Kościele. Liczba osób ochrzczonych w obrządku łacińskim od roku 1993 uległa jedynie niewielkim zmianom. W skali kraju w ciągu 18 lat liczba ta zmniejszyła się o około 4% (z 34,8 mln w 1993 r. na 33,4 mln w 2011 r.)

Stały wzrost liczby parafii oraz liczby księży, a także nieznaczny spadek liczby wiernych odnotowany w ostatnim dwudziestolecu wpłynął na średnią liczbę wiernych w parafii oraz liczbę wiernych przypadających na jednego księdza. Są to wskaźniki obrazujące rozwój struktur administracyjnych Kościoła w Polsce. W 1991 r. średnie wskaźniki kształtowały się na poziomie: 4 031 osób w parafii i 1 498 osób na jednego księdza, zaś dwadzieścia lat później wynosiły one odpowiednio: 3 282 i 1 096.

Tabl. 2.15. Liczba parafii w diecezjach Kościoła katolickiego

Diecezja	1993 ^a	2000 ^a	2005	2011
Ogółem diecezje łacińskie	9 089	9 833	10 016	10 177
Białostocka	82	92	112	114
Bielsko-żywiecka	190	203	204	207
Bydgoska	x	x	145	149
Częstochowska	282	299	308	311
Drohiczyńska	87	93	96	98
Elbląska	134	155	157	157
Etcka	140	150	152	152
Gdańska	154	175	190	194

^a Dane za lata 1993 i 2000 obejmują również wikariaty samodzielne.

^b Spadek liczby parafii związany jest ze zmianami granic wynikających z powołania w 2004 r. dwóch nowych diecezji – bydgoskiej i świdnickiej.

Tabl. 2.15. Liczba parafii w diecezjach Kościoła katolickiego (cd.)

Diecezja	1993 ^a	2000 ^a	2005	2011
Gliwicka	145	150	154	155
Gnieźnieńska ^b	294	328	266	266
Kaliska	260	276	279	282
Katowicka	301	312	314	317
Kielecka	284	300	303	303
Koszalińsko-kołobrzeska	200	223	217	219
Krakowska	368	400	418	441
Legnicka ^b	254	294	235	241
Lubelska	235	252	261	268
Łódzka	193	211	212	218
Łomżyńska	151	176	181	181
Łowicka	160	161	163	165
Opolska	387	396	397	398
Pelplińska ^b	284	299	285	290
Płocka	235	242	243	248
Poznańska ^b	401	415	397	402
Przemyska	365	384	383	386
Radomska	282	299	299	299
Rzeszowska	202	224	227	240
Sandomierska	223	231	237	241
Siedlecka	230	243	243	245
Sosnowiecka	154	157	159	162

STRUKTURA ORGANIZACYJNO-TERYTORIALNA KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Tabl. 2.15. Liczba parafii w diecezjach Kościoła katolickiego (dok.)

Diecezja	1993 ^a	2000 ^a	2005	2011
Szczecińsko-kamieńska	249	266	269	271
Świdnicka	x	x	183	186
Tarnowska	424	438	443	450
Toruńska	182	191	192	194
Warmińska	223	252	256	259
Warszawska	176	203	210	210
Warszawsko-praska	131	156	168	183
Włocławska ^b	241	256	230	232
Wrocławska ^b	379	407	294	300
Zamojsko-lubaczowska	165	176	179	184
Zielonogórsko-gorzowska	242	259	261	266
Ordynariat Polowy WP	50	89	94	93
Ogółem diecezje greckokatolickie	63	99	138	135
Przemysko-warszawska	x	.	80	78
Wrocławsko-gdańska	x	.	58	57

a Dane za lata 1993 i 2000 obejmują również wikariaty samodzielne.

b Spadek liczby parafii związany jest ze zmianami granic wynikających z powołania w 2004 r. dwóch nowych diecezji – bydgoskiej i świdnickiej.

Źródło: dane za rok 1993 „Nowe diecezje Kościoła katolickiego w Polsce”, ISKK SAC, GUS, Warszawa 1994, s. 49; dane dla lat 2005 i 2011 – ISKK.

Obok parafii administrowanych przez księży diecezjalnych w diecezjach funkcjonują parafie pozostające pod zwierzchnictwem duchowieństwa zakonnego. W 2011 r. stanowiły one 6,4% wszystkich parafii w kraju (łącznie 660 parafii). W Polsce w 2011 r. było także 47 parafii administrowanych przez księży niebędących proboszczami.

Po II wojnie światowej obserwuje się wyraźny proces zagęszczania się sieci parafialnej w Polsce. W 1970 r. na terenie Polski istniały 6 692 parafie, do roku 1982 liczba parafii wzrosła do 7 715, a w 1987 r. wyniosła 8 459 (Zdaniewicz, 1989, s. 18–19). Obecnie (dane za 2011 r.) istnieje 10 177 parafii. W ciągu ostatnich czterdziestu lat liczba parafii w naszym kraju wzrosła niemal dwukrotnie. Oprócz parafii funkcjonują tzw. ośrodki duszpasterskie, które nie posiadają statusu samodzielnej parafii i swoje funkcje administracyjne wykonują w zależności od parafii, na terenie której się znajdują. W 2011 r. były 563 takie ośrodki. Choć w ostatnich latach rocznie przybywało około 30 nowych parafii, obserwuje się zmniejszenie tempa tego procesu. Przykładowo w latach 1993–1997 powstało trzy razy więcej parafii niż w latach 2003–2007.

Tabl. 2.16. Parafie łacińskie według daty powstania

Rok powstania parafii	Liczba parafii
Ogółem	10 177
Do 1993	9 043
1993–1997	528
1998–2002	346
2003–2007	168
2008–2011	92

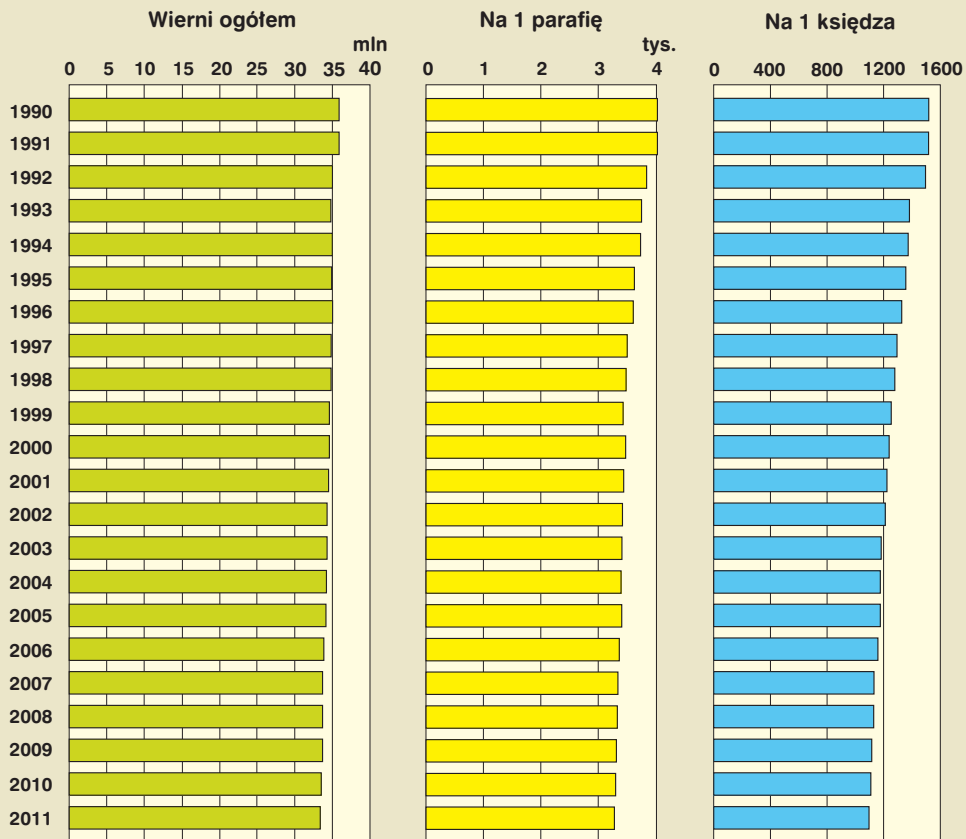
Źródło: obliczenia własne na podstawie ISKK.

MAPA 2.20. ODSETEK KATOLIKÓW W STOSUNKU DO LUDNOŚCI W DIECEZJI W 2011 R.

STRUKTURA ORGANIZACYJNO-TERYTORIALNA KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Wykres 2.1. WIERNI KOŚCIOŁA RZYMSKOKATOLICKIEGO^a ORAZ ŚREDNIA LICZBA WIERNYCH PRZYPADAJĄCYCH NA 1 PARAFIĘ I 1 KSIĘDZA W LATACH 1990–2011

^a Dane ISKK, obliczenia GUS.

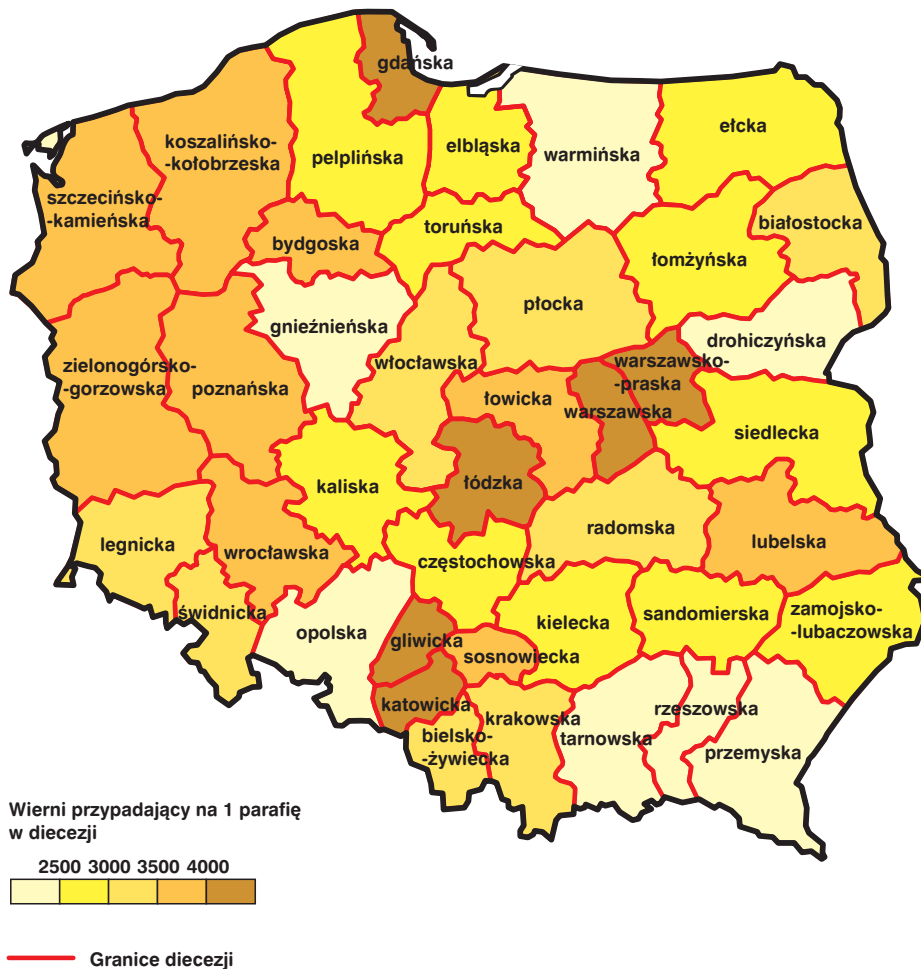
MAPA 2.21. ŚREDNIA POWIERZCHNIA PARAFII W DIECEZJI W 2011 R.

Źródło: ISKK, obliczenia GUS.

STRUKTURA ORGANIZACYJNO-TERYTORIALNA KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

MAPA 2.22. WIERNI PRZYPADAJĄCY NA 1 PARAFIĘ W DIECEZJI W 2011 R.

Źródło: ISKK, obliczenia GUS.

Tabl. 2.17. Średnia wielkość parafii łacińskich w Polsce

Lata	Średnia liczba wiernych na 1 parafię	Średnia powierzchnia parafii w km ²
1991	4 031	35,1
1995	3 630	32,5
2003	3 413	31,0
2005	3 410	30,7
2011	3 282	30,6

Źródło: ISKK, obliczenia GUS.

Źródła wykorzystane

1. *Kościół katolicki w Polsce 1945–1972*, oprac. ks. W. Zdaniewicz, SAC, Pallottinum 1978
2. *The Catholic in Poland 1545–1978*, by W. Zdaniewicz, SAC, Pallottinum 1979
3. *Kościół katolicki w Polsce 1987*, oprac. ks. W. Zdaniewicz, SAC, Pallottinum 1989
4. *Nowe diecezje Kościoła katolickiego w Polsce* (red. L. Adamczuk, ks. W. Zdaniewicz), GUS, ISKK SAC, Warszawa 1994
5. *Statystyka diecezji Kościoła katolickiego w Polsce 1992–2004* (red. L. Adamczuk, ks. W. Zdaniewicz), ISKK SAC, Warszawa 2006
6. *Roczniki statystyczne Rzeczypospolitej Polskiej za lata 1991–2012*, GUS

OBRZĄDKI WSCHODNIE KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO W POLSCE

W trakcie pierwszego tysiąclecia chrześcijaństwo rozprzestrzeniło się w Europie w dwóch obrządkach. W zachodniej Europie w środowisku kultury rzymskiej oraz języka łacińskiego wykształcił się sposób sprawowania nabożeństw, który nazywamy obrządkiem rzymskim (łacińskim). Natomiast kultura grecka stała się we wschodniej części Europy środowiskiem kulturowym dla ukształtowania się obrządku greckiego (zwanego inaczej bizantyjskim). Pomimo tej różnorodności Kościoł pozostawał w jedności. Taka sytuacja utrzymała się do roku 1054, w którym doszło do zerwania jedności między Kościołem wschodnim a zachodnim (wielka schizma wschodnia). Następstwem tego było m.in. ukształtowanie się dwu niezależnych ośrodków władzy kościelnej – w Rzymie i w Konstantynopolu.

Próby przywrócenia jedności Kościoła rozpoczęły się w II poł. XIII w. W 1274 r. zawarto unię lionską, która przetrwała jedynie siedem lat. Idea zjednoczenia, uwarunkowana w dużej mierze zagrożeniem tureckim (pasoportażek chrześcijan w bitwach: pod Adrianopolem – 1365 r., na Kosowym Polu – 1389 r. i pod Nikopolis – 1396 r.) i ocaleniem resztek cesarstwa wschodniego wraz z Konstantynopolem, wróciła w I poł. XV w. W 1439 r. przedstawiciele obu kościołów (zachodniego i wschodniego) na soborze florenckim (delegacja Kościo-

ła wschodniego kierowana była przez samego cesarza bizantyjskiego Jana VIII Paleologa i patriarchę konstantynopolińskiego Józefa II) zawarli po negocjacjach unię (unia florencka), która miała zakończyć okres prawie 400 lat rozłamu. Papież Eugeniusz IV ogłosił ją bullą *Laetentur coeli* (*Niech się radują niebiosy*). Akt unii został sporządzony w dwu językach. Pod tekstem łacińskim podpisali się: papież, ośmiu kardynałów, patriarchowie Jerozolimy i Grado, sześćdziesięciu jeden arcybiskupów i biskupów, czterdziestu trzech opatów i generałów zakonów. Pod tekstem greckim podpisali się: Jan VIII Paleolog, przedstawiciele patriarchów, arcybiskupów, biskupów i dwunastu prałatów. Jednak postanowienia unii wypracowane przez teologów nie spotkały się z przychylnością mnichów, niższego kleru i wiernych kościołów wschodnich, także w samym Bizancjum bojkotowano jej zwolenników. Uważano, że zawarto ją dla korzyści materialnych, a w uprzywilejowanej sytuacji stawała ona duchowieństwo i wiernych Kościoła zachodniego. W 1441 r. większość sygnatariuszy dokumentu wycofała swoje podpisy i akceptację dla postanowień unii. Klęska wyprawy antytureckiej w bitwie pod Warną (1444 r.) oraz upadek Konstantynopola w 1453 r. przypieczętowały jej losy. W 1484 r. na synodzie konstantynopolińskim odwołano postanowienia unii florenckiej. Mimo że unia nie

przetrwiała, to ustalenia dokonane na soborze florenckim stanowiły podstawę dla kolejnych inicjatyw jednoczących kościoły chrześcijańskie.

Kolejną próbą przywrócenia jedności między Kościołem rzymskim a prawosławnym była unia ogłoszona w 1596 r. na synodzie w Brześciu Litewskim. Inicjatywę tę podjęła znaczna część prawosławnej hierarchii metropolii kijowskiej (jej obszar pokrywał się z granicami Rzeczypospolitej i pod koniec XVI w. było to osiem diecezji prawosławnych podzielonych w Koronie na namiestnictwa, a w Wielkim Księstwie Litewskim na protopopie), która widziała potrzebę reform w Kościele oraz zapewnienia mu odpowiedniego miejsca w państwie. Istotnym czynnikiem była też chęć uniezależnienia się od nieprzychylnego im patriarchy konstantynopolińskiego Jeremiasza II. W 1589 r. utworzono patriarchat Moskwy i całej Rusi, który rościł sobie prawo do sprawowania jurysdykcji także nad polskim prawosławiem. Tak więc zawarcie unii sprzyjały okoliczności i sytuacja polityczna – miała ona też poparcie króla polskiego Zygmunta III Wazy. Uroczysty akt zatwierdzenia unii odbył się 23 grudnia 1595 r. w Rzymie. W jej wyniku metropolita, 5 biskupów i 3 archimandrytów na synodzie w Brześciu,

w obecności legatów papieskich i posłów króla Polski złożyło wyznanie wiary, obiedienię papieżowi i uroczystie ogłosiło unię. Papież zagwarantował unitom zachowanie ich własnej liturgii z językiem cerkiewno-słowiańskim, organizacji kościelnej i kalendarza juliańskiego, metropolita otrzymał prawo potwierdzania swoich sufraganów, a unicy przyjmując wszystkie dogmaty katolickie uznali papieża za głowę Kościoła. Przeciwnicy unii nie przyjęli jej i potwierdzili zwierzchnictwo patriarchatu konstantynopolińskiego. Spowodowało to podział w Kościele ruskim na terenach I Rzeczypospolitej na unitów i dyzunitów.

W I poł. XVII w. chęć zjednoczenia z papieżem zadeklarowali także duchowni wyznania monofizyckiego – Ormianie. W 1627 r. dokonano aktu unii z papieżem. Tak więc od XVII w. na ziemiach I Rzeczypospolitej działał Kościół katolicki posiadający trzy obrządku: łaciński, unicki i ormiański. Odrodzone w 1918 r. państwo polskie odziedziczyło ukształtowane w ciągu stuleci trzy rytu katolickie: łaciński (Kościół rzymskokatolicki) i dwa wschodnie – greckokatolicki i ormiańskokatolicki. Na początku lat dwudziestych pojawił się czwarty obrządek (również wschodni) – bizantyjsko-słowiański, określaný jako Kościół neounicki.

OBRZĄDKI WSCHODNIE KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO W POLSCE

MAPA 3.1. OBRZĄDKI WSCHODNIE KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO W POLSCE W 2011 R.

Kościół greckokatolicki (obrzędek bizantyjsko-ukraiński)

Kościół unicki w początkowej fazie został zorganizowany w sześciu diecezjach: kijowskiej, połockiej, pińskiej, włodzimierskiej, chełmskiej i smoleńskiej (do 1656 r.). Na przełomie XVII i XVIII w. unię przyjęły także diecezje: przemyska, łucka i lwowska. Okres największego rozkwitu unii to wiek XVIII. Dużą rolę w jej propagowaniu odegrał zakon bazylianów, położył też spore zasługi w dziedzinie rozwoju oświaty oraz sztuki sakralnej. Postępujące w Kościele unickim wpływy łacińskie coraz bardziej oddalały go od prawosławia. W 1720 r. na synodzie w Zamościu wprowadzono reformy liturgii zbliżające obrządek do łacińskiego. Zaczęto także przyjmować niektóre łacińskie obrzędy i święta (np. zwyczaj procesji na Boże Ciało, Niepokalane Poczęcie NMP, wystawienia Najświętszego Sakramentu czy obchodzenie drogi krzyżowej). Wpływ ten zaznaczył się także w sztuce sakralnej, kościoły katedralne oraz świątynie bazyliarskie otrzymywały szerokie fasady i smukłe wieże, natomiast wewnątrz świątyń zamiast ikonostasów zaczęły pojawiać się ołtarze oraz figury świętych. Kościół unicki w Rzeczypospolitej w 1772 r. posiadał 9 300 parafii, 147 klasztorów męskich i 19 żeńskich oraz ponad 4,5 mln wiernych.

Rozbiory Rzeczypospolitej zapoczątkowały kres rozwoju unii. Zdecydowanie najgorsza sytuacja wytworzyła się na wschodnich terenach Rzeczypospolitej zagarniętych przez Rosję. W jej granicach znalazły się diecezje: kijowska, pińska, łucka, włodzimierska, połocka oraz część diecezji lubelskiej i chełmskiej. Dla prawosławnej Cerkwi sytuacja ta stworzyła dogodną sytuację do zrealizowania swoich planów, dotyczących odzyskania parafii utraconych w wyniku unii brzeskiej. Zarówno polityka prawosławnej Cerkwi, jak i carskiej Rosji zmierzała do

możliwie szybkiej likwidacji unii. W 1795 r. na mocy ukazu carycy Katarzyny II na terenie zaboru rosyjskiego zlikwidowano diecezje greckokatolickie, pozostawiając jedynie archidiecezję połocką, a ich mienie i wiernych przejęło prawosławie. Następca Katarzyny Paweł I (1796–1801) zgodził się na reorganizację Kościoła i utworzenie dwóch nowych diecezji, nie wpłynęło to jednak na poprawę sytuacji uniów. Za panowania cara Mikołaja I (1825–1855) dokonano kolejnych zmian, tak administracyjnych, jak i personalnych, doprowadzono też do ujednoczenia obrządku greckokatolickiego i prawosławnego. Wszystkie te działania zmierzały do całkowitej likwidacji unii w carskiej Rosji i włączenia jej do prawosławia. Nastąpiło to na synodzie w Połocku w 1839 r. Ostatnią diecezją unicką w zaborze rosyjskim została znajdująca się w Królestwie Polskim diecezja chełmska, która w 1851 r. obejmowała łącznie 275 parafii, a swym zasięgiem około 220 tys. wiernych zamieszkujących głównie Podlasie i Lubelszczyznę. Była to diecezja silnie zlatynizowana i spolonizowana, dlatego też proces rusyfikacji następował bardzo powoli i ze sporymi oporami, zarówno wśród wiernych jak i duchowieństwa. Główne działania przeciwko pozostałościom Kościoła unickiego zostały podjęte po powstaniu styczniowym. W 1866 r. za opór stawiany prawosławiu biskup chełmski Jan Kaliński został wywieziony w głąb Rosji, a na jego miejsce został powołany prorosyjski administrator diecezji, który nakazał używać w liturgii i w szkole języka rosyjskiego. Władze rosyjskie dokonały kasaty klasztorów bazyliarskich oraz skonfiskowały dobra kościelne. Ostatni biskup chełmski Marceł Popiel wydał w 1873 r. okólnik nakazujący zmianę obrzędów liturgicznych na prawosławne. Wywołało to zdecydowany opór i silne protesty wiernych i unickich kapłanów. Swoich cerkwi przed przejęciem ich przez prawosławnych bronili unicy chłopi. Taka posta-

wa skłoniła władze do egzekwowania rozporządzenia siłą przy pomocy wojska i policji. Do krwawych starć doszło na początku 1874 r. w Drelowie, gdzie zginęło trzynastu chłopów, którzy nie chcieli wpuścić do swojej cerkwi prawosławnego duchownego oraz w Pratulinie, gdzie od kul carskiego wojska pod cerkwią zginęło dziewięciu unitów, a czterech zmarło z odniesionych ran. By złamać wszelki opór we wsiach unickich na Podlasiu zakwaterowano wojsko. Zmuszało ono wiernych do podpisywania aktów apostazji. Prawosławie przyjęło 240 unickich duchownych, 66 zbiegło do Galicji, a 74 zostało uwięzionych bądź zesłanych. W głąb Rosji zesłano również ponad 600 chłopów. W 1875 r. w katedrze chełmskiej biskup Marcelli Popiel dokonał przejścia diecezji na prawosławie. Została ona przyłączona do prawosławnej diecezji warszawskiej. Przez kolejne trzydzieści lat unia na Podlasiu i Chełmszczyźnie trwała w podziemiu. Sytuacja unitów uległa pewnej poprawie dopiero po 1905 r., kiedy to został wydany carski ukaz tolerancyjny, jednak pełną swobodę uzyskali dopiero po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r.

Kościół unicki przetrwał w zaborze austriackim w Galicji. W granicach zaboru znalazły się diecezje lwowska i przemyska. Cesarzowa Maria Teresa (1745–1780) podjęła realizację wielu reform wewnętrznych w państwie Habsburgów. Reformy te ingerowały także w organizację i działalność Kościoła katolickiego. Zmierzały one m.in. do równouprawnienia unitów z katolikami obrządku łacińskiego. Wprowadzono wtedy pewne zmiany organizacyjno-prawne. Od 1774 r. unitów zaczęto nazywać grekokatolikami, ustalono także, że również inni unicy w Cesarstwie Austriackim znajdujący się na Węgrzech, w Siedmiogrodzie i w Chorwacji będą nazywani tym mianem. Kościół posiadał tam sporą swobodę działania oraz pewne poparcie władzy, stanowił bowiem zaporę przed rosyjskimi wpływami w Galicji. Większość wiernych Ko-

ścioła stanowili Ukraińcy, co wpłynęło na to, iż obrządek grecki nabrał narodowego charakteru.

Kościół greckokatolicki w II Rzeczypospolitej organizacyjnie składał się z trzech diecezji: lwowskiej, stanisławowskiej i przemyskiej. Tworzyły one galicyjsko-lwowską prowincję kościelną, na czele której stał arcybiskup lwowski Andrzej hrabia Szeptycki. W 1934 r. Stolica Apostolska powołała administrację apostolską Łemkowszczyzny podlegającą bezpośrednio Watykanowi. Liczba duchownych diecezjalnych Kościoła w 1936 r. wynosiła 2 380. W Kościele funkcjonowały trzy zakony męskie oraz 8 zgromadzeń zakonnych żeńskich. Liczba wiernych wynosiła ponad 330 tys.

Po II wojnie światowej w granicach Polski pozostała jedynie część diecezji przemyskiej i administracja apostolska Łemkowszczyzny. Władze komunistyczne aresztowały biskupów i deportowały do ZSRR oraz przestały uznawać Kościół greckokatolicki w Polsce. Wierni byli pozbawieni swojej hierarchii kościelnej do 1989 r., gdy biskupem został ks. Jan Martyniak. W 1991 r. Ojciec Święty Jan Paweł II mianował go ordynariuszem diecezji przemyskiej obrządku bizantyjsko-ukraińskiego¹⁾. Następnie w 1996 r. dokonał całościowej reorganizacji struktur duszpastersko-administracyjnych tego Kościoła. Ustanowiono prowincję kościelną obrządku greckokatolickiego w Polsce i nadano jej nazwę metropolia przemysko-warszawska. W jej skład weszły dwie nowo utworzone jednostki administracyjne: archidiecezja (archieparchia) przemysko-warszawska, która obejmuje terytorium w granicach Rzeczypospolitej Polskiej po prawej stronie Wisły i diecezja (eparchia) wrocławsko-gdańska obejmu-

1) Nazwa Kościoła katolicki obrządku bizantyjsko-ukraińskiego została nadana w roku 1975, wiąże się to z otrzymaniem przez kardynała Józefa Slipego godności patriarchy Kijowa-Halicza i stanowi oficjalną nazwę Kościoła używaną przez Stolicę Apostolską.

jąca terytorium po lewej stronie Wisły. Biskupi obu diecezji są członkami Konferencji Episkopatu Polski.

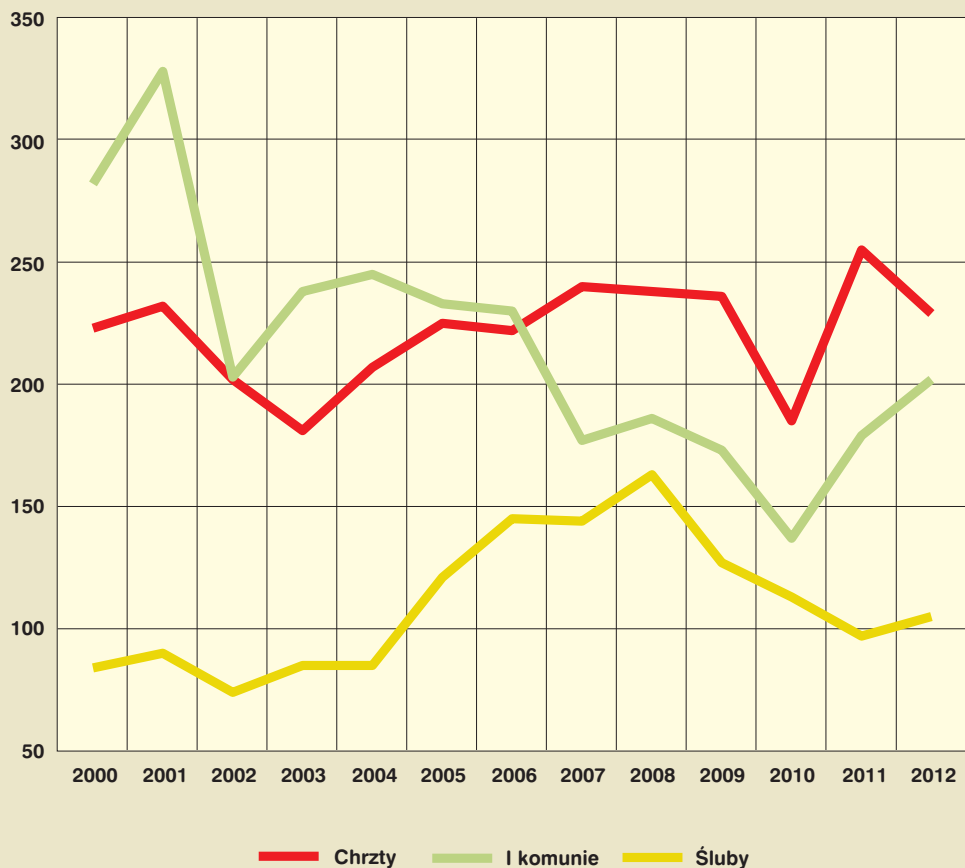
W nowej strukturze metropolia składa się z 10 dekanatów. W 2011 r. Kościół posiadał 135 parafii, 108 świątyń oraz 77 księży diecezjalnych i zakonnych. W seminariach duchownych kształciło się 5 alumnów. W Kościele pracowało 91 siostr zakonnych i 2 braci. W 2012 r. udzielono 229 chrztów, 230 sakramentów bierzmowania, 202 sakramentów Pierwszej Komunii oraz 105 ślubów. Od 2000 r. liczba udzielanych sakramentów utrzymuje się

na zbliżonym poziomie. Kościół greckokatolicki szacuje liczbę wiernych na 55 tys. (30 tys. w archidiecezji przemysko-warszawskiej i 25 tys. w diecezji wrocławsko-gdańskiej). W Narodowym Spisie Powszechnym 2011 odnotowano łącznie 33 tys. deklaracji przynależności do tego Kościoła. W Polsce działa jedyny zakon greckokatolicki – Zakon Świętego Bazylego Wielkiego (potocznie zwany bazylianami). W 2008 r. zakon posiadał w Polsce cztery klasztory: w Warszawie, Przemyślu, Kętrzynie i Węgorzewie.

MAPA 3.2. STRUKTURA KOŚCIOŁA GRECKOKATOLICKIEGO W POLSCE W 2011 R.

Wykres 3.1. LICZBA UDZIELONYCH SAKRAMENTÓW
W OBRZĄDKU BIZANTYJSKO-UKRAIŃSKIM W LATACH 2000–2012

Kościół ormiański (obrządek ormiańskokatolicki)

Najazdy Seldżuków w XI w., a następnie Mongołów na państwo armeńskie spowodowały falę uchodźstwa. Osady ormiańskie zaczęły powstawać m.in. na Rusi Czerwonej, Podolu i Rusi Kijowskiej, a w większych miastach tworzyły się gminy wyznaniowe. Ormianie byli wyznawcami religii monofizycznej, należeli do Armeńskiego Kościoła Apostolskiego, założonego przez św. Grzegorza Oświeciciela, który stał się religią państwową w 301 r. W 1356 r. katolikos Sis dla Ormian zamieszkujących Ruś utworzył we Lwowie diecezję ormiańską. W tym też roku Ormianie ufundowali we Lwowie katedrę pod wezwaniem Bogarodzicy. W XIV w. Lwów (1349 r.) oraz Kamieniec Podolski (1366 r.) wraz ze znajdującą się tam kolonią ormiańską znalazły się w granicach Królestwa Polskiego. W 1630 r. Mikołaj Torosowicz, ormiański biskup eparchii lwowskiej, złożył publicznie katolickie wyznanie wiary, a pięć lat później powtórzył je przed papieżem Urbanem VII. Oznaczało to zawarcie unii z Kościołem rzymskim. Ormianie zachowali swoją liturgię, język, kalendarz i zwyczaje, uznali zwierzchność biskupa Rzymu oraz przyjęli dogmaty katolickie. W 1742 r. papież Benedykt XIV utworzył Kościół katolicki obrządku ormiańskiego na czele z patriarchą Ormian Cylicji (Abraham Piotr I). Jurysdykcji patriarchy podlegali katolicy Ormianie w Cylicji, Palestynie, Mezopotamii i Egipcie. Od 1750 r. swoją stałą siedzibę patriarcha ma w miejscowości Bzommar koło Bejrutu (w latach 1867–1928 patriarcha rezydował w Konstantynopolu).

W końcu istnienia I Rzeczypospolitej parafie ormiańskie istniały w 18 miejscowościach, a społeczność liczyła około 6 tys. wiernych. Po I wojnie światowej społeczność ormiańska była szacowana na 7 do 10 tys. i zamiesz-

kiwała głównie południowo-wschodnią część Polski. Na czele metropolii lwowskiej stał arcybiskup Józef Teofil Teodorowicz. W 1922 r. w jej skład wchodziło 8 parafii ormiańskokatolickich (najliczniejsze z nich to Lwów – ponad 1 200 wiernych i Kuty zwane „stolicą polskich Ormian”), obrządek posiadał też 19 własnych kaplic. W okresie II Rzeczypospolitej centrum religijnym i kulturalnym Ormian był Lwów. Mieściła się tu siedziba władz kościelnych, istniał klasztor benedyktynek ormiańskich (w latach 1918–39 było od 11 do 18 siostr), zakon prowadził żeńską szkołę powszechną i gimnazjum, istniał tu też funkcjonujący od XVII w. zakład zastawczy „Mons Pius”, czyli bank pobożności. Wielką stratą dla Kościoła i społeczności ormiańskiej była śmierć w 1938 r. abpa J. T. Teodorowicza. Po jego śmierci archidiecezją zarządzał wikariusz kapitularny Dionizy Kajetanowicz. Lata II wojny światowej w znaczny sposób wpłynęły na osłabienie Kościoła, w wyniku działań wojennych oraz terronu hitlerowskiego i stalinowskiego, a także działań nacjonalistów ukraińskich wielu Ormian poniosło śmierć, a liczba duchowieństwa zmniejszyła się o połowę. W 1945 r. władze radzieckie aresztowały D. Kajetanowicza i kanclerza kurii W. Kwapińskiego, pozamykały kościoły, a duchownych i wiernych zmuszono do wyjazdu. Po 1945 r. do Polski przybyło 8 księży ormiańskokatolickich oraz prawie 99% wiernych, którzy ocalili z pożogi wojennej. Działania te spowodowały, że ormiańskokatolicka archidiecezja lwowska praktycznie przestała istnieć, mimo że formalnie nie została przez Stolicę Apostolską zniesiona. W 1946 r. do Polski w powojennych granicach ewakuowały swoje zgromadzenie benedyktynki, które w 1961 r. przystąpiły do unii z benedyktynkami łacińskimi. Repatriantów osiedlano w kilkunastu miastach (głównie na Górnym i Dolnym Śląsku), spowodowało to ich duże rozproszenie, a co za tym idzie, trudności w organiza-

cji pracy duszpasterskiej i życia społecznego. W tym okresie wykształciły się trzy ośrodki ormiańskokatolickie w Gdańsku, Krakowie i Gliwicach. Od 1950 r. w kościele św. Trójcy w Gliwicach znajduje się uratowany z wojennej pożogi łaskami słynący XVI-wieczny obraz Matki Boskiej Łysieckiej. Jan Paweł II w 1989 r. dokonał na Jasnej Górze poświęcenia koron, a uroczysta koronacja dokonana w rycie ormiańskim została dokonana przez patriarchę ormiańskokatolickiego Piotra XVIII Kasparina i Prymasa Polski kardynała J. Glempa.

W 2009 r. został ogłoszony dekret arcybiskupa Kazimierza Nycza, który jest ordynariuszem dla katolików obrządku wschodniego pozbawionych ordynariusza własnego obrządku w Polsce, o reformie struktur obrządku ormiańskokatolickiego. Według dekretu przestają istnieć dotychczasowe duszpasterstwa, a w ich miejsce utworzono trzy parafie terytorialne: południową z siedzibą w Gliwicach, centralną z siedzibą w Warszawie i północną z siedzibą w Gdańsku. Ponadto posługę duszpasterską pełnią: ks. Tadeusz Isakowicz-Zaleski (parafia południowa), ks. prałat Cezary Annusiewicz (parafia północna) oraz ks. Artur Avdalyan (parafia centralna).

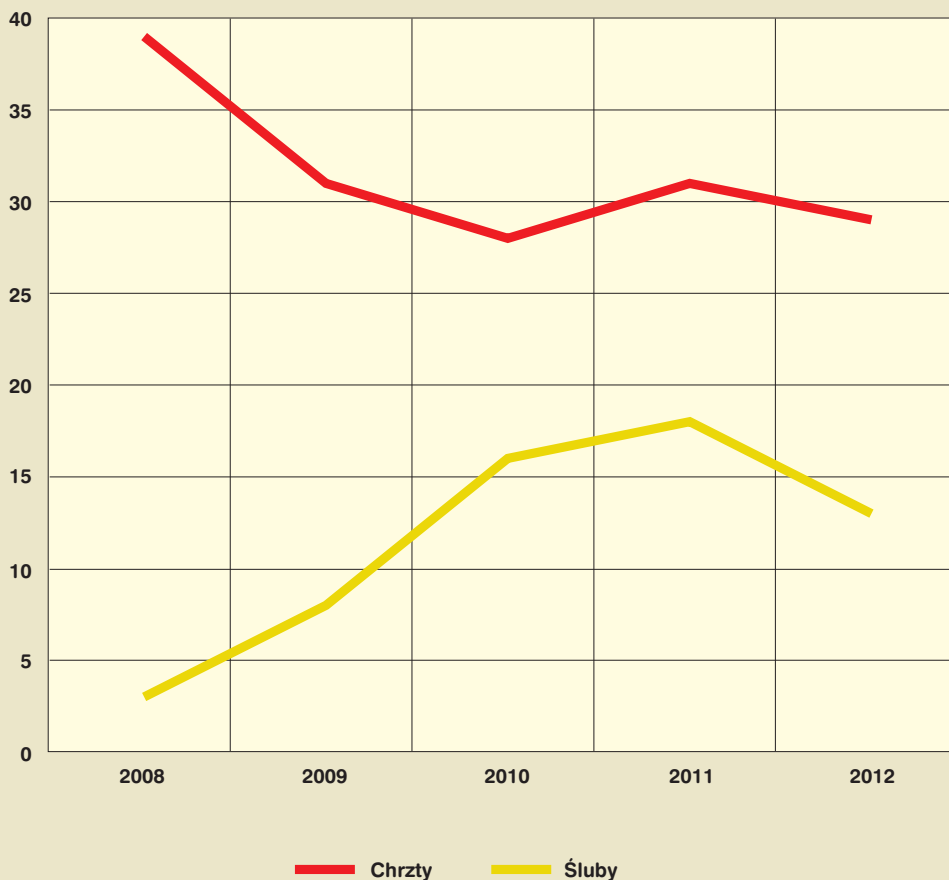
Liczba wiernych obrządku ormiańskiego w Polsce była szacowana na 600 w roku 2010 i 650 w 2012 (*Annuario Pontificio 2012*).

W 2012 r. we Wrocławiu odbyło się odsłonięcie i poświęcenie kolejnego już (szóstego po Krakowie Gdańsku, Elblągu, Gliwicach i Klebarku Wielkim na Mazurach) ormiańskiego kamienia krzyżowego (*chaczkaru*), upamiętniającego 700 lat obecności Ormian na terenach Rzeczypospolitej, Ormian masowo pomordowanych w latach 1915–1917 w Imperium Osmańskim oraz Polaków i Ormian pomordowanych w czasie II wojny światowej na Kresach Wschodnich II RP. Stanowi on także symbol trwającej od wieków przyjaźni pomiędzy Polakami a Ormianami. Chaczkar to ormiańska, kamienna, bogato rzeźbiona płyta wotywna upamiętniająca jakieś ważne wydarzenie, której motywem jest kwitnący krzyż. W ormiańskiej tradycji istnieje przekonanie, że drzewo krzyża, na którym umarł Jezus Chrystus zakwitło, dlatego też krzyżowi na chaczkarze towarzyszy bogata ornamentyka roślinna. W 2013 r. na Skwerze Ormiańskim w Warszawie ustawiono chaczkar będący darem Republiki Armenii dla Warszawy.

MAPA 3.3. ZASIĘG TERYTORIALNY PARAFII ORMIAŃSKOKATOLICKICH W POLSCE
ORAZ ROZMIESZCZENIE CHACZKARÓW

Wykres 3.2. LICZBA UDZIELONYCH CHRZTÓW I ŚLUBÓW
W OBRZĄDKU ORMIAŃSKO-KATOLICKIM W LATACH 2008–2012

Kościół neounicki (obrzędek bizantyjsko-słowiański)

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. na terenach byłego zaboru rosyjskiego mieszkało wielu unitów, siłą oderwanych od Kościoła w latach 1839 i 1875, kiedy to miały miejsce rzezie ludności unickiej dokonywane przez żołnierzy rosyjskich (Pratulini, Drelów). Ludność ta pozbawiona opieki duszpasterskiej, gdyż władze carskie zniosły unię, licznie zwracała się do miejscowego łacińskiego biskupa prosząc o kapłanów wschodniego obrządku. Gorący zwolennik reaktywowania unii, ordynariusz podlaski ks. bp Henryk Przeździecki, w 1923 r. za aprobatą Episkopatu Polski wystąpił z inicjatywą zorganizowania w Polsce Kościoła katolickiego obrządku bizantyjsko-słowiańskiego. Papież Pius XI zatwierdził plan, a kilka tygodni później ukazał się dekret papieski w sprawie „pracy unijnej”. Istota obrządku polegała głównie na pozostawieniu obrzędowości Cerkwi wschodniej z zachowaniem całej liturgii w języku staro-cerkiewno-słowiańskim i uznaniu papieża za głowę Kościoła powszechnego. Na mocy uzyskanych w 1924 r. pełnomocnictw bp. H. Przeździecki sprawował władzę jurysdykcyjną nad nowym obrządkiem i duchownymi. Inicjatywę tę gorąco poparł generał zakonu jezuitów ojciec Włodzimierz Ledóchowski. W zakonie powstała specjalna Misja Wschodnia, w której księża zapoznawali się ze wschodnimi obrzędami oraz przygotowywali się do sprawowania rytuałów wschodnich. Na rzecz neonii pracowali obok jezuitów także kapucyni, oblaci, marianie, studyci, redemptoryści i bazylianie. W 1931 r. obrządek otrzymał własnego biskupa, został nim Mikołaj Czarnecki z zakonu redemptorystów (beatyfikowany przez Jana Pawła II w 2001 r.).

W 1927 r. Kościół neounicki posiadał już 14 parafii obsługiwanych przez 28 księży. W 1937 r. swoją pracę

duszpasterską pełniło już 71 księży, w tym: 1 biskup, 39 księży diecezjalnych i 31 księży zakonnych²⁾. Liczba parafii ulegała ciągłym zmianom. W 1938 r. Kościół posiadał łącznie 43 placówki duszpasterskie (parafie i filie), z czego: 17 w kościołach rewindykowanych od prawosławia, 2 w kaplicach rewindykowanych, 8 wspólnych w użytkowaniu z łacinnikami, 10 zbudowanych przez wiernych obrządku i 6 mieszczących się w mieszkaniach prywatnych³⁾. Liczba wiernych obrządku bizantyjsko-słowiańskiego w ostatnich latach II Rzeczypospolitej stale, acz nieznacznie rosła i wynosiła: w 1930 r. – 14,4 tys., 1934 r. – 16,0 tys., 1938 r. – 16,6 tys.⁴⁾

Po II wojnie światowej w wyniku zmiany granic większość neounickich parafii znalazła się poza granicami Polski. Wiernych obrządku wschodniego pozostałych na Podlasiu i wschodniej Lubelszczyźnie władze PRL potraktowały jako „groźnych Ukraińców” i wysiedliły na Ziemię Zachodnie. Działania te przyczyniły się do znacznego spadku liczebności wiernych oraz rozproszenia terytorialnego. Dlatego też po wojnie zdotowano zorganizować jedynie trzy parafie neounickie: w Pawłowie Starym koło Janowa Podlaskiego, w Kodniu i w Kostomłotach. Nie udało się reaktywować hierarchii Kościoła neounickiego. Do dzisiaj zachowała się jedynie parafia pw. św. Nikity Męczennika w Kostomłotach licząca w 2011 r. około 140 wiernych. Od 1940 r. proboszczem parafii był ks. Aleksander Przysłucki, a w latach 1967–2007 marianin o. Roman Piętka, który za zasługi dla obrządku został w 1998 r. nagrodzony przez Stolicę Apostolską godnością archimandryty oraz odznaczony przez kard. Józefa Glempa złotym medalem Zasłużony dla Kościoła

2) Dane: Kościół katolicki w Polsce 1918–1990, s. 73.

3) Dane: Kościół katolicki obrządku bizantyjsko-słowiańskiego neunia, s. 114.

4) Dane: Kościół katolicki obrządku bizantyjsko-słowiańskiego neunia, s. 139.

i Narodu. Parafia wtedy podlegała jurysdykcji prymasów Polski. Obecnie proboszczem parafii w Kostomłotach jest ks. Zbigniew Nikoniuk, posługę duszpasterską prowadzi dwóch księży diecezji siedleckiej (birytualistów). Od 2007 r. z woli Stolicy Apostolskiej parafia podlega jurysdykcji biskupa diecezji siedleckiej.

W Polsce liczba ochrzczonych w obrządku neounickim szacowana jest na ok. 300 osób. Parafia unicka w Kostomłotach stała się w ostatnich latach sanktuarium unitów podlaskich. Miejsce to odwiedza rocznie ok. 70 000 pielgrzymów idących szlakiem unickim. Przy parafii istnieje Centrum Ekumeniczne, które jest ośrodkiem rekolekcyjnym dla grup młodzieżowych z kraju i z zagranicy. W 2010 r. odbył się tu ogólnodiecezjalny zlot młodzieży katolickiej obu obrządków „Jerycho Młodych”. Dużą popularnością cieszą się parafialne odpusty – bł. Męczenników z Pratulina oraz św. Nikity. Okazjonalnie liturgie w rycie bizantyjsko-słowiańskim sprawowane są też w cerkwiach (kościółach filialnych parafii rzymskokatolickich) w Pawłowie Starym i Horodle.

Źródła wykorzystane

1. Archidiecezja przemysko-warszawska obrządku greckokatolickiego w roku wielkiego jubileuszu, Wydawnictwo Archidiecezji przemysko-warszawskiej, Przemysł 2000
2. red. L. Adamczuk, W. Zdaniewicz, *Kościół Katolicki w Polsce 1918–1990*, GUS, Zakład Socjologii Religii SAC, Warszawa 1991
3. red. L. Adamczuk, A. Mironowicz, *Kościół Prawosławny w Polsce, dawniej i dziś*, GUS, Warszawska Metropolia Prawosławna, Warszawa 1993
4. *Encyklopedia katolicka t. II*, TN KUL, Lublin 1989
5. *Encyklopedia katolicka t. III*, TN KUL, Lublin 1989
6. *Encyklopedia katolicka t. V*, TN KUL, Lublin 1989
7. *Encyklopedia katolicka t. VI*, TN KUL, Lublin 1993
8. *Encyklopedia katolicka t. XI*, TN KUL, Lublin 2006
9. red. J. Kłoczowski, *Chrześcijaństwo w Polsce, zarys przemian, 966–1945*, TN KUL, Lublin 1981
10. T. Pulcyn, *Kostomłoty*, Wydawnictwo Księży Marianów, Warszawa-Lublin-Kostomłoty 1998
11. G. Rąkowski, *Polska egzotyczna*, Oficyna Wydawnicza „Rewasz”, Pruszków 1996
12. F. Rzemieniuk, *Kościół katolicki obrządku bizantyjsko-słowiańskiego neounia*, TN KUL, Lublin 1999
13. A. Korbowicz, *Stosunek władz świeckich do obrządku greckokatolickiego w świetle prawa Królestwa Polskiego (1815–1875)*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Nauki Filozoficzne i Humanistyczne*, Vol 20, Lublin 1968
14. T. Prenzyna, *Próby zjednoczenia chrześcijaństwa wschodniego i zachodniego wobec zagrożenia tureckiego w XV wieku*, www.historiaswiata.com.pl
15. ks. Z. Nikoniuk, *Historia parafii w Kostomłotach*, www.kostomloty.com
16. O. Halecki, *Od unii florenckiej do unii brzeskiej*, przeł. A. Niklewicz, t. I–II, Lublin: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej – Rzym: Fundacja Jana Pawła II, 1997
17. T. Wolińska, *Rozłam w tonie Kościoła*, [w:] *Paleologowie*, seria „Dynastie świata”, Warszawa 2011
18. *Wyniki spisu NSP 2011, Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna*, GUS, Warszawa 2013
19. Dane: GUS, ISKK, *Annuario Pontificio*

KATOLICY A INNE WYZNANIA RELIGIJNE W POLSCE

Podstawowymi źródłami informacji statystycznych o kościołach i innych związkach wyznaniowych w Polsce są: Narodowy Spis Powszechny przeprowadzony w 2011 r., badania GUS *Wyznania religijne w Polsce* i *Statystyka obrządków Kościoła katolickiego w Polsce* oraz badania i opracowania Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego SAC.

W 2011 r., po raz pierwszy od 1931 r., pojawiło się na formularzu spisowym GUS pytanie o przynależność wyznaniową. Pytanie to w Narodowym Spisie Powszechnym miało charakter dobrowolny, respondenci mieli możliwość nieudzielenia na nie odpowiedzi.

Wyniki NSP wskazują, że zdecydowana większość (prawie 89%) społeczeństwa polskiego identyfikuje się z instytucjami wyznaniowymi, uznając siebie za członków – wiernych, sympatyków kościołów, związków wyznaniowych i ruchów religijnych. Przeszło 7% osób odmówiło odpowiedzi na to pytanie, zaś od 1,63% nie uzyskano żadnego stanowiska. Wśród osób udzielających odpowiedzi na pytanie o przynależność wyznaniową przeszło 97% zadeklarowało, że czuje się członkiem jakiegoś kościoła bądź wyznania, a jedynie 2,64% określiło siebie jako nienależący do żadnego wyznania.

Prawie 88% ogółu ludności i 96% populacji osób o rozpoznanym statusie wyznaniowym zalicza się do

wiernych Kościoła rzymskokatolickiego. Pozostałe deklaracje mają już charakter wyraźnie mniejszościowy. Wśród udzielających odpowiedzi na to pytanie 0,44% zadeklarowało przynależność do Kościoła prawosławnego, 0,39% czuje się członkami Związku Wyznaniowego Świadków Jehowy. Czwartym co do wielkości wyznaniem w Polsce są luteranie – wierni Kościoła ewangelicko-augsburskiego, którzy stanowią 0,20% ogółu osób o określonym statusie wyznaniowym. Znacznie niższe odsetki (poniżej 0,1%) odnotowano w przypadku pozostałych kościołów i związków wyznaniowych. Wśród nich warto wyróżnić członków Kościoła greckokatolickiego – 0,09%, Kościoła zielonoświątkowego – 0,08% oraz Kościoła starokatolickiego mariawitów – 0,03%. Członkowie pozostałych kościołów i związków wyznaniowych stanowią łącznie 0,15% ogółu ludności Polski oraz 0,17% populacji osób, które odpowiedziały na pytanie o przynależność wyznaniową.

Innym źródłem informacji o wyznaniach w Polsce jest, realizowane również przez GUS, wspomniane już badanie *Wyznania religijne w Polsce*, prowadzone corocznie od 1990 r. na formularzu AW-01. Badanie to ma charakter sprawozdawczy i swym zakresem podmiotowym obejmuje wszystkie działające w Polsce kościoły i inne związki wyznaniowe, zarówno te działające na pod-

Tabl. 4.1. Struktura wyznaniowa Polski według deklarowanej przynależności do wyznania religijnego w 2011 r.

Przynależność do wyznania religijnego	W % ogółu ludności	W % ogółu udzielających odpowiedzi na pytanie o wyznanie
Ogółem	100,00	x
Udzielający odpowiedzi na pytanie o przynależność wyznaniową	91,27	100,00
należący do wyznania	88,86	97,36
Kościoł katolicki (obrzęd łaciński)	87,58	95,95
Kościoł prawosławny	0,41	0,44
Związek Wyznania Świadców Jehowy	0,36	0,39
Kościoł ewangelicko-augsburski	0,18	0,20
Kościoł greckokatolicki (obrzęd bizantyjsko-ukraiński)	0,09	0,09
Kościoł zielonoświątkowy	0,07	0,08
Kościoł starokatolicki mariawitów	0,03	0,03
inne	0,15	0,17
nienależący do żadnego wyznania	2,41	2,64
Odmawiający odpowiedzi na pytanie o wyznanie	7,10	x
Nie ustalono	1,63	x

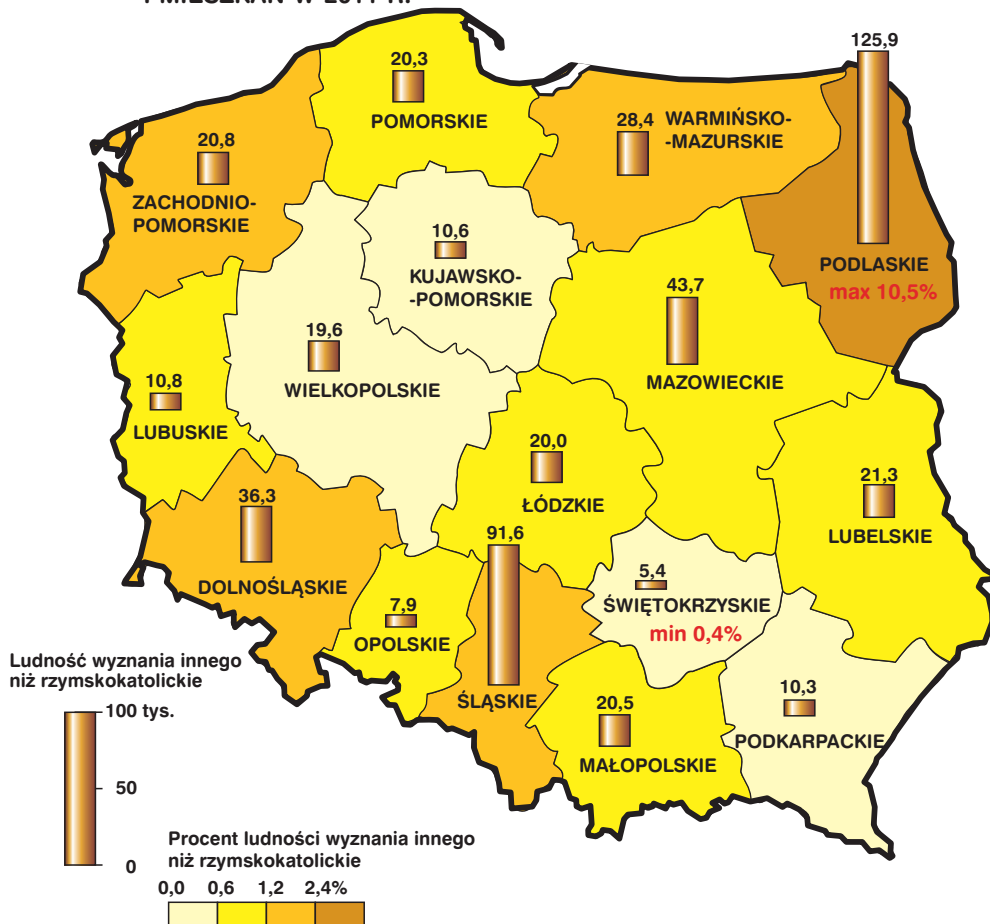
Źródło: GUS, NSP 2011.

stawie odrębnych ustaw jak i te wpisane do *Rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych* prowadzonego obecnie przez Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji. Zakres danych pozyskiwanych przy pomocy ankiety AW-01 obejmuje przede wszystkim podstawowe parametry statystyczne, takie jak liczba: członków, duchownych, jednostek organizacyjno-terytorialnych różnego poziomu, obiektów sprawowania kultu, udzielonych chrztów lub innych form inicjacji religijnej oraz ślubów. Z badania tego wyłączony jest Kościół katolicki, gdyż tworzy on własną wewnętrzną statystykę, którą prowadzi Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC. Dane ISKK wykorzystywane są przez GUS w badaniu *Statystyka obrządków Kościoła katolickiego w Polsce*.

Od 1990 r. GUS prowadzi wykaz kościołów i związków wyznaniowych, utworzony pierwotnie na podstawie danych dawnego Urzędu do Spraw Wyznań. Wykaz ten jest corocznie aktualizowany na podstawie ewidencji kościołów i związków wyznaniowych, którą obecnie prowadzi Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji oraz własnego badania AW-01. Na koniec 2012 r. wykaz ten obejmował łącznie dane dotyczące 191 kościołów i wyznań, wśród nich znajduje się także 17 takich, które uległy rozwiązaniu lub przyłączyły do innych wyznań. Na koniec 2012 r. działały w Polsce 174 kościoły i związki wyznaniowe. Zdecydowany rozkwit organizowania się lub powstawania związków wyznanio-

KATOLICY A INNE WYZNANIA RELIGIJNE W POLSCE

MAPA 4.1. LUDNOŚĆ WYZNANIA INNEGO NIŻ RZYMSKOKATOLICKIE W WOJEWÓDZTWACH WEDŁUG NARODOWEGO SPISU LUDNOŚCI I MIESZKAŃ W 2011 R.

Źródło: GUS.

Tabl. 4.2. Rok rejestracji kościołów i innych związków wyznaniowych

Rok uznania	Liczba wszystkich zarejestrowanych wyznań	w tym istniejących w 2012 r.
Ogółem	191	174
Do 1989	50	50
1990	23	20
1991	7	5
1992	10	9
1993	9	6
1994	11	8
1995	11	10
1996	16	13
1997	18	18
1998	9	9
1999	–	–
2000	2	2
2001	2	2
2002	–	–
2003	5	4
2004	3	3
2005	–	–
2006	5	5
2007	1	1
2008	2	2
2009	4	4
2010	2	2
2011	1	1
2012	–	–

Źródło: GUS.

wych nastąpił na przełomie lat 80. i 90. XX wieku. Okres ten przyniósł w Polsce przemiany ustrojowe i liberalizację prawa wyznaniowego. Zaczęły rejestrować się te grupy wyznaniowe, które funkcjonowały już od lat, nie mogąc uzyskać statusu związku wyznaniowego, np. organizacja świadków Jehowy. Zaczęły także powstawać nowe wyznania. Fala przemian i otwarcie na swobodny napływ prądów religijno-filozoficznych ze świata zachodniego, a także dogodne przepisy prawne przyczyniły się znacznie do powstawania i organizowania się różnego typu nowych ruchów religijnych i kultowych nawiązujących np. do odległych kulturowo tradycji hinduizmu czy buddyzmu. Na bardzo duże ożywienie w tym względzie wskazują liczby. W latach 1990–2012 status prawny uzyskało łącznie 141 wyznań. Stanowi to 74% pełnej liczby zarejestrowanych do 2012 r. wyznań. Rok 1990 zaznaczył się uznaniem 23 związków wyznaniowych, a tym samym największą jednoroczną liczbą rejestracji, a przez kolejnych osiem lat przybywało średnio po 10 nowych zarejestrowanych związków wyznaniowych. Taka sytuacja trwała do roku 1999, kiedy to nastąpiła zmiana przepisów podnosząca wymogi stawiane przy rejestracji wyznań. Od roku 2000 obserwuje się wyraźną stabilizację w tej dziedzinie, przejawiającą się w wyrażnie słabszym, ale sukcesywnym powiększaniem się liczby zarejestrowanych związków wyznaniowych – średnio po 2, 3 wyznania na rok.

Z prawnego punktu widzenia ogół kościołów i związków wyznaniowych można podzielić na trzy grupy: te, których status prawny opiera się na specjalnie dedykowanych im ustawach lub konkordacie (15 kościołów), rejestrowane na zasadach ogólnych obowiązującego prawa wyznaniowego oraz te, które z różnych względów nie uzyskały statusu prawnego.

W celu uzyskania pewnej systematyzacji ogółu zarejestrowanych kościołów i związków wyznaniowych,

KATOLICY A INNE WYZNANIA RELIGIJNE W POLSCE

ułatwiającej prowadzenie prac statystycznych i prezentację wyników, GUS dokonał uporządkowania badanych podmiotów tworząc kilka grup wyznań. Uporządkowanie to nie ma znamion wyczerpującego, zamkniętego i zhierarchizowanego systemu, nie pretenduje także do miana klasyfikacji lub typologii wyznań, służy jedynie lepszemu organizowaniu prac oraz publikowaniu danych statystycznych o wyznaniach. W miarę wzbogacania wiedzy o poszczególnych kościołach i związkach wyznaniowych następują przesunięcia jednostek pomiędzy grupami. Przy ich wyodrębnieniu kierowano się przesłankami

religioznawczymi, historycznymi, geograficznymi, statystycznymi oraz stanem wiedzy na temat wyznań. Wyodrębnionych zostało osiem grup wyznań: katolickie, prawosławne, protestanckie, islamskie, judaistyczne, orientalne, inne wyznania (które w swej doktrynie nawiązują do innych nurtów niż wymienione) oraz ostatnia grupa – wyznania różne, nowe i o niepełnych danych. W tej ostatniej grupie znajdują się głównie kościoły zarejestrowane w przeciągu ostatnich kilkunastu lat, które nie zostały jeszcze przyporządkowane do odpowiednich grup oraz takie, o których działalności niewiele wiadomo.

Tabl. 4.3. Liczebność wyznań i wyznawców według grup wyznań w 2012 r.

Grupy wyznań	Wyznania istniejące w 2012 r.	Wyznawcy w tys.	
		w tym wyznania o ustalonej liczbie członków	
Ogółem	174	146	34 321,4
w tym wyznania o nieustalonej liczbie członków	28	x	x
Katolickie	9	9	33 507,0
Prawosławne	2	2	505,2
Protestanckie	67	65	145,6
Islamskie	5	5	5,1
Judaistyczne	4	4	1,6
Orientalne	18	16	17,5
Inne	20	16	136,4
Wyznania różne, nowe i o niepełnych danych	49	29	3,0

Źródło: ISKK, GUS AW-01.

W 2012 r. istniały w Polsce 174 wyznania. Najbardziej liczną grupą (tzn. zawierającą największą liczbę kościołów) jest część protestancka licząca 67 wyznań. Także dość liczna jest ostatnia grupa zawierająca 49 wyznań.

Dane o liczbie członków ustalono dla 146 spośród 174 formalnie działających w 2011 r. wyznań w Polsce. Według wyników badania *Wyznania religijne w Polsce* zdecydowanie największą pod względem liczby człon-

ków jest grupa wyznań katolickich, wśród nich dominuje Kościół katolicki obrządku łacińskiego (prawie 33,4 mln osób), drugi jest Kościół katolicki obrządku bizantyjsko-ukraińskiego. Kolejna pod względem liczby członków jest grupa prawosławna. W jej skład wchodzi dwa kościoły: Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny, z liczbą wiernych przekraczającą pół miliona oraz Wschodni Kościół Staroobrzędowy. Przeszło 145 tys. członków mają wspólnie kościoły protestanckie, wśród nich największy jest Kościół Ewangelicko-Augsburski liczący prawie 62 tys. wiernych. Czwartą co do liczby członków jest grupa innych kościołów, a wśród nich Związek Wy-

znania Świadków Jehowy liczący prawie 130 tys. członków (*głosiciele*). Pozostałe grupy wyznań są już zdecydowanie mniej liczne. Członków wyznań orientalnych jest 17,5 tys. Przeszło 5 tys. wyznawców odnotowano w grupie wyznań islamskich i 1,6 tys. wśród judaistycznych.

W tablicy zaprezentowano dane dla 57 kościołów i związków wyznaniowych za lata 1991, 2001 i 2011 wybranych wg następujących kryteriów: wszystkie kościoły ustawowe oraz dodatkowo kościoły, w których liczba członków wynosi powyżej 100 osób i które działają co najmniej od 2001 r., dla których GUS posiada dane od co najmniej 2001 r.

Tabl. 4.4. Niektóre wyznania religijne w Polsce

Grupy Kościóły i związki wyznaniowe	1991	2001	2011	1991	2001	2011	1991	2001	2011
	jednostki kościelne			duchowni			wierni		
Kościół katolicki									
Kościół Rzymskokatolicki (obrzędok łaciński)	8 905	10 018	10 177	23 578	28 259	30 481	35 894 538 ^a	34 498 271	33 399 328
Kościół Greckokatolicki (obrzędok bizantyjsko-ukraiński)	63 ^b	137	135	66 ^b	71	77	109 860 ^b	123 000	55 000
Kościół Ormiański (obrzędok ormiański)	2	2	3	2	2	3	8 000 ^a	.	650 ^d
Kościół Neounicki (obrzędok bizantyjsko-słowiański)	1	1	1	1	2	2	350	210	147
Starokatolickie									
Kościół Starokatolicki Mariawitów	41 ^a	37	36	29 ^a	27	26	24 774 ^a	24 288	23 436
Kościół Polskokatolicki	91	83	74	113	106	75	52 400	22 422	20 402
Kościół Katolicki Mariawitów w RP	20	24	20	21	15	11	3 232	2 553	1 980
Kościół Starokatolicki w RP	1 ^d	5	4	4 ^d	10	10	107 ^d	496	1 300

a-d Dane dotyczą: a – 1990 r., b – 1992 r., c – 2012 r., d – 1994 r.

KATOLICY A INNE WYZNANIA RELIGIJNE W POLSCE

Tabl. 4.4. Niektóre wyznania religijne w Polsce (cd.)

Grupy Kościoły i związki wyznaniowe	1991	2001	2011	1991	2001	2011	1991	2001	2011
	jednostki kościelne			duchowni			wierni		
Prawosławne									
Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny	410	223	233	259	284	416	570 600	509 500	504 150
Wschodni Kościół Staroob- rządowy	4	4	4	3	3	6	2 576	1 012	1 006
Protestanckie i tradycji protestanckiej									
Kościół Ewangelicko-Augs- burski w RP	121	131	134	121	175	214	100 000	86 880	61 738
Kościół Zielonoświątkowy	128	186	220	224	324	366	12 886	20 027	22 429
Kościół Adwentystów Dnia Siódmego w RP	99	146	152	86	70	61	8 418	9 416	9 654
Chrześcijański Kościół Głosi- cieli Dobrej Nowiny	–	43	54	–	43	54	–	5 000	5 500
Nowoapostolski Kościół w Pol- sce	12	51	52	33	54	61	1 160	5 211	5 151
Kościół Chrześcijan Bapty- stów w RP	98	75	86	66	67	70	5 037	4 300	4 864
Kościół Ewangelicko-Metody- styczny w RP	41	41	42	41	28	29	2 963	4 337	4 352
Kościół Chrystusowy w RP	26	25	38	60	75	118	3 471	4 886	4 252
Kościół Boży w Chrystusie	9	29	63	30	129	183	727	1 788	4 140
Kościół Ewangelicko-Refor- mowany w RP	10	11	11	8	9	7	4 000	3 583	3 488
Kościół Wolnych Chrześcijan w RP	32	65	42	31	62	84	2 217	2 900	2 861
Zrzeszenie Wolnych Badaczy Pisma Świętego w RP	88	77	61	273	277	241	2 581	2 413	1 976
Kościół Ewangelicznych Chrze- ścijan w RP	.	55	46	42 ^a	66	73	1 440 ^a	3 000	1 886

^a Dane dotyczą 1992 r.

Tabl. 4.4. Niektóre wyznania religijne w Polsce (cd.)

Grupy Kościoły i związki wyznaniowe	1991	2001	2011	1991	2001	2011	1991	2001	2011
	jednostki kościelne			duchowni			wierni		
Protestantkie i tradycji protestanckiej (cd.)									
Kościół Chrystusowy	13	16	13	25	28	13	4 798	3 617	1 706
Świecki Ruch Misyjny „Epifania”	78	71	66	407	404	359	1 957	1 674	1 457
Kościół Chrześcijań Wiary Ewangelicznej	18 ^a	26	39	28 ^a	44	40	1 750 ^a	670	1 040
Ewangeliczny Związek Braterski	25	26	25	23	24	19	430	360	630
Ewangeliczna Wspólnota Zielonościwkowa	4	6	6	9	59	66	375	506	547
Kościół Chrześcijań Dnia Sobotniego	19	31	24	6	30	40	362	.	479
Stowarzyszenie Zborów Chrześcijań w RP	3	3	3	–	–	–	243 ^a	357	448
Centrum Chrześcijańskie „Kanaan”	1 ^b	4	8	6 ^b	5	17	160 ^b	255	241
Wspólnota Unitarian Uniwersalistów w RP	4 ^c	4	3	4 ^c	5	5	152 ^c	289	224
Stowarzyszenie Badaczy Pisma Świętego w Polsce	25	16	15	38	46	36	388	297	215
Zbór Ewangeliczny „Agape” w Poznaniu	2 ^a	3	4	7 ^a	10	16	150 ^a	72	193
Kościół Chrześcijański w Duchu Prawdy i Pokoju	3 ^a	4	3	6 ^a	20	14	65 ^a	147	190
Chrześcijańska Wspólnota Ewangeliczna	1 ^a	1	1	2 ^a	5	6	42 ^a	150	150
Zbór Stanowczych Chrześcijań w RP	1	1	1	9	7	9	300	300	144
Kościół Chrześcijański „Wieczernik”	1 ^b	1	1	4 ^b	6	5	75 ^b	165	120
Zbór w Wodzisławiu Śląskim	1 ^c	1	1	.	3	3	87 ^c	85	110

a-c Dane dotyczą: a – 1992 r., b – 1996 r., c – 2004 r.

KATOLICY A INNE WYZNANIA RELIGIJNE W POLSCE

Tabl. 4.4. Niektóre wyznania religijne w Polsce (cd.)

Grupy Kościoły i związki wyznaniowe	1991	2001	2011	1991	2001	2011	1991	2001	2011
	jednostki kościelne			duchowni			wierni		
Protestanckie i tradycji protestanckiej (dok.)									
Kościół Chrześcijański „Arka” w Poznaniu	.	2	1	2 ^a	4	3	40 ^a	106	103
Islamskie									
Muzułmański Związek Religijny w RP	6	8 ^b	8	4	7 ^b	20	4 000	4 500 ^b	1 132
Judaistyczne									
Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich w RP	12 ^a	.	8	1 ^a	.	.	1 153 ^c	.	.
Dalekiego Wschodu, orientalne									
Buddyjski Związek Diamentowej Drogi linii Karma Kagyu	12	22 ^d	62	7 ^e	12 ^d	21	352 ^e	1 020 ^d	8 284
Misja Buddyjska Trzy Schronienia w Polsce	–	10	27	–	12	25 ^f	–	560	2 560 ^f
Związek Buddyjski Bencien Karma Kamtsang	–	7	10	–	9	23	–	1 665	1 955
Międzynarodowe Towarzystwo Świadomości Kryszny	3	.	24	89	516 ^g	206	3 000	910 ^g	1 755
Instytut Wiedzy o Tożsamości „Misja Czaitanii”	5	10	10	5	114	113	410	1 307	1 510
Szkoła Zen Kwan Um w Polsce	.	10	11	56	35	20	452	148	143
Związek Ajapa Yoga	2	2	1	1	–	–	120	107	133
Światowy Uniwersytet Brahma Kumaris w Polsce	6	.	5	14	16	8	138	173	125
Buddyjska Wspólnota Zen Kannon	.	3	4 ^f	.	6	4	38 ^a	94	121 ^f
Związek Buddyjski KANZEON	5 ^a	5	5	4 ^a	5	7	142 ^a	111	118

a–g Dane dotyczą: a – 1992 r., b – 2004 r., c – 1994 r., d – 1998 r., e – 1993 r., f – 2008 r., g – 2003 r.

Tabl. 4.4. Niektóre wyznania religijne w Polsce (dok.)

Grupy Kościoły i związki wyznaniowe	1991	2001	2011	1991	2001	2011	1991	2001	2011
	jednostki kościelne			duchowni			wierni		
Inne									
Związek Wyznania Świadków Jehowy	1 296	1 769	1 806	–	–	–	99 602	123 034	129 270
Kościół Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich	6	11	14	64	100	163	283	1 254	1 013
Lectorium Rosicrucianum Międzynarodowa Szkoła Złotego Różokrzyża	3 ^a	4	4	–	–	–	141 ^a	220	299
Wiara Baha'i w Polsce	–	11 ^b	9	–	–	–	–	344 ^b	228
Karaimski Związek Religijny w RP	3	3	3	3	–	–	200	150	115

a, b Dane dotyczą: a – 1992 r., b – 1999 r.

Źródło: ISKK, GUS AW-01.

Źródła wykorzystane

1. *Wyznania religijne, Stowarzyszenia narodowościowe i etniczne w Polsce 2009–2011*, Warszawa 2013
2. *Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna, Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, GUS, Warszawa 2013
3. *Wyznania religijne, Stowarzyszenia narodowościowe i etniczne w Polsce 2000–2002*, Warszawa 2003
4. *Annuario Pontificio 2012*, Vatican 2012
5. *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 1992*, Warszawa 1992

KSIĘŻA DIECEZJALNI

Księża diecezjalni przynależą do stanu duchownego, stanowiąc zhierarchizowaną wspólnotę, wynikającą z przyjęcia święceń diakonatu, prezbiteratu (kapłańskich) i biskupich.

Ksiądz (prezbiter) – swój źródłostów znajduje w staroniemieckim *kuning*, który oznacza tyle co możnowładca, naczelnik plemienny. Prastłowiański odpowiednik tego określenia *kneng* odnoszono do książąt i wodzów. Epoka średniowieczna pojęcia *ksiądz* używała na określenie władcy. W terminologii współczesnej w większości kościołów chrześcijańskich ksiądz to prezbiter lub biskup (ksiądz biskup). Utożsamiany jest także zamiennie z kapłanem i odnoszony głównie do duchownych diecezjalnych. W mniejszym stopniu pojęcia tego używa się do księży zakonnych (Encyklopedia katolicka, t. X, 2004, s. 84).

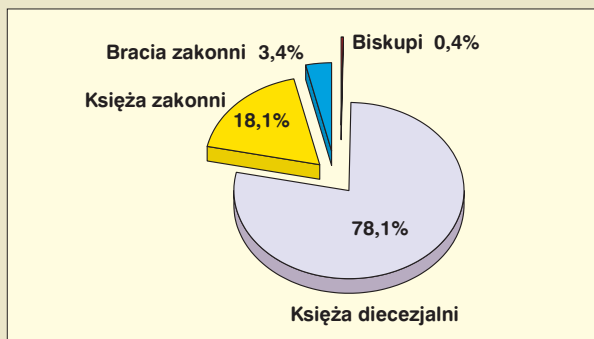
Kapłan – z jęz. łacińskiego *capellanus* to duchowny związany z miejscem kultu religijnego. W imieniu wspólnoty pośredniczy między Bogiem i ludźmi w spełnianiu funkcji religijnych.

Duchowieństwo diecezjalne i zakonne

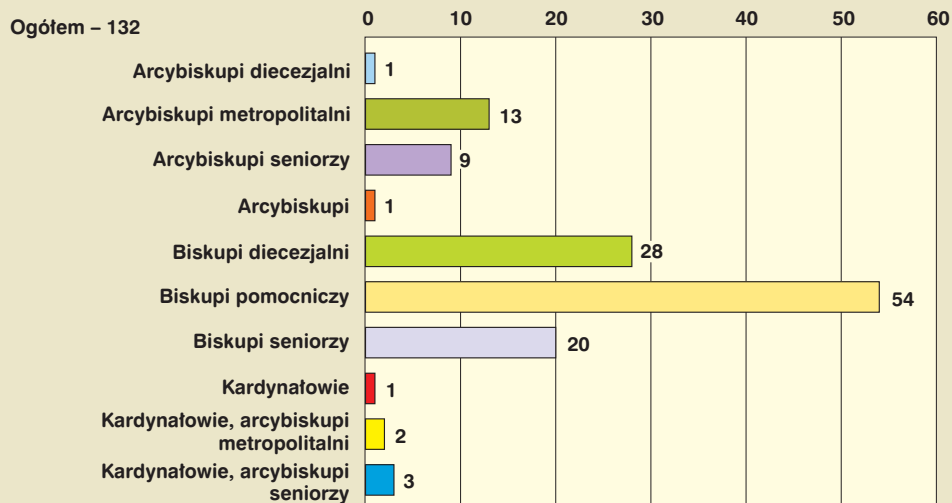
Duchowieństwo (kler z jęz. łacińskiego *clerus*), w odróżnieniu od wiernych (laikatu), stanowi ogół osób (stan duchowny) którzy przyjęli święcenia, tworząc prezbiterium diecezji w łączności z biskupem. Duchowieństwo diecezjalne, jak i zakonne uczestniczy w organizacji i sprawowaniu kultu religijnego. Duchowieństwo zakonne oprócz święceń składa także śluby zakonne, a diecezjalne ślubów nie składa.

Ogólna liczba wszystkich księży diecezjalnych i zakonnych wszystkich obrządków Kościoła katolickiego w Polsce od roku 1993 wykazuje stałe tendencje wzrostowe. Wpływa na to utrzymująca się do 2006 r. wysoka przekraczająca 6 000 liczba alumnów diecezjalnych i zakonnych. W stosunku do stanu z 1993 r. (24 444) liczba księży w 2011 r. wzrosła o 6 150, tj. o 25%. Zaś analizując szczegółowo dane statystyczne dotyczące liczby księży diecezjalnych i zakonnych w ostatnim dziesięcioleciu w Polsce, należy odnotować wzrost duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego o 8%.

Wykres 5.1. DUCHOWIEŃSTWO I BRACIA ZAKONNI W 2012 R.

Wykres 5.2. EPISKOPAT POLSKI WEDŁUG GODNOŚCI W 2011 R.

KSIĘŻA DIECEZJALNI

Tabl. 5.1. Episkopat Polski według godności i diecezji w 2010 r.

Diecezja	Ogółem	Arcybi- skupi	Biskupi	Kardyna- łowie
Ogółem	132	24	102	6
Białostocka	2	2	–	–
Bielsko-żywiecka	2	–	2	–
Bydgoska	1	–	1	–
Częstochowska	3	1	2	–
Drohiczyńska	1	–	1	–
Elbląska	2	–	2	–
Elcka	2	–	2	–
Gdańska	3	2	1	–
Gliwicka	2	–	2	–
Gnieźnieńska	5	2	3	–
Kaliska	2	–	2	–
Katowicka	3	1	2	–
Kielecka	3	–	3	–
Koszalińsko-koło- brzeska	4	–	4	–
Krakowska	7	–	4	3
Legnicka	3	–	3	–
Lubelska	5	2	3	–
Łódzka	3	1	2	–
Łomżyńska	3	–	3	–
Łowicka	3	–	3	–
Opolska	5	1	4	–
Pelplińska	2	–	2	–
Płocka	3	1	2	–
Poznańska	5	2	3	–

Tabl. 5.1. Episkopat Polski według godności i diecezji w 2010 r. (dok.)

Diecezja	Ogółem	Arcybi- skupi	Biskupi	Kardyna- łowie
Przemyska	4	2	2	–
Radomska	5	1	4	–
Rzeszowska	2	–	2	–
Sandomierska	3	–	3	–
Siedlecka	1	–	1	–
Sosnowiecka	2	–	2	–
Szczecińsko-ka- mieńska	3	1	2	–
Świdnicka	2	–	2	–
Tarnowska	5	–	5	–
Toruńska	2	–	2	–
Warmińska	4	2	2	–
Warszawska	5	–	3	2
Warszawsko-pra- ska	3	1	2	–
Włocławska	3	–	3	–
Wrocławska	5	1	3	1
Zamojsko-lubaczo- wska	3	–	3	–
Zielonogórsko-go- rzowska	3	–	3	–
Ordynariat Polowy WP	1	–	1	–
W tym diecezje obrządku greckokatolickiego				
Przemysko-war- szawska	1	1	–	–
Wrocławsko-gdań- ska	1	–	1	–

Ogólnie należy stwierdzić, że w Polsce przybywa księży. Nie można mówić o ich spadku, lecz o dobrej kondycji duchowieństwa w Kościele katolickim. Analiza danych statystycznych księży diecezjalnych i zakonnych w Polsce, na przestrzeni ostatniego 30-lecia, wykazuje tendencje wzrostowe w skali całego kraju, jak i w poszczególnych diecezjach. W stosunku do stanu z 1981 r. (20 676) liczba wszystkich księży w 2011 r. wzrosła o 9 914, co stanowi 48%. Zaś w ostatnim dziesięcioleciu o ponad 2 000 księży (diecezjalnych i zakonnych). Najwięcej księży diecezjalnych w 2011 r. było przypisanych (inkardynowanych) do diecezji tarnowskiej – 1 523. Wielu księży diecezjalnych mieszka także na

terenie diecezji krakowskiej i katowickiej, a zakonnych w archidiecezji krakowskiej i warszawskiej.

Księża diecezjalni na przełomie pontyfikatu Jana Pawła II i Benedykta XVI

Ksiądz diecezjalny (dawniej świecki) przynależy jurysdykcyjnie do danej diecezji. Księża w łączności z biskupem tworzą prezbiterium diecezji.

Na mocy bulli Jana Pawła II *Totus Tuus Poloniae Populus* z 25 marca 1992 r. ustanowiono nową organizację Kościoła w Polsce, powołując 13 nowych diecezji, a w późniejszych latach doszły jeszcze 2 diecezje. Spowodowało to także zmianę struktury duchowieństwa w poszczególnych diecezjach.

Na początku pontyfikatu papieża Jana Pawła II nastąpił w Polsce systematyczny wzrost liczby duchowieństwa szczególnie diecezjalnego. Liczba księży w 1993 r. w stosunku do stanu z 1978 r. (14 972) wzrosła o 33%. Zaś do ostatniego roku pontyfikatu (2005 r.) liczba kapłanów diecezjalnych wzrosła do 23 870. Oznacza to przyrost w stosunku do 1978 r. o około 59%, zaś w stosunku do 1993 r. o prawie 20%.

Analizując szczegółowo dane statystyczne liczby księży diecezjalnych z okresu trwania długiego pontyfikatu papieża Jana Pawła II (1978–2005), wysoki przyrost (59,4%) kapłanów diecezjalnych w skali Polski stanowi odzwierciedlenie sytuacji w poszczególnych diecezjach. Przyczyn tego zjawiska może być wiele. Wydaje się, że należy ich upatrywać nie tylko w sferze religijnej, ale także w warunkach przemian systemowych. Nie bez znaczenia jest także charyzmat osoby bł. Jana Pawła II.

Tabl. 5.2. Księża w Polsce

Lata	Ogółem	Diecezjalni	Zakonni
1993	24 444	19 931	4 513
2000	27 933	22 586	5 347
2001	28 333	22 934	5 399
2002	28 586	23 169	5 417
2003	29 088	23 477	5 611
2004	29 158	23 668	5 490
2005	29 559	23 870	5 689
2006	29 625	24 044	5 581
2007	29 846	24 231	5 615
2008	29 928	24 310	5 618
2009	30 216	24 516	5 700
2010	30 343	24 647	5 696
2011	30 609	24 875	5 734

KSIĘŻA DIECEZJALNI

Tabl. 5.3. Liczba księży diecezjalnych według diecezji

Diecezja	1993	2000	2003	2004	2005	2010	2011
Ogółem	19 931	22 586	23 477	23 668	23 870	24 647	24 875
Białostocka	329	378	440	399	400	410	410
Bielsko-żywiecka	402	482	493	501	506	541	552
Bydgoska	–	–	–	280	281	291	297
Częstochowska	600	644	677	679	679	717	720
Drohiczyska	182	211	236	246	249	266	267
Elbląska	190	250	260	261	263	269	273
Elcka	192	278	283	285	300	307	309
Gdańska	419	500	524	529	532	540	550
Gliwicka	275	312	329	338	343	370	373
Gnieźnieńska ^a	648	690	690	541	541	547	539
Kaliska	405	458	487	490	501	516	526
Katowicka	922	1 002	1 017	1 032	1 046	1 065	1 069
Kielecka	615	670	691	680	695	710	745
Koszalińsko-kołobrzeska ^a	384	423	451	443	451	468	473
Krakowska	1 027	1 139	1 157	1 151	1 160	1 156	1 173
Legnicka ^a	417	492	519	413	423	433	438
Lubelska	738	840	880	888	903	917	928
Łomżyńska	476	530	535	535	538	547	558
Łowicka	289	328	345	373	341	363	366
Łódzka	485	548	561	563	573	585	591
Opolska	651	689	705	712	704	701	699
Pelplińska ^a	498	543	554	543	554	577	582
Płocka	522	577	597	599	601	618	619
Poznańska ^a	854	827	833	790	800	780	775
Przemyska	676	863	892	891	909	968	962
Radomska	564	681	713	726	726	743	762

a Spadek liczby księży związany jest ze zmianami granic wynikającymi z powołania w 2004 r. dwóch nowych diecezji: bydgoskiej i świdnickiej.

Tabl. 5.3. Liczba księży diecezjalnych według diecezji (dok.)

Diecezja	1993	2000	2003	2004	2005	2010	2011
Rzeszowska	476	594	614	632	649	686	695
Sandomierska	437	497	526	543	555	643	641
Siedlecka	506	611	632	635	646	675	676
Sosnowiecka	324	369	381	389	388	394	400
Szczecińsko-kamieńska	382	471	491	500	494	496	504
Świdnicka	–	–	–	316	312	336	348
Tarnowska	1 138	1 353	1 413	1 441	1 467	1 519	1 523
Toruńska	305	371	387	397	395	410	413
Warmińska	404	444	440	440	442	440	457
Warszawska	511	676	699	710	722	779	786
Warszawsko-praska	364	431	456	461	460	491	494
Włocławska ^a	557	559	576	539	533	526	534
Wrocławska ^a	864	903	923	698	694	683	677
Zamojsko-lubaczowska	318	390	415	423	432	478	481
Zielonogórsko-gorzowska	469	539	565	557	557	566	571
Ordynariat Polowy WP	116	23	44	48	51	56	55
W tym diecezje obrządku greckokatolickiego							
Przemysko-warszawska	.	.	30	35	36	39	39
Wrocławsko-gdańska	.	.	16	16	18	25	25

a Spadek liczby księży związany jest ze zmianami granic wynikającymi z powołania w 2004 r. dwóch nowych diecezji: bydgoskiej i świdnickiej.

Liczba księży diecezjalnych w Polsce sprawujących posługę duszpasterską za czasu trwania pontyfikatu papieża Benedykta XVI wzrosła do 2011 r. o niewiele ponad tysiąc księży, czyli o około 4%.

Najwięcej księży diecezjalnych w 2011 r. było w diecezji tarnowskiej (ponad 1,5 tys.). Następne miejsca powyżej tysiąca księży przynależą do archidiecezji kra-

kowskiej (prawie 1,2 tys.) i katowickiej (ponad 1 tys.). Najmniej liczne zaś są diecezje obrządku greckokatolickiego (przemysko-warszawska, wrocławsko-gdańska) oraz Ordynariat Polowy Wojska Polskiego, które liczą po kilkudziesięciu kapłanów. W rzeczywistości w katolickim Ordynariacie Polowym WP pracuje przeszło 100 kapłanów. Większość z nich przypisanych (inkardyno-

KSIĘŻA DIECEZJALNI

wanych) jest do swoich macierzystych diecezji. Średnia liczba księży wyznania rzymskokatolickiego w diecezji w 2011 r. wynosiła 604, jednak w poszczególnych diecezjach jest ona mocno zróżnicowana (od 267 do 1 523).

Tabl. 5.4. Struktura wieku księży diecezjalnych

Grupy wieku	2005		2010	
	księża	w %	księża	w %
Ogółem	23 587	100,0	24 314	100,0
Do 30 lat	2 081	8,8	2 065	8,5
Od 31 do 40	6 360	27,0	5 161	21,2
Od 41 do 50	6 028	25,6	6 795	28,0
Od 51 do 60	3 683	15,6	4 405	18,1
Powyżej 60 lat	5 435	23,0	5 888	24,2

Mimo iż polskie duchowieństwo jest stosunkowo młode, w ostatnich latach obserwuje się powolny proces starzenia się tej populacji. Wynika to ze zmieniającej się dynamiki powołaniowej.

Przedstawione kategorie wiekowe duchowieństwa diecezjalnego są zróżnicowane. Ogólnie można stwierdzić, że polscy księża są młodzi. Analizując szczegółowo strukturę wieku polskich księży w 2010 r. można stwierdzić, że znacznie ponad połowa z nich ma mniej niż 50 lat, zaś prawie 30% księży ma mniej niż 40 lat. Najliczniejszą grupę (28,0%) stanowią księża w przedziale wieku 41–50 lat, natomiast 1/4 kapłanów ma co najmniej 61 lat. Kanoniczny wiek przejścia księdza na emeryturę to ukończenie 75 lat (tylko w niektórych diecezjach – 70 lat, a w archidiecezji katowickiej nawet 65 lat).

Tabl. 5.5. Księża diecezjalni według stopni naukowych

Stopnie naukowe	2005		2010	
	księża	w %	księża	w %
Ogółem	23 587	100,0	24 314	100,0
Bez stopnia naukowego	8 857	37,6	6 139	25,2
Mgr	12 689	53,8	15 703	64,6
Inż.	1	0,004	10	0,041
Inż. mgr	31	0,1	47	0,2
Dr	1 722	7,3	2 021	8,3
Dr hab.	131	0,6	200	0,8
Prof. dr	7	0,029	2	0,0082
Prof. dr hab.	149	0,6	192	0,8

Większość księży diecezjalnych w Polsce w 2010 r. (65%) posiadało tytuł magistra, 25% nie posiadało żadnego stopnia naukowego, a 8% posiadało stopień doktora. Pozostałe stopnie są reprezentowane w bardzo niewielkim procencie. Jednocześnie w ostatnich latach obserwuje się wzrost odsetka księży diecezjalnych posiadających stopnie i tytuły naukowe.

2% księży stanowią pracownicy naukowcy i wykładowcy wyższych uczelni i seminariów duchownych. Zdecydowana większość księży pracuje w duszpasterstwie. 1/3 z nich to proboszczowie i administratorzy parafii oraz rektorzy kościoła. Wikariusze stanowią 29% ogółu duchowieństwa diecezjalnego, zaś co dziewiąty ksiądz diecezjalny jest emerytem lub rencistą.

Tabl. 5.6. Księża diecezjalni według pełnionych funkcji w 2010 r.

Funkcje	Księża	W %
Adiunkci wyższych uczelni	78	0,32
Administratorzy parafii	167	0,69
Adwokaci, audytorzy, sędziowie i pracownicy sądów biskupich	125	0,52
Bez przydziału, zatrudnienia	184	0,77
Duszpasterze	777	3,23
Dyrektorzy instytucji kościelnych (kuri, WSD, wydawnictw, radia itp.)	360	1,50
Dziekani i proboszczowie	837	3,48
Emeryci i renciści	2 103	8,74
Inne	607	2,52
Kapelani (szpitalni, domów pomocy społecznej, sióstr, środowiskowi)	367	1,53
Kapelani Wojska Polskiego	160	0,67
Misjonarze	262	1,09
Ojcowie duchowni (diecezjalni, dekanalni, WSD itp.)	131	0,55
Pomoc duszpasterska	151	0,63
Pracownicy naukowci	162	0,67
Prefekci	110	0,46
Proboszczowie	7 660	31,84
Proboszczowie i wicedziekani	589	2,45
Profesorzy wyższych uczelni i WSD	173	0,72
Rektorzy kościoła	66	0,27
Rezydenci	722	3,00
Studenci	460	1,91
Urlop	68	0,28

Tabl. 5.6. Księża diecezjalni według pełnionych funkcji w 2010 r. (dok.)

Funkcje	Księża	W %
Urlop zdrowotny	100	0,42
Urzednicy kurii diecezjalnych	270	1,12
Wikariusze	7 009	29,14
Wikariusze i katecheci	126	0,52
Wykładowcy wyższych uczelni, WSD	232	0,96

Tabl. 5.7. Polscy księża diecezjalni według kraju pobytu w 2010 r.

Kraje	Księża	W %
Ogółem	1 669	100,0
Afryka Centralna	3	0,18
Algieria	1	0,06
Argentyna	15	0,90
Australia	24	1,44
Austria	60	3,59
Belgia	27	1,62
Białoruś	45	2,70
Boliwia	9	0,54
Bośnia i Hercegowina	1	0,06
Brazylia	43	2,58
Chile	1	0,06
Chorwacja	2	0,12
Czad	4	0,24
Czechy	70	4,19
Dania	6	0,36
Ekwador	20	1,20
Estonia	1	0,06
Filipiny	1	0,06

KSIĘŻA DIECEZJALNI

Tabl. 5.7. Polscy księża diecezjalni według kraju pobytu w 2010 r. (cd.)

Kraje	Księża	W %
Francja	142	8,51
Grecja	3	0,18
Gruzja	6	0,36
Gujana Francuska	1	0,06
Gwatemala	5	0,30
Hiszpania	27	1,62
Holandia	6	0,36
Irak	1	0,06
Irlandia	14	0,84
Islandia	1	0,06
Izrael	9	0,54
Jamajka	2	0,12
Japonia	2	0,12
Kamerun	12	0,72
Kanada	30	1,80
Kazachstan	27	1,62
Kirgistan	1	0,06
Kongo	5	0,30
Korsyka	2	0,12
Litwa	5	0,30
Łotwa	3	0,18
Martynika	3	0,18
Mauritius	1	0,06
Moldawia	2	0,12
Namibia	3	0,18
Niemcy	183	10,96
Norwegia	3	0,18

Tabl. 5.7. Polscy księża diecezjalni według kraju pobytu w 2010 r. (dok.)

Kraje	Księża	W %
Nowa Zelandia	1	0,06
Papua Nowa Gwinea	11	0,66
Peru	20	1,20
Portugalia	1	0,06
Republika Środkowej Afryki	11	0,66
Rosja	44	2,64
RPA	10	0,60
Rumunia	1	0,06
Słowacja	4	0,24
Syria	1	0,06
Szwajcaria	37	2,22
Szwecja	4	0,24
Tajlandia	1	0,06
Tanzania	9	0,54
Togo	6	0,36
Tunezja	2	0,12
Turcja	1	0,06
Ukraina	104	6,23
USA	152	9,11
Uzbekistan	1	0,06
Watykan	6	0,36
Wenezuela	5	0,30
Węgry	1	0,06
Wielka Brytania	77	4,61
Włochy	307	18,39
Wybrzeże Kości Słoniowej	3	0,18
Zambia	17	1,02

Poza Polską mieszka 1 669 polskich księży diecezjalnych w 72 różnych krajach świata. W porównaniu z 2001 r. to o ponad 600 kapłanów więcej. Najwięcej polskich księży diecezjalnych przebywa we Włoszech (307), Niemczech (182), USA (152), Francji (142) i na Ukrainie (104).

Z danych Konferencji Episkopatu ds. Misji wynika, że 301¹⁾ księży diecezjalnych jest na misjach. Najwięcej z nich pracuje w Ameryce Łacińskiej i Środkowej (155), Afryce (86) i Azji (41). Należy wyjaśnić, że oficjalnie księży diecezjalnych pracujących na Wschodzie oraz w Europie Zachodniej nie zalicza się do grupy księży misjonarzy.

Dane w tym rozdziale pochodzące z różnych źródeł kościelnych (np. informacje bezpośrednio z kurii diecezjalnych, dane Konferencji Episkopatu Polski, dane zbierane i publikowane przez statystykę watykańską czy dane pochodzące ze spisu duchowieństwa prowadzonego przez ISKK SAC) mogą się od siebie nieznacznie różnić. Jedną z przyczyn jest zbieranie i opracowywanie informacji statystycznych w różnych okresach (miesiącach) danego roku.

Źródła wykorzystane

1. *Dane statystyczne z Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego SAC*
2. *Dane statystyczne z Konferencji Episkopatu Polski*
3. *Łoziński B., 1998, Leksykon zakonów w Polsce, Warszawa, KAI*
4. *Encyklopedia katolicka, 2004, red. A Szostek i inni, Lublin, TN KUL, t. 10*
5. *Marecki J., 2000, Zakony w Polsce. Instytuty życia konsekrowanego, instytuty i zgromadzenia zakonne, instytuty świeckie, wspólnoty życia apostołskiego, Kraków, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas*

1) Dane KEP ds. Misji i dane ISKK różnią się od siebie z przyczyn definicyjnych, a także z tego powodu, że dane ISKK powiązane są z funkcjami, które przez danego księdza mogą być pełnione równocześnie.

INSTYTUTY ŻYCIA KONSEKROWANEGO I STOWARZYSZENIA ŻYCIA APOSTOLSKIEGO

Instytuty życia konsekrowanego i wspólnoty życia apostołstwa są to wspólnoty zakonne. Według rozróżnienia zawartego w Kodeksie Prawa Kanonicznego, zakon to stowarzyszenie wiernych zatwierdzone przez władze kościelne, którego członkowie składają śluby tzw. uroczyste, zobowiązując się najczęściej do zachowywania posłuszeństwa, ubóstwa i czystości. Natomiast zgromadzenia zakonne to wspólnoty, których członkowie składali tzw. śluby proste, które nie pociągały za sobą wyżej wymienionych skutków prawnych. Rozróżnienie to zniósł Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r., nazywając zakony i zgromadzenia zakonne **instytutami** zakonnymi. Dawne rozróżnienie ma znaczenie wyłącznie historyczne i pozostaje tylko w nazwach¹⁾.

Instytuty życia konsekrowanego i wspólnoty życia apostołstwa dzielą się według schematu²⁾:

Instytuty męskie:

A. Instytuty życia konsekrowanego

1. Instytuty zakonne

1) zakony

- kanonicy regularni (np. kanonicy laterańscy, norbertanie)
- mnisi (np. bazylianie, benedyktyni, cystersi, paulini)
- zakony żebracze (np. augustianie, bonifratrzy, bracia mniejsi, dominikanie)
- klerycy regularni (np. barnabici, jezuici, kamilianie, pijarzy, teatyni)

2) zgromadzenia zakonne kleryckie (np. chrystusowcy, klaretyni, michalici, orioniści, redemptoryści, werbiści, zmartwychwstańcy)

3) zgromadzenia zakonne niekleryckie (np. albertyni, doloryści, hlondowcy)

2. Instytuty świeckie (np. instytut „Voluntas Dei”, ojcowie szensztaccy)

B. Wspólnoty życia apostołskiego (np. filipini, misjonarze, pallotyni)

1) J. Marecki, Zakony w Polsce. instytuty życia konsekrowanego, instytuty i zgromadzenia zakonne, instytuty świeckie, wspólnoty życia apostołskiego, Kraków 2000.

2) Tamże.

Instituty żeńskie:**A. Instytuty życia konsekrowanego****1. Instytuty zakonne**

- 1) zakony i zgromadzenia z domami autonomicznymi (np. benedyktynki, kapucynki, karmelitanki bose, klaryski, norbertanki)
- 2) zgromadzenia o strukturze scentralizowanej (np. augustianki, duchaczki, felicjanki, honoratki, prezentki, tereski, terezjanki, urszulanki czarne)

2. Instytuty świeckie (np. apostołskie pomocnicze, Instytut Niepokalanej Matki Kościoła, Instytut Przemienienia)**3. Inne instytuty życia konsekrowanego****B. Wspólnoty życia apostołskiego (np. szarytki)**

Na mocy prawa członkowie instytutów zakonnych składają śluby wieczyste lub czasowe, które są odnawiane po upływie określonego czasu (kan. 607). Członkowie instytutów świeckich zobowiązują się do zachowania rad ewangelicznych przez święte więzy (kan. 712). Członkowie stowarzyszeń życia apostołskiego nie składają żadnych ślubów (kan. 731 § 1), mogą jednak poprzez określone święte więzy podjąć się zachowania rad ewangelicznych³).

Księża zakonnici – osoby należące do stanu duchownego, które posiadają święcenia kapłańskie, wykształcenie teologiczne, które składając dodatkowe śluby zakonne są przypisane do określonego instytutu zakonnego lub zgromadzenia zakonnego.

Siostry zakonne/bracia zakonnici – członkowie wspólnot zakonnych niemający święceń kapłańskich, nie przynależą do stanu duchownego, lecz są osobami konsekrowanymi.

Dom zakonny – miejsce zamieszkiwania społeczności zakonnej (minimum trzy osoby) pozostającej pod władzą przełożonego (nie należy domu zakonnego utożsamiać z budynkiem, gdyż jest substratem osobowym a nie przedmiotowym⁴).

Parafia zakonna – wspólnota wiernych, utworzona na sposób stały w Kościele, której pasterska piecza została powierzona (przez biskupa diecezjalnego) instytutowi zakonnemu lub stowarzyszeniu życia apostołskiego (kan. 520⁵).

3) Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r.

4) B. Rakoczy, Ustawa o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, Warszawa 2008.

5) Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r.

Instytuty męskie

Na terenie Polski – według statystyk Konferencji Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich – w 2011 r. było 59 męskich instytutów życia konsekrowanego, skupiających 12 480 mężczyzn (w tym przebywających w kraju – 8 983 i za granicą – 3 497). Spośród pozostających w kraju było 6 323 zakonników ze święceniami kapłańskimi, braci bez święceń kapłańskich – 1 174 i kleryków – 1 045 (pozostała część to nowicjusze i postulanci).

Najliczniejszymi zakonami męskimi (w 2011 r.) byli: franciszkanie – OFM, salezianie, franciszkanie – OFMConv, pallotyni, jezuita, kapucyni, werbiści, oblaci Maryi Niepokalanej, dominikanie, chrystusowcy, redemptoryści, paulini i salwatorianie. W okresie omawianych dwóch dekad stan liczebny wszystkich

zakonów męskich, w stosunku do roku 1991, wzrósł nieznacznie (7,2%). Największy przyrost procentowy w stosunku do stanu ilościowego zakonu w 1991 r. w tym okresie odnotowały następujące zakony: trynitarze, kombonianie, oo. somascy⁶⁾, ojcowie biali, Stow. Misji Afrykańskich, kamilianie, oblaci Maryi Niepokalanej, chrystusowcy, dominikanie, saletyni, misjonarze Krwi Chrystusa, pijarzy, marianiści⁷⁾, paulini. Niemniej jednak nieznacznie ponad połowa zakonów (32) odnotowała spadek ogólnej liczebności zakonników. Wśród zakonów męskich o największym ubytku procentowym w stosunku do liczebności zakonu w 1991 r. znalazły się: Zgromadzenie Synów NMP⁸⁾, bazylianie, bracia szkolni, barnabici, augustianie, oo. szesztańcy, józefici, kameduli, doloryści, sercanie biali, jezuita, werbiści, rogaćjoniści⁹⁾.

Tabl. 6.1. Polacy w zakonach męskich według jurysdykcji (w kraju i za granicą)

Zakony	1980	1991		1995	2000	2005	2010	2011	
			w %						w %
Ogółem	9 327	12 390	100,00	13 182	13 096	13 197	12 681	12 480	100,00
Albertyni	30	51	0,41	46	48	42	42	42	0,34
Augustianie	12	22	0,18	21	14	15	10	12	0,10
Barnabici	.	.	.	21	10	10	11	11	0,09
Bazylianie	19	38	0,31	70	25	35	13	13	0,10
Benedyktyni	43	61	0,49	60	65	55	49	59	0,47

6) Z powodu braku danych z 1991 r. jako okres początkowy uwzględniono rok 1995.

7) Jak wyżej.

8) Z powodu braku danych z 1991 i 1995 r. jako okres początkowy uwzględniono rok 2000.

9) Z powodu braku danych z 1991 r. jako okres początkowy uwzględniono rok 1995.

Tabl. 6.1. Polacy w zakonach męskich według jurysdykcji (w kraju i za granicą) (cd.)

Zakony	1980	1991		1995	2000	2005	2010	2011	
			w %						w %
Bonifratrzy	83	100	0,81	80	105	115	93	93	0,75
Bracia Serca Jezusowego	52	66	0,53	67	69	56	61	61	0,49
Bracia Szkolni	48	122	0,98	86	76	61	63	59	0,47
Chrystusowcy	407	309	2,49	494	494	490	465	462	3,70
Cystersi	124	133	1,07	142	132	143	130	118	0,95
Doloryści	19	14	0,11	16	14	14	11	11	0,09
Dominikanie	241	341	2,75	351	402	455	451	466	3,73
Filipini	80	117	0,94	108	117	93	107	108	0,87
Franciszkanie – OFM	942	1 248	10,07	1 319	1 414	1 333	1 315	1 319	10,57
Franciszkanie – OFMConv	895	1 067	8,61	1 135	1 150	1 149	1 000	988	7,92
Gabrieliści	4	2	3	0,02
Guanellianie	6	4	6	0,05
Jezuici	674	824	6,65	753	680	687	656	667	5,34
Józefici	17	38	0,31	36	47	23	22	22	0,18
Kameduli	34	37	0,30	38	20	17	24	22	0,18
Kamilianie	59	62	0,50	83	83	95	87	92	0,74
Kanonicy Reg. Lat.	65	77	0,62	80	65	69	70	66	0,53
Kapucyni	317	553	4,46	618	601	637	638	582	4,66
Kapucyni Tercjarze	2	2	0,02
Karmelici	75	77	0,62	70	69	70	68	69	0,55
Karmelici Bosi	186	280	2,26	330	348	363	333	305	2,44
Klaretyni	30	96	0,77	102	92	98	77	80	0,64
Kombonianie	.	5	0,04	16	34	43	22	19	0,15
Marianie	149	280	2,26	290	277	267	271	275	2,20
Marianiści	.	.	.	4	3	4	5	5	0,04
Michalici	167	311	2,51	318	316	334	316	322	2,58
Misjonarze CM	311	330	2,66	323	302	298	329	326	2,61

INSTYTUTY ŻYCIA KONSEKROWANEGO I STOWARZYSZENIA ŻYCIA APOSTOLSKIEGO

Tabl. 6.1. Polacy w zakonach męskich według jurysdykcji (w kraju i za granicą) (dok.)

Zakony	1980	1991		1995	2000	2005	2010	2011	
			w %						w %
Misjonarze Krwi Chrystusa	.	20	0,16	27	27	36	27	26	0,21
Misjonarze św. Rodziny	168	205	1,65	197	201	232	211	221	1,77
Misjonarze z Mariianhil	9	7	8	8	0,06
Oblaci Maryi Niepokalanej	401	364	2,94	462	414	478	542	528	4,23
Ojcowie Biali	.	13	0,10	18	19	29	20	23	0,18
Oo. Somascy	.	.	.	3	6	7	7	7	0,06
Oo. Szensztaccy	2	20	0,16	24	16	13	14	11	0,09
Orioniści	130	125	1,01	126	127	120	114	106	0,85
Palotyni	507	633	5,11	682	725	725	690	676	5,42
Pasjoniści	73	82	0,66	80	77	68	66	72	0,58
Paulini	295	365	2,95	423	471	449	476	441	3,53
Pauliści	bd	28	0,23	48	27	31	28	30	0,24
Pijarzy	94	93	0,75	103	119	138	132	119	0,95
Pocieszyciele	bd	29	0,23	18	24	29	30	30	0,24
Redemptoryści	322	499	4,03	505	506	512	459	462	3,70
Rogacjoniści	.	.	.	11	5	7	8	9	0,07
Saletyni	121	185	1,49	230	208	226	233	246	1,97
Salezjanie	961	1 241	10,02	1 305	1 284	1 166	1 124	1 092	8,75
Salwatorianie	291	425	3,43	461	461	451	430	427	3,42
Sercanie	229	300	2,42	306	304	315	316	302	2,42
Sercanie Biali	54	71	0,57	68	65	62	59	57	0,46
Stow. Misji Afrykańskich	.	19	0,15	30	28	28	32	32	0,26
Trynitarze	.	3	0,02	2	15	35	15	15	0,12
Werbiści	351	680	5,49	651	558	622	586	555	4,45
Zgromadzenie Ducha św.	42	75	0,61	79	87	84	68	71	0,57
Zgromadzenie synów NMP	10	.	3	3	0,02
Zmartwychwstańcy	207	256	2,07	246	231	246	236	226	1,81

Źródło: Konferencja Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce.

Tabl. 6.2. Księża zakonni według jurysdykcji

Zakony	1980	1991	1995	2000	2005	2010	2011
Ogółem	4 477	5 125	5 649	5 983	6 116	6 421	6 323
Albertyni	1	2	1	1	1	1	1
Augustianie	2	7	7	6	9	8	9
Barnabici	.	.	4	5	5	5	5
Bazylianie	11	12	13	12	12	10	10
Benedyktyni	24	30	31	34	28	22	21
Bonifratrzy	7	8	9	12	10	10	11
Bracia Serca Jezusowego	–	–	–	–	–	–	–
Bracia Szkolni	–	–	–	–	–	–	–
Chrystusowcy	115	138	143	145	143	145	144
Cystersi	78	78	102	89	91	89	89
Doloryści	2	2	5	4	3	3	3
Dominikanie	130	159	189	202	219	263	255
Filipini	52	64	69	71	65	70	71
Franciszkanie – OFM	464	566	619	682	672	703	697
Franciszkanie – OFMConv	346	340	376	414	429	429	406
Gabrieliści	–	–	–
Guanellianie	2	2	2
Jezuici	365	357	350	361	379	396	393
Józefici	2	7	11	11	8	10	10
Kameduli	9	9	8	7	3	4	5
Kamilianie	20	25	36	48	43	39	41
Kanonicy Reg. Lat.	38	45	57	40	46	49	49
Kapucyni	162	170	206	230	261	302	287
Kapucyni Tercjarze	2	2
Karmelici	39	42	41	41	37	43	41
Karmelici Bosi	101	95	124	129	149	145	143
Klaretyni	9	29	42	33	31	33	34
Kombonianie	.	–	5	6	10	10	8
Marianie	96	106	129	130	135	188	150
Marianiści	.	.	2	1	1	1	1

INSTYTUTY ŻYCIA KONSEKROWANEGO I STOWARZYSZENIA ŻYCIA APOSTOLSKIEGO

Tabl. 6.2. Księża zakonni według jurysdykcji (dok.)

Zakony	1980	1991	1995	2000	2005	2010	2011
Michalici	80	112	139	144	145	146	144
Misjonarze CM	206	222	227	216	216	204	209
Misjonarze Krwi Chrystusa	.	4	5	9	15	15	17
Misjonarze św. Rodziny	78	102	103	97	98	103	110
Misjonarze z Mariianhil	.	.	.	2	1	3	3
Oblaci Maryi Niepokalanej	213	181	191	179	192	210	208
Ojcowie Biali	.	–	4	4	4	6	4
Oo. Somascy	.	.	2	3	1	1	3
Oo. Szensztaccy	2	2	6	8	7	8	8
Orioniści	75	73	80	83	76	79	84
Palotyni	214	283	314	355	372	376	372
Pasjoniści	35	37	54	56	41	40	43
Paulini	129	147	167	167	173	208	202
Pauliści	.	8	–	13	15	19	19
Pijarzy	47	53	50	53	66	70	73
Pocieszyciele	.	3	6	9	7	9	9
Redemptoryści	188	225	250	265	250	252	256
Rogacjoniści	.	.	3	3	3	4	6
Saletyni	60	105	116	108	113	125	118
Salezjanie	584	622	689	810	807	825	817
Salwatorianie	139	178	194	212	222	211	215
Sercanie	96	154	144	157	166	180	171
Sercanie Biali	24	24	24	30	27	29	28
Stow. Misji Afrykańskich	.	2	1	5	5	9	6
Trynitarze	.	1	1	2	2	3	6
Werbiści	120	174	171	147	162	169	168
Zgromadzenie Ducha Św.	17	25	28	31	29	27	27
Zgromadzenie Synów NMP	.	.	.	–	.	2	2
Zmartwychwstańcy	97	97	101	101	109	106	107

Źródło: Konferencja Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce.

Tabl. 6.3. Bracia zakonni według jurysdykcji

Zakony	1980	1991	1995	2000	2005	2010	2011
Ogółem	1 383	1 474	1 396	1 382	1 266	1 203	1 174
Albertyni	26	39	38	43	41	34	39
Augustianie	–	3	4	2	–	1	1
Barnabici	.	.	2	–	–	–	–
Bazylianie	3	1	3	3	2	2	2
Benedyktyni	12	10	13	14	9	12	16
Bonifratrzy	56	67	57	79	91	65	61
Bracia Serca Jezusowego	41	47	45	46	42	45	45
Bracia Szkolni	35	110	72	66	59	58	56
Chrystusowcy	49	47	35	36	28	20	19
Cystersi	18	9	15	14	18	16	16
Doloryści	17	10	8	9	7	8	8
Dominikanie	31	27	27	20	22	21	22
Filipini	6	7	6	7	5	6	6
Franciszkanie – OFM	159	148	151	175	152	157	161
Franciszkanie – OFMConv	261	247	238	218	188	158	151
Gabrieliści	4	2	2
Guanellianie	–	–	–
Jezuici	109	91	74	67	63	51	47
Józefici	4	5	5	4	–	2	2
Kameduli	16	11	11	7	7	9	7
Kamilianie	13	–	11	11	17	13	13
Kanonicy Reg. Lat.	5	5	3	2	2	4	3
Kapucyni	62	92	76	75	71	105	88
Kapucyni Tercjarze	–	–
Karmelici	8	11	12	8	14	11	13
Karmelici Bosi	23	19	34	40	30	29	28
Klaretyni	1	8	9	10	8	5	7

INSTYTUTY ŻYCIA KONSEKROWANEGO I STOWARZYSZENIA ŻYCIA APOSTOLSKIEGO

Tabl. 6.3. Bracia zakonni według jurysdykcji (cd.)

Zakony	1980	1991	1995	2000	2005	2010	2011
Kombonianie	.	–	–	–	–	–	–
Marianie	16	31	30	31	20	28	32
Marianiści	.	.	1	–	1	1	1
Michalici	15	19	19	21	16	14	16
Misjonarze CM	8	5	5	6	3	5	3
Misjonarze Krwi Chrystusa	.	3	1	–	2	4	4
Misjonarze św. Rodziny	15	13	11	10	17	14	10
Misjonarze z Mariianhil	.	.	.	–	2	1	1
Oblaci Maryi Niepokalanej	30	50	43	40	35	36	37
Ojcowie Biali	.	–	–	–	–	–	–
Oo. Somascy	.	.	–	–	–	–	2
Oo. Szensztaccy	–	–	–	–	–	–	–
Orioniści	8	13	6	8	7	9	8
Palotyni	75	63	47	55	55	50	51
Pasjoniści	16	9	10	5	7	2	2
Paulini	52	52	55	57	51	53	50
Pauliści	.	17	9	5	4	4	5
Pijarzy	9	8	8	6	8	4	4
Pocieszyciele	.	5	7	6	9	8	8
Redemptoryści	27	23	24	20	20	16	16
Rogacjoniści	.	.	–	–	–	–	–
Saletyni	10	10	8	10	11	12	13
Salezjanie	69	41	57	49	46	31	31
Salwatorianie	17	25	26	21	20	16	17
Sercanie	7	12	18	11	10	14	6
Sercanie Biali	5	4	8	6	5	5	4

Tabl. 6.3. Bracia zakonni według jurysdykcji (dok.)

Zakony	1980	1991	1995	2000	2005	2010	2011
Stow. Misji Afrykańskich	.	–	–	–	–	–	–
Trynitarze	.	–	–	–	3	–	–
Werbiści	32	46	42	34	26	28	25
Zgromadzenie Ducha św.	5	4	2	7	3	5	5
Zgromadzenie Synów NMP	.	.	.	10	.	–	–
Zmartwychwstańcy	12	7	10	8	5	9	10

Źródło: Konferencja Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce.

Tabl. 6.4. Klerycy zakonni według jurysdykcji

Zakony	1980	1991	1995	2000	2005	2010	2011
Ogółem	1 812	2 961	2 383	2 020	1 861	1 285	1 045
Albertyni ²	–	–	–	–	–	–	–
Augustianie	10	12	9	1	1	1	1
Barnabici	.	.	5	3	4	4	4
Bazylianie	4	10	43	4	18	–	1
Benedyktyni	3	13	8	11	9	9	8
Bonifratrzy	5	2	1	–	–	1	–
Bracia Serca Jezusowego	–	–	–	–	–	–	–
Bracia Szkolni	–	–	–	–	–	–	–
Chrystusowcy	97	99	62	49	65	37	37
Cystersi	12	29	6	9	16	9	7
Doloryści	–	1	–	–	2	–	–
Dominikanie	44	90	55	95	124	66	56
Filipini	11	27	14	11	11	8	6
Franciszkanie – OFM	170	263	229	220	167	149	126
Franciszkanie – OFMConv	129	216	187	146	135	104	83

INSTYTUTY ŻYCIA KONSEKROWANEGO I STOWARZYSZENIA ŻYCIA APOSTOLSKIEGO

Tabl. 6.4. Klerycy zakonni według jurysdykcji (cd.)

Zakony	1980	1991	1995	2000	2005	2010	2011
Gabrieliści	–	–	–
Guanellianie	3	–	2
Jezuici	84	218	143	97	87	99	93
Józefici	1	9	5	8	5	–	–
Kameduli	–	1	2	–	–	3	3
Kamilianie	16	20	10	6	11	17	10
Kanonicy Reg. Lat.	9	10	6	10	12	8	7
Kapucyni	48	143	156	134	98	78	46
Kapucyni Tercjarze	–	–
Karmelici	20	16	8	8	7	8	7
Karmelici Bosi	24	92	84	68	55	33	24
Klaretyni	16	42	20	12	15	9	4
Kombonianie	.	–	6	15	7	9	3
Marianie	23	89	51	48	40	19	12
Marianiści	.	.	–	–	–	–	–
Michalici	60	76	47	40	53	40	31
Misjonarze CM	55	67	46	32	32	25	23
Misjonarze Krwi Chrystusa	.	9	15	11	9	5	4
Misjonarze św. Rodziny	51	49	21	29	37	18	17
Misjonarze z Mariianhil	.	.	.	4	2	2	2
Oblaci Maryi Niepokalanej	84	110	93	91	98	48	54
Ojcowie Biali	.	–	3	6	11	–	2
Oo. Somascy	.	.	1	2	1	2	–
Oo. Szensztaccy	–	9	6	4	1	–	–
Orioniści	26	28	25	26	19	16	8
Pallotyni	78	123	114	102	86	44	50

Tabl. 6.4. Klerycy zakonni według jurysdykcji (dok.)

Zakony	1980	1991	1995	2000	2005	2010	2011
Pasjoniści	14	21	7	11	9	15	11
Paulini	42	78	68	80	72	82	47
Pauliści	.	1	24	7	6	3	3
Pijarzy	21	15	17	33	36	39	23
Pocieszyciele	.	13	2	2	5	3	3
Redemptoryści	59	112	80	60	72	26	21
Rogacjoniści	.	.	3	1	–	4	2
Saletyni	33	57	46	26	10	19	15
Salezjanie	226	412	343	247	180	112	104
Salwatorianie	58	99	103	81	53	40	30
Sercanie	62	57	51	40	39	22	15
Sercanie Biali	18	23	14	11	3	2	3
Stow. Misji Afrykańskich	.	12	11	1	4	4	1
Trynitarze	.	–	–	11	25	7	1
Werbiści	139	116	92	64	66	25	25
Zgromadzenie Ducha św.	14	21	7	19	10	4	7
Zgromadzenie Synów NMP	.	.	.	–	.	–	–
Zmartwychwstańcy	46	51	34	24	30	7	3

Źródło: Konferencja Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce.

Od 1991 r. do 2011 r. znacznie wzrosła liczba zakonników przebywających poza granicami Polski (o 66,2%). Zakonami o największej dynamice wzrostowej liczby zakonników poza granicami (w stosunku do stanu poszczególnych zakonów w 1991 r.) są: oblaci Maryi Niepokalanej, chrystusowcy, saletyni, stow. misji afrykańskich,

misjonarze CM, marianiści, pocieszyciele, oo. szensztaccy, trynitarze, misjonarze św. Rodziny, kombonianie, dominikanie, paulini, pallotyni, filipini, guanellianie, marianie, klaretyni, karmelici bosci, salwatorianie, kamilianie, zgromadzenie Ducha św., sercane biali, bracia Serca Jezusowego, franciszkanie – OFMConv.

INSTYTUTY ŻYCIA KONSEKROWANEGO I STOWARZYSZENIA ŻYCIA APOSTOLSKIEGO

Tabl. 6.5. Zakonnicy z Polski według jurysdykcji przebywający za granicą

Zakony	1980	1991	1995	2000	2005	2010	2011
Ogółem	884	2 104	2 950	3 133	3 402	3 476	3 497
Albertyni	–	–	–	–	–	4	–
Augustianie	–	–	1	4	4	–	1
Barnabici	.	.	9	2	1	2	2
Bazylianie	–	3	5	5	3	–	–
Benedyktyni	–	2	2	1	5	–	–
Bonifratrzy	3	7	7	2	4	7	10
Bracia Serca Jezusowego	6	8	7	11	11	12	12
Bracia Szkolni	3	4	11	8	1	4	2
Chrystusowcy	126	11	244	246	239	254	251
Cystersi	3	10	14	15	11	12	9
Doloryści	–	–	–	–	–	–	–
Dominikanie	18	44	52	58	71	87	96
Filipini	6	11	19	23	6	22	22
Franciszkanie – OFM	81	202	241	270	281	275	278
Franciszkanie – OFMConv	103	206	263	321	355	292	309
Gabrieliści	–	–	1
Guanellianie	1	2	2
Jezuici	66	110	147	130	131	92	127
Józefici	–	17	13	20	8	8	8
Kameduli	–	9	6	6	4	3	3
Kamilianie	5	13	23	15	16	18	21
Kanonicy Reg. Lat.	7	13	11	10	8	7	7
Kapucyni	28	104	126	136	172	139	122
Kapucyni Tercjarze	–	–
Karmelici	3	6	7	9	8	5	8
Karmelici Bosi	29	55	62	88	111	116	101
Klaretyni	1	15	24	34	42	30	29
Kombonianie	.	5	5	12	26	3	11
Marianie	4	37	64	53	62	33	72
Marianiści	.	.	1	2	2	3	3

Tabl. 6.5. Zakonnicy z Polski według jurysdykcji przebywający za granicą (dok.)

Zakony	1980	1991	1995	2000	2005	2010	2011
Michalicy	–	93	93	102	103	108	123
Misjonarze CM	25	25	35	41	37	88	85
Misjonarze Krwi Chrystusa	.	1	2	3	7	2	1
Misjonarze św. Rodziny	7	33	53	57	71	74	73
Misjonarze z Marianhil	.	.	.	1	2	–	–
Oblaci Maryi Niepokalanej	39	4	110	77	130	229	220
Ojcowie Biali	.	13	11	9	14	14	16
Oo. Somascy	.	.	–	1	5	4	1
Oo. Szensztaccy	–	2	3	4	5	4	5
Orioniści	12	6	9	8	12	10	4
Pallotyni	67	88	118	148	173	194	182
Pasjoniści	6	8	7	3	10	8	9
Paulini	34	57	106	140	114	123	119
Pauliści	.	–	1	2	6	2	2
Pijarzy	12	12	18	13	19	16	15
Pocieszyciele	.	3	1	1	5	8	8
Redemptoryści	19	135	144	153	161	156	158
Rogacjoniści	.	.	4	1	4	–	3
Saletyni	–	13	50	58	75	74	75
Salezjanie	35	123	136	161	107	130	122
Salwatorianie	53	92	118	133	143	158	153
Sercanie	38	66	82	88	89	97	99
Sercanie biali	5	14	20	17	26	22	22
Stow. Misji Afrykańskich	.	5	18	22	19	19	24
Trynitarze	.	2	1	–	–	5	5
Werbiści	3	309	323	301	354	358	331
Zgromadzenie Ducha św.	–	19	34	22	39	31	30
Zgromadzenie Synów NMP	.	.	.	–	.	1	1
Zmartwychwstańcy	37	89	89	86	89	111	104

Źródło: Konferencja Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce.

MAPA 6.1. LICZBA ZAKONNIKÓW W 2012 R. (książy i braci zakonnych)

Ordynariat Połowy WP – 14 księży zakonnych

Kościół greckokatolicki

Eparchia wrocławsko-gdańska – 1 ksiądz zakonny

Archieparchia przemysko-warszawska – 11 księży zakonnych i 1 brat zakonny

Liczba parafii zakonnych na terenie polskich diecezji w 2011 r. wyniosła 661. Jest ona wyższa względem roku 1996 o 21,5%. W tym okresie największy wzrost odnotowały diecezje (w stosunku do liczebności w poszczególnych diecezjach): koszalińsko-kołobrzaska, sosnowiecka, wrocławska i częstochowska. W jedenastu die-

cezjach wystąpił spadek liczby parafii zakonnych (względem stanu na rok 1996). Tendencja malejąca dotyczy głównie diecezji elckiej i opolskiej. W przypadku diecezji: pelplińskiej, gnieźnieńskiej, legnickiej i wrocławskiej spadek ten jest związany głównie ze zmianami granic tych diecezji.

Tabl. 6.6. Parafie zakonne według diecezji

Diecezje	1996	2000	2003	2004	2005	2011
Ogółem	544	648	657	662	668	661
Diecezje łacińskie	544	634	643	648	655	647
Białostocka	1	1	2	2	2	2
Bielsko-żywiecka	16	17	17	17	17	17
Bydgoska	–	–	–	10	10	10
Częstochowska	9	12	13	13	13	15
Drohiczyńska	2	3	3	3	3	3
Elbląska	15	17	17	17	17	19
Elcka	13	13	10	10	9	9
Gdańska	19	19	19	19	19	19
Gliwicka	17	17	17	17	18	18
Gnieźnieńska ^a	13	13	13	8	8	8
Kaliska	15	16	16	16	17	18
Katowicka	12	12	12	12	12	12
Kielecka	11	12	13	14	14	11
Koszalińsko-kołobrzaska ^a	2	21	20	19	19	19
Krakowska	52	53	54	54	54	55
Legnicka ^a	25	25	25	24	24	21
Lubelska	8	8	8	8	8	7
Łomżyńska	4	4	15	15	15	5
Łowicka	11	9	5	5	5	10

a Spadek liczby parafii związany jest ze zmianami granic wynikającymi z powołania w 2004 r. dwóch nowych diecezji – bydgoskiej i świdnickiej.

INSTYTUTY ŻYCIA KONSEKROWANEGO I STOWARZYSZENIA ŻYCIA APOSTOLSKIEGO

Tabl. 6.6. Parafie zakonne według diecezji (dok.)

Diecezje	1996	2000	2003	2004	2005	2011
Łódzka	15	9	9	9	9	16
Opolska	14	13	13	13	13	12
Pelplińska ^a	15	13	13	14	14	13
Płocka	5	5	5	6	6	6
Poznańska ^a	14	16	16	16	16	15
Przemyska	22	28	28	28	28	27
Radomska	9	10	10	10	10	11 ^b
Rzeszowska	11	13	12	12	12	10
Sandomierska	7	8	9	9	9	9
Siedlecka	11	11	11	11	11	11
Sosnowiecka	2	9	9	9	9	9
Szczecińsko-kamieńska	36	39	39	39	39	39
Świdnicka	–	–	–	14	14	14
Tarnowska	13	15	15	16	16	17
Toruńska	8	9	9	9	9	10
Warmińska	28	26	26	26	26	26
Warszawska	28	28	28	28	28	28
Warszawsko-praska	9	9	9	9	9	13
Włocławska ^a	14	15	15	12	12	12
Wrocławska ^a	12	51	51	38	38	35
Zamojsko-lubaczowska	3	3	4	4	4	4
Zielonogórsko-gorzowska	23	21	22	22	22	21
Ordynariat Polowy WP	–	11	11	11	17	11
Diecezje greckokatolickie	.	14	14	14	13	14
Przemysko-warszawska	.	12	12	12	12	12
Wrocławsko-gdańska	.	2	2	2	1	2

a Spadek liczby parafii związany jest ze zmianami granic wynikającymi z powołania w 2004 r. dwóch nowych diecezji – bydgoskiej i świdnickiej.

b Dane za 2012 r.

Instytuty męskie – wiek i wykształcenie

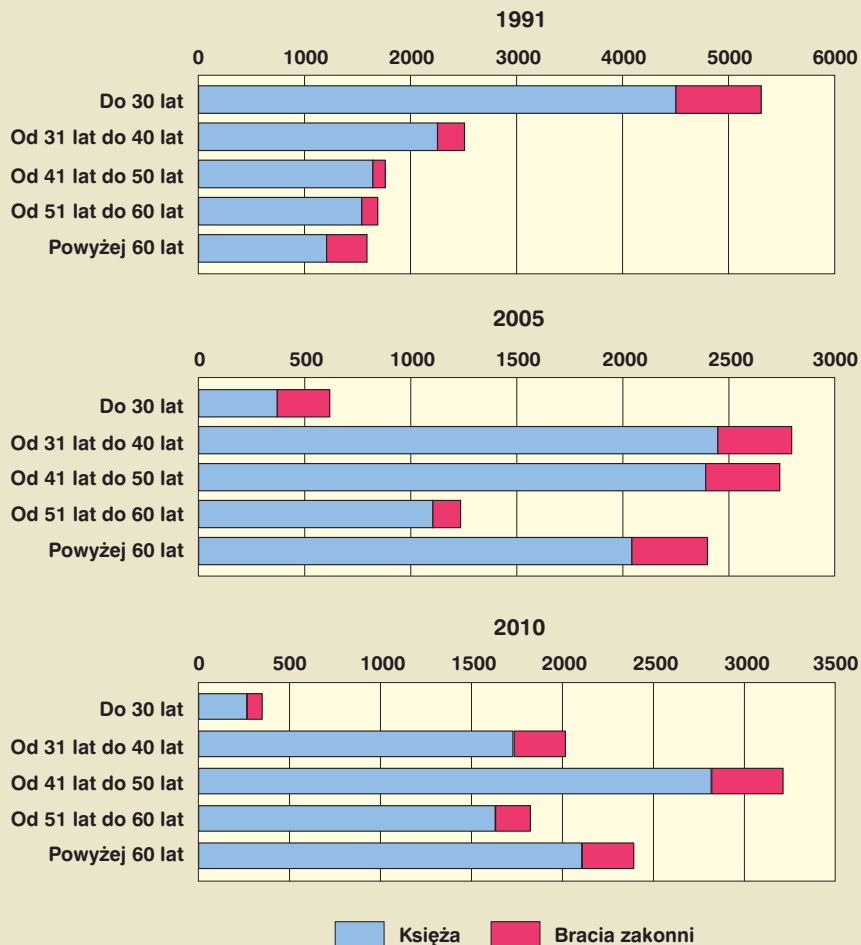
W ostatnich dwóch dekadach odnotowano wyraźny trend starzenia się populacji zakonników. Po pierwsze zaobserwowano znaczący spadek liczby zakonników najmłodszych (do 30 roku życia). Po drugie, do 2005 r. w przedziale 31–40 lat wystąpił wzrost liczby zakonników, jednakże po 2005 r. procent osób w tym przedziale wiekowym zaczął spadać, aż do stanu zbliżonego do wcześniejszego. Po trzecie, odsetek zakonników w średnim wieku (41–50 lat) w ciągu tych dwóch dekad wzrósł prawie trzykrotnie, a zakonników starszych (powyżej 50 roku życia) – o około 80%.

Zmiany w populacji zakonników nastąpiły również pod względem wykształcenia. Odsetek zakonników bez stopnia naukowego spadł przez ostatnie 20 lat o blisko połowę. Procent zakonników z tytułem magistra od 2005 r. zaczął systematycznie rosnąć i w 2010 r. wynosił blisko połowę wszystkich zakonników. Należy również wspomnieć o wzroście liczby zakonników z tytułem doktora, doktora habilitowanego, inżyniera oraz inżyniera magistra. Stosunkowo najmniejsze zmiany wystąpiły w kategorii wykształcenia profesor doktor habilitowany i profesor doktor.

Tabl. 6.7. Zakonnicy według poziomu wykształcenia

Poziom wykształcenia	1991				2005				2010			
	ogółem		księży	bracia	ogółem		księży	bracia	ogółem		księży	bracia
		w %				w %				w %		
Ogółem	12 858	100,0	11 152	1 706	8 854	100,0	7 062	1 792	9 890	100,0	8 603	1 287
Bez stopnia	8 286	64,4	6 675	1 611	5 623	63,5	3 882	1 741	4 013	40,6	2 823	1 190
Mgr	3 855	30,0	3 767	88	2 640	29,8	2 595	45	4 916	49,7	4 831	85
Dr	568	4,4	566	2	463	5,3	461	4	755	7,6	751	4
Dr hab.	39	0,3	39	–	38	0,4	38	–	55	0,6	55	–
Inż.	2	0,02	1	1	1	0,01	–	1	6	0,1	2	4
Inż. mgr	12	0,1	10	2	4	0,1	4	–	38	0,4	34	4
Prof. dr	14	0,1	14	–	33	0,4	33	–	18	0,2	18	–
Prof. dr hab.	82	0,6	80	2	50	0,6	49	1	89	0,9	89	–

Wykres 6.1. ZAKONNICY WEDŁUG WIEKU W LATACH 1991, 2005 I 2010

Instytuty męskie – misje zagraniczne

W 2011 r. poza granicami kraju przebywało ponad 3 tys. zakonników (biskupów, księży, braci zakonnych). Cele tych wyjazdów były zarówno misyjne, administracyjne, formacyjne, duszpasterskie, jak i edukacyjne. Najwięcej zakonników, tj. ponad połowa wyjechała do innych państw europejskich (56,9%), głównie do Włoch i Watykanu, Niemiec, na Ukrainę, Białoruś, do Austrii, Wielkiej Brytanii i Francji. Następnymi kontynentami pod względem liczby zakonników z Polski były Ameryka Północna i Ameryka Południowa (24,2%). W obu Amerykach przebywał co czwarty zakonnik. Stosunkowo najliczniej polscy zakonnicy gościli w USA, Kanadzie, Brazylii, Argentynie i Boliwii. Co dziesiąty zakonnik wyjechał na misje do Afryki (10,8%), głównie na Madagaskar, do Zambii, Tanzanii, Kamerunu. Najmniejsza populacja zakonników

z naszego kraju wystąpiła w Azji (4,2%) oraz w Australii i Oceanii (3,9%). W Azji najwięcej zakonników z Polski w 2011 r. było w Izraelu, Japonii, Kazachstanie i Indonezji, natomiast w Australii i Oceanii – w Australii i Papui Nowej Gwinei.

Tabl. 6.8. Zakonnicy za granicą według kontynentów w 2011 r.

Kontynenty	W %
Ogółem	100
Europa	57
Ameryka Płn. i Płd.	24
Afryka	11
Azja	4
Australia i Oceania	4

Źródło: Konferencja Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce.

Tabl. 6.9. Zakonnicy z Polski w Europie według krajów

Kraje	2010				2011			
	razem	biskupi	księża	bracia	razem	biskupi	księża	bracia
Ogółem	1 838	2	1 718	118	1 848	2	1 702	144
Albania	9	–	8	1	8	–	7	1
Austria	107	–	103	4	104	–	98	6
Belgia	48	–	48	–	47	–	47	–
Białoruś	147	–	139	8	125	–	122	3
Bułgaria	15	–	12	3	13	–	11	2
Chorwacja	11	–	11	–	12	–	12	–
Cypr	2	–	2	–	1	–	1	–
Czarnogóra	2	–	2	–	1	–	1	–
Czechy	68	–	64	4	68	–	64	4
Dania	11	–	10	1	11	–	10	1

INSTYTUTY ŻYCIA KONSEKROWANEGO I STOWARZYSZENIA ŻYCIA APOSTOLSKIEGO

Tabl. 6.9. Zakonnicy z Polski w Europie według krajów (dok.)

Kraje	2010				2011			
	razem	biskupi	księża	bracia	razem	biskupi	księża	bracia
Estonia	2	–	2	–	3	–	3	–
Finlandia	8	–	8	–	6	–	6	–
Francja	92	–	88	4	96	–	94	2
Grecja	7	–	7	–	7	–	7	–
Hiszpania	15	–	15	–	25	–	23	2
Holandia	7	–	7	–	8	–	7	1
Irlandia	22	–	20	2	19	–	17	2
Islandia	3	–	3	–	3	–	3	–
Litwa	15	–	14	1	13	–	12	1
Luksemburg	2	–	2	–	3	–	3	–
Łotwa	13	–	13	–	15	–	14	1
Malta	1	–	1	–	1	–	0	1
Moldawia	12	–	10	2	12	–	10	2
Niemcy	330	–	330	–	357	–	336	21
Norwegia	20	–	20	–	19	–	19	–
Portugalia	1	–	1	–	1	–	1	–
Rosja	65	–	58	7	68	–	60	8
Rumunia	4	–	4	–	3	–	3	–
Słowacja	65	–	58	7	61	–	54	7
Słowenia	1	–	1	–	–	–	–	–
Szwajcaria	29	–	28	1	25	–	24	1
Szwecja	20	–	18	2	35	–	33	2
Ukraina	187	2	169	16	198	2	177	19
Węgry	16	–	15	1	14	–	14	–
Wielka Brytania	87	–	85	2	99	–	91	8
Włochy i Watykan	394	–	342	52	367	–	318	49

Źródło: Konferencja Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce.

Tabl. 6.10. Zakonnicy z Polski w Ameryce Północnej i Południowej według krajów

Kraje	2010				2011			
	razem	biskupi	księża	bracia	razem	biskupi	księża	bracia
Ogółem	779	7	742	30	785	7	753	25
Antigua	–	–	–	–	2	–	2	–
Argentyna	75	1	73	1	79	1	77	1
Aruba	–	–	–	–	4	–	4	–
Barbados	4	–	4	–	4	–	4	–
Bermudy	2	–	2	–	–	–	–	–
Boliwia	66	3	59	4	48	3	42	3
Brazylia	136	3	129	3	135	3	129	3
Chile	12	–	11	1	13	–	10	3
Curaçao	–	–	–	–	3	–	3	–
Dominikana	–	–	–	–	10	–	10	–
Ekwador	12	–	11	1	18	–	17	1
Gwatemala	6	–	5	1	2	–	2	–
Honduras	1	–	1	–	1	–	1	–
Jamajka	1	–	1	–	1	–	1	–
Kanada	141	–	137	4	135	–	130	5
Karaiby	13	–	13	–	–	–	–	–
Kolumbia	18	–	18	–	11	–	10	1
Kostaryka	2	–	2	–	2	–	2	–
Kuba	3	–	3	–	1	–	1	–
Mauritius	3	–	3	–	–	–	–	–
Meksyk	15	–	14	1	15	–	14	1
Nikaragua	3	–	3	–	3	–	3	–
Panama	2	–	2	–	2	–	2	–
Paragwaj	32	–	31	1	28	–	27	1
Peru	14	–	14	–	10	–	10	–
Portoryko	1	–	1	–	–	–	2	–

INSTYTUTY ŻYCIA KONSEKROWANEGO I STOWARZYSZENIA ŻYCIA APOSTOLSKIEGO

Tabl. 6.10. Zakonnicy z Polski w Ameryce Północnej i Południowej według krajów (dok.)

Kraje	2010				2011			
	razem	biskupi	księża	bracia	razem	biskupi	księża	bracia
Saint Kitts i Nevis	3	–	3	–	3	–	3	–
Salwador	–	–	–	–	2	–	2	–
USA	199	–	187	12	237	–	232	5
Trynidad i Tobago	1	–	1	–	2	–	2	–
Urugwaj	3	–	2	1	2	–	1	1
Wenezuela	12	–	12	–	8	–	8	–
Wyspy Dziewicze	–	–	–	–	2	–	2	–

Źródło: Konferencja Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce.

Tabl. 6.11. Zakonnicy z Polski w Afryce według krajów

Kraje	2010				2011			
	razem	biskupi	księża	bracia	razem	biskupi	księża	bracia
Ogółem	345	4	314	26	350	4	320	26
Algieria	1	–	1	–	2	–	2	–
Angola	5	–	5	–	7	–	6	1
Benin	2	–	2	–	2	–	2	–
Botswana	7	–	6	1	7	–	6	1
Burkina Faso	9	–	8	1	9	–	7	2
Burundi	12	–	11	1	11	–	9	2
Czad	3	–	3	–	5	–	5	–
Egipt	3	–	3	–	1	–	1	–
Etiopia	2	–	2	–	2	–	2	–
Gabon	9	–	8	1	8	–	8	–
Ghana	14	–	12	2	13	–	11	2
Kamerun	30	1	27	2	31	1	27	3
Kenia	11	–	11	–	11	–	10	1

Tabl. 6.11. Zakonnicy z Polski w Afryce według krajów (dok.)

Kraje	2010				2011			
	razem	biskupi	księża	bracia	razem	biskupi	księża	bracia
Kongo	6	–	6	–	6	–	6	–
Lesoto	–	–	–	–	2	–	2	–
Libia	3	–	3	–	3	–	3	–
Madagaskar	53	1	49	3	48	1	46	1
Malawi	2	–	2	–	2	–	2	–
Mali	–	–	–	–	1	–	1	–
Maroko	3	–	3	–	4	–	4	–
Mauretania	1	–	–	1	1	–	–	1
Mozambik	3	–	3	–	5	–	5	–
Nigeria	2	–	2	–	1	–	1	–
Rep. Południowej Afryki	19	2	17	–	16	2	13	1
Rep. Środkowoafrykańska	10	–	9	1	15	–	14	–
Reunion	–	–	–	–	2	–	2	–
Rwanda	7	–	6	1	4	–	4	–
Senegal	1	–	1	–	1	–	1	–
Sudan Południowy	–	–	–	–	1	–	1	–
Tanzania	31	–	28	3	35	–	32	3
Togo	5	–	5	–	10	–	10	–
Tunezja	2	–	2	–	1	–	1	–
Uganda	6	–	6	–	7	–	7	–
Wybrzeże Kości Słoniowej	14	–	9	4	17	–	13	4
Zair	19	–	17	2	19	–	17	2
Zambia	45	–	42	3	35	–	34	1
Zimbabwe	5	–	5	–	5	–	5	–

Źródło: Konferencja Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce.

INSTYTUTY ŻYCIA KONSEKROWANEGO I STOWARZYSZENIA ŻYCIA APOSTOLSKIEGO

Instytuty męskie – działalność

Tabl. 6.12. Zakonnicy w instytucjach kościelnych według funkcji w 2010 r.

Funkcje	Zakonnicy	W %
Ogółem	4 240	100,0
Proboszczowie (administratorzy)	688	16,2
Rektorzy i wikariusze samodzielni	110	2,6
Wikariusze parafialni	578	13,6
Inni kapłani pracujący w duszpasterstwie parafialnym	2 046	48,3
Duszpasterze krajowi różnych zawodów i stowarzyszeń	48	1,1
Kapelani szpitalni i sanatoryjni	211	5,0
Kapelani więzienni	41	1,0
Kapelani wojskowi	17	0,4
Duszpasterze akademicy	121	2,9
Duszpasterze różnych grup zawodowych	94	2,2
Duszpasterze głuchoniemych, niewidomych, domów specjalnej troski (inni)	93	2,2
Duszpasterze strażaków i służb mundurowych	44	1,0
Dekanalni ojcowie duchowni	149	3,5

Źródło: Konferencja Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce.

Tabl. 6.14. Dzieci i młodzież objęta katechizacją przez zakonników według rodzaju edukacji w 2010 r.

Wyszczególnienie	Objęci katechizacją w tys.	W %
Ogółem	419,4	100,0
Dzieci szkół podstawowych	165,0	39,3
Młodzież gimnazjalna	96,4	23,0
Młodzież licealna	83,0	19,8
Młodzież szkół zawodowych	33,2	7,9
Młodzież akademicka	22,1	5,3
Ministranci	19,8	4,7

Tabl. 6.13. Zakonnicy zatrudnieni w katechizacji w 2010 r.

Wyszczególnienie	Zakonnicy	W %
Ogółem	1 197	100,0
Kapłani	1 136	94,9
Klerycy	34	2,8
Bracia zakonni	27	2,3

Źródło: Konferencja Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce.

Źródło: Konferencja Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce.

Tabl. 6.15. Zakonnicy pracujący na rzecz dzieci i młodzieży w okresie wakacji i ferii w 2010 r.

Wyszczególnienie	Zakonnicy	W %
Ogółem	1 364	100,0
Kapłani	843	61,8
Klerycy	463	33,9
Bracia zakonni	58	4,3

Źródło: Konferencja Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce.

Tabl. 6.16. Dzieci i młodzież objęta opieką oraz zorganizowane turnusy w okresie wakacji i ferii w 2010 r.

Objęci opieką	Liczba turnusów	Dzieci i młodzież	
		w tys.	w %
Ogółem	1 609	71,4	100,0
Dzieci	.	36,7	51,4
Młodzież	.	34,7	48,6

Źródło: Konferencja Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce.

Tabl. 6.17. Zakonnicy zatrudnieni w szkolnictwie wyższym według rodzaju uczelni w 2010 r.

Rodzaj uczelni	Zakonnicy	W %
Ogółem	810	100,0
Wykładowcy na uczelniach wyższych (bez seminariów duchownych)	304	37,5
Wykładowcy w seminariach diecezjalnych	101	12,5
Wykładowcy w seminariach zakonnych	405	50,0

Źródło: Konferencja Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce.

Tabl. 6.18. Dzieła (własne) edukacyjne zakonów męskich według rodzaju placówki w 2010 r.

Rodzaj placówki edukacyjnej	Placówki	W %
Ogółem	219	100,0
Przedszkola	10	4,6
Szkoły podstawowe	25	11,4
Gimnazja	50	22,8
Licea	48	21,9
Szkoły zawodowe i technika	8	3,7
Szkoły wyższe	9	4,1
Instytuty naukowe – centra i studia duchowości	23	10,5
Bursy i internaty	35	16,0
Centra katechetyczne	11	5,0

Źródło: Konferencja Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce.

INSTYTUTY ŻYCIA KONSEKROWANEGO I STOWARZYSZENIA ŻYCIA APOSTOLSKIEGO

Tabl. 6.19. Dzieła (własne) formacyjne i specjalistyczne zakonów męskich w 2010 r.

Wyszczególnienie	Dzieła	W %
Ogółem	1 848	100,0
Domy rekolekcyjne	131	7,1
Centra animacji misyjnej	40	2,2
Ośrodki powołaniowe	51	2,8
Bractwa i stowarzyszenia religijne	424	22,9
Koła Akcji Katolickiej	105	5,7
Oazy Żywego Kościoła	304	16,5
Grupy neokatechumenalne	261	14,1
Grupy ruchu charyzmatycznego	144	7,8
Grupy nowych ruchów religijnych	84	4,6
Apostolat biblijny	78	4,2
Szkoły nowej ewangelizacji	17	0,9
Ośrodki informacji o nowych ruchach religijnych i sektach	8	0,4
Ośrodki duszpasterstwa trzeźwości	76	4,1
Duszpasterstwa imigrantów	13	0,7
Duszpasterstwa pielgrzymkowe	91	4,9
Biura pielgrzymkowe: pielgrzymki krajowe	10	0,5
pielgrzymki zagraniczne	11	0,6

Źródło: Konferencja Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce.

Tabl. 6.20. Dzieła (własne) charytatywne zakonów męskich w 2010 r.

Wyszczególnienie	Dzieła	W %
Ogółem	796	100,0
Zespoły charytatywne	291	36,6
Świetlice dla dzieci ubogich i z rodzin zagrożonych	135	17,0
Poradnie psychologiczno-pedagogiczne	64	8,0
Ośrodki pomocy rodzinie	54	6,8
Kuchnie dla ubogich	40	5,0
Obozy dla niepełnosprawnych	28	3,5
Ośrodki terapii dla osób uzależnionych	26	3,3
Ośrodki opieki Caritas	22	2,8
Domy opieki, pomocy społecznej i zakłady specjalne	21	2,6
Ośrodki wychowawcze – szkoły specjalne	19	2,4
Warsztaty terapii zajęciowej dla niepełnosprawnych	19	2,4
Lecznice i ziołolecznictwo	16	2,0
Apteki zakonne	16	2,0
Hospicja	14	1,8
Schroniska dla bezdomnych	10	1,3
Szpitala	6	0,8
Katolickie ośrodki rehabilitacyjno-wychowawcze	6	0,8
Hostele dla osób uzależnionych	6	0,8
Noclegownie dla bezdomnych	2	0,2
Mieszkania chronione dla mężczyzn	1	0,1

Źródło: Konferencja Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce.

Tabl. 6.21. Dzieła (własne) wydawnicze, medialne i kulturalne zakonów męskich w 2010 r.

Wyszczególnienie	Dzieła	W %
Ogółem	1 102	100,0
Portale i strony internetowe (oficjalne)	505	45,8
Czasopisma religijne	100	9,1
Organizacje sportowe i parafialne kluby sportowe	70	6,4
Festiwale muzyki poważnej i organowej	53	4,8
Księgarnie i hurtownie artykułów religijnych	52	4,7
Muzea	49	4,5
Wydawnictwa	44	4,0
Konkursy i nagrody kulturalne	42	3,8
Kursy języków obcych	32	2,9
Kursy komputerowe	31	2,8
Kawiarenki internetowe	29	2,6
Czasopisma naukowe	27	2,5
Festiwale piosenki religijnej	22	2,0
Czasopisma specjalistyczne	14	1,3
Drukarnie i zakłady poligraficzne	13	1,2
Rozgłośnie radiowe	10	0,9
Centra kultury chrześcijańskiej	7	0,6
Stacje TV	2	0,2

Źródło: Konferencja Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce.

Instytuty żeńskie

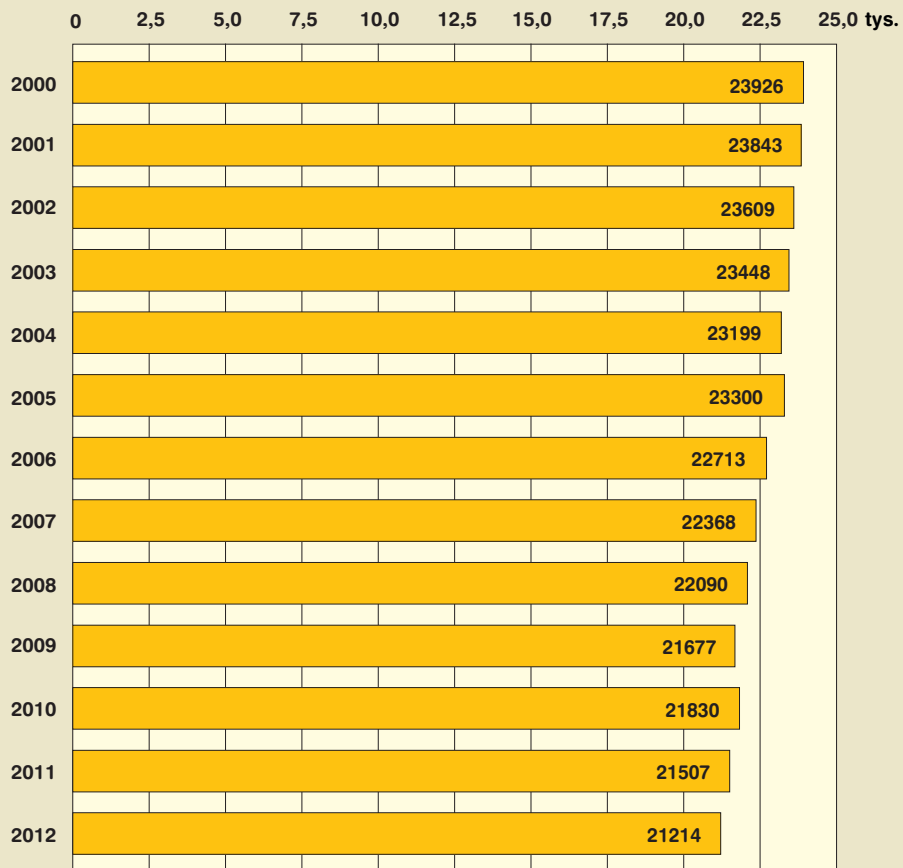
Od 1991 do 2005 r. liczba zakonów i zgromadzeń żeńskich wzrosła o 9 jednostek i wynosiła w 2005 r. 114 (87,7% – zgromadzenia czynne, 12,3% – zakony klauzurowe). W tym samym czasie całkowita liczba domów zakonnych zmalała o 200 (2 774 w 1991 r., 2 574 w 2005 r.). Spadek liczby domów odnotowały jedynie zgromadzenia czynne (–217), natomiast liczba domów klauzurowych wzrosła (+17).

Według danych ISKK SAC w 2012 r. liczba zakonnicy w Polsce wynosiła 21 214. W stosunku do 1991 r. odnotowano wyraźny jej spadek (24 973). Jak pokazuje wykres 6.2, w latach 2000–2012 liczba ta systematycznie maleje.

Pod względem różnicowania diecezjalnego najwięcej zakonnicy przebywa w diecezjach: krakowskiej (12,54%), warszawskiej (9,59%), warszawsko-praskiej (6,43%), przemyskiej (5,17%), poznańskiej (4,78%), tarnowskiej (4,62%), katowickiej (4,19%) i częstochowskiej.

Od roku 1993 do 2012 r. liczba siostr zakonnych łącznie we wszystkich diecezjach zmalała o przeszło 15%. Trend spadkowy najbardziej dotknął następujące diecezje (w stosunku do liczby siostr zakonnych w poszczególnych diecezjach w 1993 r.): wrocławską, lubelską, łódzką, poznańską, gnieźnieńską, legnicką, opolską, pelplińską, zielonogórsko-gorzowską, toruńską oraz gliwicką. Aczkolwiek nie wszystkie diecezje odnotowały spadek. W dwunastu spośród wszystkich diecezji nastąpił procentowy wzrost liczby siostr zakonnych w porównaniu do roku 1993, liderami pod tym względem były diecezje: łowicka, rzeszowska, zamojsko-lubaczowska, warszawsko-praska, warmińska i krakowska.

Wykres 6.2. SIOSTRY ZAKONNE W LATACH 2000–2012

Tabl. 6.22. Siostry zakonne według diecezji

Diecezje	1993	1996	2000	2003	2004	2005	2010	2012	
									w %
Ogółem	24 973	24 926	23 926	23 448	23 199	23 300	21 830	21 214	100
Białostocka	166	188	195	201	191	198	176	176	0,83
Bielsko-żywiecka	499	490	526	541	535	523	488	479	2,26
Bydgoska	x	x	x	x	179	157	155	116	0,55
Częstochowska	883	944	962	815	872	869	862	862	4,06
Drohiczyńska	113	99	108	118	116	122	119	116	0,55
Elbląska	156	148	131	125	125	125	115	96	0,45
Elcka	120	134	143	163	140	131	130	119	0,56
Gdańska	482	553	510	524	524	613	512	448	2,11
Gliwicka	323	314	290	237	227	240	210	208	0,98
Gnieźnieńska ^a	396	348	368	368	270	262	232	223	1,05
Kaliska	522	517	528	522	520	515	517	446	2,10
Katowicka	1023	951	971	879	945	843	813	889	4,19
Kielecka	474	413	382	404	415	411	358	352	1,66
Koszalińsko-kolobrzeska ^a	317	300	257	276	265	255	265	246	1,16
Krakowska	2 632	2 882	2 689	2 937	2 851	2 807	2 700	2 660	12,54
Legnicka ^a	341	286	300	260	206	208	203	188	0,89
Lubelska	937	960	641	723	630	634	653	614	2,89
Łomżyńska	191	168	183	181	176	166	148	138	0,65
Łowicka	347	470	483	486	483	485	471	402	1,89
Łódzka	795	663	677	585	622	586	515	519	2,45
Opolska	971	940	896	870	862	834	717	681	3,21
Pelplińska ^a	337	326	320	317	298	276	204	203	0,96
Płocka	301	322	294	280	278	246	226	205	0,97
Poznańska ^a	1 701	1 591	1 467	1 322	1 309	1 302	1 243	1 015	4,78
Przemyska	1 088	1 163	1 188	1 122	1 108	1 100	1 097	1 097	5,17

^a Spadek liczby sióstr zakonnych związany jest ze zmianami granic wynikającymi z powołania w 2004 r. dwóch nowych diecezji – bydgoskiej i świdnickiej.

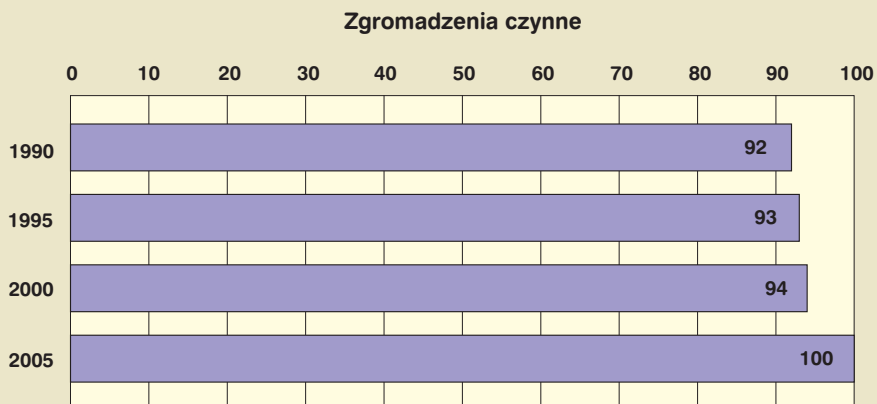
INSTYTUTY ŻYCIA KONSEKROWANEGO I STOWARZYSZENIA ŻYCIA APOSTOLSKIEGO

Tabl. 6.22. Siostry zakonne według diecezji (dok.)

Diecezje	1993	1996	2000	2003	2004	2005	2010	2012	
									w %
Radomska	509	468	427	410	410	410	373	373	1,76
Rzeszowska	264	268	283	329	321	334	275	320	1,51
Sandomierska	484	495	473	424	421	416	406	368	1,73
Siedlecka	345	348	383	337	314	321	300	303	1,43
Sosnowiecka	141	169	165	154	154	143	134	123	0,58
Szczecińsko-kamieńska	182	175	177	171	178	181	173	155	0,73
Świdnicka	x	x	x	x	415	475	422	430	2,03
Tarnowska	1 295	1 180	1 155	11 05	1 060	1 070	1 047	980	4,62
Toruńska	441	408	361	351	316	300	251	275	1,30
Warmińska	256	256	233	242	234	262	278	346	1,63
Warszawska	2 361	2 561	2 363	2 098	2 190	2 235	2 032	2 034	9,59
Warszawsko-praska	1 215	1 105	1 085	1 348	1 329	1 412	1 363	1 363	6,43
Włocławska ^a	500	473	451	435	395	399	383	382	1,80
Wrocławska ^a	1 432	1 363	1 309	1 261	835	953	834	824	3,88
Zamojsko-lubaczowska	119	151	163	159	153	147	141	147	0,69
Zielonogórsko-gorzowska	312	325	389	267	233	233	192	191	0,90
Ordynariat Polowy WP	2	11	–	–	–	–	5	5	0,02
W tym diecezje greckokatolickie									
Przemysko-warszawska	.	.	.	87	80	87	76	84	0,40
Wrocławsko-gdańska	.	.	.	14	14	14	16	13	0,06

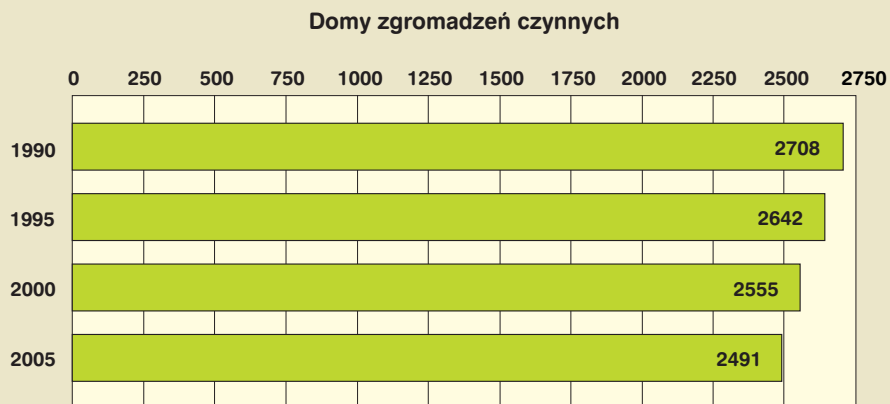
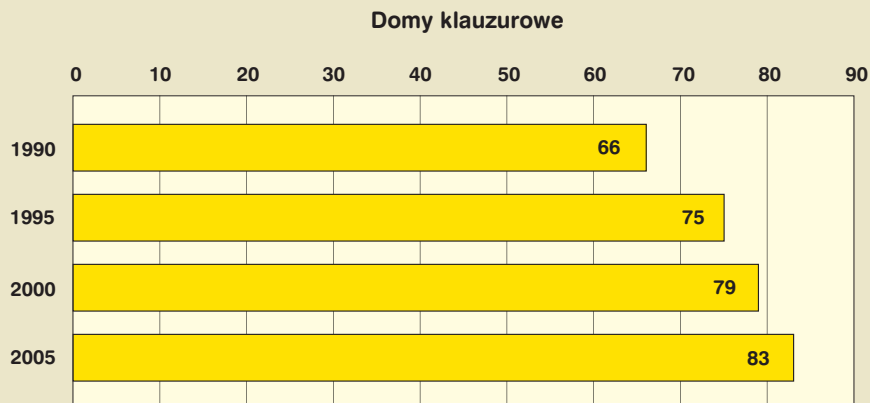
^a Spadek liczby sióstr zakonnych związany jest ze zmianami granic wynikającymi z powołania w 2004 r. dwóch nowych diecezji – bydgoskiej i świdnickiej.

**Wykres 6.3. ZAKONY I ZGROMADZENIA ŻEŃSKIE WEDŁUG KLAUZURY
W LATACH 1990, 1995, 2000 I 2005**

Źródło: Konferencja Przełożonych Wyższych Żeńskich Zgromadzeń Zakonnych w Polsce.

**Wykres 6.4. DOMY ZAKONNE I ZGROMADZENIA ŻEŃSKIE WEDŁUG KLAUZURY
W LATACH 1990, 1995, 2000 I 2005**

Źródło: Konferencja Przełożonych Wyższych Żeńskich Zgromadzeń Zakonnych w Polsce.

Instytuty żeńskie – działalność

Tabl. 6.23. Siostry zakonne według funkcji w 2011 r.

Funkcje	Siostry zakonne	W %
Ogółem	23 170	100,0
Siostry emerytki	8 040	34,7
Siostry niepracujące z powodu choroby lub wieku	2 743	11,8
Katechetki	2 269	9,8
Zakrystianki	1 345	5,8
Siostry uczące się na wyższych uczelniach – studia zaoczne i inne	1 041	4,5
Przedszkolanki	935	4,0
Wychowawczynie we wszelkich placówkach wychowawczych	804	3,5
Siostry rencistki	679	2,9
Dyrektorki (szkół, placówek, zakładów itp.)	658	2,8
Organistki (również w domach zakonnych)	593	2,6
Kucharki (poza domem zakonnym) w zakładach, stołówkach itp., w instytucjach kościelnych i państwowych	506	2,2
Pielęgniarki w placówkach, zakładach prowadzonych przez zgromadzenie	451	2,0
Pielęgniarki w domach zakonnych	325	1,4
Księgowe w ww. instytucjach kościelnych i państwowych	298	1,3
Nauczycielki w szkołach	287	1,2
Wolne zawody: np. duszpasterstwo rekolekcyjne, poradnictwo psychologiczne, rodzinne, pedagogiczne itp.	276	1,2

Tabl. 6.23. Siostry zakonne według funkcji w 2011 r. (dok.)

Funkcje	Siostry zakonne	W %
Sekretarki i kancelistki w domach zakonnych	253	1,1
Pielęgniarki w szpitalach	252	1,1
Sekretarki w instytucjach kościelnych i państwowych	219	1,0
Kancelistki w parafiach	218	0,9
Opiekunki parafialne	181	0,8
Siostry uczące się na wyższych uczelniach – studia dzienne	159	0,7
Pielęgniarki w instytucjach państwowych	154	0,7
Pielęgniarki w instytucjach kościelnych	111	0,5
Siostry uczące się w kolegiach	73	0,3
Krawczynie na etacie	64	0,3
Pielęgniarki środowiskowe	61	0,3
Wykładowcy na uczelniach	51	0,2
Siostry uczące się w szkołach średnich	45	0,2
Lekarki	33	0,1
Pracujące naukowo	30	0,1
Wizytatorki religii	16	0,1

Źródło: Konferencja Przełożonych Wyższych Żeńskich Zgromadzeń Zakonnych w Polsce.

Tabl. 6.24. Siostry zakonne katechetki oraz dzieci i młodzież objęta katechizacją przez siostry według rodzaju szkoły w 2011 r.

Rodzaje szkół	Siostry katechetki		Dzieci i młodzież objęta katechezą przez siostry	
		w %	w tys.	w %
Ogółem	3 271	100,0	448,3	100,0
Przedszkola	995	30,4	70,5	15,7
Szkoły podstawowe	1 498	45,8	259,5	57,9
Gimnazjum	438	13,4	57,0	12,7
Liceum	237	7,3	47,1	10,5
Szkoły Zawodowe	89	2,7	12,7	2,8
Wyższe uczelnie	14	0,4	1,6	0,4

Źródło: Konferencja Przełożonych Wyższych Żeńskich Zgromadzeń Zakonnych w Polsce.

Tabl. 6.25. Siostry zakonne pracujące na rzecz dzieci i młodzieży w okresie wakacji i ferii w 2011 r.

Wyszczególnienie	W liczbach bezwzględnych
Siostry	1 436
Turnusy	1 318

Źródło: Konferencja Przełożonych Wyższych Żeńskich Zgromadzeń Zakonnych w Polsce.

Praca sióstr zakonnych to również praca formacyjna. W 2011 r. 3 070 sióstr zakonnych brało aktywny udział w opiece i formacji dzieci i młodzieży w różnego rodzaju stowarzyszeniach, wspólnotach, organizacjach. Łącznie opieką formacyjną w 2011 r. zostało objętych 78,6 tys. osób.

Tabl. 6.26. Dzieci i młodzież objęta opieką w okresie wakacji i ferii w 2011 r.

Wyszczególnienie	Dzieci w tys.	W %
Ogółem	53,7	100,0
Dzieci	29,1	54,1
Młodzież	24,6	45,9

Źródło: Konferencja Przełożonych Wyższych Żeńskich Zgromadzeń Zakonnych w Polsce.

Tabl. 6.27. Siostry zakonne oraz liczba osób objętych opieką formacyjną według rodzaju dzieła w 2011 r.

Rodzaj dzieła	Siostry		Grupy		Osoby objęte opieką	
		w %		w %	w tys.	w %
Ogółem	3 070	100,0	3 526	100,0	78,6	100,0
Schole, chóry	708	23,1	740	21,0	15,9	20,2
Dzieci Maryi	349	11,4	469	13,3	8,2	10,5
Koła misyjne	271	8,8	411	11,7	6,4	8,2
Bielanki	226	7,4	232	6,6	5,3	6,7
Grupy związane z charyzmatem zgromadzenia	194	6,3	152	4,3	4,1	5,2
Kółka różańcowe	155	5,1	333	9,4	7,1	9,0
Koła biblijne	141	4,6	159	4,5	2,3	2,9
Eucharystyczny ruch młodzieży	108	3,5	123	3,5	2,3	2,9
Ośrodki powołaniowe	91	3,0	134	3,8	4,4	5,6
Oaza, KSM	93	3,0	111	3,2	2,0	2,6
Katechumenat, koła „Caritas”	52	1,7	60	1,7	1,9	2,4
Duszpasterstwo więzienne	23	0,8	8	0,2	1,5	1,9
Inne	659	21,5	594	16,9	17,3	22,0

Źródło: Konferencja Przełożonych Wyższych Żeńskich Zgromadzeń Zakonnych w Polsce.

Tabl. 6.28. Dzieła, siostry zakonne (niekatechetki) oraz liczba podopiecznych według rodzaju placówki w 2011 r.

Rodzaj dzieła lub placówki pracy	Dzieła		Siostry (bez katechetek)		Podopieczni	
		w %		w %		w %
Ogółem	583	100,0	1 035	100,0	24 943	100,0
Szpitala	156	26,8	227	21,9	.	.
Świetlice dla dzieci itp.	54	9,3	60	5,8	1 864	7,5
Domy pomocy społecznej	46	7,9	154	14,9	4 562	18,3
Uczelnie	30	5,2	32	3,1	2 640	10,6
Przychodnie itp.	29	5,0	28	2,7	.	.
Przedszkola niepubliczne	26	4,5	48	4,6	1 096	4,4

INSTYTUTY ŻYCIA KONSEKROWANEGO I STOWARZYSZENIA ŻYCIA APOSTOLSKIEGO

Tabl. 6.28. Dzieła, siostry zakonne (niekatechetki) oraz liczba podopiecznych według rodzaju placówki w 2011 r. (dok.)

Rodzaj dzieła lub placówki pracy	Dzieła		Siostry (bez katechetek)		Podopieczni	
		w %		w %		w %
Domy rekolekcyjne	24	4,1	55	5,3	.	.
Gimnazja	24	4,1	25	2,4	2 778	11,1
Domy samotnej matki	19	3,3	43	4,2	416	1,7
Stołówki dla biednych	18	3,1	22	2,1	2 952	11,8
Hospicja	18	3,1	30	2,9	487	2,0
Szkoły podstawowe	14	2,4	19	1,8	974	3,9
Przedszkola publiczne	12	2,1	32	3,1	606	2,4
Licea	12	2,1	13	1,3	647	2,6
Ośrodki resocjalizacyjne, terapeutyczne	11	1,9	13	1,3	353	1,4
Domy dziecka	10	1,7	19	1,8	117	0,5
Zakłady opiekuńczo-lecznicze	10	1,7	29	2,8	729	2,9
Zakłady rehabilitacyjne	8	1,4	13	1,3	1 520	6,1
Zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze	7	1,2	9	0,9	225	0,9
Poradnictwa	7	1,2	10	1,0	.	.
Szkoły specjalne	6	1,0	6	0,6	44	0,2
Domy opieki – prywatne (bez dotacji)	6	1,0	7	0,7	205	0,8
Internaty	5	0,9	22	2,1	198	0,8
Przytuliska dla bezdomnych	5	0,9	13	1,3	337	1,4
Ośrodki wychowawcze	4	0,7	7	0,7	183	0,7
Ośrodki szkolno-wychowawcze	4	0,7	54	5,2	483	1,9
Akademiki	2	0,3	9	0,9	968	3,9
Technika	2	0,3	3	0,3	115	0,5
Żłobki	2	0,3	2	0,2	59	0,2
Inne	12	2,1	31	3,0	385	1,5

Źródło: Konferencja Przełożonych Wyższych Żeńskich Zgromadzeń Zakonnych w Polsce.

Tabl. 6.29. Siostry zakonne pracujące w instytucjach kościelnych według rodzaju placówki w 2011 r.

Miejsce pracy	Liczba pracujących sióstr	
		w %
Ogółem	2 636	100,0
Parafie	1 656	62,8
Kurie	176	6,7
Domy biskupie	156	5,9
Seminaria duchowne	142	5,4
Domy księży emerytów	118	4,5
Domy zakonne męskie	99	3,8
Sekretariaty (niezakonne)	81	3,1
Uczelnie	49	1,9
Caritas diecezjalna	36	1,4
Domy pielgrzyma	30	1,1
Wydawnictwa	27	1,0
Sądy biskupie	21	0,8
Rozgłośnie radiowe i telewizyjne	21	0,8
Stacje Caritas	14	0,5
Poradnictwa	6	0,2
Caritas parafialna	4	0,2

Źródło: Konferencja Przełożonych Wyższych Żeńskich Zgromadzeń Zakonnych w Polsce.

Tabl. 6.30. Dzieła własne, liczba zatrudnionych sióstr zakonnych oraz liczba podopiecznych według rodzaju placówki w 2011 r.

Rodzaj dzieła	Dzieła		Siostry		Podopieczni	
		w %		w %		w %
Ogółem	1 156	100,00	4 756	100	60 285	100,00
Przedszkola niepubliczne	250	21,63	890	18,71	15 042	24,95
Świetlice dla dzieci itp.	98	8,48	197	4,14	3 797	6,30
Przedszkola publiczne	66	5,71	357	7,51	6 233	10,34
Domy rekolekcyjne	65	5,62	247	5,19	.	.

INSTYTUTY ŻYCIA KONSEKROWANEGO I STOWARZYSZENIA ŻYCIA APOSTOLSKIEGO

Tabl. 6.30. Dzieła własne, liczba zatrudnionych siostr zakonnych oraz liczba podopiecznych według rodzaju placówki w 2011 r. (cd.)

Rodzaj dzieła	Dzieła		Siostry		Podopieczni	
		w %		w %		w %
Domy wypoczynkowe dla świeckich	61	5,28	163	3,43	622	1,03
Domy pomocy społecznej dla dorosłych	56	4,84	345	7,25	4 001	6,64
Domy pomocy społecznej dla dzieci	53	4,58	401	8,43	3 462	5,74
Domy dziecka	42	3,63	209	4,39	1 253	2,08
Domy opieki – prywatne (bez dotacji)	41	3,55	172	3,62	384	0,64
Ośrodki wychowawcze	37	3,20	281	5,91	2 028	3,36
Gimnazja	31	2,68	145	3,05	3 406	5,65
Pracownie haftu i szycia	30	2,60	74	1,56	.	.
Zakłady opiekuńczo-lecznicze dla dorosłych	29	2,51	197	4,14	2 228	3,70
Przedszkola niezgłoszone	28	2,42	48	1,01	767	1,27
Bursy	26	2,25	73	1,53	892	1,48
Licea ogólnokształcące	25	2,16	143	3,01	2 010	3,33
Stołówki dla biednych	24	2,08	43	0,90	3 465	5,75
Szkoły podstawowe	21	1,82	161	3,39	5 203	8,63
Internaty	20	1,73	95	2,00	986	1,64
Szkoły specjalne	18	1,56	38	0,80	607	1,01
Akademiki	18	1,56	32	0,67	632	1,05
Okno życia	13	1,12	13	0,27	.	.
Ośrodki szkolno-wychowawcze	9	0,78	42	0,88	398	0,66
Ośrodki resocjalizacyjne, terapeutyczne	8	0,69	61	1,28	348	0,58
Poradnictwa	8	0,69	11	0,23	360	0,60
Domy samotnej matki	7	0,61	22	0,46	112	0,19
Gabinety	7	0,61	10	0,21	.	.
Pracownie opłatków	6	0,52	35	0,74	.	.
Centra animacji misyjnej	6	0,52	17	0,36	.	.
Zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze	5	0,43	34	0,71	225	0,37

Tabl. 6.30. Dzieła własne, liczba zatrudnionych siostr zakonnych oraz liczba podopiecznych według rodzaju placówki w 2011 r. (dok.)

Rodzaj dzieła	Dzieła		Siostry		Podopieczni	
		w %		w %		w %
Zakłady opiekuńczo-lecznicze dla dzieci	5	0,43	24	0,50	201	0,33
Domy dziennego pobytu	5	0,43	13	0,27	140	0,23
Zakłady rehabilitacyjne	5	0,43	11	0,23	610	1,01
Wydawnictwa	4	0,35	40	0,84	.	.
Technika	4	0,35	22	0,46	183	0,30
Pogotowia opiekuńcze	4	0,35	15	0,32	79	0,13
Szkoły zasadnicze	4	0,35	11	0,23	53	0,09
Ośrodki pedagogiczno-rehabilitacyjne	3	0,26	9	0,19	92	0,15
Centra apostołstwa liturgicznego	2	0,17	8	0,17	.	.
Środowiskowe domy samopomocy	2	0,17	5	0,11	75	0,12
Biblioteki wiedzy religijnej	2	0,17	3	0,06	.	.
Przytuliska dla bezdomnych	1	0,09	10	0,21	60	0,10
Szpitala	1	0,09	6	0,13	39	0,06
Hospicja	1	0,09	5	0,11	49	0,08
Żłobki	1	0,09	5	0,11	20	0,03
Uczelnie wyższe	1	0,09	4	0,08	107	0,18
Hostele	1	0,09	4	0,08	30	0,05
Kursy zawodowe	1	0,09	3	0,06	80	0,13
Domy dla bezdomnych kobiet z dziećmi	1	0,09	2	0,04	6	0,01

Źródło: Konferencja Przełożonych Wyższych Żeńskich Zgromadzeń Zakonnych w Polsce.

POWOŁANIA DO KAPŁAŃSTWA I ŻYCIA KONSEKROWANEGO

Powołanie to realizacja predyspozycji do wykonywania zadań wyznaczonych do spełniania funkcji czy roli z nimi związanych. Powołanie do kapłaństwa bądź życia zakonnego, rozumiane szerzej jako powołanie człowieka do życia poświęconego Bogu, jest rozeznawane i formowane w ośrodkach formacyjnych. Dla przysposabianych do kapłaństwa przeznaczone są seminaria, zależnie od organizującej je jednostki kościelnej, diecezjalne bądź zakonne. Dla osób zakonnych, sióstr i braci, którzy nie będą kapłanami przewidziane są osobne domy formacyjne.

Seminaria duchowne różnią się nie tylko rodzajem powołania alumnów, ale także wiekiem i poziomem ich kształcenia. Wyższe seminaria duchowne kształcą z zakresu teologii i są studiami magisterskimi afiliowanymi do wyższej uczelni. Niższe seminaria jako szkoły średnie przygotowują do egzaminów maturalnych i uzyskania średniego wykształcenia.

Na przestrzeni omawianych 19 lat łączna liczba niższych i wyższych seminariów w Polsce zmniejszyła się o 20 (ze 100 do 80). W tym czasie zamknięto 9 niższych i 12 wyższych seminariów zakonnych.

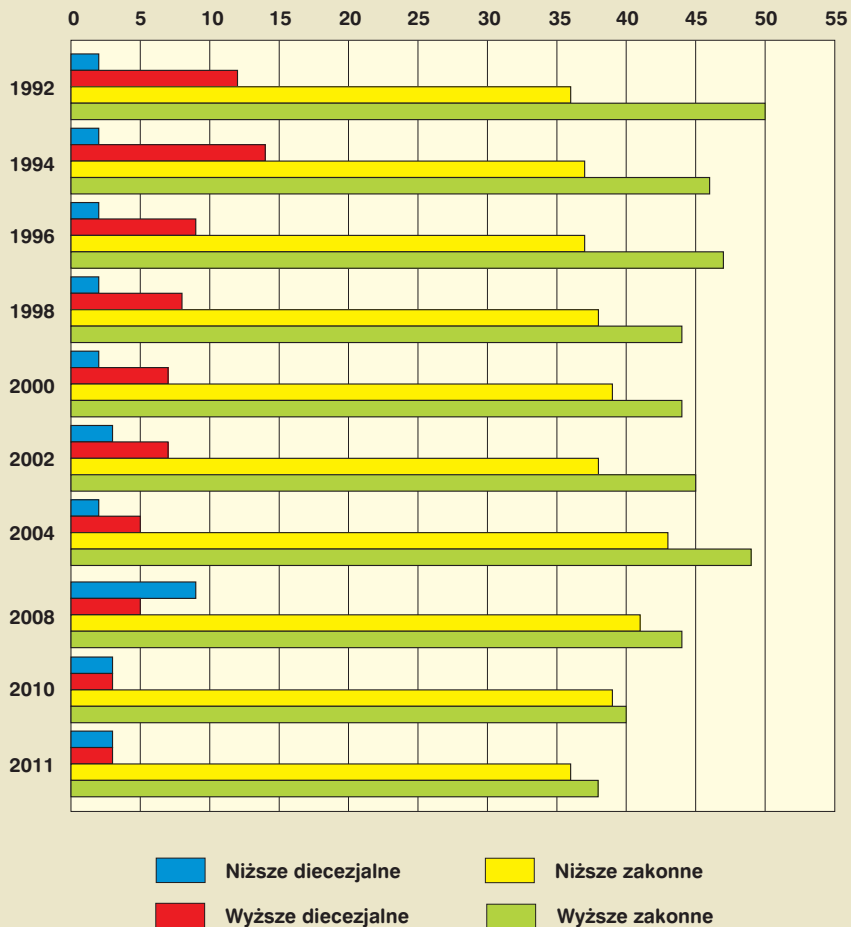
W obserwowanym okresie dostrzega się znaczący spadek liczby alumnów w seminariach w Polsce. Rok 1992, gdy większość stanowili uczniowie przyjęci do seminarium przed rokiem 1990, jest ostatnim, gdy łączna licz-

Tabl. 7.1. Seminaria w Polsce

Seminaria	1992	2000	2008	2010	2011
Niższe diecezjalne	2	2	9	3	3
Niższe zakonne	12	7	5	3	3
Wyższe diecezjalne	36	39	41	39	36
Wyższe zakonne	50	44	44	40	38

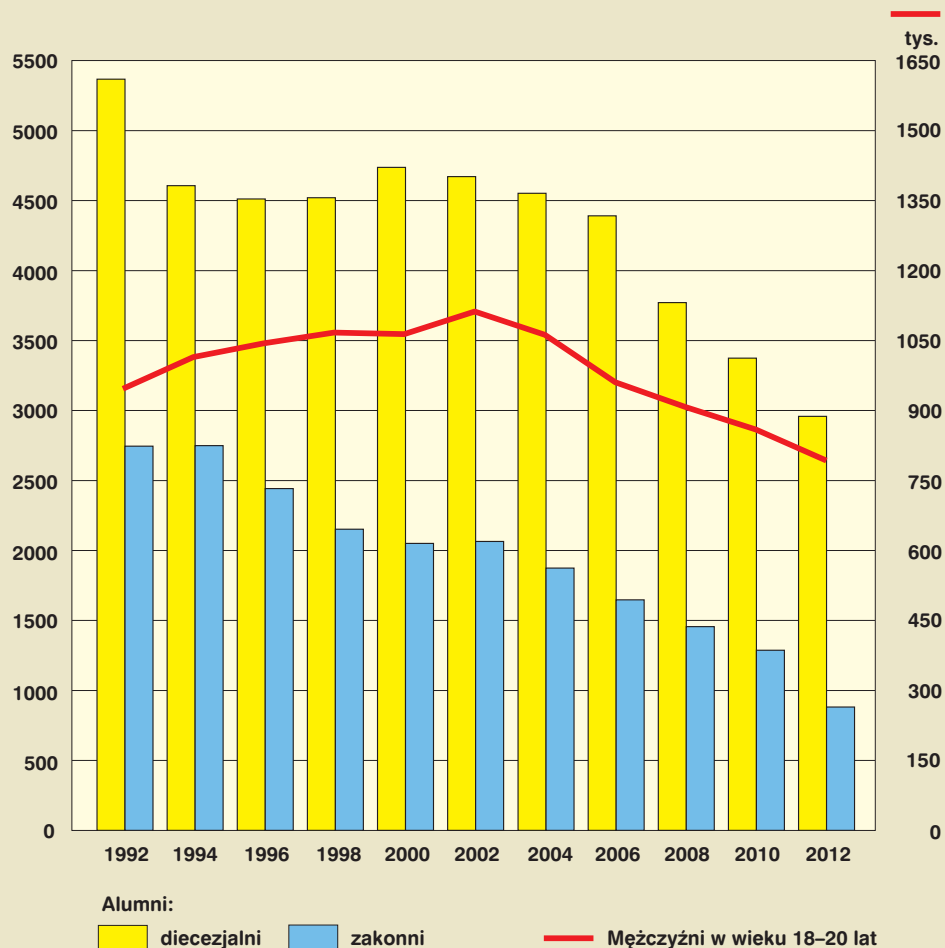
ba wszystkich alumnów przekroczyła 8 000 mężczyzn. Warto jednocześnie zauważyć, że w Polsce do roku 2002 liczba mężczyzn w populacji w wieku 18–20 lat stale rosła. W seminariach nieznaczny wzrost liczby alumnów diecezjalnych zauważono tylko w latach 2000–2004. W kolejnych latach tendencja spadkowa obserwowana jest zarówno wśród liczby alumnów, jak i wszystkich mężczyzn będących w wieku maturalnym, w którym w większości przypadków podejmuje się decyzje o wybraniu drogi powołania kapłańskiego. Podsumowując, o ile w okresie 1992–2012 liczba mężczyzn w wieku 18–20 lat zmniejszyła się o 16%, to liczba alumnów w seminariach ogółem zmniejszyła się o przeszło 45% (do 3 841), z czego w seminariach zakonnych aż o 67% (do 882).

Wykres 7.1. SEMINARIA W POLSCE W LATACH 1992-2011

POWOŁANIA DO KAPŁAŃSTWA I ŻYCIA KONSEKROWANEGO

Wykres 7.2. ALUMNI W POLSCE W LATACH 1992–2012

Źródło: ISKK, GUS.

Tabl. 7.2. Alumni w Polsce

Alumni	1992	1994	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012
Diecezjalni	5 367	4 607	4 512	4 521	4 738	4 672	4 552	4 391	3 771	3 375	2 959
Zakonni	2 745	2 749	2 442	2 152	2 051	2 065	1 875	1 647	1 456	1 287	882

Dane z poszczególnych diecezji z lat 1996–2011 pokazują znaczną dynamikę w liczbie alumnów w seminariach diecezjalnych. Warto pamiętać, że na liczbę studentów w poszczególnych seminariach miały wpływ zmiany administracyjne w strukturze Kościoła w Polsce w roku 2004. Większość diecezji odnotowała spadek liczby alumnów w swoich seminariach, z czego w die-

cezjach szczecińsko-kamieńskiej i koszalińsko-kołobrzeskiej ta liczba zmniejszyła się o ponad połowę. Na uwagę zasługuje także diecezja łowicka, w której w roku 2011 studiowała 1/3 alumnów z roku 1996. Z drugiej jednak strony liczba alumnów w roku 2011 przewyższała tę z roku 1996 w diecezjach: warszawskiej, warszawsko-praskiej i ełckiej.

Tabl. 7.3. Liczba alumnów według diecezji

Diecezja	1996	1999	2002	2005	2008	2011	Alumni I roku seminarium 2009
Diecezje łacińskie							
Białostocka	81	92	85	80	67	57	9
Bielsko-żywiecka	105	87	106	96	73	90	15
Bydgoska ^a	x	x	x	64	47	40	8
Częstochowska	124	133	244	185	126	63	18
Drohiczyńska	55	78	56	48	35	37	7
Elbląska	79	68	54	51	47	42	8
Ełcka	57	69	71	60	64	60	10
Gdańska	107	103	101	114	90	70	17
Gliwicka	59	74	86	78	65	48	9
Gnieźnieńska ^b	114	110	90	96	88	67	14
Kaliska	88	111	123	110	92	86	19
Katowicka	204	193	188	164	152	143	27

^a Diecezja powstała w 2004 r.

^b Spadek liczby alumnów związany jest także ze zmianami granic wynikającymi z powołania w 2004 r. dwóch nowych diecezji – bydgoskiej i świdnickiej.

POWOŁANIA DO KAPŁAŃSTWA I ŻYCIA KONSEKROWANEGO

Tabl. 7.3. Liczba alumnów według diecezji (cd.)

Diecezja	1996	1999	2002	2005	2008	2011	Alumni I roku seminarium 2009
Diecezje łacińskie (cd.)							
Kielecka	127	119	118	110	77	74	16
Koszalińsko-kołobrzaska ^a	111	113	94	81	82	53	13
Krakowska	161	133	156	132	131	118	27
Legnicka ^a	94	117	104	75	74	57	14
Lubelska	166	321	170	150	130	104	24
Łomżyńska	97	98	75	94	94	68	20
Łowicka	84	75	55	65	30	28	5
Łódzka	84	100	101	95	67	57	14
Opolska	102	111	83	84	79	70	14
Pelplińska ^a	112	130	119	138	109	85	21
Płocka	114	98	96	105	65	66	14
Poznańska ^a	149	133	131	173	111	110	23
Przemyska	168	176	172	148	147	119	24
Radomska	137	145	135	144	106	91	23
Rzeszowska	131	158	131	120	94	88	22
Sandomierska	98	114	141	114	95	71	16
Siedlecka	118	129	142	126	87	70	18
Sosnowiecka	70	79	65	59	42	51	8
Szczecińsko-kamieńska	119	104	79	86	67	57	11
Świdnicka ^b	x	x	x	80	71	60	11
Tarnowska	275	300	301	224	216	211	42
Toruńska	101	101	83	87	65	66	13
Warmińska	92	.	90	99	75	61	15
Warszawska	122	161	160	183	158	190	22
Warszawsko-praska	90	.	94	94	65	100	10
Włocławska ^a	100	113	94	85	87	64	16
Wrocławska ^a	144	164	169	150	111	84	21
Zamojsko-lubaczowska	100	98	101	102	75	51	10

^a Spadek liczby alumnów związany jest także ze zmianami granic wynikającymi z powołania w 2004 r. dwóch nowych diecezji – bydgoskiej i świdnickiej.

^b Diecezja powstała w 2004 r.

Tabl. 7.3. Liczba alumnów według diecezji (dok.)

Diecezja	1996	1999	2002	2005	2008	2011	Alumni I roku seminarium 2009
Diecezje łacińskie (dok.)							
Zielonogórsko-gorzowska	124	120	103	91	97	74	18
Ordynariat Polowy WP	13	21	20	13	5	9	–
Diecezje greckokatolickie							
Przemysko-warszawska	.	2	13	12	6	2	7
Wrocławsko-gdańska	.	5	5	6	7	3	2

Źródło: ISKK. Dane z roku 2009 opracowane na podstawie Statystyki powołań kapłańskich i zakonnych w Kościele katolickim w Polsce w roku 2010

Przeglądając mapę (7.1) diecezji w Polsce z zaznaczoną liczbą alumnów I roku w 2009 r. oraz odsetkiem, jaki stanowią oni wobec 100 tys. katolików danej diecezji, dostrzega się kilka charakterystycznych regionów powołaniowych. Ponad 4 alumnów I roku na 100 tys. katolików jest w diecezji opolskiej i tarnowskiej i są to najwyższe wskaźniki na całej mapie diecezji polskich. Regiony tradycyjnie religijne, jak Małopolska (z diecezją krakowską, tarnowską, rzeszowską i przemyską) oraz Podlasie (z diecezją białostocką, ełcką, łomżyńską i drohiczyńską) prezentują najwyższy odsetek alumnów przypadających na 100 tys. katolików w diecezji. Co charakterystyczne w tej obserwacji, w obydwu regionach wyjątek stanowią diecezje, na których terenie znajdują się największe miasta tych regionów. Kraków i Białystok (w obu przypadkach liczba katolików przekracza 250 tys. osób), mimo że znajdują się na terenach tradycyjnych religijnie, mają liczbę alumnów I roku w stosunku do 100 tys. katolików niższą niż w regionie.

Z drugiej strony rysują się także dwa regiony, gdzie odsetek alumnów I roku wobec 100 tys. katolików w diecezji jest najniższy. Takim regionem jest północno-zachodnia Polska, gdzie w diecezjach: szczecińsko-kamieńskiej, koszalińsko-kotobrzeskiej, zielonogórsko-gorzowskiej, bydgoskiej i gnieźnieńskiej omawiany odsetek jest poniżej 1,5. Jeszcze niższy dotyczy Polski centralnej, gdzie w diecezjach metropolii łódzkiej (diecezja łódzka i łowicka) liczba alumnów na I roku w 2009 r. w stosunku do 100 tys. katolików była poniżej 1.

Proporcja liczby wszystkich alumnów w seminariach do liczby katolików oraz do liczby kapłanów w Polsce zmniejsza się. Proces ten był szczególnie intensywny na początku omawianego okresu. Wtedy znacznie zmniejszyła się proporcja liczby alumnów do 100 tys. katolików. Po okresie stabilizacji (lata 1998–2002) znaczną dynamikę zauważyć można także w ostatnich latach, kiedy to istotnie zmniejszyła się liczba alumnów na 100 tys. katolików i 100 kapłanów (wykres 7.3).

POWOŁANIA DO KAPŁAŃSTWA I ŻYCIA KONSEKROWANEGO

Wraz ze zmniejszającą się liczbą alumnów w seminariach maleje także liczba kapłanów święconych w poszczególnych latach (wyjątkiem był rok 2004). W 2010 r. była ona mniejsza o 23% w stosunku do roku 1992. Jednak od 2006 r. liczba wyświęconych księży utrzymuje się na poziomie nieco ponad 500 w roku. Zestawiając te dane z liczbą alumnów w tych samych latach należy stwierdzić, że w ciągu 18 lat więcej alumnów kończy seminarium i przyjmuje święcenia kapłańskie.

Proces formacji zakonnej w zgromadzeniach męskich jest wielostopniowy i uwzględnia różne warianty. W wielu zakonach czy zgromadzeniach przed rozpoczęciem życia zakonnego jest możliwy okres aspirantatu. Po nim następuje okres nowicjatu, który w zależności od zgromadzenia może trwać rok bądź dwa i zawsze kończy się

pierwszymi ślubami zakonnymi. Dalej część młodych zakonników decyduje się na formację kleryczną w seminariach, część zaś pozostaje braćmi zakonnymi, którzy nie przygotowują się do kapłaństwa, ale podobnie jak alumni pozostają w procesie formacji.

W okresie 1992–2010 liczba zakonników będących w procesie formacji zmniejszyła się w sumie prawie o połowę. Najmniejszy spadek dostrzega się wśród zakonników, którzy wybrali drogę życia niekapłańskiego, bo ich liczba zmniejszyła się jedynie o 27%. Najwięcej zaś ubyło wśród kandydatów do życia zakonnego na etapie aspirantatu i nowicjatu (o około 60%). Ujmując ogólnie zaprezentowane wyniki trudno dostrzec punkty charakterystyczne dla tej dynamiki, co potwierdza, że tendencja jest stale malejąca.

Tabl. 7.4. Zakonnicy w procesie formacji

Proces formacji	1992	1994	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	spadek w % w stosunku do 1992
Aspiranci	541	546	560	535	472	268	229	189	143	205	62,1
Nowicjusze	745	726	676	689	625	607	592	537	330	306	58,9
Niealumni	1 391	1 353	1 337	1 264	1 191	1 148	1 117	1 075	1 089	1 015	27,0
Alumni	2 552	2 396	2 175	2 115	1 974	1 866	1 737	1 641	1 443	1 216	52,4

Dostęp do danych za rok 2010 o zakonach i zgromadzeniach męskich pozwala uchwycić zgromadzenia i zakony, które wyróżniają się liczbą mężczyzn będących w procesie formacji. Dane te nie pokazują dynamiki zmian, ale pokazują, ilu aspirantów, nowicjuszy, alumnów i braci zakonnych w okresie formacji mają te zakony i zgroma-

dzenia. Zdecydowanie największą liczbą alumnów mogą pochwalić się: franciszkanie, salezianie i jezuiti. Pod względem liczby nowicjuszy obok ww. zakonów wysoką lokatę zajmują także: kapucyni, oblaci Maryi Niepokalanej i pallotyni. Istnieją także zgromadzenia męskie, które obecnie nie mają nikogo w okresie formacji zakonnej.

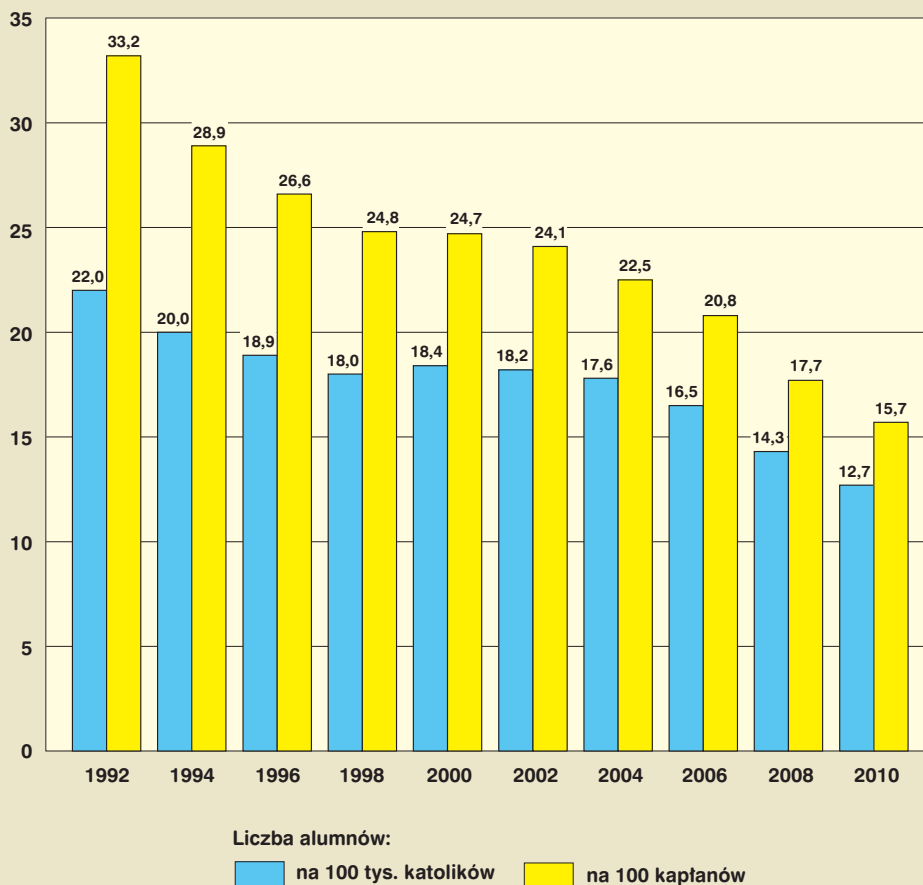
MAPA 7.1. ALUMNI I ROKU SEMINARIUM W POLSCE W 2009 R.

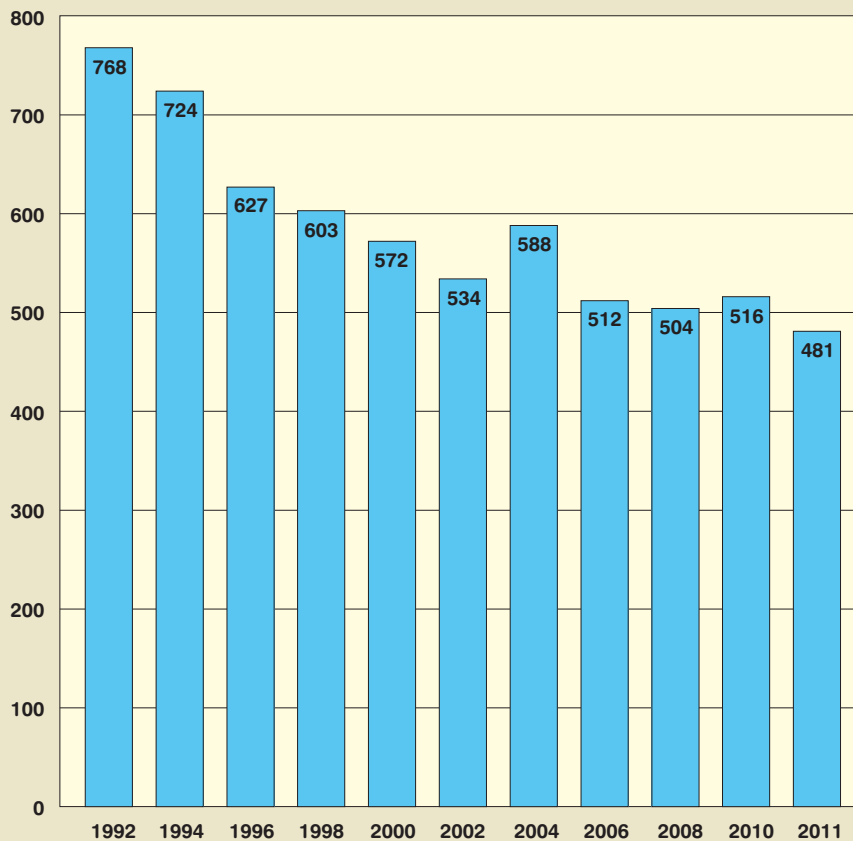
Źródło: Statystyki powołań kapłańskich i zakonnych w Kościele katolickim w Polsce w roku 2010.

POWOŁANIA DO KAPŁAŃSTWA I ŻYCIA KONSEKROWANEGO

Wykres 7.3. PROPORCJA LICZBY ALUMNÓW W POLSCE DO LICZBY KATOLIKÓW I KAPŁANÓW W LATACH 1992–2010

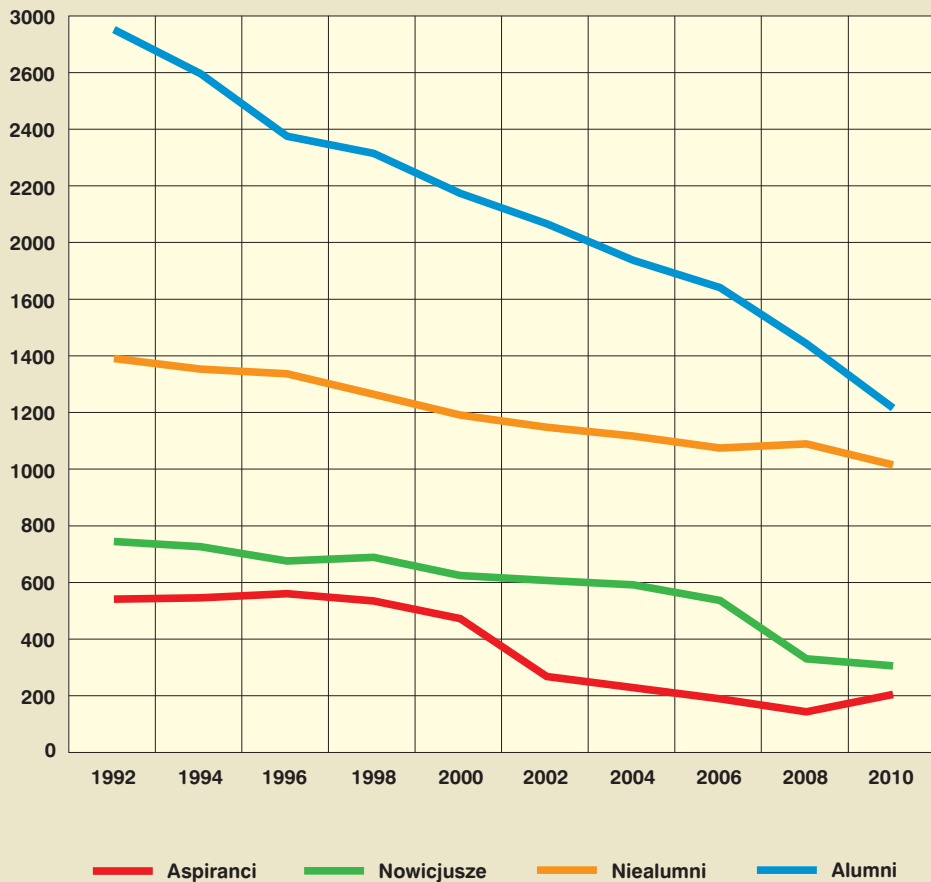

Wykres 7.4. LICZBA WYŚWIĘCONYCH KAPŁANÓW DIECEZJALNYCH W POLSCE
W LATACH 1992-2011

POWOŁANIA DO KAPŁAŃSTWA I ŻYCIA KONSEKROWANEGO

Wykres 7.5. ZAKONNICZY W PROCESIE FORMACJI W LATACH 1992–2010

Tabl. 7.5. Liczba zakonników w procesie formacji w 2010 r.

Zakon/Zgromadzenie	Aspiranci	Nowicjusze	Alumni	Po pierwszej profesji	Bracia w formacji ponowicjackiej
Razem	239	286	1385	950	169
Albertyni	3	3	–	6	5
Augustianie	–	–	1	1	–
Barnabici	–	–	4	4	–
Bazylianie	–	–	–	–	–
Benedyktyni	4	1	9	–	–
Bonifratrzy	4	13	1	1	18
Bracia Serca Jezusowego	1	8	–	9	12
Bracia Szkolni	1	1	–	2	3
Chrystusowcy	–	5	37	42	2
Cystersi	2	6	9	3	6
Doloryści	–	–	–	–	3
Dominikanie	36	12	66	114	3
Filipini	2	3	8	13	2
Franciszkanie – OFM	36	31	149	34	22
Franciszkanie – OFMConv	23	15	104	11	12
Gabrieliści	1	–	–	1	–
Guanellianie	1	1	–	2	–
Jezuici	–	20	99	17	8
Józefici	1	2	–	3	2
Kameduli	1	5	3	9	2
Kamilianie	3	–	17	20	2
Kanonicy Reg. Lat.	2	2	8	12	1
Kapucyni	33	15	78	13	9
Kapucyni Tercjarze	–	–	–	–	–

POWOŁANIA DO KAPŁAŃSTWA I ŻYCIA KONSEKROWANEGO

Tabl. 7.5. Liczba zakonników w procesie formacji w 2010 r. (cd.)

Zakon/Zgromadzenie	Aspiranci	Nowicjusze	Alumni	Po pierwszej profesji	Bracia w formacji ponowicjackiej
Karmelici	1	1	8	10	1
Karmelici Bosi	12	12	33	7	2
Klaretyni	4	–	9	13	–
Kombonianie	1	1	9	11	1
Marianie	3	2	19	24	1
Marianiści	–	–	–	–	–
Michalici	–	7	40	47	2
Misjonarze CM	–	7	25	32	1
Misjonarze Krwi Chrystusa	–	1	5	6	–
Misjonarze Św. Rodziny	–	–	18	18	4
Misjonarze z Mariianhill	2	3	2	7	2
Oblaci Maryi Niepokalanej	2	19	48	14	4
Ojcowie Biali	3	–	–	3	1
Oo. Somascy	2	–	2	4	–
Oo. Szensztaccy	–	3	–	3	–
Orioniści	2	–	16	18	2
Pallotyni	–	17	44	7	5
Pasjoniści	4	–	15	19	–
Paulini	4	6	82	92	10
Pauliści	–	–	3	3	–
Pijarzy	–	4	39	43	–
Pocieszyciele	1	4	3	8	5
Redemptoryści	11	6	26	43	1
Rogacjoniści	–	–	4	4	–
Saletyni	14	3	19	36	2

Tabl. 7.5. Liczba zakonników w procesie formacji w 2010 r. (dok.)

Zakon/Zgromadzenie	Aspiranci	Nowicjusze	Alumni	Po pierwszej profesji	Bracia w formacji ponowicjackiej
Salezjanie	–	26	112	10	2
Salwatorianie	5	5	40	50	1
Sercanie	7	3	22	32	–
Sercanie Biali	–	1	2	3	–
Stowarzyszenie Misji Afrykańskich	–	–	4	4	–
Trynitarze	1	–	7	8	–
Werbiści	–	6	25	31	8
Zgromadzenie Ducha Św.	–	3	4	7	1
Zgromadzenie Synów NMP	1	–	–	1	–
Zmartwychwstańcy	5	3	7	15	1

Źródło: Statystyki powołań kapłańskich i zakonnych w Kościele katolickim w Polsce w roku 2010.

Zakony i zgromadzenia żeńskie okres formacji ujmują w trzech etapach. Czas przyglądania się życiu zakonnemu, przy pełnym w nim uczestniczeniu, nazywany jest okresem postulanta. Dalej kandydatka przechodzi do nowicjatu, gdzie przygotowuje się do złożenia ślubów zakonnych. Każdy z tych okresów, w zależności od reguł zakonnych, może trwać od roku do trzech. Po pierwszych ślubach zakonnica staje się juniorką i przez 5 lat, pracując już w charyzmacie zakonu, przygotowuje się do ślubów wieczystych.

W okresie 1992–2010, liczba zakonnic w procesie formacji spadła o 2/3, przy czym praktycznie do końca ubiegłego tysiąclecia liczba ta utrzymywała się na tym samym poziomie, co na początku badanego okresu – inaczej niż miało to miejsce w przypadku powołań do kapłaństwa czy zakonów męskich. Jednak gwałtowna zmiana nastąpiła wraz z wejściem w nowe tysiąclecie i nadal utrzymuje się silna tendencja spadkowa.

KATOLICKIE DUSZPASTERSTWO NA EMIGRACJI

Ze względu na specyfikę przedmiotu badań, jego naturalną mobilność oraz stan przedmiotowy duszpasterstwo na emigracji jest przedstawione metodą opisową, co pozwoli nie tylko na ujęcie stanu aktualnego, ale zarysuje tendencje zmian omawianego problemu. Informacje, z wyjątkiem danych zamieszczonych w punkcie 4, odnoszą się do lat 2011 i 2012.

1. Struktury duszpasterstwa polskojęzycznego

Rzymskokatolickie duszpasterstwo polskojęzyczne poza Polską w większości przypadków opiera się na sobie właściwych strukturach. Podwaliny ich kładł episkopat międzywojennej Polski z kard. Edmundem Dalborem i kard. Augustem Hlondem, prymasami Polski. Celem zapewnienia stałej opieki nad Polakami w poszczególnych krajach, w porozumieniu z właściwymi episkopatami, powstawały tzw. rektoraty polskich misji katolickich, które przyjmując zmiany wprowadzone w posoborowej instrukcji *De pastoralis migratorum cura* (DPMC) z 1969 r. i w instrukcji *Erga migrantes caritas Christi* (EMCC) z 2004 r. tworzą podstawową sieć duszpasterstwa polskojęzycznego.

Pracami rektoratu kieruje rektor polskiej misji katolickiej, zwany dzisiaj koordynatorem krajowym duszpasterzy etnicznych. Nie posiada on władzy jurysdykcyjnej ani wobec misjonarzy/kapelanów tego samego języka lub narodowości, ani wobec wiernych, którym ci misjonarze/kapelani posługują. Jego zadaniem jest wielostronna i wieloaspektowa koordynacja pracy duszpasterzy polonijnych. Wyjątkiem jest Rektor Polskiej Misji Katolickiej w Anglii i Walii, który jest wikariuszem biskupim biskupów Anglii i Walii ds. duszpasterstwa polskojęzycznego. W krajach, w których nie powstały rektoraty, duszpasterstwo diaspory polskojęzycznej opiera się o powołane zgodnie z instrukcjami DPMC i EMCC, możliwie trwałe i adekwatne do potrzeb, formy ustalone każdorazowo w bilateralnych umowach zawieranych pomiędzy poszczególnymi ordynariuszami miejsca a ordynariuszami z Polski lub przełożonymi instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego. Aktualnie w duszpasterstwie polskojęzycznym działa 10 rektoratów polskich misji katolickich kierowanych przez koordynatorów narodowych. Obejmują one kapelanów/misjonarzy polskiej diaspory w:

- Anglii i Walii,
- Argentynie,
- Australii,

- państwach Beneluxu – Belgii, Holandii i Luksemburgu,
- Brazylii,
- Danii,
- Chile,
- Francji,
- Szkocji,
- Szwajcarii.

W krajach, w których nie powstały rektoraty pracą kapelanów/misjonarzy kierują, mianowani na zasadzie unilateralnej, przedstawiciele Episkopatu Polski (np. w: Austrii, Hiszpanii, Kanadzie, Nowej Zelandii, Rumunii, Stanach Zjednoczonych, na Węgrzech i we Włoszech). Tam gdzie są małe skupiska Polaków, duszpasterstwo polskojęzyczne sprawowane jest bez żadnych oficjalnych przedstawicielstw ze strony Episkopatu Polski (np. w Grecji i w Macedonii).

2. Ogólna charakterystyka środowisk duszpasterstwa polskojęzycznego

Struktura skupisk polonijnych w danym kraju jest pochodną historycznych procesów i motywów migracji, która pojmowana jako trwale lub tymczasowe opuszczenie przez ludzi w pojedynkę lub w grupach swojego miejsca zamieszkania i przenoszenie się na inne miejsce, motywowana jest przede wszystkim przyczynami politycznymi (emigracja przymusowa) lub ekonomicznymi (emigracja nieprzymusowa). W stosunku do charakterystyki polskiej diaspory te dwa motywy często się przenikają i uzupełniają.

Drugim problemem, trudno definiowalnym, niepodającym się statystycznemu usystematyzowaniu, ale wpływającym z motywów migracji jest liczba Polaków przebywających w danym kraju. Dla duszpasterstwa pol-

skojęzycznego wskaźnik ten trzeba powiększyć o liczbę tworzących mniejszości polonijne, to jest o potomków polskich migrantów w pierwszym i następnych pokoleniach oraz o tych, którzy nawet nie znając języka polskiego w jakiś inny sposób utożsamiają się z polską kulturą lub duchowością. Oni również często korzystają z usługi duszpasterskiej w ośrodkach polskojęzycznych.

3. Dla duszpasterstwa polskojęzycznego ważne jest również to, czy ma być ono sprawowane w:

- 3.1) środowisku tzw. Polonii (np. w USA i Kanadzie), które tworzą de facto mniejszości etniczne w danym kraju, wciąż jednak zasilane nowymi falami migrantów,
- 3.2) środowisku tzw. Polonii (np. w Argentynie i Brazylii), które tworzą de facto mniejszości etniczne w danym kraju i nie są zasilane dopływem nowych migrantów,
- 3.3) skupiskach polonijnych sięgających trzeciego pokolenia, które jeszcze do niedawna przyjmowały polskich emigrantów, a aktualnie z racji prowadzonej przez państwo polityki imigracyjnej nie są zasilane kolejnymi przybyszami z Polski (np. Australia, Nowa Zelandia, RPA),
- 3.4) środowiskach Polonii i emigracji polskiej (np. w Anglii, Hiszpanii, Francji, Niemczech, Walii, Włoszech i Szkocji) z dynamiczną grupą Polaków przybyłych po włączeniu Polski do UE i strefy Schengen,
- 3.5) środowisku diaspory polskiej utworzonej po wejściu Polski do UE i po włączeniu do strefy Schengen (np. w Irlandii i Islandii),
- 3.6) skupiskach Polaków i mniejszości polskiej na terenie państw byłego ZSRR i w byłych państwach demokracji ludowej, dzieląc je na te, które z tych

państw należą do UE (w Czechach, na Litwie, Łotwie, w Rumunii, na Słowacji, Węgrzech) i które nie należą do UE (np. na Białorusi, w Kazachstanie, Mołdawii, Rosji, na Ukrainie),

- 3.7) środowiskach Polonii, emigracji polskiej i ludności niepolskiego pochodzenia, a posługujących się na co dzień językiem polskim (np. w Niemczech).

4. Liczba Polaków i polskiej mniejszości etnicznej (tj. obywateli polskich oraz ludności pochodzenia polskiego)

Podane na mapach 8.1 i 8.2 liczby nie świadczą o tym, że taka liczba wiernych korzysta z usługi duszpasterskiej w ośrodku polskojęzycznym, a tym bardziej nie stanowi tzw. *dominicanes*. Trzeba ją odpowiednio zmodyfikować w stosunku do wiernych korzystających z usługi religijnej w rodzimej parafii pochodzenia, a następnie o proporcje wiernych korzystających z usługi religijnej w kraju osiedlenia oraz odliczyć wiernych korzystających już z usługi w miejscowych parafiach. Dane te pochodzą z Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP (Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą 2012).

5. Charakterystyka duszpasterstwa polskojęzycznego w poszczególnych krajach

5.1. Stan prawny duszpasterzy polonijnych

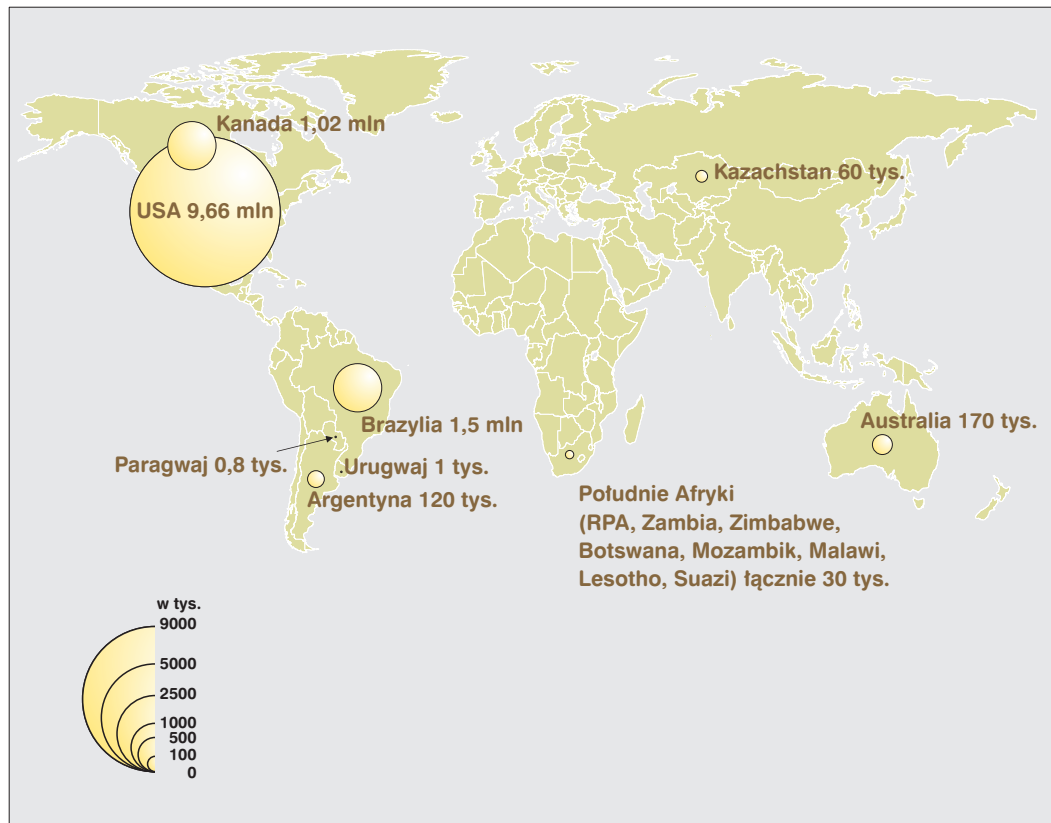
Duszpasterstwem polskojęzycznym na terenie poszczególnych diecezji kieruje miejscowy biskup ordynariusz, a pod jego kierunkiem na terenie wspólnoty parafialnej proboszcz. W duszpasterstwie etnicznym ich posługa może być wspierana przez kapelana/misjonarza pochodzącego z Polski, będącego księdzem diece-

zjalnym, zakonnym lub członkiem stowarzyszenia życia apostołskiego. Duszpasterze polonijni w swojej misji mogą być wspierani przez diakonów stałych, siostry i braci zakonnych oraz wolontariuszy świeckich. Kapelan/misjonarz wyposażony w potrzebne uprawnienia kanoniczne swoją posługę może spełniać jako: proboszcz parafii personalnej, odpowiedzialny za polskojęzyczną misję duszpasterską, wikariusz parafialny zajmujący się duszpasterstwem Polaków na terenie jednej lub kilku sąsiednich parafii bądź kapelan polskiej grupy etnicznej. Ze względu na brak duszpasterzy w Kościele lokalnym kapelani/misjonarze polskojęzycznych grup wiernych mogą być włączani do tworzących się zespołów duszpasterskich. Uprawnienia kapelana/misjonarza polskiej grupy etnicznej (poza tymi, które wskazuje EMCC) zależą od uprawnień nadanych mu każdorazowo przez biskupa diecezjalnego. Model opieki duszpasterskiej w poszczególnych krajach i diecezjach jest bardzo zróżnicowany i zależy od decyzji poszczególnych krajowych konferencji episkopatów i biskupów ordynariuszy. Ze względu na charakter płynności zjawiska migracji, organizacja duszpasterstwa migrantów winna być do charakteru tych zmian nieustannie dostosowywana.

5.2. Stan duszpasterstwa polonijnego w poszczególnych krajach

Argentyna – działają cztery duszpasterstwa prowadzone przy tzw. kościołach polskich oraz przy kaplicy sióstr zmartwychwstańek. Duszpasterstwo polonijne spełniają bernardyni. W miarę swoich możliwości w duszpasterstwo polonijne angażują się księża, zarówno diecezjalni jak i zakonni (karmelici bosci, redemptoryści, saletyni, werbiści), a także siostry zakonne (albertynki, dominikanki, zmartwychwstańki, urszulanki, werbistki), które posługują w duszpasterstwie miejscowym.

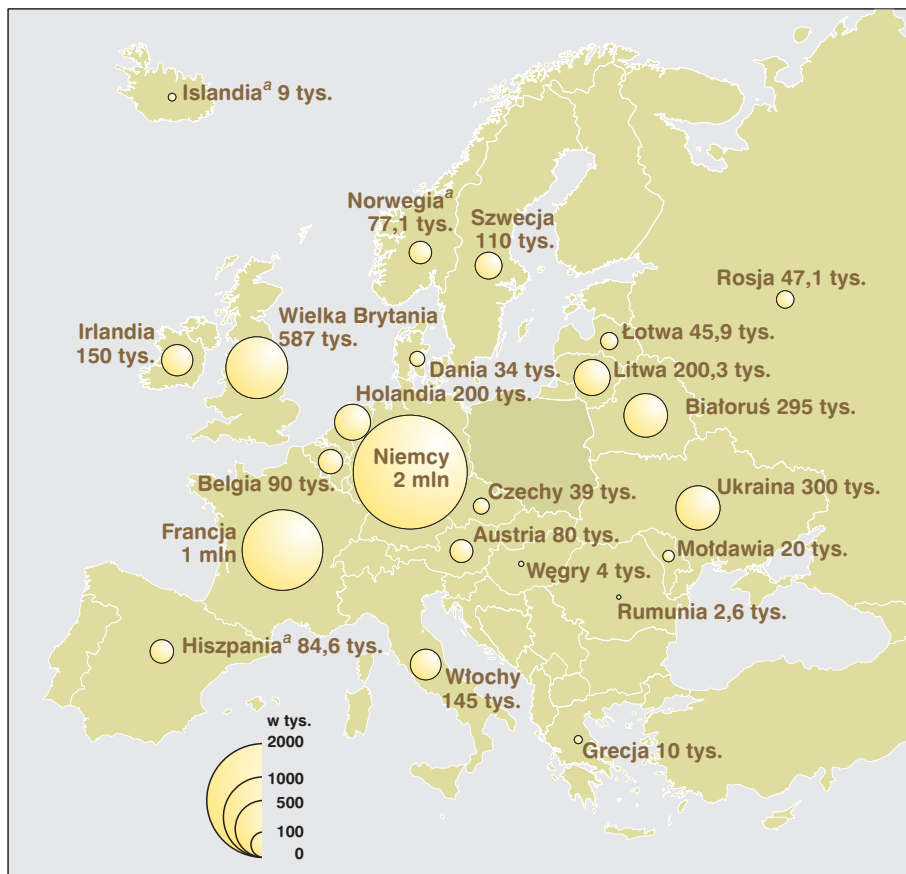
**MAPA 8.1. LICZBA POLAKÓW I POLSKIEJ MNIEJSZOŚCI ETNICZNEJ
(ludności pochodzenia polskiego) NA ŚWIECIE**

Źródło: „Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą 2012”, Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP.

KATOLICKIE DUSZPASTERSTWO NA EMIGRACJI

MAPA 8.2. LICZBA POLAKÓW I POLSKIEJ MNIEJSZOŚCI ETNICZNEJ (ludności pochodzenia polskiego) W EUROPIE

^a Posiadający obywatelstwo polskie.

Źródło: „Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą 2012”, Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP.

Australia – duszpasterstwo polonijne prowadzone jest w oparciu o 17 ośrodków duszpasterskich o różnym statusie kanonicznym. Posługę duszpasterską sprawuje 37 duszpasterzy zakonnych (chrystusowcy, dominikanie, franciszkanie, jezuiti i zmarłychwstańcy) oraz siostry zakonne (Misjonarki Chrystusa Króla).

Austria – duszpasterstwo polonijne oparte jest o 9 ośrodków duszpasterskich o różnym statusie kanonicznym. Większość z nich ma punkty filialne. W Linzu jest 6 punktów duszpasterstwa polskojęzycznego, a w Wiedniu – 11.

Belgia – duszpasterstwo polonijne sprawowane jest w 13 polskojęzycznych misjach duszpasterskich i w jednym centrum duszpasterskim. Część z nich posiada punkty filialne. Posługę duszpasterską sprawują księża diecezjalni i zakonni (dominikanie, oblaci). W postudze tej wspierani są przez polskie siostry zakonne.

Brazylia – polonia brazylijska jest już mocno zintegrowana z Kościołem lokalnym. Pochodzący z Polski księża (diecezjalni i zakonni: chrystusowcy, werbiści, misjonarze CM) oraz siostry zakonne (Misjonarki Chrystusa Króla, Siostry Rodziny Maryi, służebniczki, wincentyńki) posługują w miejscowym duszpasterstwie. Dwie polskie parafie personalne znajdują się w Kurytybie (obsługiwana przez werbistów) i Rio de Janeiro (obsługiwana przez chrystusowców).

Czechy – duszpasterstwo polskojęzyczne prowadzone jest przez dominikanów w kościele p.w. św. Idziego w Pradze.

Dania – duszpasterstwo polskojęzyczne sprawowane jest w 10 ośrodkach duszpasterskich. Posługę sprawuje 14 duszpasterzy diecezjalnych i zakonnych posługujących jednocześnie w duszpasterstwie duńskiejjęzycznym.

Francja – duszpasterstwo polskojęzyczne prowadzone jest w 176 ośrodkach i punktach filialnych. Status ka-

noniczny poszczególnych ośrodków jest zróżnicowany. Posługę duszpasterską sprawuje 117 księży – diecezjalnych (75) i zakonnych (42 – chrystusowcy, franciszkanie, misjonarze CM, misjonarze MSF, oblaci, pallotyni). Są oni wspierani przez posługę sióstr zakonnych.

Grecja – duszpasterstwo polskojęzyczne sprawowane jest w 5 ośrodkach duszpasterskich o różnym statusie kanonicznym.

Hiszpania – w oparciu o kapelanie i inne ośrodki duszpasterskie polskojęzyczne, duszpasterstwo sprawowane jest w Hiszpanii w 11 ośrodkach oraz na Majorce i Wyspach Kanaryjskich. Duszpasterze polonijni pracują na podstawie umów bilateralnych zawieranych między zainteresowanymi biskupami ordynariuszami lub między miejscowymi ordynariuszami i wyższymi przełożonymi zakonnymi. Posługę duszpasterską pełnią księża diecezjalni i zakonni (chrystusowcy, werbiści, redemptoryści), w przeważającej części misjonarze powracający z misji.

Holandia – duszpasterstwo polonijne sprawowane jest w 24 ośrodkach duszpasterskich o zróżnicowanym statusie kanonicznym. Posługę duszpasterską sprawuje 7 chrystusowców.

Irlandia – duszpasterstwo skupia się wokół 25 ośrodków duszpasterskich o zróżnicowanym statusie kanonicznym, każdy z ośrodków posiada punkty filialne. Posługę sprawują księża diecezjalni i zakonni (chrystusowcy, dominikanie, franciszkanie, jezuiti, karmelici i salezianie).

Islandia – duszpasterstwo polonijne skupia się w 4 ośrodkach, część z nich posiada filialne punkty duszpasterskie. Posługę duszpasterską dla Polaków sprawuje 3 chrystusowców.

Kanada – w znaczeniu kanonicznym trudno mówić o strukturach polskojęzycznego duszpasterstwa w Kanadzie. Biskupi Kanady przyjęli, że wszyscy wier-

ni w Kanadzie są przybyszami. Powoływanie ośrodków duszpasterskich etniczno-językowych jest zwyczajną procedurą w działalności miejscowych biskupów diecezjalnych i zależy od potrzeb oraz możliwości. Szacuje się, że w języku polskim duszpasterstwo sprawuje w Kanadzie około 50 księży diecezjalnych i zakonnych.

Niemcy – duszpasterstwo polonijne sprawowane jest w 67 ośrodkach duszpasterskich posiadających kanoniczny status misji duszpasterskich oraz w ośrodku duszpasterskim „Concordia”. Prawie każda misja posiada kilka punktów filialnych. Kapelani misji posiadają tytuł proboszczów lub wikariuszy parafialnych. W duszpasterstwie posługują księża diecezjalni i zakonnicy wspierani przez księży z Polski pracujących w duszpasterstwie niemieckojęzycznym. Kapelani misji wspierani są przez siostry zakonne.

Norwegia – duszpasterstwo polonijne sprawowane jest w 5 ośrodkach duszpasterskich. Posługę sprawuje 2 franciszkanów i 1 sercanin.

Nowa Zelandia – duszpasterstwo polonijne oparte jest o dwie kapelanie polonijne, w których posługę sprawuje 2 księży chrystusowców.

RPA – duszpasterstwo polonijne sprawowane jest w 2 ośrodkach. Posługę sprawuje 2 chrystusowców.

Szwecja – duszpasterstwo polonijne sprawowane jest w trzech polskich misjach katolickich. Duszpasterstwo prowadzą księża salezjanie.

USA – w znaczeniu kanonicznym trudno mówić o strukturach polskojęzycznego duszpasterstwa w USA. Biskupi USA przyjęli, że wszyscy wierni w USA są imi-

grantami. Powoływanie parafii etniczno-językowych jest zwyczajną procedurą i zależy od potrzeb. Szacuje się, że w języku polskim duszpasterstwo sprawuje około 2 000 księży diecezjalnych i zakonnych oraz 600 sióstr zakonnych.

Węgry – duszpasterstwo polonijne prowadzone jest w oparciu o jedną polskojęzyczną parafię personalną prowadzoną przez chrystusowców. W parafii pracują Misjonarki Chrystusa Króla.

Wielka Brytania – duszpasterstwo polskojęzyczne sprawowane jest w Anglii w 120 ośrodkach (w tym w Londynie – 13), w Szkocji 11 ośrodkach oraz w Irlandii Północnej w 13 ośrodkach duszpasterskich o zróżnicowanym statusie kanonicznym. Wiele ośrodków posiada punkty filialne. Duszpasterstwo sprawują księża diecezjalni i zakonnicy wspierani przez siostry zakonne pracujące w ramach Rektoratu Polskiej Misji Katolickiej oraz na podstawie bilateralnych umów między ordynariuszami brytyjskimi i polskimi lub wyższymi przełożonymi zakonnymi i stowarzyszeń życia apostołskiego.

Włochy – duszpasterstwo polskojęzyczne prowadzone jest we wszystkich większych miastach przez księży diecezjalnych i zakonnych, często posługujących również w miejscowych parafiach.

W państwach byłego ZSRR (w tym na Litwie i Łotwie) pracuje obecnie z Polski: 250 kapłanów diecezjalnych i 410 księży zakonnych, 550 sióstr zakonnych, 29 braci zakonnych oraz kilkunastu wolontariuszy. Pracując na rzecz miejscowego Kościoła w miarę możliwości i potrzeb prowadzą również duszpasterstwo w języku polskim.

ŻYCIE RELIGIJNE

Na statystyczny obraz Kościoła katolickiego składają się nie tylko wskaźniki opisujące wymiar instytucjonalny, ale przede wszystkim te, które dotyczą bezpośrednio osoby i jej postaw. Na postawy składają się nie tylko elementy kognitywne, ale również behawioralne, określające konkretne zachowania jednostki. Tego typu dane w statystyce kościelnej pozyskuje się zarówno ze sprawozdawczości ze wszystkich parafii w Polsce, jak również na podstawie metodologii badań sondażowych stosowanej już od kilkudziesięciu lat przez Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego. Wśród nich najważniejsze są dane dotyczące liczby udzielonych sakramentów, ogólna deklaracja wiary, deklaracje praktyk religijnych oraz deklarowany stosunek do kwestii moralnych.

Dane dotyczące udzielonych w poszczególnych latach sakramentów wskazują, że w ciągu badanych 20 lat liczba udzielanych sakramentów chrztu zmniejszyła się z 569 tys. w 1990 r. do 384 tys. w roku 2011. Spadek ten w stosunku do początku lat 90. ub. wieku wynosi około 185 tys. (prawie 33%). Bez wątplenia zmiany te wynikają w znacznej mierze ze zmiany struktury demograficznej Polski i występującego od 2010 r. ponownego spadku liczby urodzeń. Jednocześnie obserwuje się stałą liczbę chrztów udzielonych osobom powyżej

7 roku życia. Świadczy to o procesie opóźniania momentu udzielania chrztu.

W latach 1990–2011 stopniowemu zmniejszeniu ulegała liczba udzielonych pierwszych komunii św. W początkach lat 90. ub. wieku rocznie do pierwszej komunii św. przystępowało ponad 610 tys. dzieci. W pierwszym dziesięcioleciu XXI wieku natomiast liczba ta utrzymuje się na poziomie około 400 tys., jednak z widoczną tendencją spadkową.

W latach 1990–2011 względnie stabilna była liczba udzielanych sakramentów bierzmowania. W ciągu roku ich liczba przekraczała 400 tys., z wyjątkiem roku 2001 i 2011.

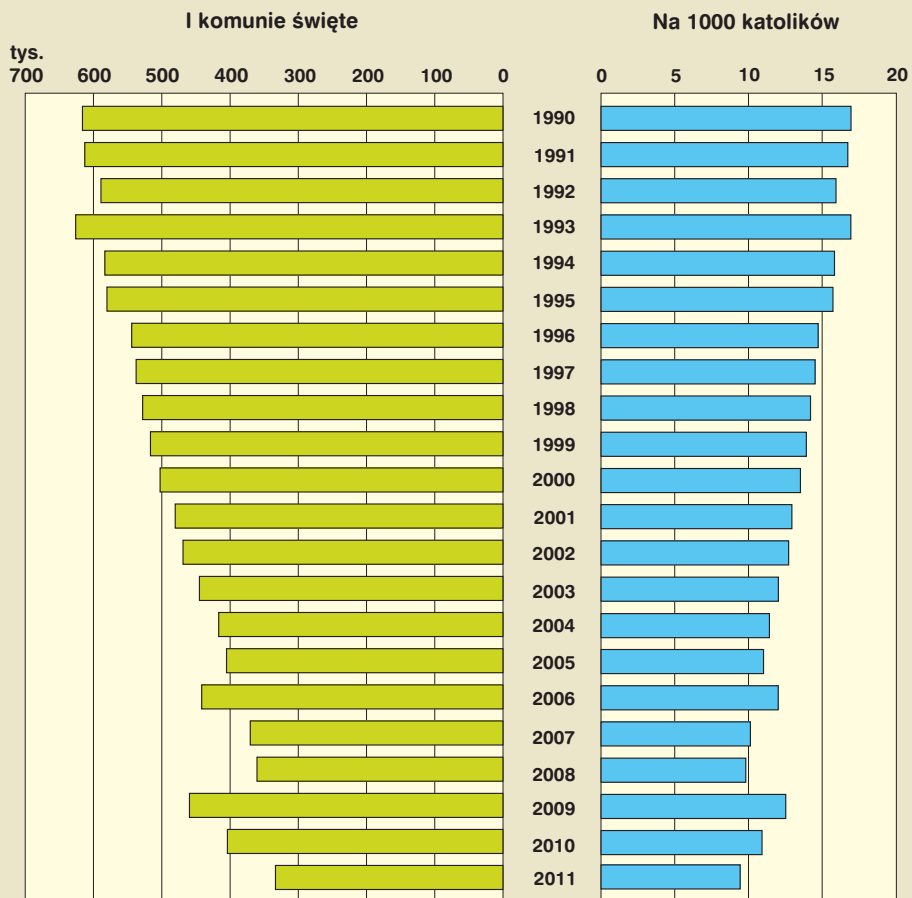
W Polsce w początkach lat 90. ub. wieku liczba udzielanych sakramentów małżeństwa przekraczała 200 tys. Choć w kolejnych latach uległa ona zmniejszeniu, to jednak poziom udzielanych małżeństw wykazuje względną stabilność i utrzymuje się na poziomie około 170 tys. w ciągu roku. W ciągu ostatnich 20 lat obserwuje się również proces zwiększania się liczby udzielanych małżeństw zawieranych pomiędzy katolikami i niekatolikami.

ŻYCIE RELIGIJNE

Wykres 9.1. LICZBA CHRZTÓW UDZIELONYCH W LATACH 1990–2011

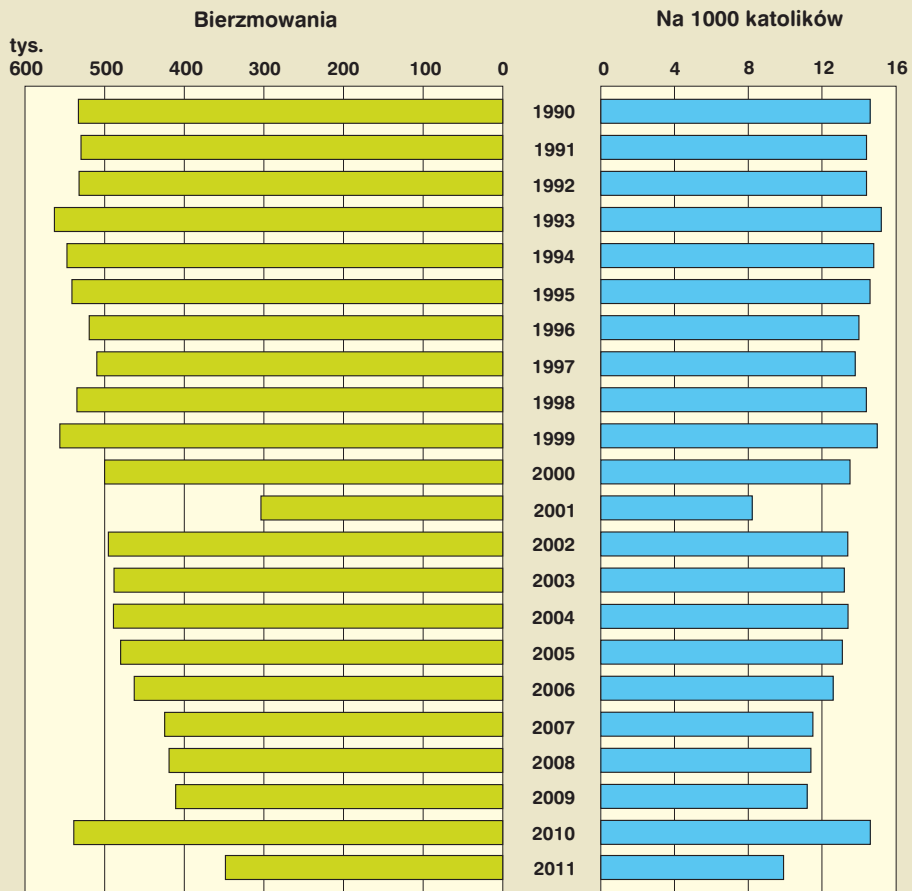

Wykres 9.2. LICZBA I KOMUNII ŚWIĘTYCH UDZIELONYCH W LATACH 1990–2011

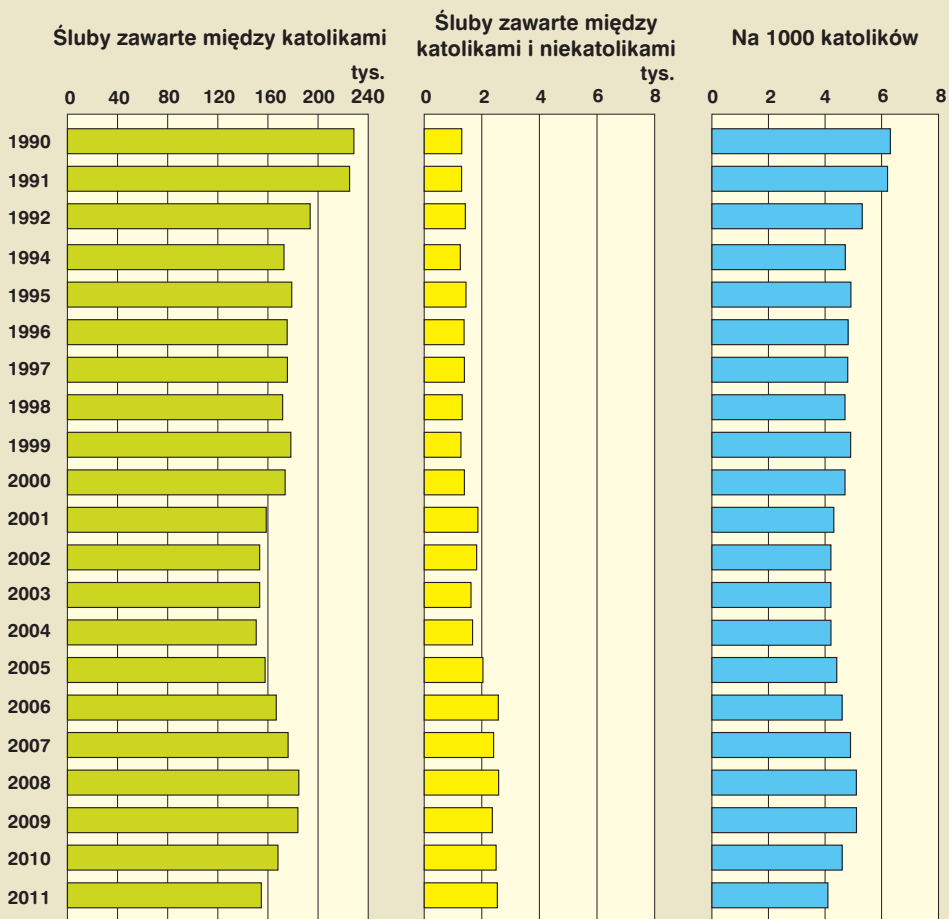

ŻYCIE RELIGIJNE

Wykres 9.3. LICZBA SAKRAMENTÓW BIERZMOWANIA UDZIELONYCH
W LATACH 1990–2011

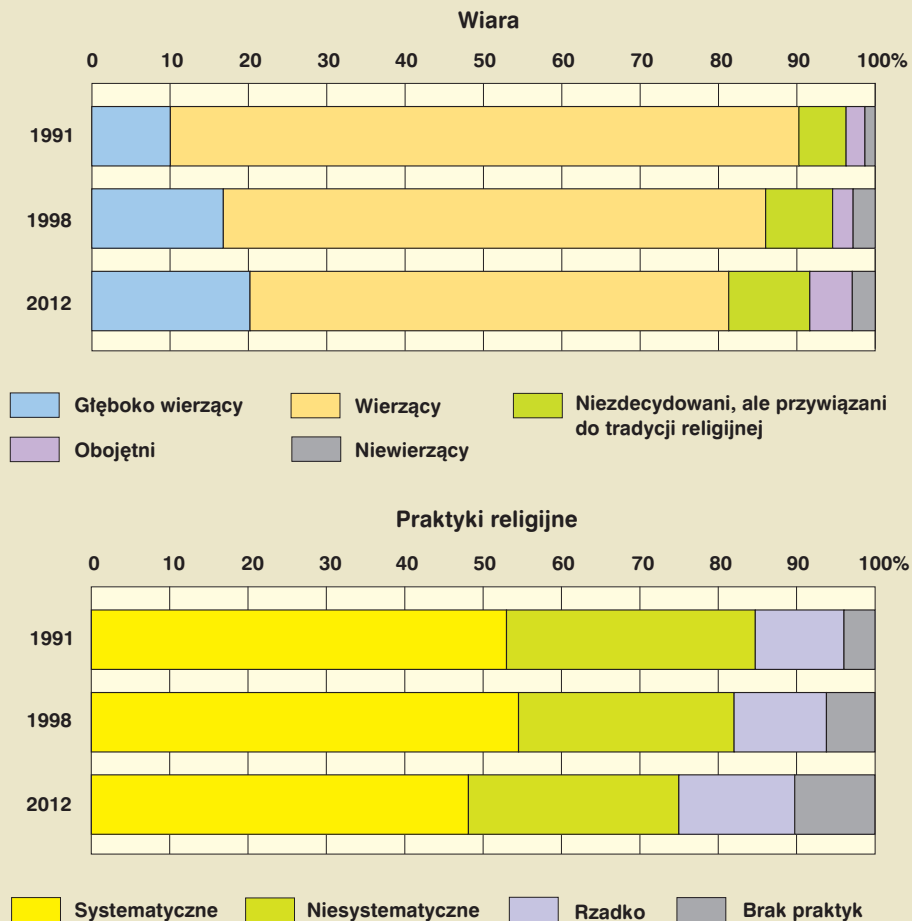

Wykres 9.4. LICZBA MAŁŻEŃSTW ZAWARTYCH W KOŚCIELE W LATACH 1990–2011

ŻYCIE RELIGIJNE

Wykres 9.5. POLACY WEDŁUG DEKLAROWANEJ WIARY I PRAKTYK RELIGIJNYCH W LATACH 1991, 1998 I 2012

Tabl. 9.1. Polacy według deklarowanej wiary i praktyk religijnych w %

Deklarowany poziom wiary i praktyk religijnych		1991	1998	2012
Ogółem		100,0	100,0	100,0
Wiara	głęboko wierzący	10,0	16,7	20,1
	wierzący	79,9	68,8	60,8
	niezdecydowani ^a	6,0	8,5	10,3
	obojętni	2,4	2,6	5,4
	niewierzący	1,3	2,8	2,9
Praktyki religijne	systematyczne	52,4	53,7	47,5
	niesystematyczne	31,5	27,1	26,5
	rzadko	11,2	11,6	14,6
	brak praktyk	3,9	6,1	10,1

a Niezdecydowani, ale przywiązani do tradycji religijnej.

Z prowadzonych przez Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego badań wynika, że wzrasta liczba głęboko wierzących, a jednocześnie zmniejsza się liczba osób deklarujących się jako wierzące. W okresie ostatnich 20 lat udział osób głęboko wierzących w populacji Polaków wzrósł z 10% do 20%, jednak łączny odsetek wierzących i głęboko wierzących spadł z 90% do 81%. Wynika to

z faktu, że wzrósł udział osób niezdecydowanych z 6% do 10% i obojętnych religijnie z 2% do 5%, a także niewierzących z 1% do 3%.

W ostatnich 20 latach zmniejszył się również odsetek osób deklarujących się jako praktykujący systematycznie z 52% do 48%. Wzrosła natomiast liczba respondentów praktykujących rzadko lub niepraktykujących z 15% do 25%.

Dane nie pozwalają na dokładne wskazanie zmian w zakresie przystępowania do spowiedzi Polaków, ponieważ w poszczególnych latach stosowano odmienne kategorie odpowiedzi. Istnieje jednak możliwość porównania tzw. wskaźnika *paschantes* oznaczającego odsetek osób przystępujących do spowiedzi przynajmniej raz w roku.

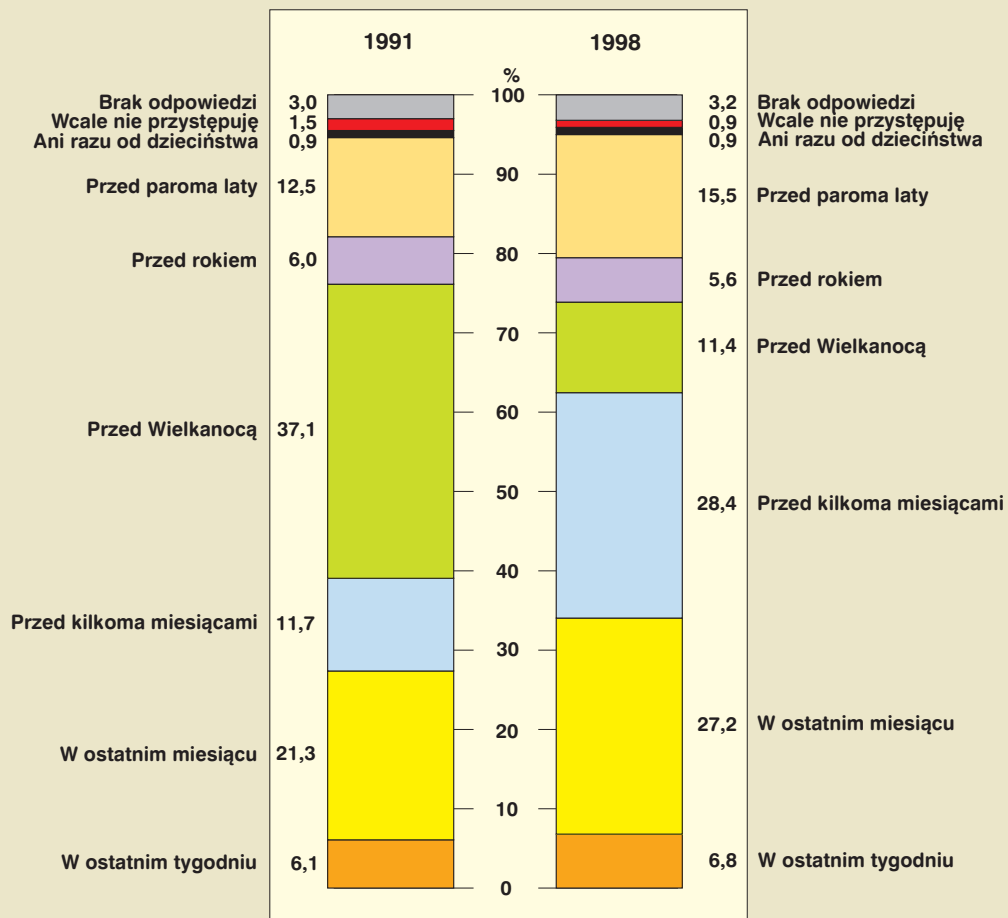
Tabl. 9.2. Polacy według przystępowania do spowiedzi przynajmniej raz w roku (*paschantes*) w %

Wyszczególnienie	1991	1998	2002	2012
<i>Paschantes</i>	76,2	73,8	82,1	76,9

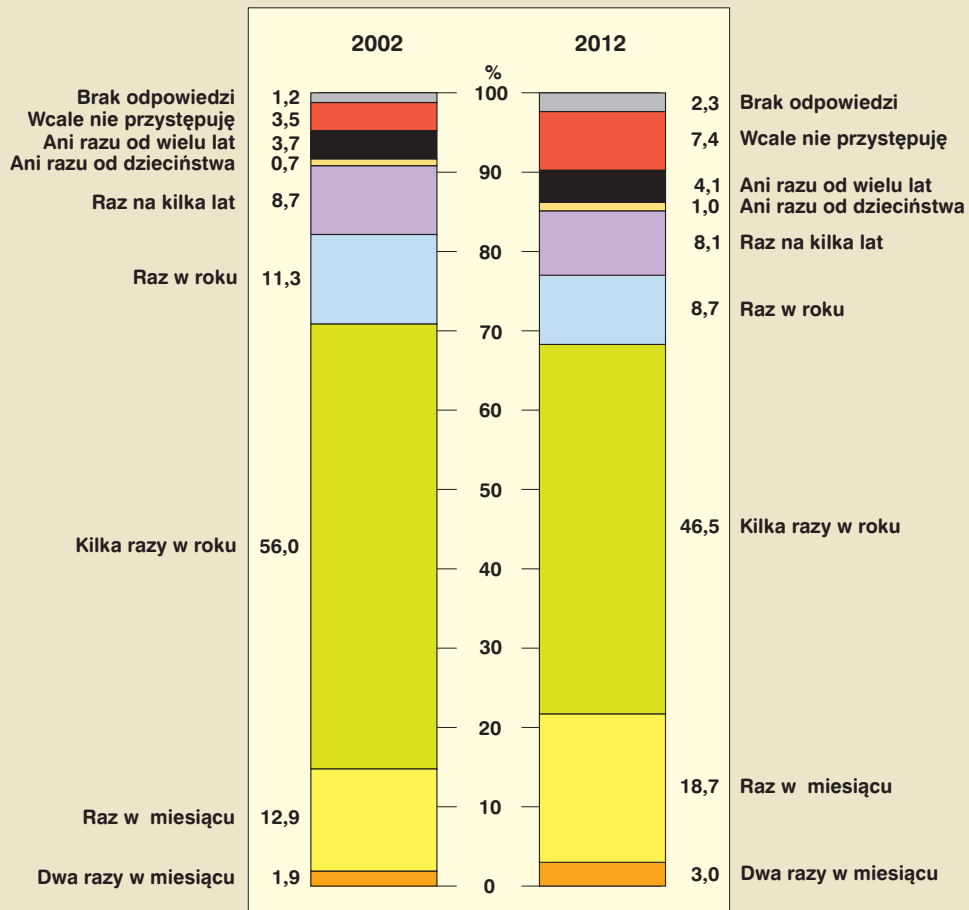
Odsetek Polaków przystępujących do spowiedzi przynajmniej raz w roku utrzymuje się w ostatnich 20 latach na względnie stałym poziomie.

ŻYCIE RELIGIJNE

Wykres 9.6. POLACY WEDŁUG DEKLAROWANEGO PRZYSTĘPOWANIA DO SPOWIEDZI W LATACH 1991 I 1998

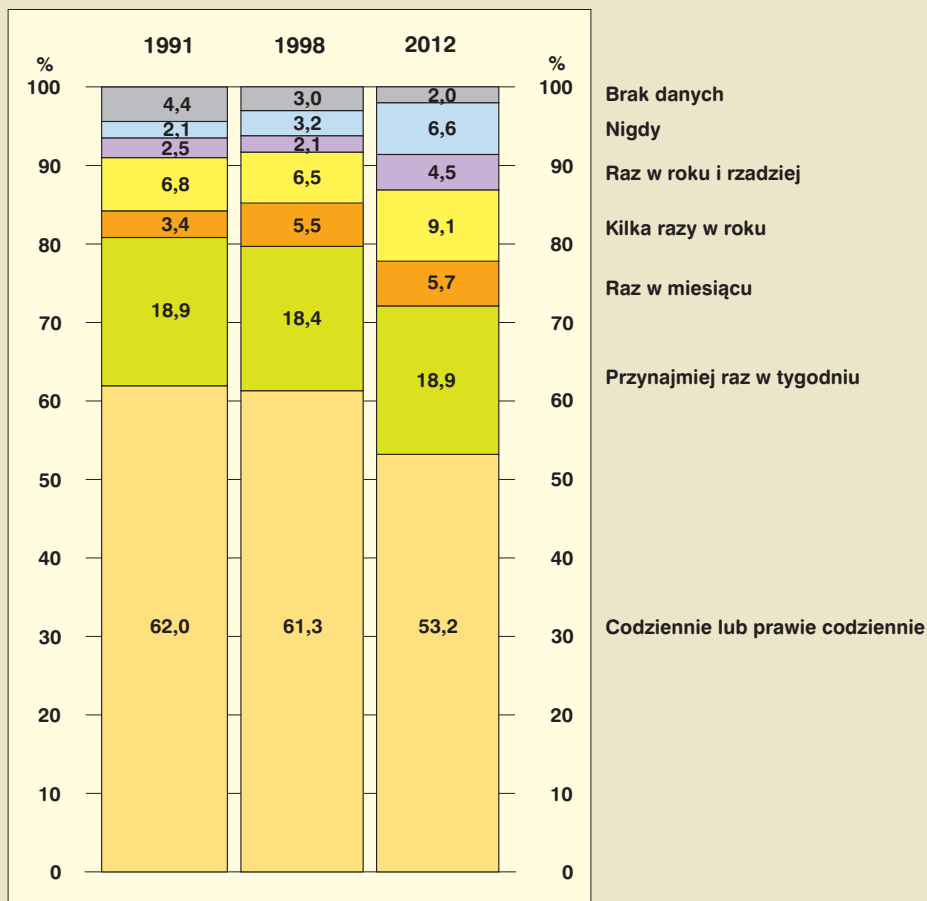

Wykres 9.7. POLACY WEDŁUG DEKLAROWANEGO PRZYSTĘPOWANIA DO SPOWIEDZI W LATACH 2002 I 2012

ŻYCIE RELIGIJNE

Wykres 9.8. POLACY WEDŁUG CZĘSTOTLIWOŚCI MODLITWY INDYWIDUALNEJ W LATACH 1991, 1998 I 2012

Tabl. 9.3. Polacy deklarujący brak akceptacji dla wymienionych zachowań w %

Zachowania	1991	1998	2012
Zdrada małżeńska	72,9	77,4	82,5
Przerywanie ciąży	36,7	62,9	64,6
Eutanazja	.	.	53,7
Rozwód	43,7	42,7	43,3
In vitro	.	.	32,1
Seks przed ślubem kościelnym	21,7	23,1	30,9
Stosowanie środków antykoncepcyjnych	17,7	27,8	27,1

W badanym okresie od 1991 do 2012 r. wzrósł udział osób nieakceptujących następujących zachowań:

- seks przed ślubem kościelnym (z 22% do 31%),
- zdrada małżeńska (z 73% do 83%),
- stosowanie środków antykoncepcyjnych (z 18% do 27%),
- oraz przerywanie ciąży (z 37% do 65%).

Na względnie stałym poziomie utrzymuje się odsetek Polaków wyrażających brak akceptacji dla rozwodu (ok. 43%). W roku 2012 co trzeci Polak nie akceptował metody in vitro, a co drugi eutanazji. We wcześniejszych badaniach nie poruszano tych kwestii.

Tabl. 9.4. Polacy deklarujący niezdecydowanie w wymienionych kwestiach moralnych w %

Zachowania	1991	1998	2012
Rozwód	31,6	27,1	38,2
In vitro	.	.	26,9
Eutanazja	.	.	26,3
Przerywanie ciąży	29,5	18,9	25,5
Stosowanie środków antykoncepcyjnych	17,6	16,7	20,0
Seks przed ślubem kościelnym	19,0	8,9	15,7
Zdrada małżeńska	11,4	11,7	10,4

W latach 1991–2012 nieznacznie zmniejszył się odsetek Polaków, którzy zadeklarowali brak sprecyzowanego stosunku do takich kwestii moralnych, jak:

- seks przed ślubem kościelnym (z 19% do 16%),
- zdrada małżeńska (z 11% do 10%),
- oraz przerywanie ciąży (z 30% do 26%).

Zwiększył się natomiast udział osób niezdecydowanych w kwestii rozwodu (z 32% w 1991 r. do 38% w 2012 r.) oraz środków antykoncepcyjnych (z 18% do 20%).

O liberalizacji postaw Polaków względem małżeństwa świadczy znaczny wzrost odsetka osób deklarujących, że do założenia rodziny nie jest potrzebny żaden ślub (ani kościelny, ani cywilny).

Tabl. 9.5. Polacy deklarujący przekonanie, że żaden ślub nie jest potrzebny w %

Opinia	1991	1998	2012
Żaden ślub nie jest potrzebny	2,7	3,8	8,8

Tabl. 9.6. Polacy według deklarowanych kryteriów dokonywania wyborów moralnych w %

W sytuacji konfliktu moralnego kierują się	1991	1998	2012
Własnym sumieniem	73,3	70,3	64,3
Radami rodziny	8,2	6,7	11,3
Nauką Kościoła	4,8	11,2	9,2
Ustalonymi ogólnie sposobami postępowania	4,8	2,9	3,6
Radami przyjaciół	0,3	1,4	3,4
Radami spowiedników	0,5	1,5	1,0

Polacy w rozwiązywaniu konfliktów moralnych kierują się najczęściej własnym sumieniem. Znacznie rzadziej podejmują decyzje w oparciu o rady rodziny (11% w 2012 r.) oraz naukę Kościoła (9%). W tym zakresie w ciągu ostatnich 20 lat wzrosło nieco znaczenie rodziny, nauki Kościoła oraz przyjaciół. Zmniejszył się natomiast odsetek Polaków, którzy kierują się własnym sumieniem z 73% z 1991 r. do 64% w 2012 r.

W religijności Polaków w ciągu ostatnich 20 lat nie obserwuje się diametralnych zmian. Statystyki sakramentów wskazują, że katolicyzm pozostaje powszechnie przyjmowaną religią w Polsce. Z drugiej jednak strony pod względem praktyk religijnych, a tym bardziej akceptacji katolickiej moralności, religijność Polaków odbiega od proponowanego przez Kościół modelu.

STWIERDZENIE NIEWAŻNOŚCI ZWIĄZKU MAŁŻEŃSKIEGO

W świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego nieważność małżeństwa może zostać orzeczona na podstawie trzech grup powodów, jak: przeszkody zrywające, wady co do formy kanonicznej oraz wady zgody małżeńskiej.

Istotą procesu o stwierdzenie nieważności związku małżeńskiego jest orzeczenie przez kompetentny sąd kościelny, czy małżeństwo zostało zawarte ważnie czy nieważnie, tj. czy małżeństwo w ogóle zaistniało w rozumieniu prawa kanonicznego. Celem procesu jest zatem ustalenie prawdy dotyczącej małżeństwa i jej orzeczenie. Prawda jest jedna: albo małżeństwo od samego jego początku jest ważne, albo nie, czyli albo związek pomiędzy kobietą i mężczyzną jest małżeństwem, albo nim nie jest. Jeżeli małżeństwo zostało zawarte ważnie,

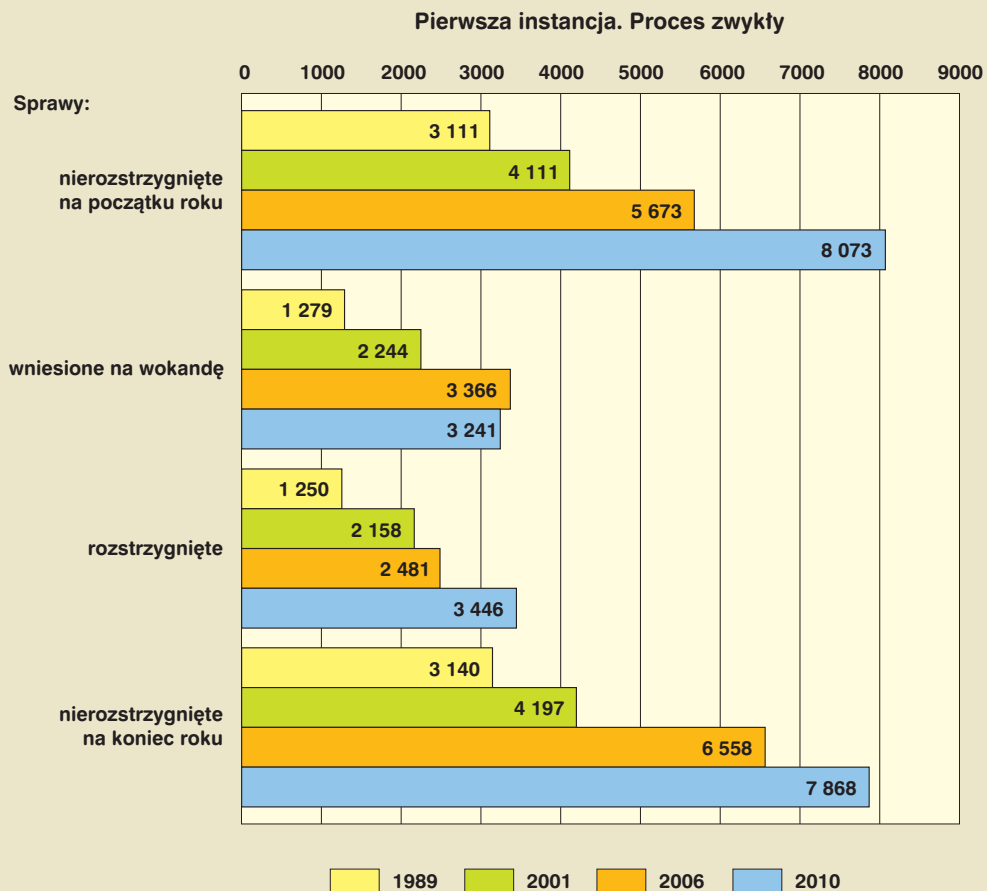
tj. jeśli zostały spełnione wszystkie wymagane przez prawo kanoniczne warunki, żadna władza nie może go rozwiązać, czy unieważnić. Małżeństwo sakramentalne jest bowiem nierozzerwalne mocą prawa Bożego. Stąd wielkim błędem jest posługiwanie się terminami „rozwód kościelny”, czy „unieważnienie małżeństwa”. Sąd kościelny może jedynie stwierdzić, że małżeństwo zostało nieważnie zawarte, czyli że, mimo zewnętrznych oznak wskazujących na zawarcie małżeństwa, ono nie zaistniało.¹⁾

Jak pokazują dane *Annuario Statistico Ecclesiae* 1989–2010, w Polsce w ciągu ostatnich lat znacznie wzrosła liczba skarg powodowych składanych w sądach pierwszej instancji.

1) <http://www.trybunal.mkw.pl> Sąd Metropolitalny Warszawski dnia 15.12.2011 r.

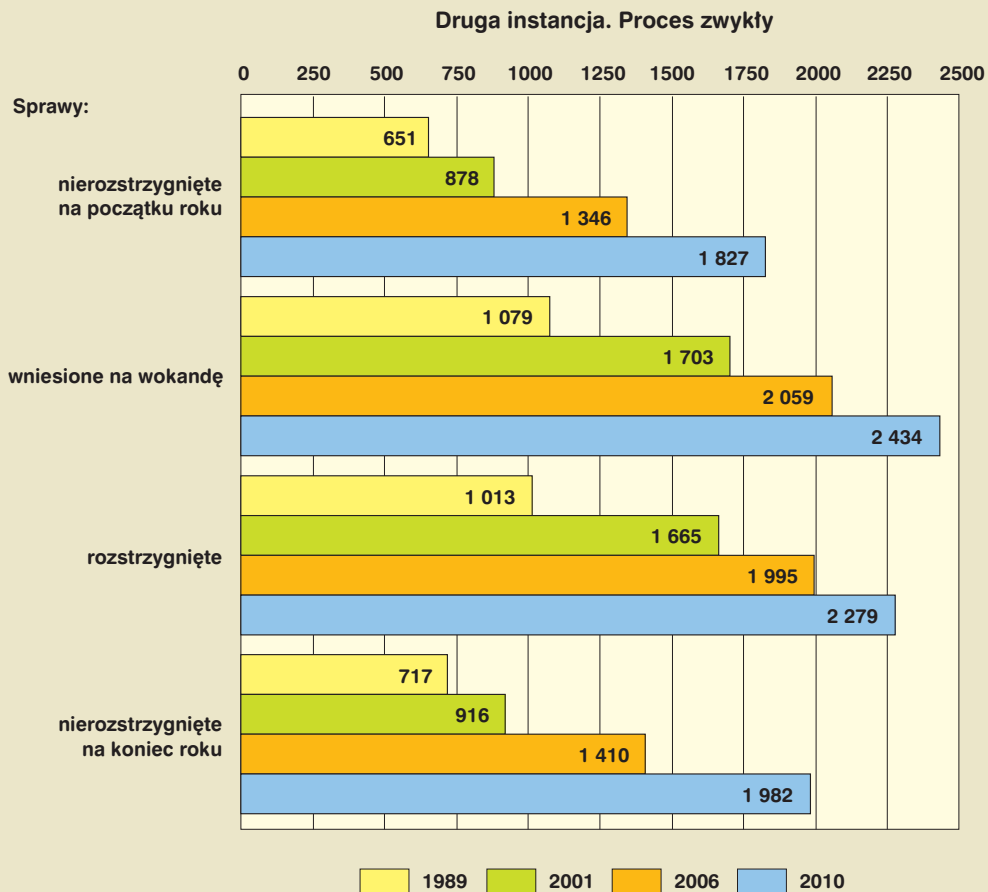
STWIERDZENIE NIWAŻNOŚCI ZWIĄZKU MAŁŻEŃSKIEGO

Wykres 10.1. LICZBA SPRAW W SĄDACH KOŚCIELNYCH W DANYM ROKU W POLSCE

Źródło: *Annuario Statisticum Ecclesiae 1989–2010*.

Wykres 10.2. LICZBA SPRAW W SĄDACH KOŚCIELNYCH W DANYM ROKU W POLSCE

Źródło: *Annuario Statisticum Ecclesiae 1989–2010*.

STWIERDZENIE NIEWAŻNOŚCI ZWIĄZKU MAŁŻEŃSKIEGO

Wykres 10.1. prezentuje liczbę skarg powodowych, które znalazły się w sądach pierwszej instancji na początku danego roku, liczbę wniosków, które trafiły na wokandę, liczbę spraw, które zostały rozstrzygnięte, a także skalę spraw nierozstrzygniętych (w tym nowych), które znajdowały się w sądach pierwszej instancji pod koniec danego roku. Jak pokazują statystyki spraw nierozstrzygniętych na początku i na końcu danego roku, w ostatnich latach obserwujemy znaczne zainteresowanie w społeczeństwie polskim kwestią orzeczenia nieważności związku małżeńskiego. Na koniec 1989 r. w sądach diecezjalnych znajdowało się 3 140 spraw nierozstrzygniętych, natomiast na koniec roku 2010 liczba tych spraw w sądach pierwszej instancji wynosiła aż 7 868.

Wyrok zatwierdzony przez sąd pierwszej instancji zawsze jest przekazywany do sądu drugiej instancji, gdzie zostaje zatwierdzony lub odrzucony. Na początku roku 1989 w sądach drugiej instancji znajdowało się 651 wniosków. Wnioski, które trafiły na wokandę w danym roku w większości przypadków zostały rozstrzygnięte. Liczba spraw wniesionych na wokandę w sądach drugiej instancji w stosunku do liczby spraw rozstrzygniętych przez sądy pierwszej instancji jest znacznie niższa, niemniej ponad 90% z tych wniesionych na wokandę w danym roku w sądach drugiej instancji zostaje rozstrzygnięta.

Po złożeniu skargi powodowej i zebraniu wszystkich niezbędnych dowodów, uwag i zastrzeżeń, akta zostają opublikowane, a następnie postępowanie dowodowe zostaje zamknięte. Po wymianie obron (przedstawieniu przez strony swoich argumentów) i uwag sprawa prze-

chodzi w fazę wyrokowania, czyli podjęcia decyzji przez kolegium sędziowskie.

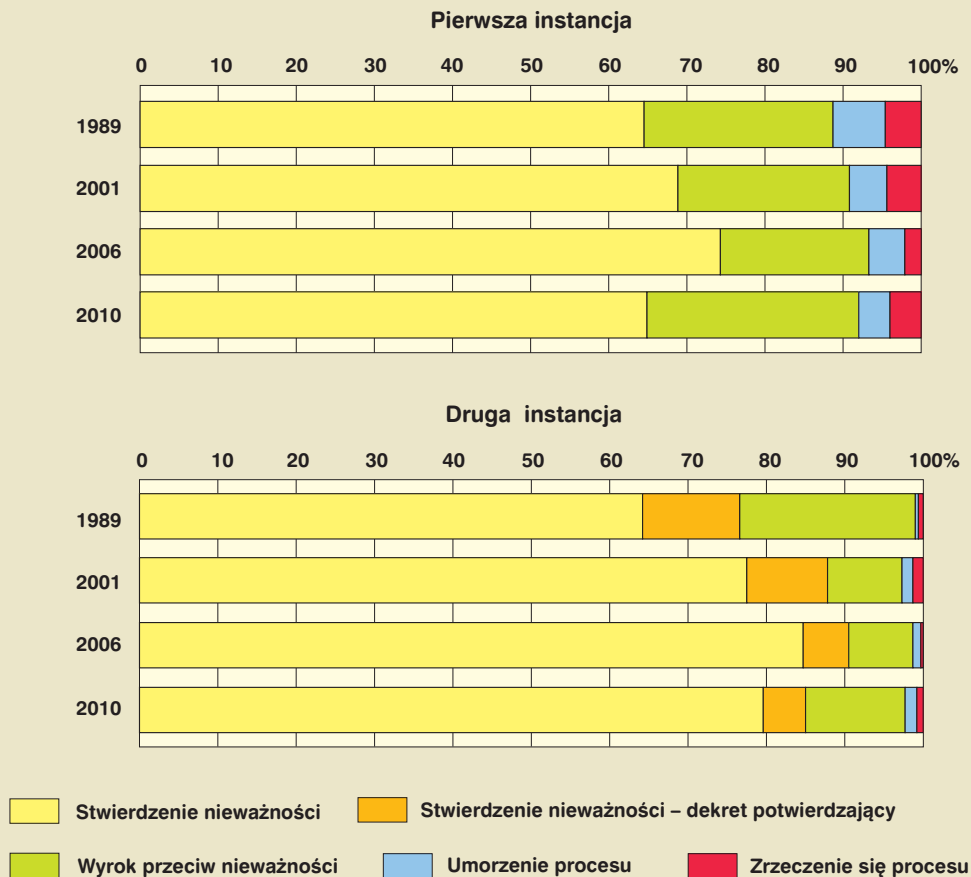
W roku 1989 było 1 250 spraw, w których zapadły wyroki sądów pierwszej instancji, z czego 807 wyroków stwierdzających nieważność, a 302 przeciw nieważności. W roku 2010 było 3 446 spraw, w których zapadły wyroki sądów pierwszej instancji. W 2010 r. wyrok z nieważnością zapadł w przypadku 64% spraw, a przeciw nieważności w przypadku 27% spraw. W danym roku liczba spraw zakończonych wyrokiem nieważności w sądach pierwszej instancji stanowiła 3/5 wszystkich rozstrzygniętych spraw. Orzeczenia przeciw nieważności zapadały w przypadku 1/5 wyrokowanych spraw. Bardzo rzadko w procesach o orzeczenie nieważności związku małżeńskiego dochodzi do zrzeczenia lub umorzenia procesu. W 1989 r. na 1 250 spraw tylko w przypadku 6,7% spraw doszło do umorzenia, a w przypadku 4,5% do zrzeczenia się procesu. Natomiast w 2010 r. na 3 446 spraw zarówno do umorzenia, jak i zrzeczenia się procesu doszło w przypadku 4% spraw.

Tabl. 10.1. Powód zamknięcia sprawy przez sąd kościelny. Proces zwykły. Pierwsza instancja

Powód	1989	2001	2006	2010
Ogółem	1 250	2 158	2 481	3 446
Stwierdzenie nieważności	807	1 490	1 843	2 235
Wyrok przeciw nieważności	302	469	472	934
Umorzenie procesu	84	104	115	139
Zrzeczenie się procesu	57	95	51	138

Źródło: *Annuario Statisticum Ecclesiae 1989–2010.*

**Wykres 10.3. POWÓD ZAMKNIĘCIA SPRAWY PRZEZ SĄD KOŚCIELNY.
PROCES ZWYKŁY**

Źródło: *Annuario Statisticum Ecclesiae 1989–2010*.

STWIERDZENIE NIEWAŻNOŚCI ZWIĄZKU MAŁŻEŃSKIEGO

Jeżeli w pierwszej instancji zapada wyrok z nieważnością, sprawa automatycznie kierowana jest do sądów drugiej instancji, czyli do sądów apelacyjnych. Jeżeli nowy skład sędziowski drugiej instancji jest jednoznaczny w swej decyzji z pierwszą instancją, wówczas zatwierdza wyrok dekretem. Jeżeli pojawiają się jakieś wątpliwości, wówczas sprawa przekazywana jest do ponownego rozpatrzenia, co zakłada rozpoczęcie nowego procesu, który zakończy się wyrokiem.²⁾ W ostatnich latach (od 2006 r.) sądy drugiej instancji rzadziej niż w poprzednich latach zatwierdzały wyrok sądu pierwszej instancji dekretem potwierdzającym. W latach 2006 i 2010 wyrok nieważności zatwierdzony dekretem zapadł tylko w przypadku przeszło 5% spraw, w przypadku 80% spraw kolegium sędziowskie drugiej instancji rozpatrywało sprawę ponownie. Niemniej jednak procentowy udział spraw zakończonych wyrokiem nieważności w sądach apelacyjnych charakteryzuje się wysokim poziomem, w roku 2010 sprawy zakończone z orzeczeniem nieważności w ogólnej liczbie spraw rozstrzyganych w tym roku stanowiły 85%.

W sądach drugiej instancji wyrok przeciw nieważności zapadał rzadziej niż w sądach pierwszej instancji. W roku 1989 sąd drugiej instancji zatwierdził wyrok przeciw nieważności w przypadku 22% (227) spraw. W latach 2001 i 2006 procent orzeczeń przeciw nieważności stanowił odpowiednio 9% i 8% wszystkich spraw zamykanych w danym roku. W 2010 r. wyrok przeciw nieważności zapadł w przypadku 289 spraw, co stanowiło 12% spraw z danego roku. Jeszcze rzadziej w sądach drugiej niż pierwszej instancji dochodziło do umorzenia lub zrzeczenia się procesu.

2) <http://www.kanonista.com/kancelaria.html> dnia 18.12.2011 r.

Tabl. 10.2. Powód zamknięcia sprawy przez sąd kościelny. Proces zwykły. Druga instancja

Powód	1989	2001	2006	2010
Ogółem	1 013	1 665	1 995	2 279
Stwierdzenie nieważności	650	1 291	1 692	1 813
Stwierdzenie nieważności – dekret potwierdzający	124	171	115	124
Wyrok przeciw nieważności	227	158	163	289
Umorzenie procesu	4	23	20	34
Zrzeczenie się procesu	8	22	5	19

Źródło: *Annuaire Statisticum Ecclesiae 1989–2010*.

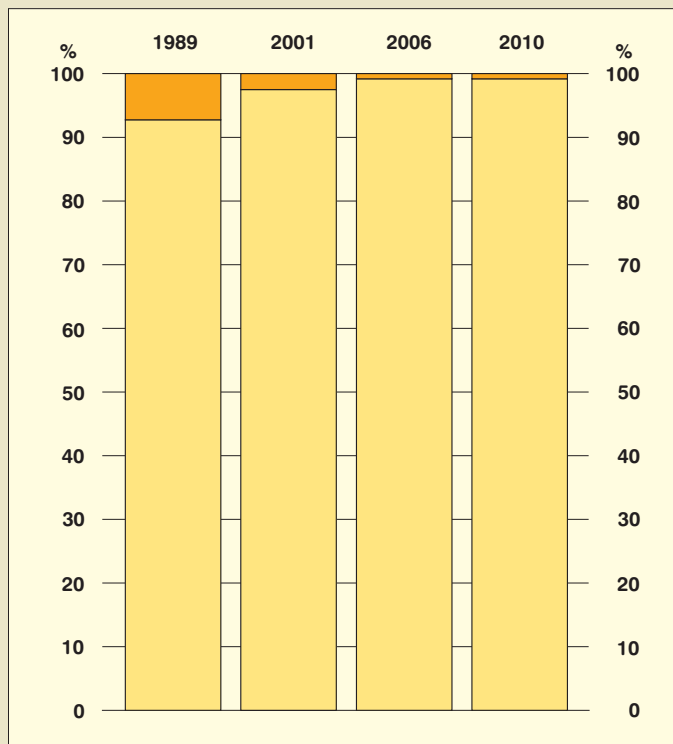
Nieważność małżeństwa sakramentalnego może zostać orzeczona na podstawie trzech grup powodów, jak: przeszkody zrywające, wady zgody małżeńskiej oraz wady co do formy kanonicznej. Najczęściej sądy kościelne orzekają wyrok z nieważnością w oparciu o kanon 1095 1107³⁾. W ostatnich latach procent spraw zakończonych wyrokiem nieważności w oparciu o wadliwy konsens stanowi ponad 99% wyroków z nieważnością. Warto zaznaczyć, że 0,5% orzeczeń nieważności związku małżeńskiego stwierdzono na podstawie niemości płciowej (kan. 1084).

Pozostałe przeszkody zrywające, a także wadliwość formy kanonicznej były powodem orzeczenia nieważności związku małżeńskiego w poszczególnych latach w sporadycznych przypadkach. Znacznie częściej wad-

3) Z rozmowy przeprowadzonej z ks. prałatem Andrzejem Polakiem, kierownikiem Kancelarii Sądu Metropolitalnego Warszawskiego, wyrok z nieważnością orzeka się w 99,9% przypadków w oparciu o kan. 1095.

Wykres 10.4. POWÓD STWIERDZENIA NIEWAŻNOŚCI ZWIĄZKU MAŁŻEŃSKIEGO

Proces zwykły

- Kan. 1095-1107 – wadliwy konsens
 Pozostałe: kan. 1084 – przeszkoda impotencji;
kan. 1083, 1085-1091 – inne przeszkody;
kan. 1108 – wadliwość formy małżeńskiej

Źródło: *Annuario Statisticum Ecclesiae 1989-2010.*

STWIERDZENIE NIEWAŻNOŚCI ZWIĄZKU MAŁŻEŃSKIEGO

Tabl. 10.3. Powód stwierdzenia nieważności związku małżeńskiego. Proces zwykły

Powód	1989	2001	2006	2010
Ogółem	931	1 661	1 958	2 359
Kan. 1095–1107 – wadliwy konsens	864	1 619	1 942	2 339
Kan. 1084 – przeszkoda impotencji	64	26	12	17
Kan. 1083, 1085–1091 – inne przeszkody	1	14	–	1
Kan. 1108 – wadliwość formy małżeńskiej	2	2	4	2

Źródło: *Annuario Statisticum Ecclesiae 1989–2010*.

Tabl. 10.4. Powód stwierdzenia nieważności związku małżeńskiego. Proces oparty na dokumentach

Powód	1989	2001	2006	2010
Ogółem	144	5	3	10
Kan. 1095–1107 – wadliwy konsens	–	–	–	–
Kan. 1084 – przeszkoda impotencji	–	–	–	–
Kan. 1083, 1085–1091 – inne przeszkody	6	2	2	7
Kan. 1108 – wadliwość formy małżeńskiej	138	3	1	3

Źródło: *Annuario Statisticum Ecclesiae 1989–2010*.

liwość formy kanonicznej co do zawarcia małżeństwa, a także pozostałe przeszkody zrywające, jak np. przeszkoda wieku były powodem orzeczenia nieważności związku małżeńskiego w procesach opartych na dokumentach, z którymi spotykamy się znacznie rzadziej.

Orzeczenie nieważności w procesie opartym na dokumentach wymaga posiadania niepodważalnego dokumentu/dowodu, na mocy którego orzeczona zostanie nieważność związku małżeńskiego. Nie dziwi więc fakt, że najczęściej do stwierdzenia nieważności związku małżeńskiego w takich przypadkach dochodzi w oparciu o wadliwość formy zawarcia małżeństwa, której wymogi znajdziemy w kan. 1108 oraz o poszczególne przeszkody zrywające kan. 1083–1094, które najłatwiej udokumentować.

Wnioski

Jak pokazują statystyki spraw nierozstrzygniętych na początku i na końcu danego roku, w ostatnich latach obserwujemy w społeczeństwie polskim znaczne zainteresowanie kwestią orzeczenia nieważności związku małżeńskiego. Na koniec roku 2010 liczba spraw nierozstrzygniętych w sądach pierwszej instancji wynosiła 7 868, wobec 3 140 w roku 1989.

Wnioski, które trafiały na wokandę w danym roku, w większości przypadków zostały rozstrzygnięte. Liczba spraw wniesionych na wokandę w sądach drugiej instancji, w stosunku do liczby spraw rozstrzygniętych przez sądy pierwszej instancji, jest znacznie niższa, niemniej ponad 90% z tych wniesionych na wokandę w sądach drugiej instancji zostaje rozstrzygniętych.

W danym roku liczba spraw zakończonych wyrokiem nieważności w sądach pierwszej instancji stanowiła 3/5 wszystkich rozstrzygniętych spraw. Orzeczenia przeciw nieważności zapadały w przypadku 1/5 wyrokowanych spraw.

Najczęściej sądy kościelne orzekają wyrok z nieważnością w oparciu o wadliwy konsens. W ostatnich latach udział spraw zakończonych wyrokiem nieważności w oparciu o kan. 1095–1107 stanowił ponad 99% wyroków z nieważnością.

Źródła wykorzystane

- Altaner B., Stuiner A. (1990), *Patrologia*, Wyd. Pax, Warszawa
- Gajda P. (2000), *Prawo małżeńskie Kościoła Katolickiego*, Wyd. Academica, Tarnów
- Góralski W. (2006), *Kościelne prawo małżeńskie*, Wyd. UKSW, Warszawa
- Jan Paweł II (1982), *Jedność i nierozzerwalność małżeństwa*, [w:] *Jan Paweł II o małżeństwie i rodzinie*, (red.) Żeleźnik T., Wyd. Pax, Warszawa, s. 83–88
- Sitek B. (2002), *Trwałość i nierozzerwalność małżeństwa*, Wyd. UWM, Olsztyn
- Sobczak A. (2010), *Stwierdzenie nieważności małżeństwa i inne małżeńskie procesy kościelne*, Wyd. Zysk i S-ka, Poznań
- Biblia Tysiąclecia (2003), *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, Wyd. Pallottinum, Poznań
- Kodeks Prawa Kanonicznego (1984), *Codex Iuris Canonici*, Wyd. Pallottinum, Poznań
- Jan Paweł II (2000), *Adhortacja apostolska: Familiaris consortio – o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym*, Wyd. Centrum Duszpasterstwa Archidiecezji Warszawskiej, Warszawa
- Kongregacja Nauki Wiary (1995), *Persona humana*, [w:] *W trosce o pełnię wiary*, Wyd. Tarnów Biblos, Tarnów s. 94–106
- Leon XIII (2002), *Encyklika: Arcanum divinae sapientiae – O sakramencie małżeństwa*, Wyd. Te Deum Wydawnictwo Tradycji Katolickiej, Warszawa
- Paweł VI (2003), *Encyklika: Humanae vitae – O zasadach moralnych w dziedzinie przekazywania życia ludzkiego*, Wyd. „M”, Kraków
- Pius XI (2001), *Encyklika: Casti Connubi – O małżeństwie chrześcijańskim*, Wyd. Te Deum Wydawnictwo Tradycji Katolickiej, Warszawa
- Sobór Watykański II (1986), *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym, Gaudium et spes*, Wyd. Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław
- Stolica Apostolska (1994), *Karta Praw Rodziny, przedłożona przez Stolicę Apostolską wszystkim ludziom, instytucjom i władzom zainteresowanym misją rodziny w świecie współczesnym*, Wyd. TUM, Wrocław
- Rocznik Statystyczny Kościoła Katolickiego (1991–2011), *Annuario Statisticum Ecclesiae 1989–2010*, Wyd. Libreria Editrice Vaticana, Watykan
- Sąd Metropolitalny Warszawski [online], Warszawa, Internet, dostępny w Word Wide: <http://www.trybunal.mkw.pl/> [dostęp dnia 15 grudnia 2012 r.]
- Kancelaria Prawa Kanonicznego Kanonista [online], Warszawa, Internet, dostępny w Word Wide: <http://www.kanonista.com/kancelaria.html> [dostęp dnia 18 grudnia 2012 r.]

DOMINICANTES I COMMUNICANTES – RELIGIJNE PRAKTYKI NIEDZIELNE

Praktyki religijne są w katolicyzmie namacalną oznaką wiary i związku z Kościołem, przez to stanowią przedmiot zainteresowań badaczy religijności, jako jedno z podstawowych kryteriów oceny intensywności życia religijnego danej społeczności.

Udział w niedzielnej mszy świętej oraz przyjmowanie komunii świętej, jako praktyki zbiorowe i publiczne, dość łatwo poddają się obserwacji zewnętrznej. Z tego względu, niezależnie od różnego typu reprezentacyjnych badań ankietowych dotyczących postaw religijnych, opierających się na opiniach i deklaracjach wiernych, w których uwzględnia się zmienne opisujące stosunek do praktyk religijnych, prowadzone są badania statystyczne polegające na bezpośrednim zliczaniu wiernych obecnych na niedzielnej mszy świętej (*dominantes*) oraz przystępujących w jej trakcie do komunii świętej (*communicantes*). W badaniu tym poddaje się obserwacji dwa przejawy kultu niedzielnego, mieszczące się w modelu religijności instytucjonalnej, określanych także przez badaczy jako parametry religijności konwencjonalnej lub religijności kościelnej¹⁾.

1) Por. W. Piwowarski, Religijność jako przedmiot badań socjologicznych, w: Z badań nad religijnością polską. Studia i materiały, red.: W. Piwowarski, W. Zdaniec, Poznań 1986, s. 59.; H. Mielicka, Zmiana i ciągłość w kulturze religijnej środowisk wiejskich w Polsce, w: Kultury religijne. Perspektywy socjologiczne, red.: A. Wójtowicz, Warszawa-Tyczyn 2005, s. 152.

Regularne statystyczne badanie praktyk niedzielnych, obejmujące wszystkie parafie w Polsce, prowadzone jest już od ponad trzydziestu lat. Warto odnotować, że już wcześniej w różnych okresach i z różną systematycznością podejmowano próby liczenia uczestników niedzielnej mszy oraz przyjmujących komunię świętą, w tym także w Wielkanoc²⁾. Inicjatorami tych przedsięwzięć byli zarówno indywidualni badacze, jak i zespoły czy instytucje badawcze, zarówno świeckie jak i kościelne. Jednakże do roku 1979 inicjatywy te były podejmowane nieregularnie lub wręcz sporadycznie, a swym zasięgiem obejmowały zazwyczaj jedną lub kilka parafii, rzadziej – zbiory wszystkich parafii wchodzących w skład jednego dekanatu lub leżących na terenie jakiegoś miasta, w najlepszym razie – całą diecezję.

Organizowaniem systematycznego ogólnopolskiego badania *dominantes* i *communicantes* zajął się Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC (ISKK) (wcześniej Zakład Socjologii Religii), prowadzony przez księży pallotynów. Podstawowym celem badania jest stała obserwacja zakresu zaangażowania wiernych Kościoła katolickiego w wypełnianie dwóch praktyk kultowych, którymi są uczestnictwo w niedzielnej mszy św. oraz przyjmowanie komunii świętej.

2) Por. W. Piwowarski, Religijność miejska w rejonie uprzemysłowionym, Warszawa 1977, s. 262–276.

Istotnym założeniem badania jest to, aby liczenie wiernych biorących udział w obu tych praktykach odbywało się w zwykłą niedzielę roku, tzn. wypadającą w okresie niewyróżniającym się szczególnie pod względem: ruchliwości przestrzennych (np. sezon urlopowy), warunków atmosferycznych (lato lub zima), jak również liturgicznym (np. święta lub ogólnopolskie uroczystości kościelne). Najczęściej taką jedną niedzielę w roku wyznacza się w październiku lub listopadzie.

Badanie praktyk niedzielnych ma charakter pełny, gdyż zasadniczo obejmuje wszystkie parafie katolickie w Polsce. Każdego roku ISKK kieruje do parafii poprzez kurie diecezjalne kwestionariusz, w którym prosi się proboszczów o przeprowadzenie w określonej niedzielę zliczania wiernych obecnych i przystępujących do komunii świętej na każdej mszy, a także we wszystkich – o ile jest ich więcej niż jedna – świątyniach należących do parafii. Proboszczowie wpisują uzyskane wyniki liczenia do formularza zawierającego rubryki pozwalające zarejestrować osobno stosowne liczby dla kobiet i mężczyzn oraz według poszczególnych mszy. Wypełniony formularz, który oprócz danych o praktykujących zawiera inne aktualizowane informacje dotyczące parafii, w tym oszacowanie liczby mieszkańców i wiernych w parafii, jest odsyłany do ISKK.

W badaniu *dominantes* i *communicantes* występują trudności właściwe badaniom masowym. Należą do nich przede wszystkim brak możliwości zachowania pełnego nadzoru nad przebiegiem liczenia oraz trudności z uzyskaniem kompletności danych, to znaczy z wyegzekwowaniem informacji od wszystkich parafii. Inny problemem stanowi mało precyzyjny i nieokreślony metodologicznie sposób ustalania przez proboszczów liczby wiernych

w parafiach – głównie dużych miejskich wspólnotach – a więc ważnego składnika umożliwiającego opisywanie uczestnictwa w praktykach za pomocą miar względnych.

Niemniej jednak dane empiryczne, uzyskane w wyniku zastosowania tej metody badawczej, mają wiele cennych poznawczo walorów. Należy do nich między innymi to, że dane uzyskane w toku bezpośredniego liczenia są niezależne od subiektywnych deklaracji respondentów. Inną zaletą tego badania jest fakt, że jest ono regularnie i cyklicznie powtarzane, co umożliwia systematyczną obserwację dynamiki zmian dwóch ważnych przejawów kultu religijnego. Ponadto obejmuje ono zasadniczo wszystkie parafie, co umożliwia analizę zróżnicowania terytorialnego na różnych poziomach szczegółowości (np. między diecezjami, dekanatami, parafiami), a także uwzględnianie innego typu przekrojów (np. typu lub wieku parafii).

Reasumując można stwierdzić, że w toku badania uzyskuje się proste dane pozwalające stworzyć obiektywne wskaźniki zaangażowania religijnego, które przy użyciu współczesnych technologii informatycznych dają wiele możliwości w dziedzinie prowadzenia wielowymiarowych analiz, uwzględniających np.: przestrzeń geograficzną, czas lub różnorakie przekroje demograficzne i społeczne.

W upowszechnianiu i analizach wyników badania praktyk niedzielnych wykorzystuje się rezultaty zliczania uczestników praktyk niedzielnych przetworzone zazwyczaj do postaci miar względnych (ilorazowych). Liczby uczestników są ujmowane w stosunku do pewnej liczbowej wartości odniesienia. Taką wartość odniesienia (zbiorowość bazową) mogłaby stanowić liczba wiernych w danej jednostce terytorialnej Kościoła. Wiadomo jednak, że nie wszyscy wierni – osoby ochrzczone i figuru-

jące w rejestrach parafialnych jako jej członkowie – mają możliwość czy zdolność do uczestniczenia we mszy świętej chociażby ze względu na wiek lub stan zdrowia. Chcąc zatem uściślić wymowę mierników praktyk niedzielnych postanowiono przyjmować jako podstawę wskaźników praktyk liczbę **wiernych zobowiązanych** do uczestnictwa w niedzielnej mszy świętej.

Zbiorowość wiernych zobowiązanych wyodrębnia się z ogółu wiernych w oparciu o kryteria prawnokanoniczne i przestanki demograficzne. Założono przy tym, z pewnym przybliżeniem, że kategorie osób niezobligowanych w myśl prawa kościelnego do obecności na niedzielnej mszy, jak np. dzieci do siódmego roku życia, osoby w podeszłym wieku i chorzy, obejmują około 18% populacji ludności Polski. Wobec tego zbiorowość zobowiązanych do obecności na mszy wylicza się jako 82% podawanej przez proboszczów liczby wiernych.

Wypada zauważyć, że pojęcie „zobowiązanych” w wymiarze przeciętnej niedzieli zasadniczo odnosi się do uczestnictwa we mszy świętej, nie zaś do komunii świętej, która z punktu widzenia przykazań Kościoła nie jest praktyką obowiązkową w cyklu tygodniowym. Zatem zarówno liczba obecnych na niedzielnej mszy, jak i liczba przystępujących do komunii przedstawiane są zazwyczaj w stosunku do liczby zobowiązanych do uczestnictwa we mszy świętej. Proporcje te wyrażone w postaci procentowej określane są w niniejszym opracowaniu jako „wskaźnik *dominantes*” i „wskaźnik *communicantes*”.

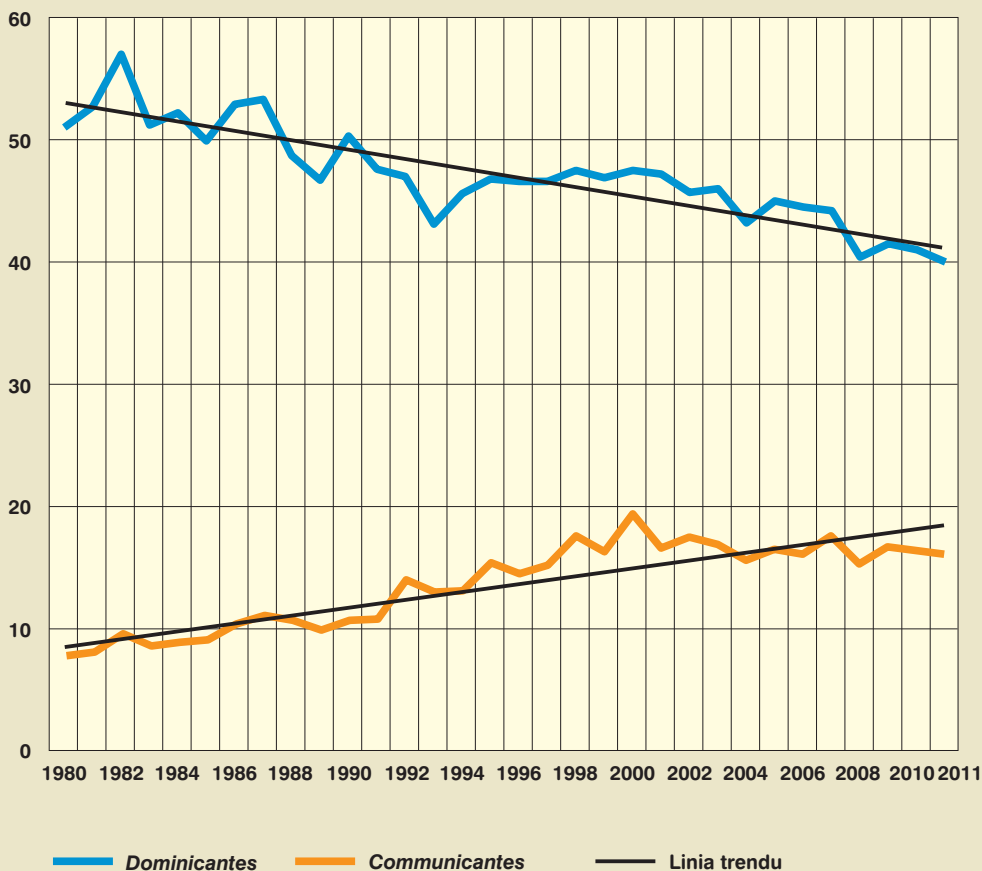
W dalszej części niniejszego rozdziału zaprezentowano w postaci tabel, wykresów i schematów terytorialnych, kilka zestawień tych dwóch wskaźników w odniesieniu do ogółu wiernych w Polsce. Przedstawione

dane statystyczne w zasadniczej części obrazują zróżnicowanie poziomu zaangażowania w wypełnianiu praktyk niedzielnych w okresie od 1992 do 2011 r. Ze względu na reformę struktury diecezjalnej Kościoła katolickiego w Polsce, która miała miejsce w 2004 r., wszystkie zestawienia prezentujące dane według diecezji ujęto w dwóch oddzielnych przedziałach czasowych – 1992–2003 oraz 2004–2011.

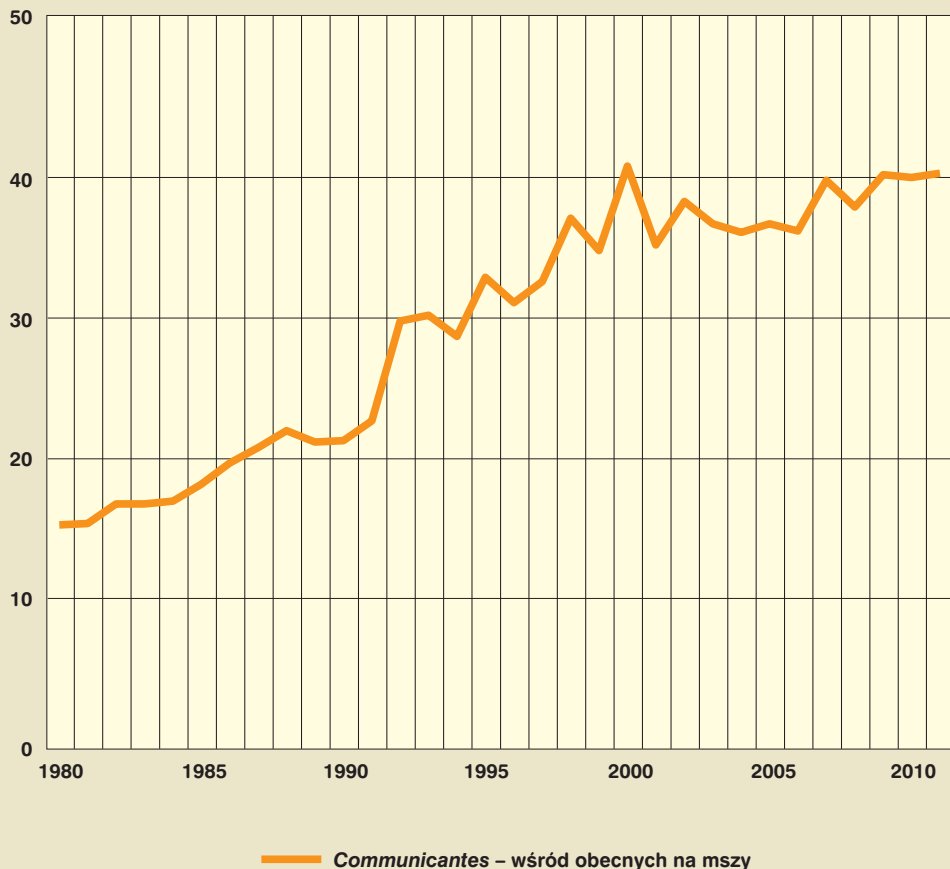
Na podstawie danych ilustrujących zmiany wskaźników *dominantes* i *communicantes* dla Polski w latach 1980–2011 (wykres 11.1) można ogólnie skonstatować, że na przestrzeni całego analizowanego okresu każdy z dwóch omawianych wskaźników praktyk podlega zasadniczo odmiennym tendencjom. O ile na przestrzeni tych 32 lat dynamikę wskaźnika *dominantes* charakteryzuje trend spadkowy, to w zakresie odsetka przyjmujących komunię świętą zarysowuje się dość wyraźna tendencja wzrostowa.

Analizując bardziej szczegółowo krzywą dotyczącą odsetka *dominantes* zauważyła się, że kluczowe dla kształtowania generalnego trendu zmian w dziedzinie uczęszczania na mszę były lata osiemdziesiąte. W dekadzie tej zawiera się szczytowy okres pod względem poziomu uczestnictwa w niedzielnej mszy, który wyznaczają lata 1980–1987, gdzie odsetek obecnych na mszy kształtował się na poziomie 50–55%, z apogeum przypadającym na rok 1982, w którym – na co warto zwrócić uwagę – dokonano pierwszego pomiaru po wprowadzeniu stanu wojennego, a ustalony w nim odsetek obecnych na mszy wyraźnie zbliżył się do poziomu 60%. Ponadto lata osiemdziesiąte charakteryzują się znacznymi wahaniami wskaźnika *dominantes*, a pod koniec tego dziesięciolecia zarysowuje się widoczna tendencja spad-

Wykres 11.1. WSKAŹNIKI *DOMINICANTES* I *COMMUNICANTES* DLA POLSKI W LATACH 1980–2011 (w % ogółu zobowiązanych)

**Wykres 11.2. WSKAŹNIKI COMMUNICANTES DLA POLSKI W LATACH 1980–2011
(w % ogółu obecnych na mszy św.)**

kowa. Wyraźne obniżenie frekwencji na niedzielnej mszy świętej, jakie wystąpiło między 1987 a 1988 r. i następnie w 1989 r., w zasadzie ustanowiły poziom wskaźnika *dominicanos* (około 47%) obowiązujący przez kolejne długie lata. Wyjątek stanowi jednoroczny wzrost procentu *dominicanos* w 1990 r., nawiązujący do najlepszych wyników pierwszej połowy lat osiemdziesiątych, a także jednoroczny spadek w 1993 r. – do najniższego poziomu w analizowanym okresie aż do roku 2008. Po tym ostatnim spadku wielkość odsetka powróciła do poziomu pierwszych lat dziewięćdziesiątych (1991 i 1992), i począwszy od roku 1994 nastąpił długi, bo dziesięcioletni okres stabilizacji wskaźnika na poziomie około 45–47%, w którym roczne wahania co najwyżej niewiele przekraczały jeden p. proc.

Na tle ustabilizowanego poziomu lat dziewięćdziesiątych i początku dwutysięcznych łatwo dostrzec zawrowanie, jakie w dziedzinie uczestnictwa we mszy przyniósł rok 2004, w którym odnotowujemy spadek wskaźnika *dominicanos*. Zapewne związane jest to z faktem uwolnienia dużej fali emigracji zarobkowej po wejściu Polski do Unii Europejskiej. Chociaż z jej skutkami mamy do czynienia do końca analizowanego okresu, to wydaje się, że w obliczu dostrzeżenia trwałości tego zjawiska proboszczowie uwzględnili je, stopniowo weryfikując (zmniejszając) w swoich statystykach stany liczebne wiernych w parafiach – czyli podstawę procentu *dominicanos* – co w kolejnych trzech latach nieco podwyższyło i ustabilizowało wielkość wskaźnika na poziomie zbliżonym do początku lat dwutysięcznych.

Ostatnią wyraźną – i jak się wydaje – dość trwałą zmianę w tej dziedzinie obserwujemy w 2008 r., w którym odsetek *dominicanos* obniżył się o prawie 4 p. proc., ustanawiając tym samym zakres uczestnictwa w niedzielnej mszy świętej na poziomie 40–41%, który obowiązuje do 2011 r.

Spostrzeżenia dotyczące kierunków zmian poziomu uczestnictwa we mszy świętej w latach osiemdziesiątych, dziewięćdziesiątych i dwutysięcznych w niewielkim stopniu obowiązują w odniesieniu do zakresu korzystania z sakramentu Eucharystii. Chociaż krzywa odsetka *communicantes* – liczonego od tej samej podstawy co *dominicanos*, czyli liczby wiernych zobowiązanych – niemal przez cały opisywany okres, wznosząc się i opadając, w wielu punktach oscyluje zgodnie z pojedynczymi wahaniami wskaźnika *dominicanos* (np. wzrosty obu wskaźników w latach: 1982, 1986, 1987, 1990 oraz spadki w latach: 1983, 1988, 1989, 1993 i 2008), to zasadniczo odsetek przystępujących do komunii świętej na przestrzeni dwóch pierwszych dekad – w przeciwieństwie do wskaźnika *dominicanos* – podlega dość regularnemu trendowi wzrostowemu.

Jakkolwiek krzywa *communicantes*, nieznacznie fluktuując, generalnie wznosi się dość równomiernie i łagodnie, to należy zwrócić uwagę na dwa relatywnie pokaźne skoki wskaźnika *communicantes* (o ponad 3 p. proc.), które można odnotować między rokiem 1991 i 1992 oraz 1999 i 2000. Z perspektywy dotychczasowych obserwacji widać także, że rok 2000 jest zarazem tym, w którym wskaźnik *communicantes* osiągnął swój punkt szczytowy (18%), po którym nastąpiło zahamowanie wzrostu udziału przystępujących do komunii świętej. Po roku jubileuszowym obserwujemy niewielki spadek, a następnie utrzymywanie się odsetka przyjmujących komunię na podobnym poziomie – mniej więcej 16–17%; nie licząc sygnalizowanych wyżej jednorocznych wahań w 2004 i 2008 r., które odbiły się także na wskaźniku *communicantes*.

Wypada także zauważyć, że od początku lat osiemdziesiątych do lat dwutysięcznych wskaźnik *communicantes* wzrósł o mniej więcej 8 p. proc., a gdy inaczej na to spojrzeć, że podwoił się.

Chcąc streścić relację obydwu wskaźników praktyk niedzielnych można zauważyć, że wraz z wejściem w lata dwutysięczne zatrzymał się proces, w którym krzywe *dominantes* i *communicantes*, podlegając przeciwnym trendom, niejako corocznie zbliżały się do siebie. Od 2001 r. w zasadzie przebiegają równolegle, przy czym krzywa *communicantes* utrzymuje się niemal na tym samym poziomie, zaś krzywa *dominantes* opadając co kilka lat skokowo przybliża się do niej.

Procesy towarzyszące dynamice zmian odsetka obecnych na niedzielnej mszy wydają się nie mieć znaczenia dla intensywności przyjmowania komunii świętej. Stwierdzamy bowiem, że przynajmniej w dwóch pierwszych dekadach badania wzrost wskaźnika *communicantes* odbywał się mimo, a w zasadzie wbrew trendom, jakim podlegała frekwencja na mszy świętej.

Tendencja wzrostowa w dziedzinie przyjmowania komunii jest tym bardziej doniosła, że spadek frekwencji na mszy – ze statystycznego punktu widzenia – powinien sprzyjać raczej obniżaniu się poziomu wskaźnika *communicantes*, albowiem im mniej obecnych na mszy, tym teoretycznie mniej szans na przyjmujących komunię świętą. Biorąc z kolei pod uwagę fakt, że omówiony wskaźnik *communicantes* jest obliczany względem tej samej co miara *dominantes* zbiorowości odniesienia, jako że stanowi procent tej samej liczby wiernych zobowiązanych, obydwa współczynniki są ze sobą logicznie powiązane.

Dlatego warto także zwrócić uwagę na rzadziej prezentowane ujęcie wskaźnika *communicantes*, tzn. liczonego jako odsetek liczby obecnych na mszy. Ten „alternatywny” wskaźnik *communicantes* bezpośrednio charakteryzuje przede wszystkim wiernych obecnych na mszy. Będąc logicznie niezależnym od wskaźnika *dominantes* w istocie stanowi pewnego rodzaju miarę skorelowania uczestnictwa w obu praktykach, a tym samym charakteryzuje pośrednio wiernych pod kątem ich konsekwencji w wypełnianiu obu praktyk niedzielnych. Analizując pod tym kątem zakres przystępowania do komunii świętej zauważamy, że omówione tendencje, którym podlegają oba rodzaje praktyk niedzielnych, skutkują tym, że przez większość omawianego okresu zarysowuje się bardzo wyraźny i systematyczny wzrost odsetka *communicantes* wśród obecnych na mszy (wykres 11.2) – od 15% odnotowanych w 1980 r. do 40%.

W kontekście wzajemnej relacji dynamiki wskaźników *dominantes* i *communicantes* wypada także przychylić się w jakimś stopniu do tez prognozujących stopniowe przechodzenie od religijności masowej (ludowej) w kierunku bardziej pogłębionej i zaangażowanej religijności. Chociaż uwzględnić trzeba także, że w zasadzie w ostatnich latach wzrost wskaźnika *communicantes* zahamował się i przebiega równolegle do poziomu frekwencji na mszy. Potrzebna jest tu jednak dalsza obserwacja, tym bardziej że jak się zdaje pomiar zakłócają ciągle jeszcze zachodzące w naszym kraju dynamiczne procesy demograficzne.

Uwaga. W niniejszym rozdziale zastosowano podział uwzględniający tylko diecezje terytorialne obrządku łacińskiego.

Tabl. 11.1. Wskaźnik *dominicantes* według diecezji w % ogółu zobowiązanych

Diecezja	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Polska	47,0	43,1	45,6	46,8	46,6	46,6	47,5	46,9	47,5	46,8	45,2	46,0
Białostocka	42,5	42,6	44,6	50,1	48,8	50,2	52,6	52,3	50,1	49,3	47,1	48,2
Bielsko-żywiecka	61,2	58,6	57,2	56,4	55,6	54,7	55,2	54,1	55,5	54,7	53,4	53,6
Częstochowska	41,2	37,5	39,5	40,3	39,7	38,7	42,7	42,6	44,0	42,2	41,1	44,5
Drohiczyńska	52,8	54,9	47,0	49,7	48,9	50,2	47,3	49,7	51,7	50,7	49,2	49,4
Elbląska	37,5	33,5	37,3	36,9	38,0	36,2	36,4	36,4	36,8	37,3	36,3	35,8
Elcka	42,8	41,5	40,5	39,3	41,6	42,2	39,6	38,7
Gdańska	45,3	42,4	.	44,0	46,1	46,1	46,2	45,7	47,7	46,2	45,3	45,1
Gliwicka	48,7	46,0	48,0	46,7	49,4	49,0	50,7	49,8	49,5	48,1	45,4	47,8
Gnieźnieńska	48,7	45,6	46,8	47,3	49,2	49,6	50,1	47,9	51,0	49,4	47,4	47,4
Kaliska	57,5	53,8	53,3	52,9	52,2	51,7	52,6	.	52,5	50,6	59,3	51,1
Katowicka	51,2	48,4	49,3	49,8	50,0	50,6	51,5	50,3	51,1	49,5	48,2	48,9
Kielecka	47,9	.	47,2	47,2	46,9	45,3	49,0	48,0	48,0	48,5	47,2	48,5
Koszalińsko-kołobrzaska	38,2	35,9	36,5	37,9	40,0	37,2	37,5	37,5	38,4	37,8	35,8	33,8
Krakowska	55,7	.	55,4	53,4	55,2	54,7	55,6	54,4	56,5	54,9	52,1	56,7
Legnicka	38,5	32,0	.	.	31,4	39,3	40,0	40,2	38,8	38,2	36,2	36,8
Lubelska	42,9	39,0	.	44,3	42,8	42,7	44,9	42,3	44,6	43,3	42,2	43,0
Łomżyńska	48,8	46,9	46,1	49,6	47,2	46,5	44,7	46,7	48,1	47,6	46,7	46,4
Łowicka	40,8	.	.	37,2	.	36,1	36,3	.	34,6	35,7	36,0	37,1
Łódzka	30,1	25,6	30,8	30,8	29,0	29,5	31,5	28,9	30,3	29,3	29,4	29,9
Opolska	60,7	54,7	54,0	49,3	57,0	56,6	58,0	57,1	58,0	58,0	55,5	54,2
Pelplińska	55,6	53,7	.	53,7	55,3	53,7	54,3	53,4	55,6	53,9	51,3	52,1
Płocka	40,2	38,4	38,8	.	38,3	.	37,9	.	37,9	38,4	37,7	37,3
Poznańska	.	.	49,9	49,7	51,1	50,0	50,8	48,6	50,7	49,0	48,0	48,9
Przemyska	73,9	70,3	69,9	69,9	69,0	67,3	68,9	67,5	70,6	69,5	68,0	67,0
Radomska	45,5	41,6	44,0	44,5	44,0	43,6	47,4	46,2	47,0	47,0	44,7	44,9
Rzeszowska	72,9	71,4	71,0	70,1	70,9	69,4	73,6	70,9	73,6	73,0	69,8	71,0
Sandomierska	53,6	45,2	49,5	49,3	51,4	48,3	51,8	51,3	52,6	51,7	50,4	50,7

DOMINICANTES I COMMUNICANTES – RELIGIJNE PRAKTYKI NIEDZIELNE

Tabl. 11.1. Wskaźnik *dominantes* według diecezji w % ogółu zobowiązanych (dok.)

Diecezja	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Siedlecka	59,6	54,2	54,2	57,1	53,2	54,6	55,6	54,4	54,4	55,3	52,9	51,8
Sosnowiecka	35,8	30,2	31,5	30,9	31,3	32,1	32,6	32,5	32,5	30,5	29,2	32,6
Szczecińsko-kamieńska	35,0	36,8	31,5	31,2	31,3	31,8	32,3	32,5	32,3	31,9	31,3	30,1
Tarnowska	.	.	.	75,3	75,5	73,8	75,7	74,5	77,2	75,1	73,6	75,1
Toruńska	46,0	44,2	.	43,4	44,7	44,0	42,3	41,5	43,0	44,0	43,3	43,1
Warmińska	41,6	33,7	39,0	41,1	41,7	38,9	40,5	40,3	38,6	40,3	40,0	39,7
Warszawska	34,4	32,3	35,7	34,9	34,5	33,8	37,7	37,1	35,7	36,7	33,7	35,3
Warszawsko-praska	37,5	32,9	37,1	34,7	37,6	39,0	37,9	38,6	38,6	39,7	37,1	39,6
Włocławska	42,5	39,1	38,5	39,4	39,2	.	39,9	38,4	38,9	38,5	38,3	39,1
Wrocławska	46,3	39,4	43,2	42,4	43,7	42,8	44,7	43,4	43,2	42,5	40,6	41,3
Zamojsko-lubaczowska	54,7	51,7	51,4	53,3	50,0	49,8	50,8	50,5	53,8	50,5	49,9	51,3
Zielonogórsko-gorzowska	42,0	38,1	38,3	37,9	38,8	38,9	40,3	38,6	40,5	39,3	37,9	38,3

Tabl. 11.2. Wskaźnik *communicantes* według diecezji w % ogółu zobowiązanych

Diecezja	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Polska	14,0	13,0	13,1	15,4	14,5	15,2	17,6	16,3	19,4	16,5	17,3	16,9
Białostocka	11,8	12,5	11,9	16,4	15,2	16,0	16,9	16,3	19,4	16,0	16,7	16,4
Bielsko-żywiecka	18,0	17,8	15,7	17,6	16,7	17,5	19,8	17,0	21,3	18,0	19,0	18,2
Częstochowska	11,3	10,4	10,4	12,6	12,1	12,0	13,8	14,9	15,0	14,4	13,7	15,9
Drohiczynska	15,4	14,8	13,5	16,7	14,9	16,1	17,8	17,1	21,1	17,2	18,5	18,5
Elbląska	11,9	11,5	12,4	13,3	14,2	12,8	13,5	13,4	15,5	13,8	13,7	13,3
Elcka	13,1	17,2	17,7	16,5	19,9	17,5	17,9	17,8
Gdańska	13,3	13,6	.	15,4	15,9	15,9	18,0	17,2	21,0	17,6	18,8	18,1
Gliwicka	15,5	14,0	14,0	16,1	16,2	16,4	18,3	17,2	19,2	17,3	17,5	18,1
Gnieźnieńska	16,0	15,1	14,5	15,8	16,6	17,5	18,7	17,2	20,3	18,4	18,5	18,5
Kaliska	19,1	17,4	17,2	18,5	16,8	17,8	18,8	.	21,4	18,6	24,4	19,9
Katowicka	18,2	15,8	16,7	17,5	16,7	17,9	20,1	18,6	22,5	18,2	19,2	18,7
Kielecka	14,1	.	12,9	15,1	14,9	14,8	16,9	17,4	18,1	17,8	17,5	17,6

Tabl. 11.2. Wskaźnik *communicantes* według diecezji w % ogółu zobowiązanych (dok.)

Diecezja	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Koszalińsko-kołobrzeska	11,7	11,5	11,1	12,5	12,6	12,2	13,3	13,4	14,1	13,7	12,8	12,4
Krakowska	13,7	.	12,8	14,6	14,4	14,5	19,1	16,3	21,4	16,3	18,0	18,3
Legnicka	11,3	9,8	.	.	10,6	12,8	13,9	14,7	14,9	14,0	14,1	13,8
Lubelska	14,5	12,8	.	15,8	14,7	15,3	19,0	16,9	19,5	17,6	18,3	17,6
Łomżyńska	14,2	14,1	13,4	18,2	15,3	16,0	18,2	17,0	22,7	17,6	19,6	18,0
Łowicka	13,0	.	.	12,4	.	13,0	13,6	.	14,7	14,2	14,0	14,8
Łódzka	9,2	8,5	9,8	11,9	10,1	10,5	11,4	11,0	11,4	11,1	11,2	11,3
Opolska	20,2	17,9	18,4	19,7	20,2	21,1	25,6	22,6	27,9	24,3	25,0	22,8
Pelplińska	18,2	17,6	.	19,2	17,5	18,2	22,8	20,2	25,5	20,2	22,0	20,5
Płocka	11,4	10,9	9,1	.	10,8	.	11,6	.	12,0	11,6	11,6	11,0
Poznańska	.	.	16,8	18,1	18,6	18,3	20,4	19,2	21,6	19,2	20,3	19,9
Przemyska	13,8	13,0	13,8	16,4	14,0	15,0	21,8	16,8	26,1	16,9	21,7	19,3
Radomska	12,3	11,5	11,1	13,9	12,9	13,4	16,1	16,0	17,9	16,2	15,7	15,3
Rzeszowska	14,5	13,6	13,2	16,7	14,1	15,3	25,5	17,0	28,6	19,4	22,5	19,0
Sandomierska	12,5	11,1	11,5	14,3	15,2	14,3	18,4	16,2	20,4	17,0	18,4	17,3
Siedlecka	16,1	14,1	13,2	17,0	14,9	15,7	19,0	17,9	21,7	17,4	18,4	16,9
Sosnowiecka	10,9	9,0	8,9	9,2	9,3	9,5	10,7	10,8	11,4	10,1	9,9	10,7
Szczecińsko-kamięńska	11,4	12,3	10,3	11,0	11,0	11,5	12,1	11,9	12,8	11,6	12,0	11,8
Tarnowska	.	.	.	23,8	18,4	19,6	30,6	21,5	36,0	22,6	29,5	25,2
Toruńska	14,1	13,8	.	14,9	14,1	14,2	16,6	14,7	19,2	16,6	17,6	16,6
Warmińska	12,3	11,1	12,9	13,9	13,7	13,6	15,2	14,9	15,8	15,2	15,1	15,0
Warszawska	13,2	11,9	12,3	13,1	13,1	13,3	14,7	14,9	14,8	15,0	14,2	14,5
Warszawsko-praska	11,6	10,4	11,2	13,1	13,4	13,6	13,6	14,0	14,6	14,4	13,9	14,9
Włocławska	11,4	11,4	10,0	10,8	10,9	.	11,6	12,4	13,2	13,1	12,2	12,0
Wrocławska	14,2	12,6	14,1	15,2	15,0	15,1	17,0	15,6	17,8	15,7	16,0	16,0
Zamojsko-lubaczowska	17,6	17,2	15,3	19,1	16,9	17,5	19,7	18,9	23,7	19,3	21,6	20,8
Zielonogórsko-gorzowska	15,0	12,8	12,7	13,4	13,4	13,6	14,5	14,0	16,3	14,7	14,8	15,2

DOMINICANTES I COMMUNICANTES – RELIGIJNE PRAKTYKI NIEDZIELNE

Tabl. 11.3. Wskaźnik *dominantes* według diecezji w % ogółu zobowiązanych

Diecezja	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Polska	43,2	45,0	45,8	44,2	40,4	41,5	41,0	40,0
Białostocka	44,3	47,0	47,4	47,9	45,4	44,3	45,1	46,1
Bielsko-żywiecka	51,1	52,2	51,6	50,6	49,3	50,2	50,6	49,5
Bydgoska	45,9	47,4	44,7	43,4	41,1	40,4	39,4	37,5
Częstochowska	40,4	42,4	43,9	41,8	38,9	38,2	39,4	37,9
Drohiczyńska	44,9	49,8	49,6	54,9	45,3	47,7	48,7	45,9
Elbląska	33,8	33,1	35,3	32,2	30,4	30,4	30,3	30,1
Eicka	34,8	39,6	37,9	38,1	36,8	35,5	35,3	34,1
Gdańska	43,6	44,4	45,1	44,2	40,0	39,7	40,4	38,2
Gliwicka	45,1	45,0	44,7	43,6	41,6	44,0	41,2	40,3
Gnieźnieńska	47,3	45,6	45,5	44,7	40,6	41,8	40,9	39,5
Kaliska	47,2	48,6	51,2	49,0	45,7	47,2	48,1	48,3
Katowicka	47,9	48,6	59,2	46,0	44,3	43,9	42,3	41,9
Kielecka	45,7	45,0	46,0	47,1	40,5	43,8	43,4	42,2
Koszalińsko-kołobrzaska	31,6	32,1	32,2	30,5	27,4	28,3	27,1	26,6
Krakowska	51,4	53,0	53,6	53,4	50,9	51,8	52,3	52,2
Legnicka	33,8	35,7	34,8	35,9	32,2	32,1	33,6	31,4
Lubelska	39,2	43,4	44,2	43,4	37,7	38,6	38,3	38,4
Łomżyńska	44,4	46,3	46,7	49,4	44,7	46,1	46,3	44,9
Łowicka	33,9	34,9	35,6	36,5	31,1	33,4	31,7	32,2
Łódzka	28,6	29,9	30,9	28,6	26,9	28,7	27,3	25,8
Opolska	51,8	51,7	51,4	50,7	48,5	50,7	47,0	46,0
Pelplińska	51,6	52,2	50,8	52,8	47,0	49,8	49,1	49,8
Płocka	34,9	37,1	36,0	36,0	32,2	33,5	33,2	32,8
Poznańska	46,1	47,3	48,0	46,2	43,4	44,1	42,7	41,5
Przemyska	63,4	64,5	64,8	64,2	59,0	60,6	61,9	60,2
Radomska	39,4	49,0	45,5	45,2	37,1	41,4	41,2	39,3
Rzeszowska	66,5	71,1	68,6	68,5	63,1	65,3	66,8	62,7
Sandomierska	47,8	49,9	49,6	47,4	43,1	45,1	43,6	39,6
Siedlecka	47,4	51,6	53,3	51,3	45,7	47,6	49,1	46,9
Sosnowiecka	30,0	32,1	32,9	33,3	27,9	28,7	28,2	27,1

Tabl. 11.3. Wskaźnik *domicantes* według diecezji w % ogółu zobowiązanych (dok.)

Diecezja	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Szczecińsko-kamięńska	29,1	30,0	31,1	29,3	26,8	27,5	25,4	26,1
Świdnicka	35,4	35,5	35,1	34,6	32,1	33,3	32,1	30,9
Tarnowska	69,2	70,7	72,5	72,0	67,8	70,9	70,5	68,2
Toruńska	39,0	40,3	41,2	42,3	37,9	38,2	37,8	37,6
Warmińska	39,6	41,4	39,4	35,3	34,2	34,0	33,7	32,9
Warszawska	33,5	37,4	39,9	33,6	30,9	31,8	32,9	31,0
Warszawsko-praska	37,5	38,9	39,4	37,8	34,3	33,9	33,8	34,3
Włocławska	35,4	37,9	39,0	38,8	33,6	35,6	35,7	36,7
Wrocławska	41,0	40,9	41,5	39,8	36,8	36,7	33,8	33,9
Zamojsko-lubaczowska	48,0	53,7	50,7	49,9	42,4	45,3	45,9	44,3
Zielonogórsko-gorzowska	35,7	36,3	35,7	34,3	31,2	32,9	32,2	30,9

Tabl. 11.4. Wskaźnik *communicantes* według diecezji w % ogółu zobowiązanych

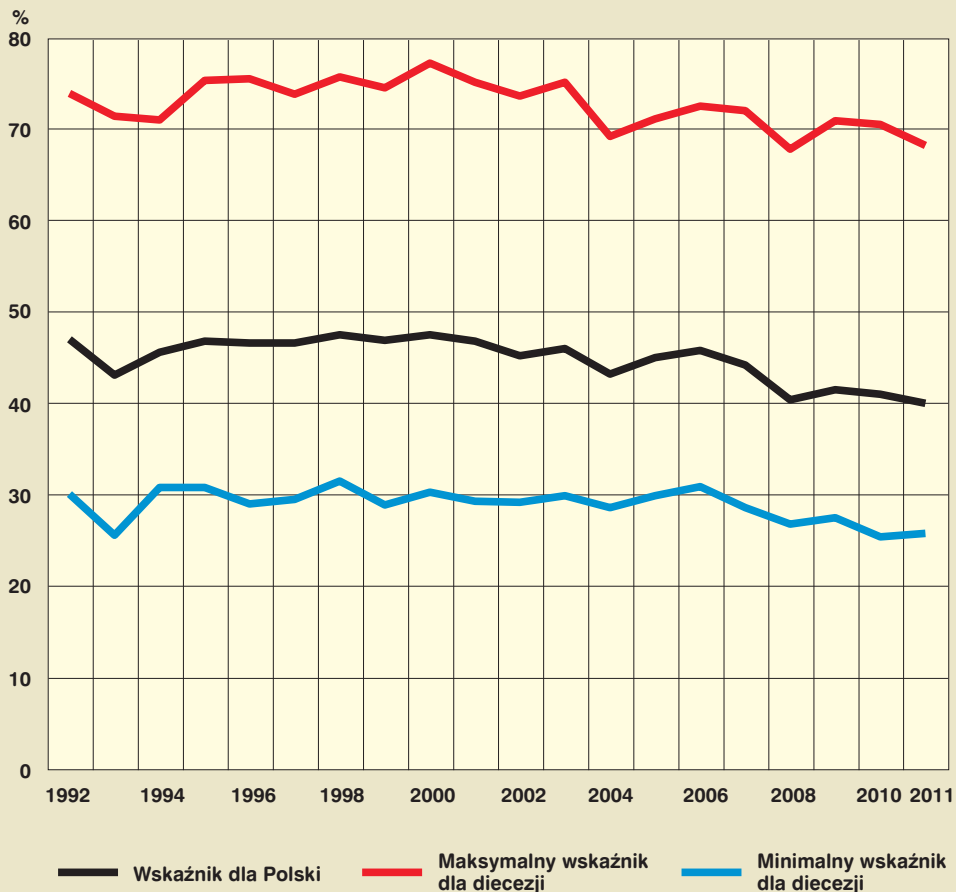
Diecezja	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Polska	15,6	16,5	16,3	17,6	15,3	16,7	16,4	16,1
Białostocka	15,0	16,5	16,8	19,3	17,9	19,4	18,4	19,2
Bielsko-żywiecka	16,6	18,1	17,2	18,6	16,9	18,3	18,2	18,1
Bydgoska	17,6	18,6	17,6	17,8	16,3	17,1	16,4	16,3
Częstochowska	13,7	14,8	14,9	15,8	14,4	15,5	15,5	15,5
Drohiczyńska	15,8	17,6	17,2	21,8	17,1	18,4	18,2	18,0
Elbląska	12,9	12,8	13,2	12,7	12,1	12,6	12,3	12,2
Elcka	15,5	18,2	16,9	20,0	17,1	17,1	17,7	16,6
Gdańska	17,7	18,1	17,7	19,1	16,8	17,1	18,0	16,7
Gliwicka	16,4	17,6	16,4	18,5	17,1	17,4	17,2	17,0
Gnieźnieńska	16,9	17,7	17,3	18,0	15,7	17,5	16,6	16,6
Kaliska	17,9	19,4	20,2	20,3	18,1	20,1	21,1	21,1
Katowicka	17,5	19,8	18,4	18,9	19,5	20,0	18,8	17,5

DOMINANTES I COMMUNICANTES – RELIGIJNE PRAKTYKI NIEDZIELNE

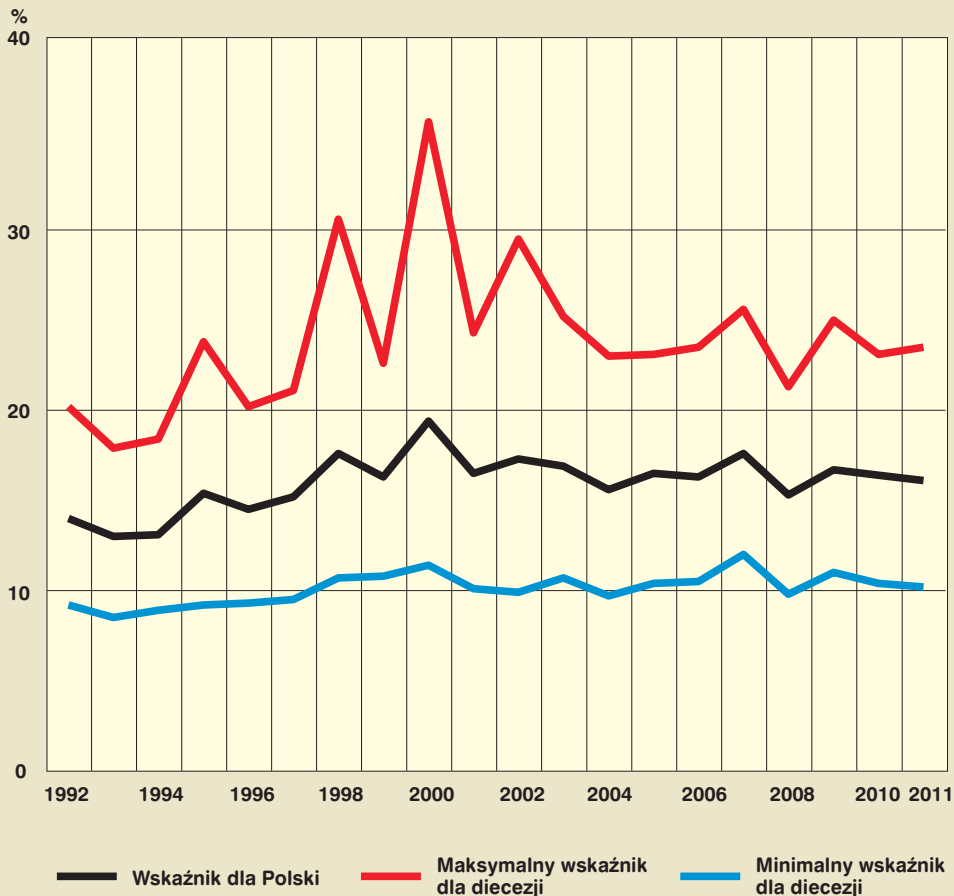
Tabl. 11.4. Wskaźnik *communicantes* według diecezji w % ogółu zobowiązanych (dok.)

Diecezja	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kielecka	16,3	16,7	16,1	20,3	15,5	18,0	17,3	17,2
Koszalińsko-kołobrzeska	11,6	11,7	11,9	12,3	10,7	11,0	10,9	10,8
Krakowska	15,2	16,4	16,6	18,0	16,2	18,0	17,7	18,4
Legnicka	12,2	13,8	12,7	14,7	13,0	13,3	14,4	14,0
Lubelska	17,1	18,6	19,2	20,9	17,4	18,6	18,4	18,4
Łomżyńska	16,6	17,8	18,0	23,1	17,3	19,2	20,9	18,9
Łowicka	13,6	15,0	14,5	15,3	13,8	15,4	14,4	15,0
Łódzka	10,5	11,9	12,5	12,2	10,9	12,1	11,8	11,2
Opolska	21,1	22,1	21,8	22,8	21,3	22,1	21,0	20,2
Pelplińska	20,9	20,0	18,9	21,1	18,5	19,6	20,0	20,7
Płocka	10,2	10,8	10,8	12,2	10,2	12,1	11,9	11,9
Poznańska	23,0	19,6	19,6	20,6	18,6	19,2	18,9	18,7
Przemyska	15,6	16,1	15,8	18,2	14,0	17,1	17,1	16,8
Radomska	12,6	15,4	16,2	17,1	13,1	16,0	16,1	15,1
Rzeszowska	16,0	17,2	16,8	19,1	15,7	18,4	18,3	17,9
Sandomierska	15,6	16,1	15,7	19,1	16,2	17,1	16,2	14,8
Siedlecka	15,1	17,5	16,9	20,0	16,0	17,9	19,0	18,1
Sosnowiecka	9,7	10,4	10,5	12,6	9,8	11,1	10,4	10,2
Szczecińsko-kamieńska	11,3	11,8	11,4	12,0	10,8	11,3	10,6	10,9
Świdnicka	13,3	14,0	14,0	13,7	13,4	13,9	13,9	12,9
Tarnowska	21,4	23,1	23,5	25,6	21,0	25,0	23,1	23,5
Toruńska	14,7	15,6	15,7	17,9	15,5	16,3	16,3	15,8
Warmińska	14,6	15,7	14,6	14,3	14,2	14,2	14,0	13,4
Warszawska	14,2	15,4	16,1	14,9	13,3	14,2	15,0	14,3
Warszawsko-praska	13,9	15,2	14,7	15,6	14,3	14,9	14,9	15,0
Włocławska	11,1	12,5	13,7	13,3	11,2	13,8	13,2	14,2
Wrocławska	15,8	16,9	15,9	16,4	15,1	15,3	14,6	15,0
Zamojsko-lubaczowska	18,9	20,5	19,7	22,1	17,1	19,5	20,2	19,8
Zielonogórsko-gorzowska	13,9	14,1	13,0	14,1	12,7	13,4	13,6	13,6

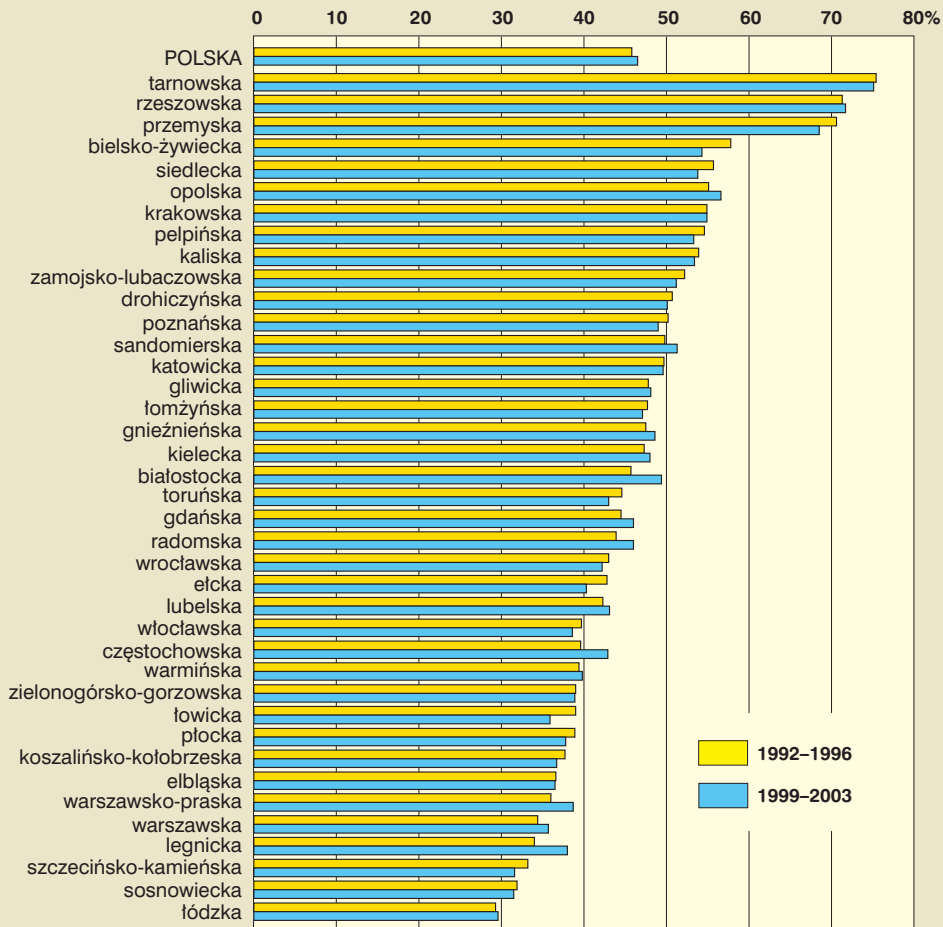
Wykres 11.3. WSKAŹNIKI *DOMINANTES* DLA POLSKI ORAZ MAKSYMALNY I MINIMALNY WSKAŹNIK DIECEZJALNY W LATACH 1992–2011

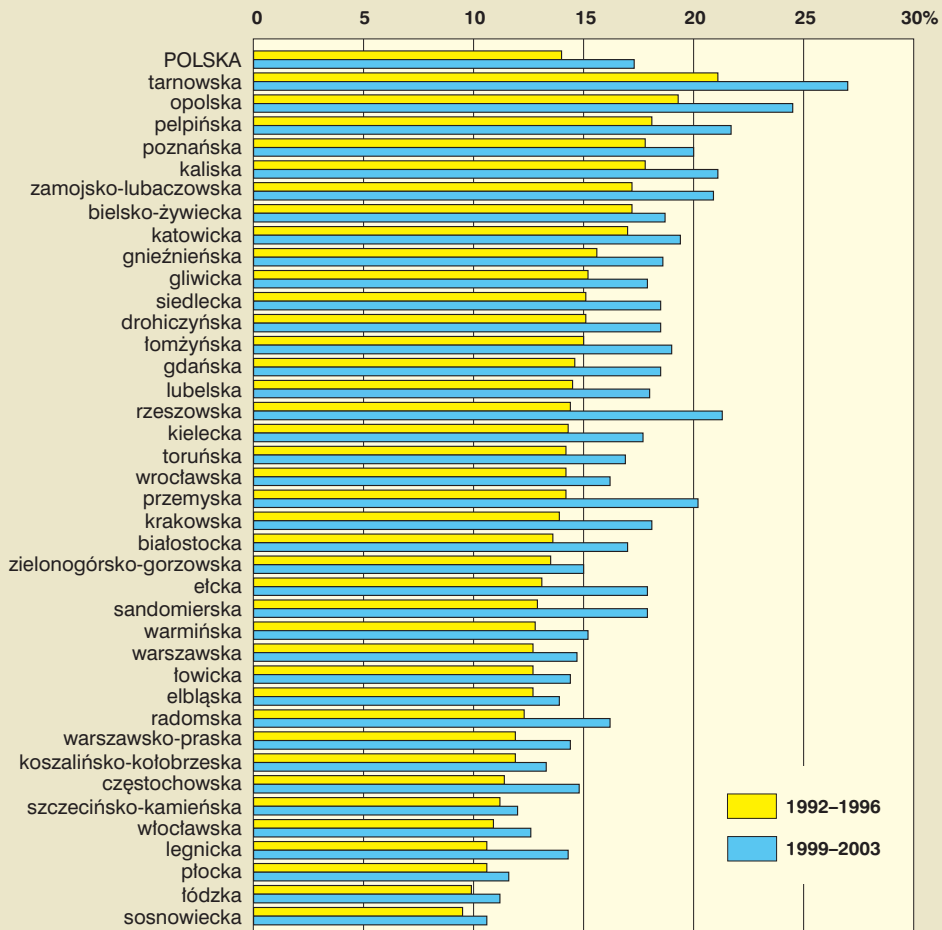
Wykres 11.4. WSKAŹNIKI COMMUNICANTES DLA POLSKI ORAZ MAKSYMALNY I MINIMALNY WSKAŹNIK DIECEZJALNY W LATACH 1992–2011

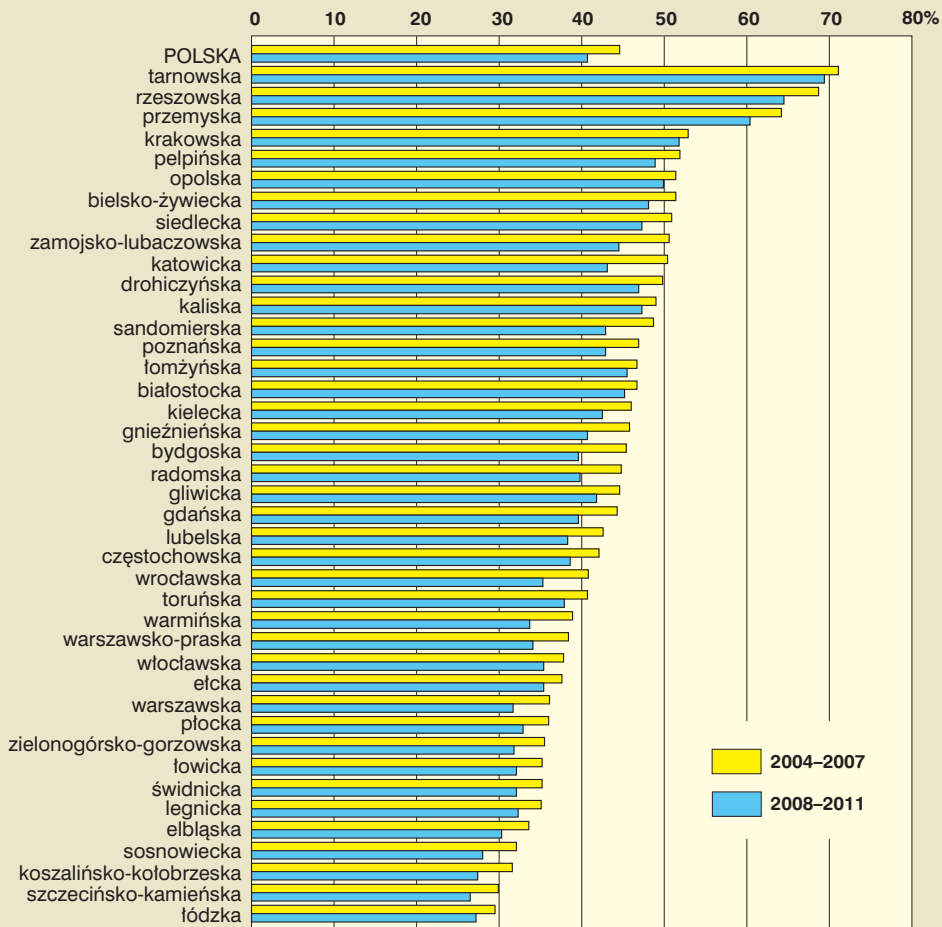
Wykres 11.5. PRZECIĘTNE WSKAŹNIKI *DOMINICANTES* W OKRESACH 1992–1996 ORAZ 1999–2003 WEDŁUG DIECEZJI

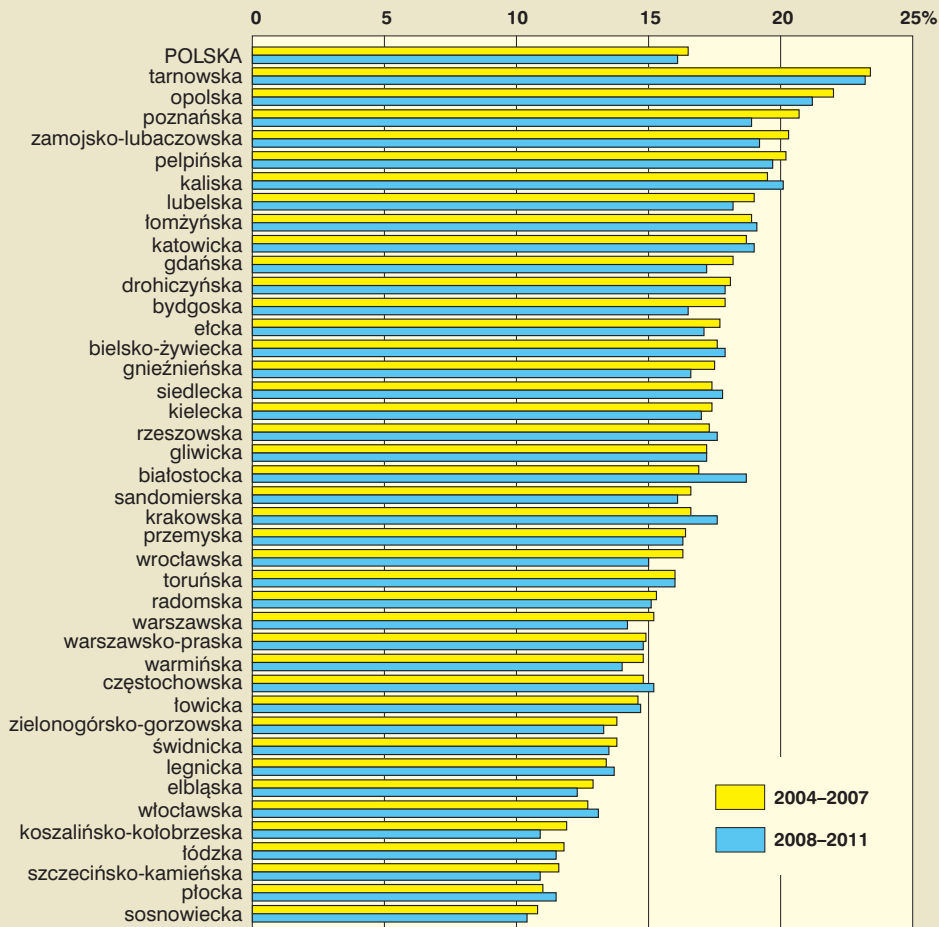
Wykres 11.6. PRZECIĘTNE WSKAŹNIKI COMMUNICANTES W OKRESACH 1992–1996 ORAZ 1999–2003 WEDŁUG DIECEZJI

Wykres 11.7. PRZECIĘTNE WSKAŹNIKI *DOMINICANTES* W OKRESACH 2004–2007 ORAZ 2008–2011 WEDŁUG DIECEZJI

Wykres 11.8. PRZECIĘTNE WSKAŹNIKI COMMUNICANTES W OKRESACH 2004–2007 ORAZ 2008–2011 WEDŁUG DIECEZJI

MAPA 11.1. PRZECIĘTNY WSKAŹNIK *DOMINICANTES* W LATACH 1992–2003 WEDŁUG DIECEZJI

MAPA 11.2. PRZECIĘTNY WSKAŹNIK *COMMUNICANTES* W LATACH 1992–2003 WEDŁUG DIECEZJI

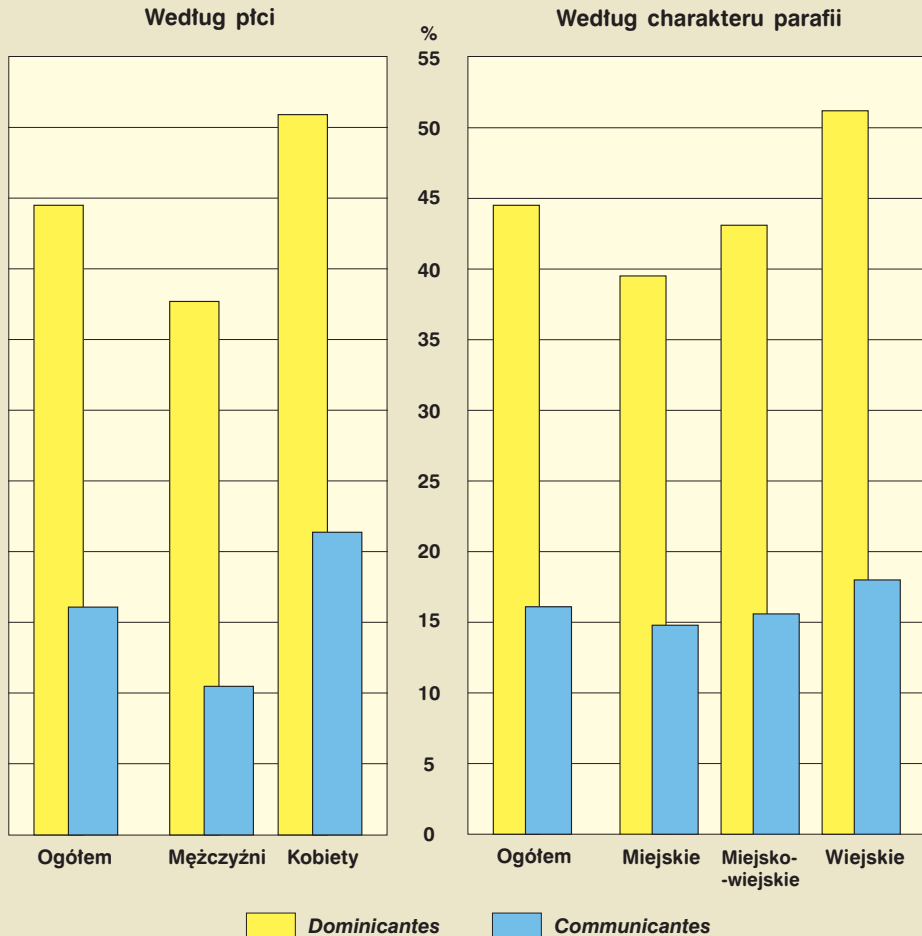
MAPA 11.3. PRZECIĘTNY WSKAŹNIK *DOMINICANTES* W LATACH 2004–2011 WEDŁUG DIECEZJI

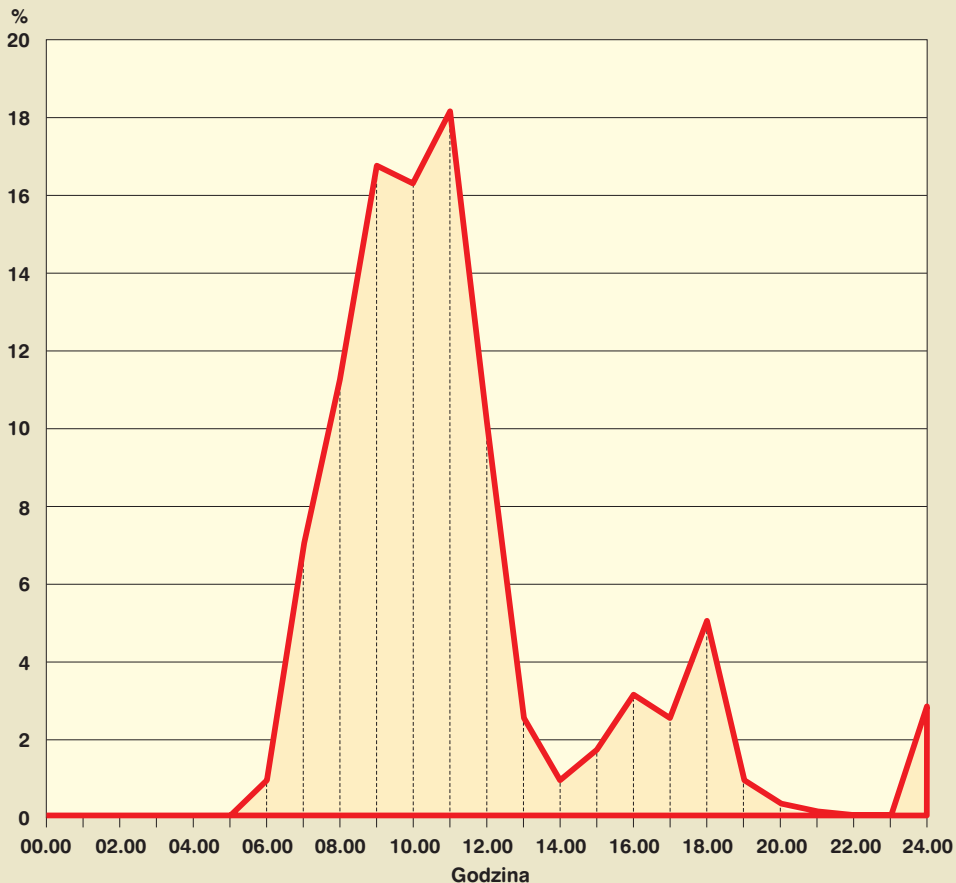
MAPA 11.4. PRZECIĘTNY WSKAŹNIK COMMUNICANTES W LATACH 2004–2011 WEDŁUG DIECEZJI

Wykres 11.9. WSKAŹNIK *DOMINICANTES* I *COMMUNICANTES* W 2006 R.

Wykres 11.10. ROZKŁAD LICZBY UCZESTNIKÓW NIEDZIELNEJ MSZY ŚW. WEDŁUG GODZINY ROZPOCZĘCIA MSZY W 2006 R.

KOŚCIELNY TRZECI SEKTOR W POLSCE ORAZ DZIAŁALNOŚĆ CHARYTATYWNA

Na podstawie prac metodologicznych prowadzonych przez Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego i Główny Urząd Statystyczny wyróżnione zostały dwa podstawowe rodzaje kościelnych podmiotów trzeciego sektora:

1. **Kościelne organizacje instytucjonalne** oraz
2. **Kościelne organizacje wspólnotowe.**

Ad 1. **Kościelne organizacje instytucjonalne** są to podmioty zarejestrowane (posiadające osobowość prawną oraz numer Regon) oraz działające na podstawie umowy o stosunku państwa do Kościoła katolickiego z 1989 r. oraz konkordatu. Mają one charakter przede wszystkim usługowy. Do tej grupy należą takie podmioty, jak: szkoły katolickie, Akcja Katolicka i Caritas na poziomie diecezjalnym oraz ogólnopolskim, katolickie domy dziecka oraz domy pomocy społecznej.

Ad 2. **Kościelne organizacje wspólnotowe** powstają niemal całkowicie w sposób oddolny¹⁾, mają charakter typowo członkowski, są zakorzenione w społeczności lokalnej i zakotwiczone w strukturze parafialnej. Najczęściej posiadają stosunkowo małą liczbę członków oraz wyraźnego lidera (moderatora). Cechuje je ponadto często luźna formuła ruchu lub organizacji nieformalnej,

a przynależność do nich ma charakter niesformalizowany. Do najbardziej popularnych typów tych organizacji należą parafialne koła Żywego Różańca, oaza, ministranci oraz zespoły charytatywne.

Kościelne organizacje wspólnotowe

W 1998 r. liczba kościelnych organizacji wspólnotowych wynosiła w Polsce 39 661. Ogólna liczba członkostw wynosiła 2 103 850. Do 2008 r. liczba organizacji znacznie wzrosła i wyniosła aż 60 069, a liczba członkostw w 2008 r. osiągnęła wartość 2 675 145. Odnotowano zatem w ciągu 10 lat wzrost liczby kościelnych organizacji wspólnotowych o 51% oraz przyrost zaangażowania – o 27% wzrosła liczba członkostw. Warto przy tym zauważyć, że o ile wzrost liczby organizacji był podobny w latach 1998–2003 oraz 2003–2008 (odpowiednio o 21% i 25%), to wzrost liczby członkostw dokonał się przede wszystkim w okresie 1998–2003, a w latach 2003–2008 był nieznaczny.

W porównaniu z organizacjami świeckimi, kościelne organizacje wspólnotowe miały słabszą tendencję wzrostu w latach 1998–2008 co do liczby organizacji. Niestety dane Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego dotyczące kościelnych organizacji wspólnotowych oraz dane Głównego Urzędu Statystycznego dotyczące stowarzyszeń świeckich pochodzą częściowo z innych lat.

1) W literaturze angielskiej tego typu organizacje określa się jako *grass-roots*.

KOŚCIELNY TRZECI SEKTOR W POLSCE ORAZ DZIAŁALNOŚĆ CHARYTATYWNA

Średnia wielkość kościelnej organizacji wspólnotowej w 2008 r. wynosiła 44,6 osoby i była znacząco mniejsza niż w roku 1998 i 2003, co jest bezpośrednią konsekwencją znacznie szybszego wzrostu liczby kościelnych organizacji wspólnotowych w porównaniu z liczbą osób w nie zaangażowanych. Kościelne organizacje wspólnotowe różnią się jednak znacznie pod względem średniej wielkości w poszczególnych diecezjach. Najmniejsze występują w diecezji elbląskiej, archidiecezji gnieźnieńskiej i Ordynariacie Polowym WP, a największe w diecezji siedleckiej i diecezji łomżyńskiej.

Tabl. 12.1. Średnia liczba osób w kościelnych organizacjach wspólnotowych według diecezji

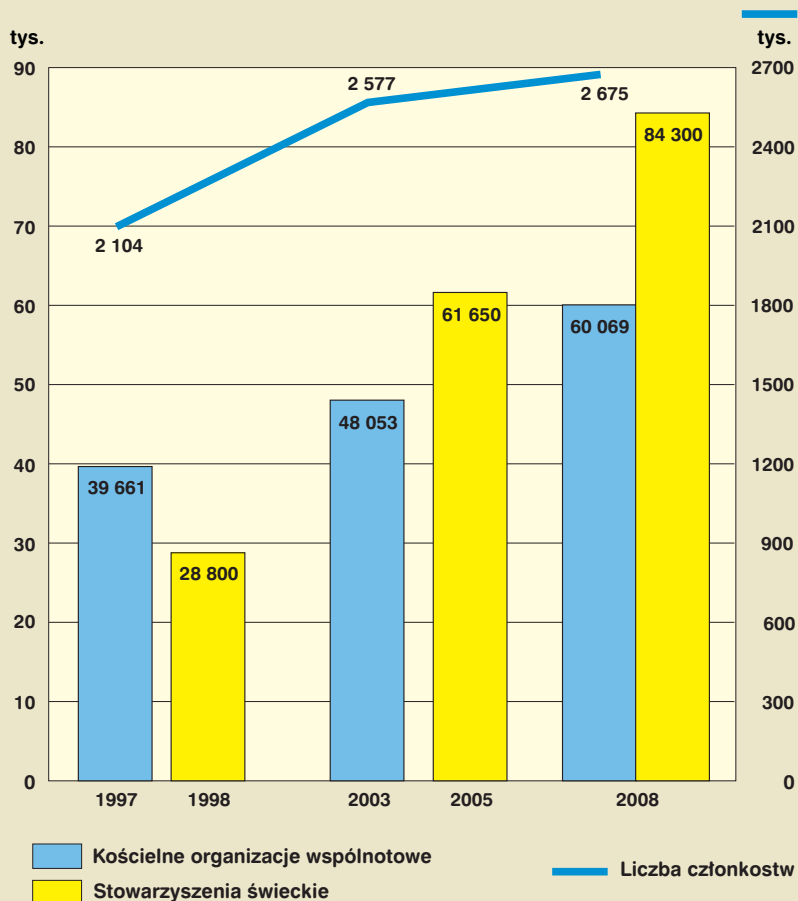
Diecezja	1998	2003	2008
Polska	54,3	55,5	44,6
Białostocka	62,9	66,1	53,8
Bielsko-żywiecka	51,6	60,6	43,4
Bydgoska ^a	49,8 ^a	51,7 ^a	35,1
Częstochowska	40,0	44,4	41,0
Drohiczyńska	61,9	72,7	57,6
Elbląska	43,2	39,7	27,2
Elcka	57,5	64,8	45,2
Gdańska	60,2	59,7	44,2
Gliwicka	49,1	55,6	43,9
Gnieźnieńska ^a	35,9 ^a	35,3 ^a	29,7
Kaliska	47,0	48,1	40,5
Katowicka	53,7	51,4	46,2
Kielecka	57,9	61,0	49,1
Koszalińsko-kołobrzeska	45,3	46,3	32,9
Krakowska	54,8	57,1	47,4
Legnicka ^a	39,1 ^a	39,5 ^a	35,3
Lubelska	53,4	53,7	44,6

Tabl. 12.1. Średnia liczba osób w kościelnych organizacjach wspólnotowych według diecezji (dok.)

Diecezja	1998	2003	2008
Łomżyńska	95,4	93,8	71,3
Łowicka	50,2	56,0	39,2
Łódzka	47,7	46,9	36,5
Opolska	58,4	60,1	47,4
Pelplińska	64,1	67,9	54,4
Płocka	38,5	41,5	34,6
Poznańska ^a	61,6 ^a	63,2 ^a	47,9
Przemyska	67,9	68,5	53,3
Radomska	67,0	71,4	53,9
Rzeszowska	49,7	47,6	41,2
Sandomierska	65,3	72,5	49,8
Siedlecka	103,9	96,2	81,3
Sosnowiecka	35,2	40,5	36,5
Szczecińsko-kamieńska	36,5	39,8	37,3
Świdnicka ^a	46,6 ^a	46,7 ^a	38,1
Tarnowska	58,4	61,4	52,5
Toruńska	34,8	37,9	33,7
Warmińska	46,9	43,7	40,4
Warszawska	35,9	52,4	37,8
Warszawsko-praska	50,8	48,1	37,4
Włocławska ^a	34,6 ^a	40,6 ^a	33,1
Wrocławska ^a	55,4 ^a	55,7 ^a	42,9
Zamojsko-lubaczowska	80,3	61,1	54,7
Zielonogórsko-gorzowska	54,1	53,9	42,0
Ordynariat Polowy WP	33,4	25,5	26,0
Przemysko-warszawska	.	21,9	13,5
Wrocławsko-gdańska	.	12,0	29,8

^a Dane dotyczą parafii znajdujących się na terenie wskazanych diecezji według podziału z 2004 r.

Wykres 12.1. LICZBA KOŚCIELNYCH ORGANIZACJI WSPÓLNOTOWYCH
ORAZ STOWARZYSZEŃ ŚWIECKICH (na podstawie REGON-u)

Źródła: ISKK i GUS.

Średnia liczba religijnych organizacji wspólnotowych działających w pojedynczej parafii wynosiła w 2008 r. – 5,8 (w 1998 r. – 4,0), natomiast średnia liczba członkostw w kościelnych organizacjach wspólnotowych w pojedynczej parafii w 2008 r. wynosiła 258,5 (w 1998 r. – 213,9).

Tabl. 12.2. Średnia liczba organizacji oraz średnia liczba członkostw w kościelnych organizacjach wspólnotowych w parafiach

Średnia liczba	1998	2003	2008
Organizacji	4,0	4,7	5,8
Członkostw	213,9	253,9	258,5

Osoby uczestniczące – wskaźnik *participantes*

Poprzez wskaźnik *participantes* (*P*) rozumie się stosunek liczby członkostw w kościelnych organizacjach wspólnotowych w parafii do liczby katolików, czyli liczby osób ochrzczonych, zamieszkujących teren tej parafii.

$$P = \text{Icz}/\text{Iw} \cdot 100$$

gdzie:

Icz – liczba członkostw,

Iw – liczba wiernych parafii.

W skali kraju wartość wskaźnika *participantes* w 2008 r. wyniosła 7,9%, jednak jego rozkład w poszczególnych rejonach kraju nie jest równomierny. Wśród diecezji tacińskich najniższy był on w 2008 r. w diecezjach szczecińsko-kamieńskiej i łódzkiej (4,3), najwyższy zaś w diecezji przemyskiej (17,9) oraz tarnowskiej (17,0). We wcześniejszych latach jego wartość dla Polski wynosiła kolejno 6,2% w 1998 r. i 7,6% w 2003 r.

Analiza wartości wskaźnika *participantes* pokazuje, że największy poziom uczestnictwa w religijnych organizacjach wspólnotowych odnotowano w diecezjach: przemyskiej, tarnowskiej i rzeszowskiej położonych w południowo-wschodniej Polsce (woj. podkarpackie i małopolskie). Wysokie wartości wskaźnika *participantes* wystąpiły także w innych diecezjach położonych we wschodniej Polsce: białostockiej, łomżyńskiej, drohiczyńskiej, siedleckiej, zamojsko-lubaczowskiej i sandomierskiej (woj. podlaskie, lubelskie, wschodnia część mazowieckiego oraz pogranicze woj. podkarpackiego i świętokrzyskiego).

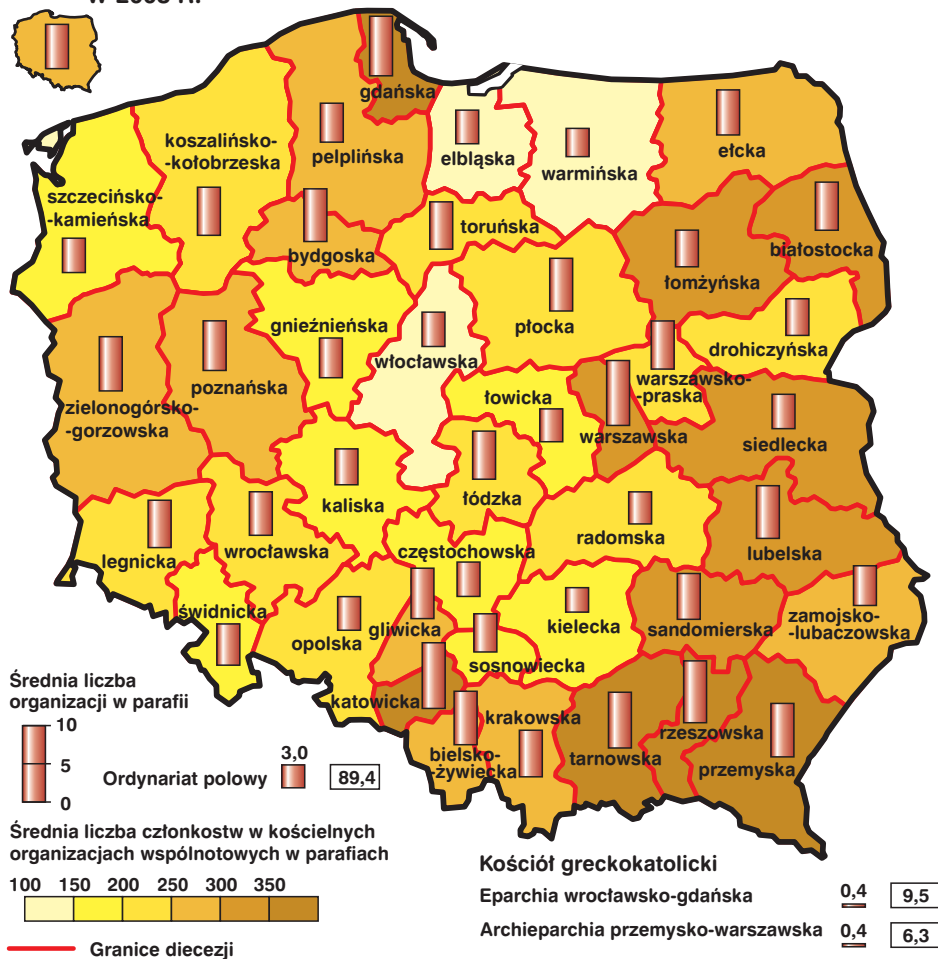
Z drugiej strony najniższe wartości wskaźnika *participantes* odnotowano w diecezjach na północy Polski: (diecezje: szczecińsko-kamieńska, koszalińsko-kołobrzewska, elbląska), na obszarze dawnego zaboru rosyjskiego w jego zachodniej części (diecezje wrocławskie i sosnowiecka) oraz na terenie oddziaływania Warszawy i Łodzi (diecezje: łódzka, łowicka, warszawska i warszawsko-praska).

Tabl. 12.3. Częstotliwość spotkań członków kościelnych organizacji wspólnotowych w 2008 r.

Częstotliwość spotkań	W %
Ogółem^a	100,0
Codziennie	1,7
Kilka razy w miesiącu	35,2
Raz w miesiącu	37,1
Kilka razy w ciągu roku	14,9
Raz na rok lub rzadziej	1,2
Władze nie podejmują prób kontaktu ze wszystkimi członkami	1,2
Trudno powiedzieć	8,8

a 100% = 1453.

MAPA 12.1. ŚREDNIA LICZBA ORGANIZACJI W PARAFII I CZŁONKOSTW W KOŚCIELNYCH ORGANIZACJACH WSPÓLNOTOWYCH W PARAFIACH WEDŁUG DIECEZJI W 2008 R.

KOŚCIELNY TRZECI SEKTOR W POLSCE ORAZ DZIAŁALNOŚĆ CHARYTATYWNA

MAPA 12.2. WSKAŹNIK *PARTICIPANTES* WEDŁUG DIECEZJI W POLSCE W 2008 R.

Tabl. 12.4. Rodzaje działalności kościelnych organizacji wspólnotowych w 2008 r.

Rodzaj działalności	W %
Ogółem^a	100,0
Działalność liturgiczna	50,0
Pomoc charytatywna	10,6
Działalność organizacyjna w parafii	9,5
Formacja religijna	7,8
Działalność kulturalna	7,5
Organizacja czasu wolnego	3,2
Organizacja pielgrzymek i rekolekcji	3,2
Opieka duchowa	2,5
Działalność pedagogiczna	1,5
Działalność porządkowa w parafii	1,5
Pomoc uzależnionym	0,8
Działalność wydawnicza	0,7
Ochrona zdrowia	0,4
Inna	0,7

a 100% = 1878, liczba ta uwzględnia wielokrotne odpowiedzi.

Kościelne organizacje wspólnotowe wykazują wysoki poziom aktywności. W 3/4 wszystkich organizacji przynajmniej raz w miesiącu dochodzi do spotkania członków organizacji. Rodzaje działalności kościelnych organizacji wspólnotowych prezentuje tablica 12.4. Połowa działalności zbadanych kościelnych organizacji wspólnotowych dotyczy liturgii. Inne cele działalności wymieniano znacznie rzadziej, w co 10 organizacji udzielano pomocy charytatywnej oraz prowadzono działalność organizacji na terenie

parafii. Co 13 organizacja prowadziła formację religijną, a co 14 – działalność kulturalną.

Natomiast wśród form działalności podejmowanej przez kościelne organizacje wspólnotowe dominowały:

- modlitwa, wsparcie duchowe i inne formy działalności (64%),
- oraz świadczenie bezpłatnych usług (17%).

Tabl. 12.5. Kościelne organizacje wspólnotowe według form działalności w 2008 r.

Forma działalności	W %
Ogółem^a	100,0
Modlitwa, wsparcie duchowe, inne formy aktywności religijnej	64,4
Świadczenie bezpłatnych usług	16,6
Bezpłatne przekazywanie i użyczenie dóbr materialnych	7,0
Animowanie współpracy między jednostkami/instytucjami	3,5
Przekazywanie osobom potrzebującym pieniędzy	2,7
Wspieranie i reprezentowanie na forum publicznym interesów członków	2,0
Mobilizowanie, edukowanie opinii publicznej	1,5
Produkcja towarów	1,1
Finansowe wsparcie działań innych	0,9
Świadczenie usług płatnych	0,3

a 100% = 1959, liczba ta uwzględnia wielokrotne odpowiedzi.

Kościelne organizacje instytucjonalne

W 2008 r. według danych GUS funkcjonowało 2 216 kościelnych organizacji instytucjonalnych. Uwzględniając ich siedziby, skupione one były przede wszystkim w województwie mazowieckim (16% wszystkich podmiotów), małopolskim (15%) i śląskim (11%). Pełne zestawienie liczby organizacji instytucjonalnych według województw zawiera mapa 12.3.

Chociaż ponad połowa kościelnych organizacji instytucjonalnych nie ma charakteru członkowskiego, średnia liczba ich członków (osób fizycznych) jest znacznie większa niż kościelnych organizacji wspólnotowych i wynosi 136 osób.

Tabl. 12.6. Formy działalności kościelnych organizacji instytucjonalnych w 2008 r.

Forma działalności	W %
Ogółem^a	100,0
Bezpłatne usługi	27,1
Płatne usługi	23,7
Bezpłatne przekazywanie i użyczenie dóbr materialnych	9,2
Animowanie współpracy między jednostkami	7,9
Rzecznictwo	4,9
Mobilizowanie, edukowanie opinii publicznej	4,8
Przekazywanie osobom pieniędzy	3,8
Finansowe wsparcie działań innych jednostek	1,8
Inna	16,8

^a 100% = 937.

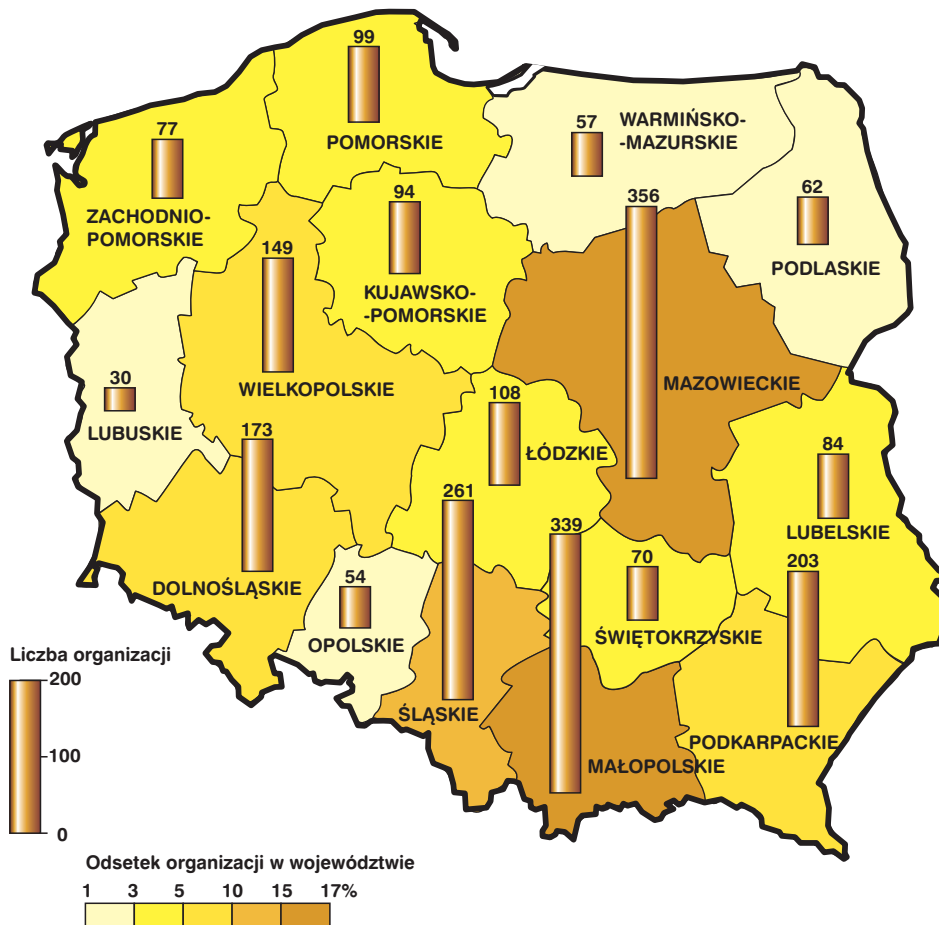
Wśród form działalności religijnych organizacji instytucjonalnych dominuje świadczenie płatnych lub bezpłatnych usług – odpowiednio dotyczy to 23,7% oraz 27,1% organizacji. Ponadto co 11 organizacja wskazała jako obszar swojej działalności bezpłatne przekazywanie i użyczenie dóbr materialnych.

Znaczna część działalności kościelnych organizacji instytucjonalnych ma charakter charytatywny. Kościół katolicki jest bowiem pionierem w zakresie tej działalności. W systemie teologii chrześcijańskiej na plan pierwszy wysuwa się jedno podstawowe i zasadnicze przykazanie – przykazanie miłości bliźniego (Katechizm Kościoła katolickiego 1994: 2196). Św. Paweł pisze: „albowiem przykazania: nie cudzołóż, nie zabijaj, nie kradnij, nie pożądaj i wszystkie inne – streszczają się w tym nakazie: miłuj bliźniego swego jak siebie samego! Miłość nie wyrządza zła bliźniemu. Przeto miłość jest doskonałym wypełnieniem Prawa” (Rz 13,8-10). Idealem dobroczynności jest więc w chrześcijaństwie miłość (*caritas*), a dokładniej miłosierdzie. Przykładowo wzorem miłosierdzia dostarcza ewangeliczny miłosierny Samarytanin. Jego miłosierna postawa względem potrzebujących pomocy nie tylko przekracza granice etnicznych i kulturowych podziałów, ale również przeciwstawia się i krytykuje tradycyjną religijność. Stawia ponad działanie ściśle kulturowe i tradycyjne dobroczynność oraz konkretny czyn człowieka. Dlatego też w eklezjologii (nauce na temat wspólnoty wierzących) tradycyjnie wyliczane są trzy podstawowe funkcje Kościoła jako wspólnoty:

- nauczanie wiary (socjalizacja religijna rozumiana jako świadczenie – *martyria*),
- kult religijny (*leiturgia*),
- dobroczynność (*diakonia*).

Bez wątpienia więc teologiczne źródła religijnego kapitału społecznego znajdują się w chrześcijańskiej *caritas*.

MAPA 12.3. KOŚCIELNE ORGANIZACJE INSTYTUCJONALNE WEDŁUG WOJEWÓDZTW

KOŚCIELNY TRZECI SEKTOR W POLSCE ORAZ DZIAŁALNOŚĆ CHARYTATYWNA

Niektórzy historycy dostrzegą również fakt, że chrześcijaństwo prawdopodobnie pierwszy raz w historii Zachodu ustanawiało obowiązki również względem obcych²⁾.

W praktyce realizowanie przez Kościół katolicki chrześcijańskiej *caritas* dokonuje się poprzez indywidualną aktywność osób wierzących oraz działalność podejmowaną przez katolickie organizacje oraz instytucje, w tym przez poszczególne parafie.

Według danych pochodzących z poszczególnych diecezji w roku 2011 działało w Polsce ponad dwieście katolickich hospicjów, ponad trzysta domów dziecka, niemal dwa tysiące poradni rodzinnych, kilkadziesiąt ośrodków dla uzależnionych oraz ponad trzy tysiące innego typu instytucji charytatywnych.

Do najbardziej znanych katolickich instytucji charytatywnych w Polsce zaliczają się zależne bezpośrednio od Konferencji Episkopatu Polski – Caritas Polska oraz Fundacja Dzieło Nowego Tysiąclecia.

Tabl. 12.7. Diecezjalne instytucje charytatywne Kościoła katolickiego

L a t a	Hospicja	Domy dziecka	Poradnie rodzinne	Ośrodki dla uzależnionych	Inne
2001	207	292	1 508	64	2 545
2006	247	484	1 814	26	3 247
2011	203	360	1 946	41	3 262

2) Torche Florencia, Valenzuela Eduardo, 2011, Trust and Reciprocity: A Theoretical Distinction of the Sources of Social Capital, "European Journal of Social Theory" 14, s. 181–198.

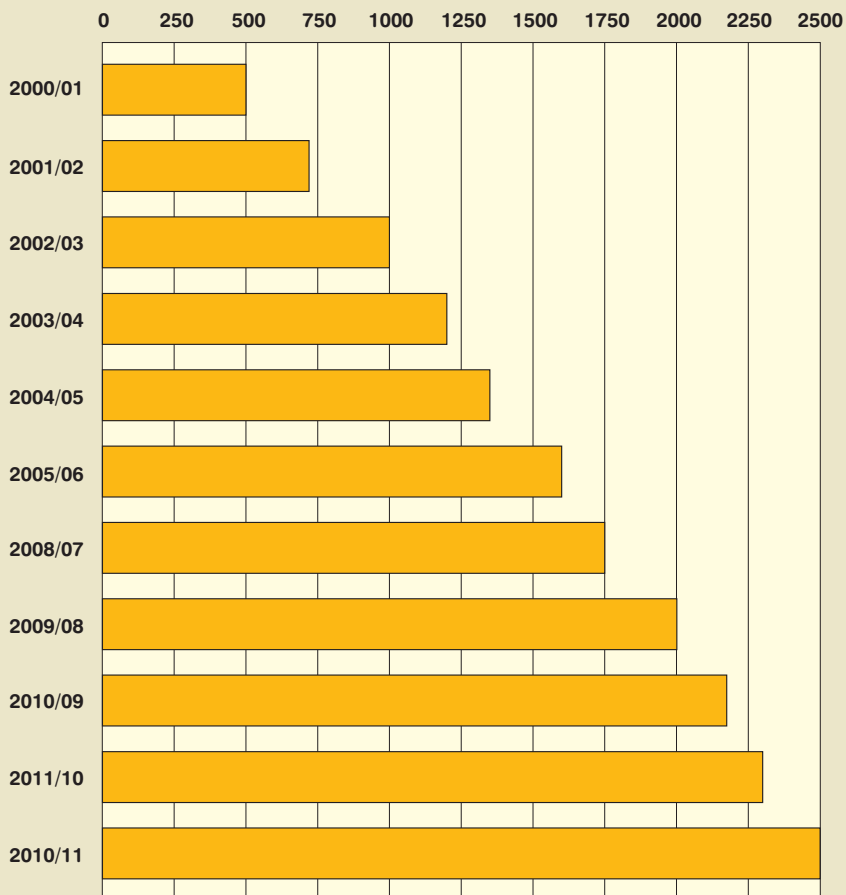
Caritas Polska jest instytucją charytatywną Konferencji Episkopatu Polski. Została reaktywowana 10 października 1990 r. Odwołuje się do tradycji pracy charytatywnej Caritas sprzed 1950 r. Działa w oparciu o ustawę z dnia 17 V 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego. Od 2004 r. posiada status orga-

Tabl. 12.8. Rodzaje działalności Caritas w Polsce w 2009 r.

Rodzaje działalności	Liczba placówek
Parafialne i diecezjalne punkty wydawania odzieży	2 006
Punkty doraźnej pomocy	696
Wypożyczalnie sprzętu rehabilitacyjnego	201
Stacje opieki Caritas	174
Świetlice socjoterapeutyczne	170
Jadłodajnie (codziennie wydają 23,8 tys. posiłków)	106
Domy opieki	74
Noclegownie	55
Hospicja domowe i stacjonarne	55
Poradnie lekarskie	32
Łaźnie dla bezdomnych	27
Domy dziecka	18
Zakłady opieki lekarskiej	16
Domy dla ofiar przemocy domowej	16
Domy samotnej matki	14
Apteki	13
Centra integracji społecznej dla bezrobotnych	10
Stacjonarne placówki dla uzależnionych	6
Centra adopcyjno-opiekuńcze	3

Źródło: Raport roczny 2009 Caritas w Polsce.

Wykres 12.2. LICZBA PRYZNANYCH STYPENDIÓW PRZEZ FUNDACJĘ DZIEŁO NOWEGO TYSIĄCLECIA W LATACH 2000–2011

nizacji pożytku publicznego. Caritas Polska koordynuje pracę 44 diecezjalnych i archidiecezjalnych Caritas w Polsce, wspierając je w wykonywaniu ich zadań. Ponadto Caritas Polska pełni rolę reprezentacyjną (występując w imieniu Caritas w Polsce na szczeblu krajowym i międzynarodowym), formacyjno-informacyjną (prowadząc szkolenia, sympozja, rozpoznając obszary i skalę ubóstwa w Polsce), operacyjną (inicjując ogólnopolskie zbiórki funduszy dla Polski i zagranicy, organizując transporty humanitarne, udzielając pomocy doraźnej i długofalowej, materialnej, psychologicznej, prawnej i finansowej osobom bezrobotnym, bezdomnym, chorym, starszym, dzieciom z rodzin ubogich, a także imigrantom i uchodźcom).

W roku 2000 Konferencja Episkopatu Polski powołała do istnienia Fundację Dzieło Nowego Tysiąclecia z siedzibą w Warszawie. Fundacja ma na celu:

- upowszechnianie nauczania papieża Jana Pawła II;
- podnoszenie szans edukacyjnych młodzieży z małych miast i wsi;
- wspieranie rozwoju kultury i nauki chrześcijańskiej oraz chrześcijańskich mediów w Polsce.

Fundacja realizuje swoje cele poprzez: organizowanie Dnia Papieskiego, przyznawanie nagród TOTUS, prowadzenie programu stypendialnego dla młodzieży w wieku szkolnym, przeprowadzanie konkursów akademickich o indeks, współorganizowanie sympozjów naukowych i konkursów propagujących nauczania Jana Pawła II.

SANKTUARIA I PIELGRZYMKI

Ośrodki szczególnej czci religijnej, nazywane sanktuariami, istnieją w prawie wszystkich religiach. W chrześcijaństwie pierwsze ośrodki kultowe powstały w Ziemi Świętej, upamiętniając życie i działalność Jezusa Chrystusa. Wraz z ekspansją chrześcijaństwa sanktuaria pojawiają się w Europie jako miejsca czci grobów i relikwii świętych, później cudownych wizerunków Matki Bożej. W Polsce pierwszymi sanktuariami było Gniezno z relikwiami św. Wojciecha i klasztor na Łyścu w Górach Świętokrzyskich z relikwiami Krzyża św. Od XIV w., wraz z instalacją obrazu Matki Bożej na Jasnej Górze, rozpoczyna się rozkwit kultu maryjnego, którego apogeum przypada na XVII i XVIII w., co owocowało powstaniem setek sanktuariów – 1 112 w 1772 r. Do dzisiaj szczególny kult Pana Jezusa, Matki Bożej i świętych realizujący się w sanktuariach pozostaje trwałym elementem religijności, o czym świadczą liczby pielgrzymujących pątników. Pielgrzymowanie, jako parametr rytualny, pozostaje jednym z wyznaczników poziomu religijności. Ogólnie można powiedzieć, że pielgrzymki i sanktuaria prezentują wzór religijności „odświętnej” – spontanicznej, niezwyklej i specjalnej. Dla wiernych miejsca święte stanowią źródło doznań religijnych wysokiej jakości, w ich elementarnym wymiarze.

Pielgrzymkę (łac. *peregrinus* – pielgrzym, *peregrinari* – pielgrzymować) można określić jako zbiorową lub indywidualną wędrówkę o charakterze sakralnym w celu oddania czci Bogu oraz pozyskania łask w życiu doczesnym i przyszłym. Pielgrzymki jako praktyki religijne są rytuałem, pokonywanie przestrzeni – ryt drogi – jest istotą pielgrzymki. Jej celem jest sanktuarium – ośrodek kultu, który stanowią groby i relikwie świętych, cudowne obrazy i figury. Sanktuaria są to miejsca, w których objawia się w sposób szczególny moc Boża, gdzie działa On poprzez cuda i łaski i gdzie nawiązanie kontaktu z *sacrum* jest łatwiejsze niż w „zwykłych” miejscach kultu – kościołach i kaplicach sieci parafialnej. O sanktuariach mówi się także jako o miejscach charyzmatycznych, wyzwalających potrzebę partycypacji w sakralności i wartościach absolutnych.

Kościelną definicję sanktuariów zawiera *Kodeks Prawa Kanonicznego* (kanon 1230) z 25 stycznia 1983 r., która brzmi: *Przez sanktuarium rozumie się kościół lub inne miejsce święte, do którego, za aprobatą ordynariusza miejscowego, pielgrzymują liczni wierni, z powodu szczególnej pobożności.*

Obecnie w Polsce istnieje 1 050 sanktuariów, w tym 793 maryjne, 126 Pana Jezusa i 131 świętych.

Ze względu na zasięg oddziaływania sanktuaria można podzielić na: **parafialne i lokalne** (452), **dekanalne** (330), **diecezjalne i regionalne** (234), **ponadregionalne** (25), **krajowe** (8) oraz **narodowe** (1).

Pielgrzymki

Typologia przestrzenna wyróżnia **pielgrzymki bliskie** – do 30 km i **pielgrzymki dalekie** – ponad 60 km. Podział ten odnosi się współcześnie do pielgrzymek pieszych. Najdłuższe, ok. 600 km, piesze szlaki pątnicze prowadzą do Częstochowy z diecezji gdańskiej (Półwysep Helski) i szczecińsko-kamieńskiej.

Ze względu na kategorię czasową pielgrzymki dzieli się na **sezonowe** (głównie okres wiosenno-letni) i **sporadyczne**, które są współcześnie jedną z głównych składowych całości pątnictwa. Szczególny walor religijny i społeczny mają pielgrzymki **wotywno i pokutne**.

Ze względu na sposób podróżowania pielgrzymki dzielą się na: **piesze** (do połowy XIX w. były jedyną formą odbywania podróży sakralnych), **kolejowe, autokarowe** (obecnie większość pielgrzymek w Polsce) i **rowerowe** (zyskujące popularność w ostatnich latach).

Ze względu na strukturę społeczną można wyróżnić pielgrzymki: **stanowe**, np. mężczyzn, kobiet, akademik, uczniów; **brackie**, np. sodalicii, Akcji Katolickiej; **zawodowe** (dawniej cechowe), np. lekarzy, nauczycieli, górników, artystów itp.; **narodowe**, w intencji ojczyzny, w najważniejsze rocznice państwowo-religijne, odbywały się najczęściej do Częstochowy; **specjalne** (od 1945 r.), np. chorych, inwalidów, bezrobotnych, kombatanów.

Ze względu na organizację i sposób odbywania pielgrzymek można je podzielić na: **uroczyste** – tradycyjne (ludowe), najczęściej piesze, z elementami folkloru; **zwyczajne** (obecnie najczęściej autokarowe) – nieposia-

dające zewnętrznych oznak religijno-folklorystycznych; **prywatne** – organizuje je przewodnik ustalając dzień i godzinę spotkania w sanktuarium, do którego pielgrzymi przybywają indywidualnie i wspólnie wykonują praktyki religijne; **indywidualne** – coraz liczniejsze, samotne, rodzinne lub w bardzo małych grupach. Charakter tych pielgrzymek coraz bardziej skłania do zakwalifikowania ich do turystyki religijnej.

Turystyka religijna (turystyka pielgrzymkowa) na szeroką skalę pojawiła się w Polsce od początku lat 90. ub. wieku i przedstawia zjawisko o dość złożonej naturze. Rozpiętość skali ocen tego zjawiska wynika m.in. z niewypracowanej jeszcze, jednoznacznej i precyzyjnej definicji turystyki religijnej. Miejsce, które się jej zwyczajowo przyznaje sytuuje ją pomiędzy „zwykłą” turystyką a pielgrzymką.

Trudności występują już przy zakwalifikowaniu osób przybywających do sanktuarium – którzy z nich są „tylko” turystami, a którzy „prawdziwymi” pielgrzymami. Klasyfikację mogą ułatwić pewne elementy, np. kościelne lub świeckie biuro, które zorganizowało pielgrzymkę, obecność duchownego jako przewodnika, wykonywanie (lub nie) czynności kultowych w drodze i sanktuarium itp. Pozostaje jednak obszar, który trudno rozpoznać, a mieszczą się w nim intencje pielgrzymów.

Ogólnie przyjmuje się, że turystyka religijna mieści się w pojęciu turystyki rozumianej szeroko jako rekreacja czynna, której celem są aspekty poznawcze oraz regeneracja sił fizycznych i psychicznych (duchowych). Jeżeli oprócz tych aspektów wystąpią jeszcze potrzeby i cele religijne, wówczas zwykła turystyka staje się turystyką religijną. Niektórzy badacze przyjmują, że właściwa turystyka religijna wymaga katechezy udzielanej podczas podróży i w miejscu świętym. Stała obecność Słowa Bożego byłaby więc warunkiem określającym podróż

o celach poznawczych, rekreacyjnych i religijnych jako turystykę religijną.

Takie ujęcie zagadnienia bardzo jednak zbliża istotę turystyki religijnej do istoty pielgrzymki, co powoduje konieczność dalszych uściśleń. Być może rozwiązaniem jest przyjęcie poglądu, że pielgrzymka „właściwa” (liturgiczna) jest szczególnym przejawem turystyki religijnej, a ta z kolei jest formą przemieszczania się człowieka motywowaną chęcią odwiedzania miejsc sakralnych i doznania przeżyć duchowych. Te różne stanowiska może łączyć pogląd, że pielgrzymki stanowią specyficzną formę turystyki religijnej.

Współcześnie pielgrzymuje rocznie ok. 15% Polaków, a polscy pielgrzymi stanowią ok. 20% wszystkich chrześcijan pielgrzymujących w Europie i 5% pielgrzymujących na świecie. Pozwala to twierdzić o wyjątkowej aktywności pielgrzymkowej Polaków.

Do końca lat 60. ub. wieku zaznaczała się przewaga osób starszych, wynosząca nawet 70–80% ogółu pielgrzymujących. Odmłodzenie pątnictwa nastąpiło na przełomie lat 70. i 80. ub. wieku. Studenci i młodzież szkół średnich stanowią obecnie prawie 50% składu pielgrzymek. Osoby starsze nadal dominują w pielgrzymkach bliskich.

Zmniejszyła się absolutna przewaga ludności wiejskiej, choć dominuje ona nadal w pielgrzymkach do sanktuariów regionalnych, dekanalnych i lokalnych, ale już nie w takim stopniu, jak dawniej – obecnie jest to 40–60%. Wzrósł natomiast znacznie udział ludności miejskiej, w tym z wykształceniem średnim i wyższym.

W pielgrzymkach uczestniczy 22% mieszkańców wsi, 24% z małych miast (do 20 tys. mieszkańców), 16% z miast średnich (20–100 tys. mieszkańców) i 15% z miast dużych (ponad 100 tys. mieszkańców).

Do udziału w pielgrzymkach przyznaje się 20% osób z wykształceniem podstawowym, 17% z wykształceniem zawodowym, 20% z wykształceniem średnim i 18% z wykształceniem wyższym.

Tabl. 13.1. Ruch pielgrzymkowy w sanktuariach o zasięgu krajowym w tysiącach

Sanktuarium	Liczba pielgrzymów
Częstochowa (archidiec. częstochowska), sankt. MB Jasnogórskiej ^a	4 000
Gniezno (archidiec. gnieźnieńska), sankt. św. Wojciecha ^a	200
Kalwaria Zebrzydowska (archidiec. krakowska), sankt. Męki Pańskiej i MB Kalwaryjskiej ^a	1 200
Kraków-Łagiewniki (archidiec. krakowska), sankt. Miłosierdzia Bożego ^a	2 000 ^b
Licheń (diec. włocławska), sankt. Bolesnej Królowej Polski	1 100
Niepokalanów (archidiec. warszawska), sankt. św. Maksymiliana Kolbe ^a	600
Piekary Śląskie (archidiec. katowicka), sankt. MB Piekarskiej	600
Warszawa (archidiec. warszawska), sankt. bł. Jerzego Popiełuszko	200 ^c
Zakopane-Krzęptówki (archidiec. krakowska), sankt. MB Fatimskiej ^a	2 000

Do wykazu włączono Jasną Górę, która będąc polskim sanktuarium narodowym, ze względu na znaczenie religijno-społeczne, jest równocześnie ośrodkiem krajowym i międzynarodowym. Gdy nie podano roku, liczby pielgrzymów są szacunkowe, na podstawie średniej z ostatnich 10 lat.

a Ośrodki pielgrzymkowe o znaczeniu międzynarodowym.

b Dane dotyczą 2011 r.

c Dane dotyczą 2010 r.

Źródło: opracowanie na podstawie danych z ankiety rozestanej do kustoszy sanktuariów i literatury przedmiotu.

SANKTUARIA I PIELGRZYMKI

Tabl. 13.2. Ruch pielgrzymkowy w sanktuariach o zasięgu ponadregionalnym w tysiącach

Sanktuarium	Liczba pielgrzymów ^a
Bardo Śląskie (diec. świdnicka), sankt. MB ^b	120
Błotnica (diec. radomska), sankt. MB Pani Ziemi Radomskiej	250
Borek Wielkopolski (archidiec. poznańska), sankt. MB Pani Boreckiej	100
Gidle (archidiec. częstochowska), sankt. MB Gidelskiej	100
Gietrzwałd (archidiec. warmińska), sankt. MB Gietrzwałdzkiej ^b	150
Gostyń-Święta Góra (archidiec. poznańska), sankt. MB Róży Duchownej	500
Góra św. Anny (diec. opolska), sankt. św. Anny, Kalwaria ^b	400
Kalwaria Paławska (archidiec. przemyska), sankt. Męki Pańskiej i MB Kalwaryjskiej ^b	120
Kąków-Godów (diec. radomska), sankt. MB Bolesnej Królowej Polski	600
Kodeń (diec. siedlecka), sankt. MB Królowej Podlasia	100
Krzyszów (diec. legnicka), sankt. MB Łaskawej	250
Leśna Podlaska (diec. siedlecka), sankt. MB Leśniańskiej	80
Leżajsk (archidiec. przemyska), sankt. MB Pocieszenia	500
Ludźmierz (archidiec. krakowska), sankt. MB Królowej Podhala	200

Tabl. 13.2. Ruch pielgrzymkowy w sanktuariach o zasięgu ponadregionalnym w tysiącach (dok.)

Sanktuarium	Liczba pielgrzymów ^a
Pszów (archidiec. katowicka), sankt. MB Uśmiechniętej	100
Radecznicza (diec. zamojsko-lubaczowska), sankt. św. Antoniego	100
Rokitno (diec. zielonogórsko-gorzowska), sankt. MB Rokitniańskiej	250
Rywałd Królewski (diec. toruńska), sankt. MB Pani Rywałdzkiej	100
Skrzatusz (diec. koszalińsko-kołobrzaska), sankt. MB Bolesnej Pani Skrzatuskiej	80
Święta Lipka (archidiec. warmińska), sankt. MB Świętoliipskiej	200
Trzebnica (archidiec. wrocławska), sankt. św. Jadwigi Śląskiej ^b	60
Tuchów (diec. tarnowska), sankt. MB Tuchowskiej	700
Wambierzyce (diec. świdnicka), sankt. Męki Pańskiej i MB Wambierzyckiej	150
Wąwolnica (archidiec. lubelska), sankt. MB Kębelskiej	200
Wejherowo (archidiec. gdańska), sankt. Męki Pańskiej i MB Wejherowskiej	100

^a Liczby pielgrzymów są szacunkowe, na podstawie średniej z ostatnich 10 lat.

^b Ośrodki pielgrzymkowe o znaczeniu międzynarodowym.

Źródło: opracowanie na podstawie danych z ankiety rozestanej do kustoszy sanktuariów i literatury przedmiotu.

MAPA 13.1. RUCH PIELGRZYMKOWY W POLSCE

SANKTUARIA I PIELGRZYMKI

Tabl. 13.3. Ruch pielgrzymkowy w wybranych ośrodkach w tysiącach

Ośrodek kultu	1991	2011
Borek Stary (diec. przemyska), sankt. MB Różańcowej	115	100
Charlupia (diec. wrocławska), sankt. MB Księżnej Sieradzkiej	25	30
Chełmno (diec. toruńska), sankt. MB Bolesnej	6	5
Czerna (diec. krakowska), sankt. MB Szkaplerznej	20	27
Dobrzeń Wielki (diec. opolska), sankt. św. Rocha	12	13
Górka Klasztorna (diec. gnieźnieńska), sankt. MB Góreckiej	70	75
Hodyszewo (diec. łomżyńska), sankt. MB Pojednania	160	150
Janów Podlaski (diec. siedlecka), sankt. św. Wiktora	4	5
Jodłówka (diec. przemyska), sankt. MB Pocieszenia	60	50
Kawnice (diec. wrocławska), sankt. MB Pocieszenia	17	30
Klimkówka (diec. przemyska), sankt. Krzyża św.	6	5
Kobyłanka (diec. rzeszowska), sankt. Pana Jezusa Ukrzyżowanego	35	30
Kraków-Skałka (diec. krakowska), sankt. św. Stanisława BpM	10	12
Krasnobród (diec. zamojsko-lubaczowska), sankt. MB Krasnobrodzkiej	140	150
Kwidzyn (diec. elbląska), sankt. bł. Doroty z Mstowów	10	15
Lubawa (diec. toruńska), sankt. MB Lipskiej	7	6

Tabl. 13.3. Ruch pielgrzymkowy w wybranych ośrodkach w tysiącach (cd.)

Ośrodek kultu	1991	2011
Lubecko (diec. gliwicka), sankt. MB Lubeckiej	3	4
Lublin (diec. lubelska), sankt. MB Płaczącej	18	15
Łask (diec. łódzka), sankt. MB Łaskawej	10	8
Łódź (diec. łódzka), sankt. MB Łódzkiej	17	20
Markowice (diec. gnieźnieńska), sankt. MB Pani Kujaw	90	100
Miedniewice (diec. łowicka), sankt. św. Rodziny	10	7
Niewodnica (diec. białostocka), sankt. św. Antoniego	22	20
Obory (diec. plocka), sankt. MB Bolesnej	5	5
Odporyszów (diec. tarnowska), sankt. MB Zwycięskiej	30	25
Olesno (diec. opolska), sankt. św. Anny	22	20
Osieczna (diec. poznańska), sankt. MB Bolesnej	12	10
Oświęcim (diec. bielsko-żywiecka), sankt. MB Wspomożenia Wiernych	18	20
Pabianice (diec. łódzka), sankt. św. Maksymiliana Kolbe	35	30
Piotrkowice (diec. kielecka), sankt. MB Loretańskiej	35	30
Porąbka Uszewska (diec. tarnowska), sankt. MB z Lourdes	28	25
Pratulim (diec. siedlecka), sankt. Męczenników Podlaskich	45	40
Przyrów (diec. częstochowska), sankt. św. Anny	25	32
Radomyśl (diec. sandomierska), sankt. MB Bolesnej	11	8

Tabl. 13.3. Ruch pielgrzymkowy w wybranych ośrodkach w tysiącach (dok.)

Ośrodek kultu	1991	2011
Różanystok (diec. białostocka), sankt. MB Różanostockiej	20	10
Rudy (diec. gliwicka), sankt. MB Rudzkiej	3	5
Rychwałd (diec. bielsko-żywiecka), sankt. MB Rychwałdzkiej	12	10
Ryjewo (diec. elbląska), sankt. św. Rodziny	1	3
Sierpc (diec. płocka), sankt. MB Sierpeckiej	20	24
Skępe (diec. płocka), sankt. MB Królowej Mazowsza	27	28
Stoczek (diec. warmińska), sankt. MB Pokoju	35	30
Studzieniczna (diec. elcka), sankt. MB Matki Kościoła	20	40
Szczałb (diec. siedlecka), sankt. Pana Jezusa Ukrzyżowanego	5	6
Tomaszów (diec. zamojsko-lubaczowska), sankt. MB Szkaplerznej	60	75
Trzebinia (diec. krakowska), sankt. MB Fatimskiej	30	70
Tursko (diec. kaliska), sankt. MB Maria Zell	27	25

Liczby ukazujące frekwencję pątników w sanktuariach są szacunkowe, oparte m.in. na ilości rozdanych komunikantów oraz ilości uczestników w grupach zgłoszonych (w pielgrzymkach autokarowych – przeciętna ilość osób mieszczących się w autokarze). Poza ewidencją pozostają grupy niezgłoszone, pielgrzymki prywatne i pielgrzymi indywidualni, co stanowi znaczne odsetki ogółu pielgrzymujących.

Źródło: opracowanie na podstawie danych z ankiety rozesełanej do kustoszy sanktuariów i literatury przedmiotu.

Zestawienie ukazuje ruch pielgrzymkowy w ośrodkach o znaczeniu regionalnym, dekanalnym i lokalnym. Porównanie liczb pielgrzymujących do poszczególnych

sanktuariów w 1991 i 2011 r. pozwala twierdzić o prawie niezmiennym natężeniu pątnictwa. Wskazują na to niewielkie zmiany w ilości pątników w poszczególnych ośrodkach, w granicach kilku tysięcy osób. Zestawienie odzwierciedla dominującą rolę kultu maryjnego i sanktuariów maryjnych, które nawiedza zdecydowana większość pielgrzymów w porównaniu z frekwencją w sanktuariach Pana Jezusa i świętych.

Sanktuaria obrządków wschodnich Kościoła katolickiego w Polsce

Sanktuaria greckokatolickie (obrzędek bizantyjsko-ukraiński)

Biały Bór (eparchia wrocławsko-gdańska), cerkiew Narodzenia Przenajświętszej Bogurodzicy.

Góra Zjawienia k. Fredropełna (archieparchia przemysko-warszawska), cerkiew Zaśnięcia NMP.

Jarosław (archieparchia przemysko-warszawska), cerkiew Przemienienia Pańskiego, sankt. MB Miłosierdzia „Mytoserdia Dweri”.

Sanktuaria ormiańskie (obrzędek ormiańskokatolicki)

Gdańsk, par. św. św. Piotra i Pawła, sankt. MB Łaskawej (obraz ze Stanisławowa).

Gliwice, par. Trójcy Świętej, sankt. MB Łysieckiej (obraz z Łyśca k. Stanisławowa).

Sanktuarium neounickie (obrzędek bizantyjsko-słowiański)

Kostomłoty, cerkiew św. Nikity Męczennika, sankt. Unitów Podlaskich.

SANKTUARIA I PIELGRZYMKI

Tabl. 13.4. Pielgrzymki na Jasną Górę

L a t a	Pielgrzymi ogółem w mln	Pielgrzymki ogólnopolskie		Pielgrzymki piesze		Grupy zagraniczne	
		grupy	pielgrzymi w tys.	grupy	pielgrzymi w tys.	grupy	pielgrzymi w tys.
1998	4,0	67	842,2	331	188,7	3 593	81,7
1999	4,0	94	.	206	139,5	.	.
2000	4,0	94	.	359	194,0	2 456	66,0
2001	3,5	76	121,0	216	175,0	4 007	94,5
2002	3,5	111	946,3	211	171,6	2 990	78,2
2003	4,0	120	747,3	256	168,4	3 222	83,5
2004	3,5	135	1 073,5	239	165,9	3 451	92,1
2005	4,5	134	1 695,4	253	165,6	4 127	113,4
2006	4,5	135	1 722,3	261	146,8	4 583	108,9
2007	4,5	136	1 105,0	226	138,0	4 315	108,3

Źródło: Biuro Prasowe Jasnej Góry.

Tabl. 13.5. Pielgrzymki na Jasną Górę (według grup zarejestrowanych) w tys.

L a t a	Ogółem	Grupy					
		parafialne	maturzyści	dzieci pierwszokomunijne	dzieci i młodzież	stanowe i zawodowe	emeryci i renciści
2000	469	182	90	83	48	49	17
2001	494	216	125	75	39	26	13
2002	543	184	196	75	42	35	11
2003	502	175	202	57	31	26	11
2004	381	90	218	21	21	25	6
2005	541	180	212	67	35	35	12
2006	456	116	184	64	29	53	10
2007	517	146	204	61	29	66	11

Źródło: Biuro Prasowe Jasnej Góry.

Frekwencja pielgrzymkowa na Jasną Górę wskazuje na trwały, wysoki poziom, wynoszący średnio 4 mln osób rocznie. Wśród sanktuariów o znaczeniu światowym Częstochowa – Jasna Góra sytuuje się w ścisłym gronie ośrodków z największą ilością przybywających pątników. W kolejności: Guadalupe (Meksyk) – 12 mln, Lourdes (Francja) – 5 mln, Aparecida (Brazylia) – 5 mln, Fatima (Portugalia) – 4 mln, Częstochowa – Jasna Góra – 4 mln, Santiago de Compostela (Hiszpania) – 3 mln, Lujan (Argentyna) – 3 mln, San Giovanni Rotondo (Włochy) – 2,5 mln, Knoks (Irlandia) – 2 mln. Zwraca uwagę ilość pielgrzymek ogólnopolskich, co potwierdza narodową rangę Jasnej Góry oraz ilość grup zagranicznych świadczących o międzynarodowym (światowym) znaczeniu tego sanktuarium.

Zestawienie ukazuje wysokie stany pielgrzymek parafialnych na Jasną Górę, co oznacza niezmienną łączność terytorium państwowo-narodowego z głównym sanktuarium kraju. Pielgrzymki innych, wybranych grup ilustrują powszechność i natężenie kultu jasnogórskiego w społeczności polskiej.

Wysoka frekwencja pielgrzymów do Lichenia kwalifikuje go do rangi sanktuarium krajowego, jednego z najliczniej nawiedzanych w Polsce. Ustaliło się pojęcie, że Licheń jest sanktuarium „ludowym”, gromadzącym głównie pielgrzymów wiejskich, których przyciąga szczególna wymowa wizerunku Matki Bożej Cierpliwie Słuchającej, ideologia kultu, paraliturgia i tradycyjny rytuał. Zestawienie ukazuje także znaczne różnice między liczbą osób komunikowanych a liczbą pielgrzymujących w zarejestrowanych grupach. Poza ewidencją pozostają grupy niezarejestrowane, pielgrzymki prywatne, indywidualne, sporadyczne, pielgrzymi należący do kategorii *continua peregrinatio* (ciągu

wiernych w roku). Na razie nie wypracowano jednak bardziej miarodajnych sposobów ustalania frekwencji w sanktuariach.

Tabl. 13.6. Pielgrzymki do Lichenia

L a t a	Grupy pielgrzymkowe		Rozdane komunie św.
	grupy	pielgrzymi w tys.	
1991	6 863	336,2	.
1992	7 880	378,2	.
1993	8 100	396,9	.
1994	7 490	362,9	.
1995	7 750	403,0	634 000
1996	7 390	406,5	658 000
1997	7 740	425,7	700 000
1998	8 620	465,0	825 000
1999	10 117	545,2	1 042 000
2000	11 280	577,6	974 000
2001	7 763	378,0	716 000
2002	7 035	339,6	710 000
2003	7 059	331,8	740 000
2004	8 062	403,8	800 000
2005	6 304	308,9	710 000
2006	5 264	251,4	680 000
2007	4 975	236,7	600 000
2008	4 557	220,1	593 000
2009	4 478	214,4	575 500
2010	3 901	183,5	412 000
2011	3 736	175,7	454 000

Źródło: Biuro Obsługi Pielgrzymy Sanktuarium w Licheniu.

SANKTUARIA I PIELGRZYMKI

Tabl. 13.7. Pielgrzymki do sanktuarium bł. księdza Jerzego Popiełuszko w Warszawie w tys.

L a t a	Pielgrzymi w grupach	Pielgrzymi zagraniczni
1991	676,3	24,5
1992	603,6	15,4
1993	558,0	13,6
1994	596,0	11,0
1995	571,0	11,5
1996	561,0	9,9
1997	495,0	8,5
1998	400,0	8,1
1999	264,0	7,5
2000	263,0	7,2
2001	210,0	8,7
2002	167,0	8,2
2003	152,0	9,0
2004	145,0	8,7
2005	170,0	10,4
2006	150,0	8,9
2007	153,0	7,0
2008	131,0	5,4
2009	160,0	4,6
2010	200,0	6,5

Źródło: Ośrodek Dokumentacji Życia i Kultu bł. Jerzego Popiełuszko przy kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie.

W opracowaniach Ośrodka Dokumentacji Życia i Kultu bł. Jerzego Popiełuszko brakuje danych o liczbie pielgrzymów z lat 80. XX w., kiedy po zamordowaniu ks. Jerzego nastąpił żywiołowy i spontaniczny rozwój jego kultu. Od

początku lat 90. ub. wieku notuje się spadek frekwencji, co jednak nie oddaje całkowicie rzeczywistości, bowiem wykazane są tylko grupy rejestrowane. Poza nimi, co jest w praktyce trudne do uchwycenia, pozostają pielgrzymki prywatne, sporadyczne i pielgrzymi indywidualni, stanowiący *continua peregrinatio* (ciąg wiernych podczas roku), ważną, niestety niepoliczalną liczbę pielgrzymów, która jest także ważnym miernikiem żywotności sanktuarium. Dość znaczne ilości pielgrzymów zagranicznych dowodzą powszechnego zapotrzebowania na typ świętości, którą reprezentował bł. ks. Jerzy.

Tabl. 13.8. Pielgrzymki do sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Łagiewnikach w mln

L a t a	Liczba pielgrzymów w grupach
2004	1,2
2005	2,0
2006	1,1
2007	1,4
2008	1,5
2009	1,0
2010	1,5
2011	2,0

Źródło: Biblioteka Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia w Łagiewnikach.

Kult Miłosierdzia Bożego można zaliczyć do tzw. „młodych kultów”, których rozwój świadczy tak o zaangażowaniu religijnym społeczności wiernych, jak i o głębszej potrzebie czci i zawierzenia temu aspektowi kultu Chrystusa. W Polsce istnieje już 20 diecezjalnych sanktuariów Miłosierdzia Bożego erygowanych kanonicznie przez ordynariuszy. Sanktuarium w Łagiewnikach

można uznać za „macierzyste” dla tego kultu, co potwierdza ilość przybywających pielgrzymów. Nagły wzrost pielgrzymujących w roku 2005 i 2011 można łączyć ze

śmiercią i beatyfikacją Jana Pawła II, orędownika kultu Miłosierdzia Bożego, który ustanowił święto Miłosierdzia Bożego w drugą Niedzielę Wielkanocną.

Źródła wykorzystane

1. A. Datko, 2000, *Sanktuaria i pielgrzymki – pątnictwo w Polsce po 1945 r.*, [w:] *Kościół i religijność Polaków 1945–1999*, [red.] Witold Zdaniewicz, Tadeusz Zembrzuski, Warszawa, Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC
2. A. Datko, 2001, *Człowiek w przestrzeni symbolicznej. Struktura oraz sakralne i społeczne funkcje pielgrzymek*, „*Peregrinus Cracoviensis*”, t. XII, Kraków, Instytut Geografii UJ
3. J. Dudziak, 1983, *Prawno-kanoniczna koncepcja sanktuarium*, „*Tarnowskie studia teologiczne*”, t. IX, Tarnów
4. A. Jackowski, 1996, *Rozwój pielgrzymek w Polsce*, [w:] *Przestrzeń i sacrum*, [red.] Antoni Jackowski, Kraków, Instytut Geografii UJ
5. A. Jackowski, 1999, *Religie świata. Szlaki pielgrzymkowe*, [w:] *Wielka encyklopedia geografii świata*, t. XV, Poznań, Wydawnictwo „Kurpisz”
6. J. Majka, 1969, *Społeczne ośrodki kultu religijnego*, „*Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*”, Lublin

SZKOLNICTWO KATOLICKIE I NAUKA RELIGII

W art. 53 Konstytucja RP z 1997 r. zapewnia wolność sumienia i religii oraz możliwość organizowania nauczania. Rodzice mają prawo do nauczania moralnego i religijnego, zgodnie ze swoimi przekonaniami, a religia może być przedmiotem nauczania w szkole. Artykuł 70 Konstytucji stwierdza ponadto, że każdy ma prawo do nauki, a rodzice mają wolność wyboru dla swoich dzieci szkół innych niż publiczne. Wyższe uczelnie w Polsce działają na podstawie ustaw z 27 IX 1990 r. oraz z 24 VII 2005 r. Pierwsza ustawa została ogłoszona w „Dzienniku Ustaw” Nr 65 pod tytułem „Ustawa z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym”, a druga w „Dzienniku Ustaw” Nr 164 pod nazwą „Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym”. Pierwsza z ustaw zawiera zapis, że stosuje się ją również do niepaństwowych szkół wyższych (art. 1). W ustępie trzecim tego artykułu wskazano, iż ustawy tej nie stosuje się do szkół wyższych i wyższych seminariów duchownych, prowadzonych przez Kościół katolicki – z wyłączeniem KUL-u. W ustawie z 2005 r. w art. 1 dodano uwagę, że nie stosuje się jej do szkół wyższych i wyższych seminariów duchownych, prowadzonych przez kościoły i związki wyznaniowe, z wyjątkiem Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Działalność szkół katolickich

Po roku 1990 wzrosła w Polsce liczba wyższych seminariów duchownych. Do tego wzrostu przyczyniło się z pewnością zwiększenie liczby diecezji za pontyfikatu Jana Pawła II. Zazwyczaj studia teologiczne w wyższym seminarium duchownym trwają sześć lat. Magisterium w tych uczelniach jest podstawowym warunkiem dopuszczenia do święceń kapłańskich. Po piątym roku studiów klerycy otrzymują święcenia diakonatu. Na szóstym zaś alumni zobowiązani są do odbycia praktyk duszpasterskich w parafiach. Zwieńczeniem formacji w seminarium duchownym są święcenia kapłańskie w stopniu prezbiteratu.

Od roku 2000 wyraźnie wzrosła liczba katolickich przedszkoli oraz szkół. W roku 2000 ich liczba wynosiła 465, zaś w roku 2011 – 585. W odniesieniu do ogólnej liczby szkół w Polsce w 2011 r. przekraczającej 28 tys. oraz przedszkoli (ponad 9,3 tys.)¹⁾ stanowią one bardzo niewielki odsetek. Liczebność szkół katolickich przedstawia tablica 14.1.

1) Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2012/2013, Warszawa 2013, GUS, s. 128, 131.

Tabl. 14.1. Liczba szkół katolickich w roku szkolnym 2011/12

Rodzaj szkoły	Liczba szkół
Ogółem	540
Szkoły podstawowe	162
Gimnazja	190
Licea ogólnokształcące	137
Szkoły kształcące w zawodzie	20
Szkoły dla dzieci i młodzieży z problemami wychowawczymi (podstawowe, gimnazja i ponadgimnazjalne)	21
Szkoły specjalne dla dzieci i młodzieży – chorych i niepełnosprawnych (z lekkim i umiarkowanym upośledzeniem)	10

Źródło: Rada Szkół Katolickich KEP.

Tabl. 14.2. Liczba uczniów w szkołach katolickich w roku szkolnym 2010/11 i 2011/12 w tys.

Rodzaj szkoły	2010/11	2011/12
Ogółem	57,0	58,0
Szkoły podstawowe	19,1	20,2
Gimnazja	21,5	22,1
Licea ogólnokształcące	14,2	13,7
Szkoły kształcące w zawodzie	1,2	1,2
Szkoły dla dzieci i młodzieży z problemami wychowawczymi oraz rozwojowymi	0,9	0,8

Źródło: Rada Szkół Katolickich KEP.

Liczba uczniów szkół katolickich w roku szkolnym 2011/12 przekracza 58 tys. Odsetek uczniów szkół katolickich wynosi niecały 1% ogółu liczby uczniów szkół podstawowych w Polsce, która w roku szkolnym 2011/12 wynosiła prawie 2,2 mln.²⁾ Z drugiej jednak strony liczba uczniów szkół katolickich wzrasta pomimo zmniejszania się ogólnej liczby uczniów w Polsce.

Nauka religii

Nauczanie religii w szkołach zostało przywrócone w 1990 r. W artykule 53 Konstytucji RP z 1997 r. stwierdzono, że „religia Kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej może być przedmiotem nauczania w szkole”.

Tabl. 14.3. Procent uczęszczających na katechezę w 2009 r.

Rodzaj placówki edukacyjnej	W %
Przedszkola	94,8
Szkoły podstawowe	98,1
Gimnazja	97,2
Szkoły ponadgimnazjalne:	
ogólnokształcące	93,3
technika i szkoły zawodowe	92,7

Źródło: Komisja Wychowania Katolickiego KEP.

Zgodnie z danymi Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski w 2011 r. procent klas szkolnych nieobjętych katechezą dwugodzinną wynosił 3–5%.

2) Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2012/2013, Warszawa 2013, GUS, s. 133.

SZKOLNICTWO KATOLICKIE I NAUKA RELIGII

Tabl. 14.4. Liczba uczniów uczęszczających na katechezę w 2009 r.

Rodzaj szkoły	Liczba uczniów ogółem w tys.	Liczba uczniów ^a uczęszczających na katechezę w tys.	W %
Szkoły podstawowe	2 248,0	2 198,6	98
Gimnazja	1 311,9	1 264,1	96
Licea	1 193,5	1 087,4	91

^a Liczby uczniów podawane przez Komisję Wychowania Katolickiego KEP i System Informacji Oświatowej (SIO) różnią się od siebie, gdyż stosowane są różne metodologie zbierania danych i odmienne kategoryzacje szkół.

Źródło: Komisja Wychowania Katolickiego KEP.

Dane Konferencji Episkopatu Polski wskazują, że odsetek uczniów uczestniczących w katechezie w całej Polsce przekracza 90%. Najwyższy jest w szkołach podstawowych (98%), najniższy zaś w liceach (91%), w gimnazjach wynosi 96%.

Tabl. 14.5. Katecheci w 2009 r.

Katecheci	Liczba	W %
Ogółem	33 492	100,0
Katecheci świeccy	18 348	54,8
Księża diecezjalni	11 382	34,0
Siostry zakonne	2 610	7,8
Księża zakonni	1 152	3,4

Źródło: Komisja Wychowania Katolickiego KEP.

Wśród katechetów największą grupę stanowią osoby świeckie (18 tys., co stanowi prawie 55%), następnie księża diecezjalni (34%), osoby zakonne (księża i siostry) stanowią łącznie przeszło 11% wszystkich katechetów w Polsce.

Tabl. 14.6. Katecheci według diecezji w 2009 r.

Diecezja	Razem	Księża diecezjalni	Księża zakonni	Siostry zakonne	Katecheci świeccy
Ogółem	33 492	11 382	1 152	2 610	18 348
Białostocka	517	166	8	43	300
Bielsko-żywiecka	790	341	24	72	353
Bydgoska	473	119	18	17	319
Częstochowska	950	369	26	76	479
Drohiczyńska	247	100	7	23	117
Elbląska	431	105	24	11	291
Etcka	560	130	19	42	369
Gdańska	813	260	36	91	426
Gliwicka	722	252	39	40	391
Gnieźnieńska	553	110	3	20	420
Kaliska	847	232	20	55	540
Katowicka	1359	462	18	67	812
Kielecka	789	315	18	65	391
Koszalińsko-kobrzeńska	796	219	52	61	464

Tabl. 14.6. Katecheci według diecezji w 2009 r. (cd.)

Diecezja	Razem	Księża diecezjalni	Księża zakonni	Siostry zakonne	Katecheci świeccy
Krakowska	1 547	653	109	232	553
Legnicka	760	205	50	33	472
Lubelska	1 106	404	19	87	596
Łomżyńska	748	220	6	42	480
Łowicka	574	121	26	44	383
Łódzka	917	227	45	83	562
Opolska	937	353	9	63	512
Pelplińska	675	190	8	26	451
Płocka	838	310	16	28	484
Poznańska	1 353	353	23	88	889
Przemyska	881	558	49	112	162
Radomska	918	282	17	57	562
Rzeszowska	676	400	40	58	178
Sandomierska	675	365	12	34	264
Siedlecka	829	294	29	68	438
Sosnowiecka	480	169	16	26	269
Szczecińsko-kamieńska	1 072	298	69	79	626

Tabl. 14.6. Katecheci według diecezji w 2009 r. (dok.)

Diecezja	Razem	Księża diecezjalni	Księża zakonni	Siostry zakonne	Katecheci świeccy
Świdnicka	480	148	15	45	272
Tarnowska	1 301	846	36	125	294
Toruńska	674	172	24	14	464
Warmińska	714	170	34	32	478
Warszawska	1 084	290	36	189	569
Wąsławsko-praska	752	222	12	117	401
Wrocławska	862	149	40	51	622
Wrocławska	1 187	290	38	105	754
Zamojsko-lubaczowska	561	262	7	23	269
Zielonogórsko-gorzowska	1 044	251	55	66	672

Źródło: Komisja Wychowania Katolickiego KEP.

Najniższy odsetek katechetów świeckich występuje na Podkarpaciu oraz w Małopolsce. W diecezjach przemyskiej, tarnowskiej i rzeszowskiej on nie przekracza 30%. Natomiast w takich diecezjach, jak gnieźnieńska i wrocławska ich udział w ogólnej liczbie katechetów przekracza 70%.

WYDAWNICTWA I PRASA KATOLICKA

Jak niemal we wszystkich dziedzinach, okres po 1989 r. radykalnie różni się od sytuacji z lat poprzednich. Również w obszarze wydawnictw i prasy katolickiej doszło do zasadniczych zmian. Zmiany polityczne spowodowały likwidację cenzury, a zmiany ekonomiczne postawiły wszystkich wydawców, w tym wydawców katolickich, przed wyzwaniem wolnego rynku. Zlikwidowano limity przydziału papieru, ale wydawcy muszą zdobywać środki na jego zakup, zaś nakłady książek i prasy nie są ograniczane decyzjami nieprzychylniej administracji państwowej, lecz powinny być dostosowane do zapotrzebowania pojawiającego się na rynku.

Wydawnictwa książkowe

Udział publikacji katolickich w polskim rynku książki w 2011 r. wyniósł pod względem wartościowym blisko 5%. Łączna wielkość sprzedaży książek w cenach zbytu, czyli cenach uzyskiwanych przez wydawców od odbiorców dystrybucyjnych, szacowana była na 2 710 mln zł, gdy sprzedaż publikacji katolickich na 125 mln zł.

Taki poziom utrzymuje się od wielu lat, chociaż można przypuszczać, że pewna część publikacji, która trafia do czytelników nie jest ujmowana w statystyce publikowa-

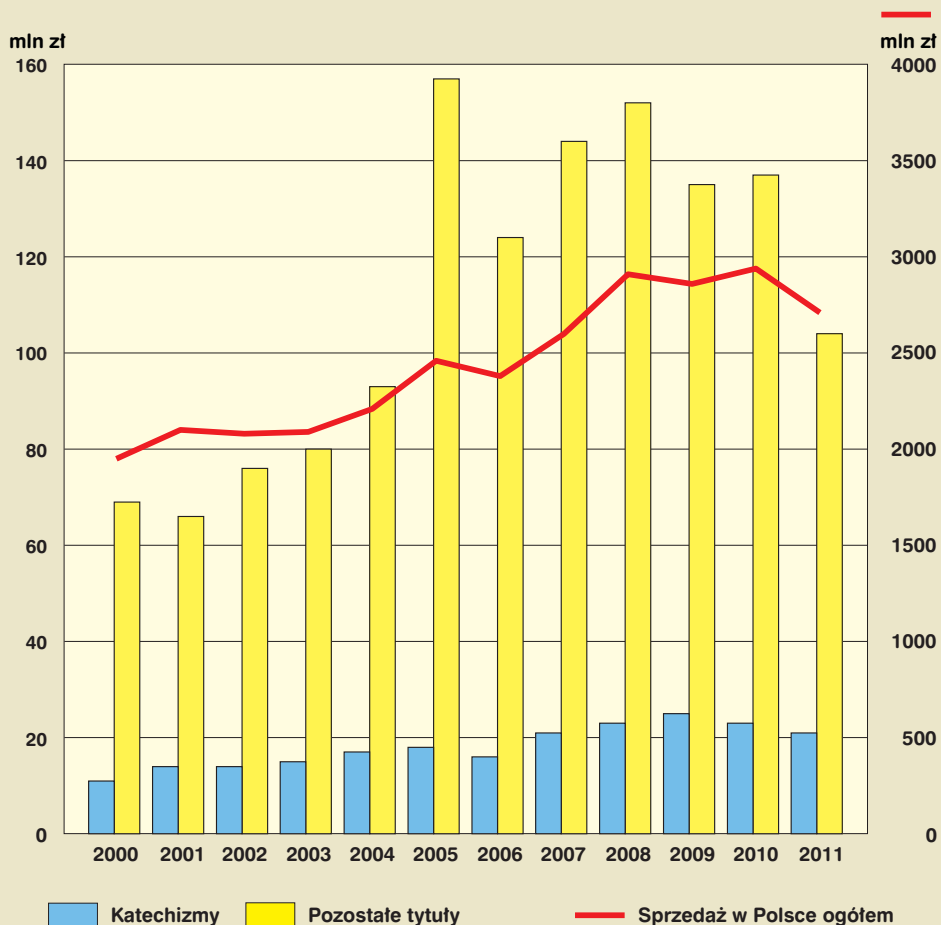
nej zarówno przez państwowe (Biblioteka Narodowa), jak i prywatne (Biblioteka Analiz) ośrodki badające rynek książki.

W poniższym zestawieniu wykorzystano dorobek obu tych ośrodków, który – jak niżej zaznaczono – opiera się na różnej metodologii, co powoduje, że publikowane dane w wielu przypadkach różnią się. Jednak przy uwzględnieniu przyjętych zasad można na tej podstawie uzyskać interesujący obraz sektora książki katolickiej.

Jako wydawnictwa katolickie zostały uznane oficyny związane z instytucjami kościelnymi, a także utworzone przez osoby świeckie wydawnictwa o katolickim profilu edytorskim. Jednym z kryteriów jest też udział w Targach Wydawców Katolickich, organizowanych corocznie przez Stowarzyszenie Wydawców Katolickich.

Szacowane przez Bibliotekę Analiz przychody ze sprzedaży wydawnictw katolickich wyniosły w 2011 r. 125 mln zł, co oznacza, że po dwóch latach stabilizacji na poziomie 160 mln zł, wartość rynku zmalała i to aż o 35 mln (21,9%). Najwyższy poziom przychodów segment ten osiągnął w 2005 r., a po raz drugi także w znakomitym dla całej branży 2008 r. W 2011 r. w ob-

Wykres 15.1. PRZYCHODY ZE SPRZEDAŻY PUBLIKACJI KATOLICKICH
W LATACH 2000–2011

Źródło: Rynek książki w Polsce 2012, Biblioteka Analiz, Warszawa 2012.

rocie handlowym odnotowano 2 420 tytułów publikacji o tematyce religijnej – o 90 więcej niż rok wcześniej, jednak znaczący spadek przychodów to efekt głównie świadomej redukcji produkcji wydawniczej. Łączny nakład wyniósł 7,7 mln egz., a więc stanowił 71,3% liczby książek wydrukowanych w 2010 r. (10,8 mln egz.). Znacząco niższy był też średni nakład, który zanotował spadek o 31,3% – z 4 635 egz. do 3 182 egz. O rozmiarze regresu w tym segmencie świadczy też fakt, że gorsze wyniki finansowe osiągnął on mimo kolejnego wzrostu średniej ceny zbytu – z 15,74 zł do 16,23 zł.

Natomiast według Biblioteki Narodowej, która odnotowuje wszystkie nadesłane książki, w tym również niewchodzące do obiegu handlowego, liczba i struktura wydanych tytułów oraz wielkości nakładów kształtowały się w sposób przedstawiony na wykresie 15.2. Należy jednak zaznaczyć, że metodologia określania wielkości

nakładów przez Bibliotekę Narodową znacznie różni się od metodologii rynkowej stosowanej przez Bibliotekę Analiz, czego wynikiem są istotne różnice w podanych wielkościach.

Jak wynika z zestawienia, udział publikacji katolickich w ilości wydawanych tytułów w Polsce jest większy (od 7,3% do 8,6%) niż udział tych publikacji w przychodach ze sprzedaży (5%), co upoważnia do stwierdzenia, że ceny publikacji katolickich są z reguły niższe niż średnie ceny innych publikacji. Natomiast udział książek katolickich w ogólnych nakładach książek w Polsce odpowiada poziomowi ich udziału w ogólnej sprzedaży książek (od 4,5% do 6,9%).

Biblioteka Narodowa sporządza również inne rodzaje zestawień statystycznych, które pozwalają na bardziej pełne przedstawienie obrazu książki katolickiej w Polsce.

Tabl. 15.1. Książki z dziedziny religii i teologii wydane w roku 2011

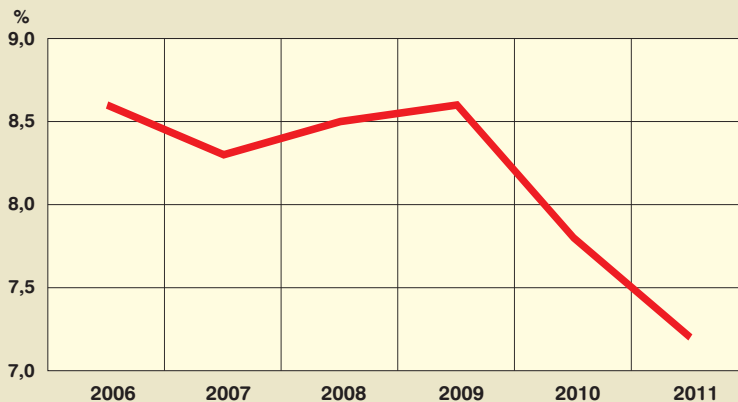
Wyszczególnienie	Ogółem	Naukowe	Podręczniki szkół wyższych	Zawodowe	Podręczniki szkolne	Popularne ogólne	Literatura piękna
Liczba tytułów ogółem	31 515	10 998	1 804	1 646	1 691	8 397	6 979
Liczba tytułów z dziedziny religii i teologii	2 281	619	15	22	14	1 611	–
Procentowy udział tytułów z dziedziny religii i teologii w ogólnej liczbie tytułów	7,2	5,6	0,8	1,3	0,8	19,2	–
Nakłady ogółem w tys. egz.	93 747,3	6 937,2	1 293,2	3 430,3	23 358,9	26 598,2	32 129,5
Nakłady z dziedziny religii i teologii w tys. egz.	4 211,9	321,5	12,0	22,6	145,9	3 709,9	–
Procentowy udział tytułów z dziedziny religii i teologii w ogólnych nakładach książek	4,5	4,6	0,9	0,6	0,6	13,9	–

Źródło: *Ruch wydawniczy w liczbach, LVII: 2011, Biblioteka Narodowa, Warszawa 2012.*

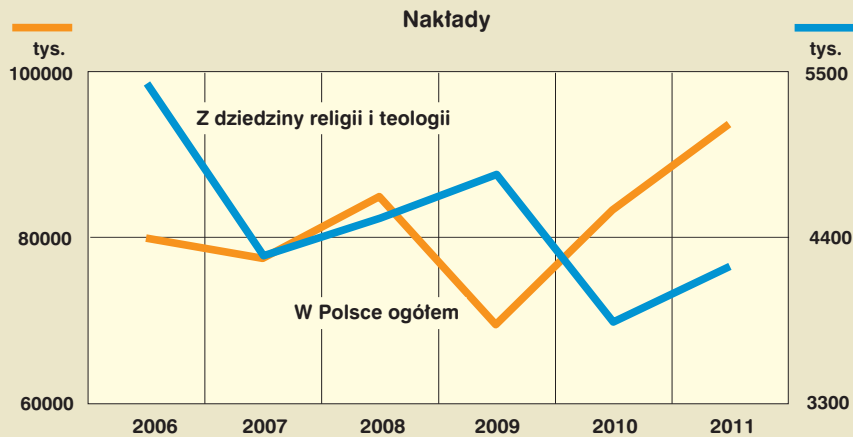
Wykres 15.2. KSIĄŻKI Z DZIEDZINY RELIGII I TEOLOGII
WYDANE W LATACH 2006–2011

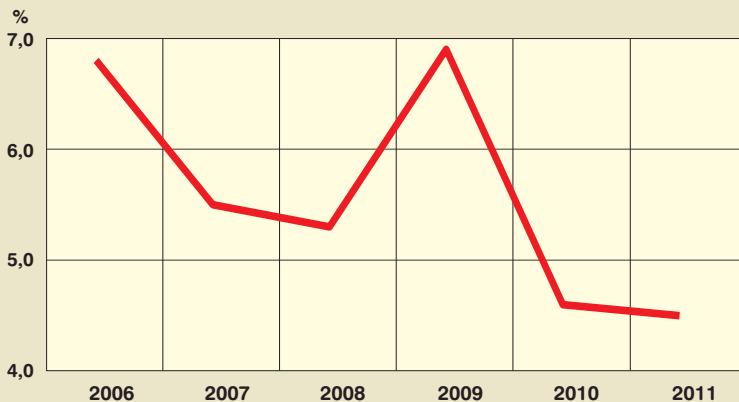
Udział tytułów z dziedziny religii i teologii w ogólnej liczbie tytułów

**Wykres 15.3. KSIĄŻKI Z DZIEDZINY RELIGII I TEOLOGII
WYDANE W LATACH 2006–2011 (dok.)**

Udział tytułów z dziedziny religii i teologii w ogólnych nakładach książek

Źródło: *Ruch wydawniczy w liczbach, LVII: 2011, Biblioteka Narodowa, Warszawa 2012.*

Tabl. 15.2. Podręczniki szkolne do nauki religii i teologii

Wyszczególnienie	2010	2011
Liczba tytułów	13	14
Nakład w tys. egz.	164,6	145,9

Źródło: Ruch wydawniczy w liczbach, LVII: 2011, Biblioteka Narodowa, Warszawa 2012.

Tabl. 15.3. Biblia i modlitewniki

Wyszczególnienie	2010	2011
Liczba tytułów	828	945
Nakład w tys. egz.	1 661,0	2 009,7

Źródło: Ruch wydawniczy w liczbach, LVI: 2010, Biblioteka Narodowa, Warszawa 2011; Ruch wydawniczy w liczbach, LVII: 2011, Biblioteka Narodowa, Warszawa 2012.

Tabl. 15.4. Największe wydawnictwa katolickie według wielkości przychodów ze sprzedaży książek

Nazwa firmy	Przychód ze sprzedaży książek w mln zł		Liczba wydanych tytułów	Liczba pierwszych wydań	Łączny nakład	Sprzedaż	Liczba zatrudnionych
	2010	2011	2011				
Grupa Znak	61,90	57,98	286	191	0,830	2,30	82
Wydawnictwo WAM	21,60	21,50	358	200	1,800	1,90	118
Biały Kruk	14,90	.	37	17	0,300	0,30	19
Wydawnictwo św. Wojciech	10,86	11,46	192	94	.	1,02	.
Dom Wydawniczy Rafael	7,33	10,10	72	64	0,700	0,75	23
Jedność	9,00	8,40	273	155	1,200	1,06	17
Bernardinum	5,99	4,58	156	143	.	0,39	102
Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu ^a	5,70	.	165	80	1,100	1,00	98
Księgarnia św. Jacka ^a	5,50	.	53	53	.	0,10	81
Wydawnictwo św. Stanisława BM ^a	3,50	.	70	47	0,300	0,20	16
W Drodze	1,66	2,17	58	29	.	0,07	20
Wydawnictwo Salezjańskie	1,50	1,40	47	25	0,169	0,11	4

^a Dane dotyczą 2010 r.

WYDAWNICTWA I PRASA KATOLICKA

Tabl. 15.4. Największe wydawnictwa katolickie według wielkości przychodów ze sprzedaży książek (dok.)

Nazwa firmy	Przychód ze sprzedaży książek w mln zł		Liczba wydanych tytułów	Liczba pierwszych wydań	Łączny nakład	Sprzedaż	Liczba zatrudnionych
			w szt.				
	2010	2011					
Instytut Wydawniczy PAX	1,10	0,77	37	18	0,059	0,06	8
Wydawnictwo Jut	.	.	60	.	0,229	.	.
Biblos	.	.	92	.	0,082	.	.
Edycja św. Pawła	.	.	77	.	0,082	.	.
Gaudium	.	.	68	.	0,078	.	.
Wydawnictwo Sióstr Loretanek	.	.	58	.	0,073	.	.
Wydawnictwo KUL	.	.	149	.	0,052	.	.

Źródło: Kuba Frolow, Jerzy Wolak, *Raport o książce katolickiej. Edycja 2009, Biblioteka Analiz 2009; Rynek książki w Polsce 2011, Biblioteka Analiz, Warszawa 2011; Rynek książki w Polsce 2012, Biblioteka Analiz, Warszawa 2012; Ruch wydawniczy w liczbach, LVII: 2011, Biblioteka Narodowa, Warszawa 2012; informacje od wydawców.*

Dystrybucja książek katolickich

Szacuje się, że 25% oferty książek katolickich rozprowadzane jest w kraju za pośrednictwem hurtowni katolickich i mniej więcej tyle samo przez hurt „świecki”. Blisko 20% przychodów oficyny katolickie osiągają dzięki bezpośredniej współpracy z księgarniami katolickimi, a ok. 9% ze „świeckimi”. Podobny udział mają kioski parafialne. Zazwyczaj 5–7% przychodów pochodzi ze sprzedaży poprzez własne księgarnie internetowe wydawców. Około 5% stanowią inne formy dystrybucji.

Stowarzyszenie Wydawców Katolickich (SWK)

Zarząd: ks. Roman Szpakowski SDB (prezes), ks. Marek Otolski MIC i ks. Leszek Skorupa (wiceprezesi), ks. Tomasz Lubaś (sekretarz) i Henryk Podolski (skarbnik).

Stowarzyszenie zostało założone w 1994 r. Tworzy je 61 członków (2012), w tym 6 członków honorowych i 55 członków zwyczajnych (osób fizycznych), którzy reprezentują 40 wydawnictw. Stowarzyszenie jest organizatorem Targów Wydawców Katolickich w Warszawie i kiermaszy wydawców katolickich w Lublinie i Katowicach.

Tabl. 15.5. Najważniejsze księgarnie katolickie w 2011 r.

Księgarnia	Własność	Rok założenia	Liczba placówek	Liczba zatrudnionych	Przychody ze sprzedaży książek w mln zł
Księgarnia św. Jacka Sp. z o.o., Katowice	archidiecezja katowicka	1925	18	80	.
Centrum Duszpasterstwa Archidiecezji Warszawskiej Sp. z o.o., Warszawa	archidiecezja warszawska	2004	2	20	.
Księgarnia Archidiecezjalna, Gniezno	kuria archidiecezji gnieźnieńskiej	1989	1	4	1,0
Księgarnia św. Jana Bosco	zgromadzenie salezjańskie	.	1	.	.
Edycja św. Pawła, Częstochowa	zgromadzenie paulistów	1989	1 księgarnia 2 hurtownie 3 księgarnie patronackie	.	.
Księgarnia św. Wojciecha – Drukarnia i Księgarnia św. Wojciecha Sp. z o.o., Poznań	archidiecezja poznańska	1895	1	11	4,0
Księgarnia Firmowa SIW Znak, Kraków	SIW Znak	1991	1	3	1,2
Księgarnia Uniwersytecka, Lublin	Fundacja Rozwoju KUL

Źródło: Rynek książki w Polsce 2012, Biblioteka Analiz, Warszawa 2012.

Statut SWK głosi, że zgodnie z nauką Kościoła katolickiego prowadzi ono „działalność na rzecz jego misji ewangelizacyjnej, w szczególności poprzez ruch wydawniczy, kształtowanie katolickiego środowiska wydawniczego oraz umacnianie współpracy między wydawcami katolickimi. Stowarzyszenie prowadzi działalność z aprobatą i w łączności z Konferencją Episkopatu Polski. Asystent kościelny zatwierdzony przez władzę kościelną uczestniczy w pracach Stowarzyszenia z głosem doradczym”. Pierwszym prezesem SWK (1994–2008) był ks. Marek Otolski MIC.

Targi książki

Największą imprezą w tym obszarze są Targi Wydawców Katolickich w Warszawie organizowane przez Stowarzyszenie Wydawców Katolickich. Stowarzyszenie organizuje też kiermasze wydawców katolickich w Lublinie (od 1998 r.) i w Katowicach (od 2005 r.).

Wydawcy katoliccy regularnie uczestniczą też w przedsięwzięciach wystawienniczych ważnych dla całego rynku książki. Do roku 2010 uczestniczyli w Międzynarodowych Targach Książki w Warszawie, a od 2011 r.

w Warszawskich Targach Książki, które kontynuują ponad półwieczną tradycję poprzedniej imprezy. Uczestniczą również w największej obecnie imprezie krajowej, czyli w Targach Książki w Krakowie, gdzie organizowany jest Salon Wydawców Katolickich pod honorowym patronatem ks. kardynała Stanisława Dziwisza, metropolity krakowskiego.

Targi Wydawców Katolickich – Warszawa

XIX edycja odbyła się od 11 do 14 kwietnia 2013 r. Organizatorem było Stowarzyszenie Wydawców Katolickich, a dyrektorem – ks. Roman Szpakowski SDB.

Liczba wystawców:

2008 – 87,
2009 – 100,
2010 – 137,
2011 – 140,
2012 – 140.

Liczba odwiedzających:

2009 – 10 tys.,
2011 – 14 tys.,
2012 – 18 tys.

Targi początkowo odbywały się w pomieszczeniach parafii Księży Marianów na warszawskich Stegnach, następnie zostały przeniesione do pobliskiej szkoły. W roku 2010 Targi przeniesiono do Arkad Kubickiego na Zamku Królewskim. Wraz z Targami, w ramach bogatego programu towarzyszącego, odbywa się szereg imprez, w tym debaty, w których organizatorzy nie unikają poruszania najbardziej trudnych i aktualnych tematów dla Kościoła katolickiego. Imponującą oprawę ma uroczystość wrę-

czenia nagród Feniks połączona z koncertem wybitnych artystów. Nagrodą główną (Feniks) honorowane są wybitne osobistości związane z książką katolicką, poza tym nagrody otrzymują wydawcy w wielu kategoriach – za wybitne osiągnięcia edytorskie z zakresu literatury religijnej. Nagroda Małego Feniksa przyznawana jest natomiast dziennikarzom promującym treści religijne.

W 2012 r. nagrody i wyróżnienia Feniks w 11 kategoriach przyznała kapituła w składzie: ks. prof. Jan Sochoń (przewodniczący), dr hab. Tomasz Chachulski, prof. dr hab. Jan Malicki, dr Iwona Matuszewska oraz redaktor Krzysztof Ziemiec. Laureatem Złotego Feniksa został ks. prof. Józef Kudasiewicz za „dzielne świadectwo kapłańskiego życia w czasach widocznej korozji wrażliwości religijnej; życia głęboko zakorzenionego w Biblii”. Diamentowego Feniksa przyznano prof. Stefanowi Sawickiemu za „prekursorski i inicjujący charakter badań naukowych z zakresu historii i teorii literatury, metodologii humanistyki, edytorstwa i problematyki sacrum w literaturze”. Feniks Specjalny Pro Autore został wręczony ks. bp. Józefowi Zawitkowskiemu. Feniks Specjalny przypadł Teresie Michałowskiej za leksykon „Literatura polskiego średniowiecza” (Wydawnictwo Naukowe PWN).

Prasa i czasopisma

Liczba wydawanych tytułów prasy i czasopism katolickich jest trudna do precyzyjnego określenia. W ewidencji Biblioteki Narodowej, która tworzona jest na podstawie egzemplarzy obowiązkowych nadsyłanych przez wydawców z tytułu wykonania obowiązku ustawowego, występuje jedynie kategoria instytucji wyznaniowych jako wydawców.

Tabl. 15.6. Wydawcy prasy i czasopism

Wyszczególnienie	2010	2011								
		ogółem	tygodniki	dwutygodniki	miesięczniki	dwumiesięczniki	kwartalniki	półroczniki	roczniki	nieregularne
Tytuły ogółem	479	496	15	7	129	59	132	36	70	48
Tytuły instytucji wyznaniowych	255	258	8	4	83	37	83	14	14	15
Nakład jednego numeru w tys. egz.	3 152,2	3 534,7	729,8	39,8	1 086,5	681,6	356,2	35,3	64,4	541,1
Nakład jednego numeru w instytucjach wyznaniowych w tys. egz.	920,1	1 349,1	310,6	32,7	232,8	337,5	267,6	118,3	19,4	30,2
Nakład globalny w tys. egz.	53 604,2	56 580,1	37 579,2	839,7	11 652,7	3 778,0	1 246,4	64,2	76,6	1 343,3
Nakład globalny w instytucjach wyznaniowych w tys. egz.	20 326,5	22 414,9	16 108,4	714,0	2 408,6	2 005,6	951,7	135,8	21,1	69,7

Źródło: *Ruch wydawniczy w liczbach, LVII: 2011, Biblioteka Narodowa, Warszawa 2012.*

Tabl. 15.7. Prasa katolicka

Częstotliwość	Tytuł	Wydawca	Siedziba	Opis
Dziennik	Nasz Dziennik	SPES Sp. z o.o.	Warszawa	Jedyny dziennik katolicki w Polsce. Wydawany od 1998 r. Red. nac. Ewa Sołowiej. Sprzedaż – ok. 200 tys. egz. http://www.naszdziennik.pl
Tygodnik	Dominik	Wydawnictwo AZ	Kraków	Pismo dla dzieci w wieku szkolnym, założone w Krakowie w 1999 r., ukazujące się do dziś. Pierwszy numer ukazał się 21 marca 1999 r. We wrześniu 2007 r. tytuł został zmieniony na „Dominik idzie do I Komunii Świętej”. Profil pisma i odbiorca został zawężony do uczniów pierwszej i drugiej klasy szkoły podstawowej, przygotowujących się do Pierwszej Komunii Świętej. http://www.wydawnictwoaz.pl

WYDAWNICTWA I PRASA KATOLICKA

Tabl. 15.7. Prasa katolicka (cd.)

Częstotliwość	Tytuł	Wydawca	Siedziba	Opis
Tygodnik (cd.)	Gość Niedzielny	Kuria Metropolitalna w Katowicach	Katowice	Ogólnopolskie pismo wydawane od 1923 r., związane z Górnym Śląskiem. W każdym numerze ukazują się lokalne dodatki w 19 diecezjach. Red. nacz. ks. Marek Gancarczyk. Sprzedaż ok. 140 tys. egz. http://www.goscniedzielny.wiara.pl
	Idziemy	Wydawnictwo Warszawsko-Praskie	Warszawa	Pismo opinii redagowane przez ludzi, którym bliski jest świat wartości głoszonych przez Jana Pawła II. Ukazuje się od 2005 r. Red. nacz. ks. Henryk Zieliński. http://www.idziemy.com.pl
	Niedziela	Kuria Metropolitalna w Częstochowie	Częstochowa	Największy tygodnik katolicki w Polsce, jak i w Europie Środkowo-Wschodniej. Wydawany z przerwami od 1926 r., początkowo jako pismo diecezjalne, a po II wojnie światowej jako tygodnik ogólnopolski. Red. nacz. ks. inful. dr Ireneusz Skubis. Tygodnik jest najlepiej sprzedawanym pismem na rynku tygodników polskich w ogóle, ze 180 tys. egz. sprzedaży. http://www.niedziela.pl
	Ola i Jaś	Wydawnictwo AZ	Kraków	Pismo dla najmłodszych, które uczy, bawi i wychowuje. Ukazuje się od września 2009 r. Kolorowe czasopismo przeznaczone jest dla dzieci w wieku przedszkolnym. Stanowi dużą pomoc dla rodziców, katechetów oraz wychowawców w przedszkolu. http://www.olajas.pl
	Przewodnik Katolicki	Wydawnictwo św. Wojciech	Poznań	Najstarszy w Polsce tygodnik o tematyce społeczno-religijnej. Ukazuje się od 1895 r. z przerwą w latach 1939–1956. Red. nacz. ks. dr Dariusz Madejczyk. Sprzedaż ok. 30 tys. egz. http://www.przk.pl
	Tygodnik Powszechny	Tygodnik Powszechny Sp. z o.o.	Kraków	Pismo katolickie o tematyce społeczno-kulturalnej, założone przez ks. kard. Adama Stefana Sapiehę. Ukazuje się od 1945 r. W 1953 r. pismo zamknięto, a jego wydawanie wznowiono w grudniu 1956 r. Wieloletnim redaktorem naczelnym (1945–1999) był Jerzy Turowicz, następnie ks. Adam Boniecki (1999–2011), a obecnie Piotr Mucharski. http://www.tygodnik.onet.pl

Tabl. 15.7. Prasa katolicka (cd.)

Częstotliwość	Tytuł	Wydawca	Siedziba	Opis
Tygodnik (dok.)	Źródło	Fundacja „Źródło”	Kraków	Ogólnopolskie pismo wydawane od 1992 r., przeznaczone dla rodziców i dla młodego pokolenia. Red. nac. Adam Kisiel. http://www.zrodlo.krakow.pl
Dwutygodnik	Droga	Stowarzyszenie Nasza Przyszłość	Kraków	Pismo młodzieży katolickiej. http://www.droga.com.pl
	Pielgrzym	Wydawnictwo Bernardinum	Pelplin	Pismo diecezji pelplińskiej, które swoją tradycją sięga 1869 r. Prezentuje wydarzenia diecezjalne, tłumaczy podstawy katechizmu, opisuje tematy religijne, kulturowe i społeczne. Red. nac. ks. prał. Tadeusz Brzeziński. http://www.pielgrzym.pelplin.pl
Miesięcznik	Anioł Stróż	Zgromadzenie Sióstr Loretanek	Warszawa	Pismo założone w 1911 r. przez bł. ks. Ignacego Kłopotowskiego, po wojnie przestało istnieć z przyczyn materialnych, ale także ustrojowych. Reaktywowane jako miesięcznik w roku 2000. Bawi, ale przede wszystkim wpaja dzieciom w bardzo poważny sposób, na poziomie ich percepcji, jak ważna jest modlitwa, kim są aniołowie, dlaczego święci są święci. http://www.loretanki.pl
	Apostolstwo Chorych	Apostolstwo Chorych	Katowice	Pismo przeznaczone dla chorych i niepełnosprawnych, forma odwiedzin w domu chorego, często samotnego i opuszczonego. http://www.apchor.pl
	Biblioteka Kaznodziejska	Wydawnictwo św. Wojciech	Poznań	Pismo homiletyczne ukazuje się od 1906 r. z wieloma przerwami. Stanowi forum współpracy księży oraz osób świeckich, czytających i piszących, którzy udostępniają szkice homilii i innych form kaznodziejskich. Red. nac. ks. lic. Maciej K. Kubiak. http://www.bkaznodziejska.pl
	Cuda i Łaski Boże	Wydawnictwo AZ	Kraków	Pismo ukazuje się od 2004 r. Zawiera historie sanktuariów, życiorysy świętych i błogostawionych, relacje ludzi, którzy w swoim życiu doświadczyli cudów. Red. nac. Henryk Bejda. http://www.cudaboze.pl

WYDAWNICTWA I PRASA KATOLICKA

Tabl. 15.7. Prasa katolicka (cd.)

Częstotliwość	Tytuł	Wydawca	Siedziba	Opis
Miesięcznik (cd.)	Don Bosco	Towarzystwo św. Franciszka Salezego	Warszawa	Polska edycja „Il Bollettino Salesiano”, pisma założonego przez księdza Bosko w 1877 r., które dziś ukazują się w 55 edycjach, 29 językach i dociera do 151 krajów. Jest organem Rodziny Salezjańskiej skierowanym także do rodziców, wychowawców, katechetów, animatorów młodzieżowych i wszystkich, którym bliskie są ideały św. Jana Bosko. http://www.donbosco.pl
	Katecheta	Wydawnictwo św. Wojciech	Poznań	Pismo ukazuje się od września 1957 r. i jest poświęcone katechezie i wychowaniu. Założycielem i pierwszym redaktorem naczelnym był ks. prof. Marian Finke. Stanowi pomoc dla katechetów, którym dostarcza materiały praktyczne, gotowe konspekty katechez i porady dla nauczycieli. Red. nac. ks. dr Artur Filipiak. http://www.katecheta.pl
	Króluj nam Chryste	Wydawnictwo św. Wojciech	Poznań	Jedyny ogólnopolski i jeden z trzech w Europie miesięcznik dla ministrantów. Ukazuje się od 2004 r. Pismo powstałe z inicjatywy bpa Grzegorza Balcerka i ks. Waldemara Hanasa objęte jest patronatem Komisji Episkopatu Polski ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Celem pisma jest integracja środowiska Liturgicznej Służby Ołtarza, formacja duchowa i intelektualna młodego człowieka, praktyczna pomoc dla duszpasterzy i opiekunów ministrantów. Red. nac. Michał Bondyra. Nakład ok. 10 tys. egz., dystrybucja odbywa się poprzez parafie oraz przez prenumeratę. http://www.ministranci.pl
	List	Stowarzyszenie Ewangelizacji przez Media List	Kraków	Pismo katolickie ukazujące się od 1984 r., poświęcone odnowie życia religijnego i problemom życia duchowego. Skierowane do tych, którzy chcą głębiej żyć swoją wiarą. Red. nac. Ela Konderak. http://www.list.media.pl
	L'Osservatore Romano	L'Osservatore Romano	Watykan	W Polsce ukazuje się jako miesięcznik od 1980 r. Opisuje aktywność duszpasterską papieża, zamieszcza wypowiedzi hierarchów Kościoła i dokumenty przygotowywane w Kurii Rzymskiej. Wydawany jest w 7 językach: włoskim, polskim, angielskim, niemieckim, francuskim, hiszpańskim i portugalskim. Red. wydania polskiego ks. Czesław Drążek SJ. http://www.vatican.va/news_services/or/or_pol/or_pol.html

Tabl. 15.7. Prasa katolicka (cd.)

Częstotliwość	Tytuł	Wydawca	Siedziba	Opis
Miesięcznik (cd.)	Magazyn Familia	Towarzystwo św. Pawła Prowincja Polska	Częstochowa	Katolicki wortal poświęcony umacnianiu więzi rodzinnych i pogłębianiu relacji z Bogiem. Od kwietnia 2008 r. do sierpnia 2011 r. pismo ukazywało się drukiem jako katolicki miesięcznik „Magazyn Familia”, stworzony na wzór włoskiego tygodnika „Famiglia Cristiana”. Działalność, która ma służyć umacnianiu rodzinnych więzi i pogłębianiu osobistej relacji każdego człowieka z Bogiem jest kontynuowana w wortalu. http://www.magazynfamilia.pl
	Mały Gość Niedzielnny	Wydawnictwo Kurii Metropolitalnej „Gość Niedzielnny”	Katowice	Pismo o tematyce religijnej dla dzieci i młodzieży. Powstało w 1927 r. w ramach „Gościa Niedzielnego”. http://www.malygosc.pl
	Mały Przewodnik Katolicki	Wydawnictwo św. Wojciech	Poznań	Pismo ukazuje się od 1934 r., jest jednym z najstarszych katolickich czasopism przeznaczonych dla dzieci. Skierowane jest szczególnie do dzieci z młodszych klas szkoły podstawowej (od zerówki do czwartej klasy), ze szczególnym uwzględnieniem dzieci przygotowujących się do przyjęcia Pierwszej Komunii Świętej, którym poświęcony jest cały cykl artykułów. Red. nac. Ines Krawczyń MCHR. http://www.malyprzewodnik.pl
	Mały Rycerzyk Niepokalanej	Wydawnictwo Ojców Franciszkanów	Niepokalanów	Pismo dla dzieci, które w prosty sposób prowadzi do głębszej przyjaźni z Jezusem i Maryją. Red. nac. s. Paulina Maria Januchta CSFMI. http://www.malrycerzyk.pl
	Miejsca Święte	Wydawnictwo Księży Palotynów	Warszawa	Pismo katolickie poświęcone ruchowi pielgrzymkowemu oraz sanktuarium Polski i świata. Powstało w 1997 r. z przekształcenia czasopisma „Królowa Apostołów”. Publikuje informacje m.in. o dziedzictwie materialnym chrześcijaństwa w Polsce i na świecie, postaciach świętych, współczesnej sytuacji Kościoła w różnych krajach. Red. nac. Ewa Czumakow. http://www.mseclesia.org.pl
	Moja Rodzina	Fundacja S.O.S. Obrony Poczętego Życia	Warszawa	Pismo kładzie szczególny nacisk na propagowanie wartości chrześcijańskich w sferze publicznej i obronę życia poczętego. Red. nac. ks. Ryszard Halwa. http://www.mojarodzina.org.pl

WYDAWNICTWA I PRASA KATOLICKA

Tabl. 15.7. Prasa katolicka (cd.)

Częstotliwość	Tytuł	Wydawca	Siedziba	Opis
Miesięcznik (cd.)	Nasza Arka	Wydawnictwo AZ	Kraków	Pismo ukazuje się od 2001 r. Każdy numer poświęcony jest innej tematyce religijnej. Red. nac. Joanna Dublińska. http://www.nasza-arka.pl
	Oremus	Wydawnictwo Promic Księży Marianów	Warszawa	Pismo ukazuje się jedenaście razy w roku (okres Wielkiego Postu obejmuje jeden numer). Zawiera czytania biblijne, komentarze, modlitwy wiernych, modlitwy mszalne, obrzędy Mszy św., propozycje śpiewów, liturgiczne ABC, nowości wydawnicze. http://www.wydawnictwo.pl
	Pastores	Wydawnictwo Bernardinum	Pelplin	Pismo poświęcone formacji kapłańskiej. Red. nac. ks. Mirosław Cholewa. http://www.pastores.pl
	Posłaniec Serca Jezusowego	Wydawnictwo WAM	Kraków	Najstarszy miesięcznik katolicki w Polsce. Od 1872 r. jest redagowany i wydawany przez ojców jezuitów w Krakowie. Kultuwyje duchowość Apostolstwa Modlitwy, włączając w ten sposób swoich czytelników w odpowiedzialność za najżywotniejsze sprawy Kościoła. Red. nac. o. Stanisław Groń SJ. http://www.psj.net.pl
	Przegląd Powszechny	Wydawnictwo Rhetos, Warszawa (do 2013 r.), obecnie – Prowincja Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego i Wyd. WAM	Kraków	Pismo ukazywało się z wieloma przerwami od 1884 r. do 2013 r. Po zaprzestaniu wydawania w formie papierowej, dzięki współpracy Prowincji Polski Południowej i Wydawnictwa WAM jest obecny jako część portalu deon.pl. Misją portalu jest informowanie o znaczących wydarzeniach społecznych oraz interpretowanie tych wydarzeń z punktu widzenia Kościoła, a także komentowanie wydarzeń kościelnych i przybliżanie ich znaczenia. http://www.przegladpowszechny.pl
	Różaniec	Wydawnictwo Sióstr Loretanek	Warszawa	Pismo wydawane jest od października 1995 r. jako kontynuacja miesięcznika „Kółko Różańcowe”, który od 1909 r. wydawał bł. ks. Ignacy Kłopotowski. Jest określane jako jedyny w Polsce miesięcznik formacji różańcowej. Zajmuje znaczące miejsce wśród czasopism katolickich związanych z polską tradycją maryjną. http://www.rozaniec.eu

Tabl. 15.7. Prasa katolicka (cd.)

Częstotliwość	Tytuł	Wydawca	Siedziba	Opis
Miesięcznik (cd.)	Rycerz Niepokalanej	Wydawnictwo Ojców Franciszkanów	Niepokalanów	Pismo społeczno-religijne, maryjne, franciszkańskie, kolbiańskie ukazujące się od 1922 r. Założone przez św. Maksymiliana Kolbego, który był jego pierwszym redaktorem. Nakład w latach 1938 i 1939 wynosił ok. 800 tys. egz. W roku 1952 pismo przestało się ukazywać, gdyż zakazano jego działalności. Wydawanie wznowiono w 1981 r. Miesięcznik jest obecnie związany z ogólnopolskim Ruchem Katolickim – Rycerstwo Niepokalanej. Red. nac. o. Piotr M. Lenart OFMConv. http://www.rycerz.franciszkanie.pl
	Sygnaty Troski	Wydawnictwo Sióstr Loretańek	Warszawa	Pierwszy (zerowy) numer ukazał się na początku 2005 r. jako dodatek do miesięcznika „Anioł Stróż” i przez dwa lata pojawiał się jako kwartalnik dla rodziców i wychowawców. Zadaniem pisma jest naświetlenie, ukazanie i zasygnalizowanie istotnych problemów w wychowaniu dzieci i młodzieży. http://sygnalytroski.pl
	Tryby. Katolicki Miesięcznik Studencki	Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Archidiecezji Krakowskiej	Kraków	Pismo jest społeczną inicjatywą studentów z krakowskiego środowiska akademickiego i duszpasterskiego. Misją jest propagowanie wartości chrześcijańskich wśród studentów. Dostępne jest na Politechnice Krakowskiej, w Akademii Górniczo-Hutniczej, na Uniwersytecie Rolniczym, Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie oraz w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie. Nakład 6 tys. egz. http://www.apostol.pl
	W drodze	Wydawnictwo W drodze	Poznań	Pismo założone w 1973 r. przez grupę polskich dominikanów. Celem jest pomoc czytelnikom w pogłębianiu życia chrześcijańskiego poprzez teksty o tematyce teologicznej, duchowej oraz z praktyki życia moralnego. Konfrontuje wiarę z wyzwaniem dnia codziennego. Red. nac. Roman Bielecki OP. http://www.miesiecznik.wdrodze.pl
	Wychowawca	Polskie Stowarzyszenie Nauczycieli i Wychowawców	Kraków	Pismo nauczycieli i wychowawców katolickich. Red. nac. Józef Winiarski. http://www.wychowawca.pl

WYDAWNICTWA I PRASA KATOLICKA

Tabl. 15.7. Prasa katolicka (cd.)

Częstotliwość	Tytuł	Wydawca	Siedziba	Opis
Miesięcznik (dok.)	Wzrastanie	Wydawnictwo „Gotów” Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży	Brzesko	Pismo powstało w Tarnowie w listopadzie 1986 r., a od 1990 r. wydawane jest w Brzesku. Redagowane jest przez zespół, w którym obok duszpasterzy, wychowawców i katechetów są też profesjonalni dziennikarze. Adresowane jest do szerokich kręgów młodych, począwszy od uczniów gimnazjum. Red. nac. dr Jolanta Niewińska. http://www.wzrastanie.pl
	Znak	SIW Znak	Kraków	Pismo założone w 1946 r. w Krakowie przez grupę intelektualistów katolickich skupionych wokół ówczesnego „Tygodnika Powszechnego”. Było od początku miejscem kształtowania pogłębionych diagnoz dotyczących współczesnych problemów człowieka, społeczeństwa, religii i kultury oraz formułowania idei, w mniejszym zaś stopniu wyrażania bieżącej opinii. Red. nac. Dominika Kozłowska. http://www.miesiecznik.znak.com.pl
Dwu-miesięcznik	Christianitas	Fundacja Świętego Benedykta	Dębogóra	Pismo społeczno-kulturalne o profilu katolickim. Ukazuje się od 1999 r., do 2006 r. jako kwartalnik. Mieści się w nurcie tradycyjnego katolicyzmu i konserwatyźmu politycznego. Od początku red. nac. jest Paweł Miłcarek. http://www.christianitas.pl
	Communio	Wydawnictwo Książy Palotynów	Warszawa	Międzynarodowe pismo katolickie założone w 1972 r. i wydawane w kilkunastu językach. Polska wersja językowa powstała w 1981 r., a jej redakcja mieści się w Oltarzewie k. Warszawy. Każdy numer poświęcony jest jednemu tematowi. Pismo przeciwstawia się zarówno próbom laicyzacji życia chrześcijańskiego, jak i radykalnym interpretacjom teologicznym doktryny Soboru Watykańskiego II. Celem pisma jest budowanie jedności kościelnej (łac. communio), opartej na harmonii kultury z wiarą i na dialogu między różnymi kulturami, a także szeroko rozumiana ewangelizacja. Redaktorami naczelnymi byli pallotyni ks. Kazimierz Dynarski i ks. Lucjan Balter, a obecnie jest nim ks. prof. Paweł Góralczyk SAC. http://www.communio.pl

Tabl. 15.7. Prasa katolicka (cd.)

Częstotliwość	Tytuł	Wydawca	Siedziba	Opis
Dwu- miesięcznik (cd.)	Czas Serca	Wydawnictwo Dehon Polskiej Prowincji Księża Sercanów	Kraków	Pismo społeczno-religijne dla całej rodziny. Ukazuje się od 1991 r. Promuje duchowość Bożego Serca, uczy odpowiedzialności za Kościół, pomaga wzrastać w życiu duchowym, umacnia miłość w rodzinach, otwiera oczy na dobro i piękno oraz uczestniczy w budowaniu cywilizacji miłości we współczesnym świecie. Red. nac. ks. Radosław Warena SCJ. http://www.czasserca.pl
	Głos Karmelu	Wydawnictwo Karmelitów Bosych	Kraków	Pismo o charakterze formacyjnym, dla wszystkich podążających ścieżkami życia duchowego. Jest jednym z najstarszych czasopism katolickich w Polsce poświęconych życiu duchowemu. W latach największego rozkwitu (1929–1932) jego nakład osiągał 12 tys. egz. Red. nac. Piotr Hensel OCD. http://www.gloskarmelu.pl
	Głos Ojca Pio	Krakowska Prowincja Zakonu Braci Mniejszych Kapucynów	Kraków	Ukazuje się od 2000 r. Inspiracją do jego powstania była beatyfikacja o. Pio. Od pierwszego numeru przybliży sylwetkę i duchowość tego jednego z najbardziej popularnych świętych dwudziestego wieku. Red. nac. Tomasz Duszczy OFMCap. http://www.glosojcapio.pl
	Głos dla Życia	Fundacja „Głos dla Życia”	Poznań	Pismo powołane zostało przez polskich obrońców życia w maju 1991 r. Gazeta jest oficjalnym organem Polskiej Federacji Ruchów Obrony Życia. Misją pisma jest budowa Cywilizacji Życia i Miłości. Broni życia człowieka od poczęcia do naturalnej śmierci, służy małżeństwu, które jest oparte na związku kobiety i mężczyzny, promuje odpowiedzialne rodzicielstwo, uczy czystej miłości, wychowuje do życia w rodzinie, dostarcza najnowszych informacji na tematy pro-life z kraju i ze świata. Red. nac. dr Piotr Wosicki. http://www.prolife.com.pl
	Imago	Fundacja „Pro Humana Vita”	Kraków	Pismo ukazuje się od 2011 r. (9 numerów), aktualnie jest zawieszona z powodu trudności finansowych. http://www.imago.org.pl

Tabl. 15.7. Prasa katolicka (cd.)

Częstotliwość	Tytuł	Wydawca	Siedziba	Opis
Dwu-miesięcznik (cd.)	Któż jak Bóg	Kongregacja Rycerstwo św. Michała Archanioła	Marki k. Warszawy	Pismo Czcieli i Rycerzy św. Michała Archanioła. Zawiera artykuły zapoznające czytelników z tematyką anielską i zachęcające do kultywowania więzi z naszymi niebiańskimi opiekunami. Red. nac. ks. Piotr Prusakiewicz. http://www.kjb24.pl
	La Salette – Postaniec Matki Bożej Saletyńskiej	Prowincja Polska Misjonarzy Saletynów	Kraków	Pismo wydawane w latach 1921–1950 przez Zgromadzenie Misjonarzy Matki Bożej z La Salette i wznowione w 1995 r. Poświęcone objawieniu na La Salette we Francji 19 września 1846 r. Red. nac. ks. Paweł Raczyński MS. http://www.poslaniec.com
	Miłujcie się	Wydawnictwo Agape Zgromadzenia Chrystusowców	Poznań	Pismo skierowane szczególnie do młodzieży, wydawane od 1975 r. Uznawane jest za jedno z najlepszych czasopism katolickich dla młodzieży w całej Europie. Red. nac. ks. Mieczysław Piotrowski TChr. Nakład polskiego wydania 220 tys. egz. http://www.milujciesie.org.pl
	Misyjne Drogi	Misjonarze Oblaci Maryi Niepokalanej	Poznań	Pismo prezentujące działalność misyjną ze szczególnym uwzględnieniem pracy Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej. Red. nac. o. Marcin Wrzos OMI. http://www.misyjnedrogi.pl
	Nasza Droga	Stowarzyszenie „Nasza Przyszłość”	Kraków	Pismo młodzieży katolickiej. Red. nac. dr inż. Antoni Zięba. http://www.droga.com.pl
	Oaza	Ruch Światło-Życie	Lublin	Pismo katolickiego Ruchu Światło-Życie. http://www.pismo.oaza.pl
	Rycerz Młodych	Wydawnictwo Ojców Franciszkanów	Niepokalanów	Pismo tworzą ludzie młodzi, przeważnie należący do Młodzieżowego Ruchu Rycerstwa Niepokalanej. http://www.rycerzmolodych.pl
	Szum z Nieba	Ośrodek Odnowy w Duchu Świętym	Łódź	Pismo Katolickiej Odnowy Charyzmatycznej. Red. nac. Anna Lasoń-Zygadlewicz. http://www.odnowa.jezuici.pl/szum/
	Wieczernik		Poznań	Pismo formacyjne Ruchu Światło-Życie. http://www.wieczernik.oaza.pl

Tabl. 15.7. Prasa katolicka (cd.)

Częstotliwość	Tytuł	Wydawca	Siedziba	Opis
Dwu-miesięcznik (dok.)	Wstań	Wyższe Seminarium Księży Sercanów	Stadniki	Pismo dla chorych w swojej obecnej formie ukazuje się od 1989 r. Jest formą działalności charytatywnej i wspierania ludzi chorych przez sercańskie Seminarium. Od 2012 r. silnie wspierane przez Wydawnictwo Księży Sercanów Dehon. http://www.wstan.net
Kwartalnik	Być dla Innych	Centrum Arrupe	Gdynia	Kwartalnik o wychowaniu adresowany do wszystkich, którzy chcą „być dla innych” przykładem i autorytetem. Red. nac. Wojciech Żmudziński SJ. http://www.bycdlainnych.pl
	Cywilizacja	Fundacja Servire Veritati Instytut Edukacji Narodowej	Lublin	Celem pisma jest przystępne wprowadzenie w problematykę współczesnej kultury. Zawiera cztery podstawowe działy przygotowane w oparciu o wypracowane na terenie filozofii wyróżnienie podstawowych typów ludzkiej aktywności – nauki, moralności, sztuki i religii: służyć prawdzie, spełniać dobro, sztuka jest trudna, wiara poszukująca zrozumienia. http://www.cywilizacja.ien.pl
	eSPe	Wydawnictwo eSPe Polskiej Prowincji Pijarów	Kraków	Pismo ukazuje się od 1988 r., jego założycielem i pierwszym red. nac. był o. Józef Tarnawski SP. Pismo poświęcone jest promocji powołań, każdy numer omawia wybrany temat dotyczący szukania powołania. Tematyką pisma jest też ogólnie pojęta duchowość – rozpoznawanie powołania, formacja stała, propozycje modlitwy, rozważania biblijne, szkoła liturgii, świadectwa, prezentacje charyzmatu poszczególnych zgromadzeń zakonnych. Red. nac. Przemysław Radzyński. http://www.espe.pl
	Ethos	Instytut Jana Pawła II KUL	Lublin	Pismo ukazuje się po kilkuletnich staraniach dopiero od roku 1987. Na decyzję ówczesnych władz, zezwalającą na jego wydawanie, wpłynęła zapewne atmosfera poprzedzająca III pielgrzymkę Ojca św. do Polski oraz bezpośrednia interwencja w tej sprawie abpa Achille Silvestrini. Red. nac. ks. dr hab. Alfred Wierzbicki. Nakład do 1500 egz. http://www.kul.pl

Tabl. 15.7. Prasa katolicka (cd.)

Częstotliwość	Tytuł	Wydawca	Siedziba	Opis
Kwartalnik (cd.)	Fronda	Fronda	Warszawa	Pismo założone w 1994 r. przez Rafała Smoczyńskiego i Grzegorza Górnego, poruszające tematykę kulturalną. Od sierpnia 2005 r. red. nac. był Marek Horodniczy. Odwołuje się do nauki Kościoła katolickiego, w szczególności do encykliki Jana Pawła II korzystając jednocześnie z estetyki kontrkulturowej i instrumentarium postmodernizmu. Od początku swego istnienia było wyrazem buntu wobec „politycznej poprawności” i stanowiło próbę wykreowania młodzieżowej „mody na konserwatyzm”. Zawiera teksty krytyczne wobec przekonań liberalnych (szwedzkie „chrześcijaństwo bez Boga”) i postkomunizmu oraz przywołujące katolickie tradycje polityczne, a także odwołujące się do estetyki reklamy grafiki propagujące różaniec, spowiedź czy wodę święconą. Red. nac. Tomasz Terlikowski. Nakład ok. 5 tys. egz. http://www.fronda.pl
	Horyzonty Misyjne	Pallotyński Sekretariat Misyjny Prowincji Zwiastowania Pańskiego	Częstochowa	Pismo ukazuje się od października 1997 r. Poświęcone jest głównie problemom działalności pallotyńów i sióstr pallotynek w krajach misyjnych. Pierwszym red. nac. był ks. Henryk Walczak. Od 1999 r. funkcję tę pełni ks. Adam Golec. http://www.horyzonty.misjesac.pl
	Michael	Fundacja Pielgrzymów św. Michała	Wrocław	Pismo patriotów katolickich poświęcone reformie monetarnej Kredytu Społecznego poprzez edukację społeczeństwa. Pismo to zostało założone w Kanadzie w 1939 r. przez Louisa Evena i Gilberte Côté-Mercier. Polska wersja jest wydawana od 1999 r. Magazyn ukazuje się w czterech językach: francuskim, angielskim, hiszpańskim i polskim. http://michaeljournal.org
	Posłaniec Świętej Rodziny	Zgromadzenia Misjonarzy Świętej Rodziny	Otwock	Pismo katolickie założone w 1904 r. w Holandii. Obecnie wydawany jest w Polsce, we Francji, w Holandii, w Niemczech, w Szwajcarii i w Stanach Zjednoczonych w 5 językach: polskim, holenderskim, niemieckim, francuskim i angielskim. W polskiej wersji magazyn ukazywał się w latach 1910–1939, został wznowiony w 1990 r. Red. nac. ks. Piotr Krupa. http://www.poslaniec.msf.opoka.org.pl

Tabl. 15.7. Prasa katolicka (cd.)

Częstotliwość	Tytuł	Wydawca	Siedziba	Opis
Kwartalnik (cd.)	Posyłam Was	Pallotyński Sekretariat Misyjny Prowincji Chrystusa Króla	Warszawa	Pismo ukazuje się od 1991 r. Poświęcone jest tematyce misyjnej reewangelizacyjnej w krajach Europy Wschodniej. Adresowane jest do współpracowników misyjnych, współpracowników „Pomostu” oraz wszystkich zainteresowanych misjami i nową ewangelizacją, a także do animatorów i współpracowników misyjnych Księży Pallotynów oraz do osób, którym bliska jest sprawa Kościoła misyjnego i sprawa powtórnej ewangelizacji w krajach postkomunistycznych. http://www.sekretariat-misyjny.pl
	Sekty i Fakty	Maternus Media	Tychy	Pismo informacyjno-profilaktyczne poruszające problematykę związaną z istnieniem sekt i nowych ruchów religijnych, ukazujące się w latach 1998–2010. Na łamach czasopisma pojawiały się artykuły dla nauczycieli, katechetów, psychologów oraz dla osób bezpośrednio dotkniętych problemem sekt. http://www.maternus.pl
	Więź	Towarzystwo Więź	Warszawa	Pismo społeczno-kulturalne zajmujące się najważniejszymi problemami życia społeczno-politycznego, religii, kultury i historii. Pierwszy numer ukazał się w 1958 r., pierwszym red. nac. był Tadeusz Mazowiecki. Red. nac. Zbigniew Nosowski http://www.wiez.pl
	Zeszyty Karmelitańskie	Flos Carmeli Wydawnictwo Warszawskiej Prowincji Karmelitów Bosych	Poznań	Pismo dotyczące życia duchowego. http://www.floscarmeli.pl
	Zeszyty Odnowy	Wydawnictwo Bernardinum	Pelplin (redakcja w Lublinie)	Oficjalne pismo formacyjne ruchu Odnowy w Duchu Świętym. Powstało w 1994 r. jako pismo formacyjne dla grup modlitewnych. Czytane jest przez tych, którzy pragną pogłębiać swoją wiarę i otworzyć się na działanie Ducha Świętego. Red. nac. Agnieszka Strzępka http://www.zeszytyodnowy.eu

Tabl. 15.7. Prasa katolicka (dok.)

Częstotliwość	Tytuł	Wydawca	Siedziba	Opis
Kwartalnik (dok.)	Zwycięstwo Niepokalanej	Fundacja Signum Magnum	Rybnik	Pismo ukazuje się od 1980 r. Przybliża zagadnienia związane z duchowością mariańską, duszpasterstwem rodzin, nauczaniem papieża, ruchem trzeźwościowym i historią Kościoła polskiego. http://www.signymmagnum.org.pl
	Życie Duchowe	Wydawnictwo WAM	Kraków	Pismo ukazuje się od 1994 r. Ma charakter egzystencjalno-duchowy, jest skierowane do osób świeckich i duchownych. Podejmuje problemy z zakresu teologii, psychologii, życia społecznego, kultury i sztuki. Ma charakter monograficzny. Red. nac. Józef Augustyn SJ http://www.zycie-duchowe.pl

Źródło: na podstawie informacji ze stron internetowych wydawców prasy, marzec 2013 r.

W Polsce działają również media o profilu katolickim. Od 1989 r. działa Redakcja Katolicka Polskiego Radia oraz Telewizji Polskiej. Od 2003 r. program o charakterze edukacyjno-poradniczym i religijnym nadaje Telewizja TRWAM. W latach 2001–2003 satelitarny program społeczno-religijny pod nazwą Telewizja Niepokalanów II nadawała Prowincja Braci Mniejszych Konwentualnych. Od 2007 r. taki program pod nazwą Religia.tv nadaje spółka Telewizja Religia Sp. z o.o. Podmioty kościelne dysponują jednym ogólnopolskim programem radiowym (Radio Maryja) oraz 44 koncesjami lokalnymi (wg Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, stan na 2006 r.).

Źródła wykorzystane

1. K. Frotow, J. Wołak, *Raport o książce katolickiej. Edycja 2009, Biblioteka Analiz 2009*
2. *Ruch wydawniczy w liczbach, LVI: 2010, Biblioteka Narodowa, Warszawa 2011*
3. *Ruch wydawniczy w liczbach, LVII: 2011, Biblioteka Narodowa, Warszawa 2012*

W 1993 r. przez Konferencję Episkopatu Polski została powołana Katolicka Agencja Informacyjna, zajmująca się dostarczaniem informacji na temat wydarzeń związanych z Kościołem katolickim oraz szeroko pojętą współpracą ze środowiskami dziennikarskimi. W 1998 roku powstała Fundacja „Opoka”, której zadaniem jest tworzenie systemu elektronicznej wymiany informacji.

Z danych ISKK za 2011 r. wynika, że 42% parafii posiada własne konto poczty elektronicznej, a 40% własną stronę. Ponadto 2 049 parafii wydaje własne wydawnictwa (tzw. gazetki parafialne) (2011).

4. *Rynek książki w Polsce 2011, Biblioteka Analiz, Warszawa 2011*
5. *Rynek książki w Polsce 2012, Biblioteka Analiz, Warszawa 2012*
6. *Strony internetowe wydawców*

ZABYTKI SAKRALNE

Wstęp

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa cztery formy opieki nad zabytkami w Polsce, jako podstawową wymieniając rejestr zabytków, do którego objekty wpisywane są na mocy decyzji wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź na wniosek właściciela lub użytkownika wieczyste-go gruntu, na którym taki obiekt się znajduje. Zabytkiem wspomniana ustawa określa *nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową*. Księgi rejestru zabytków prowadzone są w trzech kategoriach: zabytki nieruchome – definiowane jako *nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości*, zabytki ruchome – *rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych* oraz zabytki archeologiczne – *zabytki nieruchome, będące powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożone z nawastrzeń kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytki ruchome, będące tym wytworem*.

Zabytki nieruchome można podzielić zasadniczo na 3 kategorie: 1) zabytki architektury i budownictwa (w tym zabytki wielkoobszarowe – urbanistyka i obiekty folwarczne, stanowiska archeologiczne, obiekty: sakralne, obronne, użyteczności publicznej, gospodarcze, mieszkalne, przemysłowe oraz zamki, pałace i dwory), 2) cmentarze oraz 3) parki i ogrody.

Rejestr zabytków jest stale aktualizowany, a decyzje o wpisie do tego rejestru są gromadzone w Pracowni Rejestru i Ewidencji Zabytków Narodowego Instytutu Dziedzictwa – NID (do 31 grudnia 2010 – Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków – KOBiDZ), gdzie – według ustawy – powinien trafić jeden egzemplarz każdej decyzji o wpisie do rejestru, przekazany przez wojewódzkich konserwatorów zabytków z całej Polski. Najbardziej aktualny rejestr zabytków, zestawiony na podstawie gromadzonych od 1945 r. decyzji konserwatorskich, publikowany jest w wersji elektronicznej m.in. na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa (www.nid.pl).

Dla potrzeb tego opracowania doprecyzowania wymaga pojęcie *zabytku sakralnego*. Rejestry i kartoteki KOBiDZ zaliczają do grupy nieruchomych obiektów sakralnych zarówno obiekty związane bezpośrednio z kultem religijnym (kościoty/świątynie, klasztory, dzwonnice, kaplice, kaplice cmentarne, kostnice, kapliczki przydroż-

ne, figury przydrożne, krzyże przydrożne), jak i z kultem religijnym bezpośrednio niezwiązane (budynki klasztorne, dzwonnice kościelne), a także obiekty świeckie, odzyskane jako dawna własność kościelna lub nabyte albo przejęte dla obsługi administracji kościelnej (domy parafialne, plebanie, budynki diecezjalne).

Do sakralnych zabytków ruchomych zaliczane są: dzieła sztuk plastycznych (malarstwa, grafiki i rzeźby), dzieła rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej (ołtarze, ambony, baptysteria, sztukaterie), numizmaty (wota), paramenty, pamiątki historyczne, sztandary, materiały zbiorów bibliotecznych (piśmiennicze, kartograficzne, ikonograficzne i dźwiękowe), instrumenty muzyczne (w tym organy kościelne), wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz obiekty etnograficzne (w tym również o charakterze kultowym, religijnym), a także przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji (tablice, epitafia). W rejestrze zabytków ruchomych wpisane są także obiekty, których ustawa nie wymienia, tj.: detale i dekoracje architektoniczne (polichromie, sztukaterie), elementy tzw. małej architektury (obiekty o charakterze czysto dekoracyjnym, np. rzeźby ogrodowe, obiekty niekubaturowe, np. nagrobki cmentarne, kapliczki przydrożne, a nawet stale połączone z podłożem elementy wyposażenia wnętrz, jak struktury ołtarzowe, epitafia itp.). Obecność tych obiektów w rejestrze obwarowana jest ich w pełni indywidualnym i niepowtarzalnym charakterem.

Zabytki sakralne

Obiekty sakralne są drugą co do liczebności – po obiektach mieszkalnych – grupą zabytków nieruchomych w Polsce.

Według danych Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego wynika, że w roku 2011 parafie katolickie w Polsce

były gestorem 33 466 zabytkowych obiektów nieruchomości.

Mapa 16.1 prezentuje dane na temat liczby parafii rzymskokatolickich oraz greckokatolickich w Polsce będących w posiadaniu jakichkolwiek obiektów zabytkowych oraz stanu ich zgłoszenia do rejestru zabytków. Spośród 5 676 parafii posiadających nieruchome obiekty zabytkowe, 3 916 (prawie 69%) zgłosiło część lub wszystkie do rejestru zabytków. Najwięcej parafii posiadających obiekty zabytkowe znajduje się w diecezjach opolskiej i tarnowskiej (po 276), co łącznie daje 9,8% wszystkich parafii znajdujących się w posiadaniu obiektów zabytkowych na terenie Polski. Nieco mniej parafii będących właścicielami zabytków posiadają diecezja poznańska (249) oraz diecezja krakowska (246).

Największy odsetek parafii, które zgłosiły swoje obiekty zabytkowe do rejestru zabytków posiada – licząca zaledwie 25 zabytków nieruchomych – diecezja przemysko-warszawska obrządku greckokatolickiego (89,3%). Najmniej (poniżej 50%) obiektów zabytkowych zgłosiły do rejestru zabytków parafie w diecezjach sosnowieckiej (48,6%) oraz katowickiej (48,1%).

Tablice 16.1 i 16.2 wskazują na łączną liczbę nieruchomości zabytków sakralnych będących własnością parafii oraz stan ich zgłoszenia do rejestru zabytków. Spośród 33 466 zabytków nieruchomych będących własnością parafii w styczniu 2011 r., 12 112 (niewiele ponad 36%) zostało wpisanych do rejestru zabytków. Największy odsetek wpisów do rejestru zabytków występuje w przypadku kościołów i klasztorów (po 88,8%). Najbardziej do rejestru wpisywane są zabytkowe krzyże przydrożne – jedynie niecałe 9% z nich widnieje w rejestrze.

MAPA 16.1. PARAFIE POSIADAJĄCE ZABYTKI NIERUCHOME ORAZ STAN ICH ZGŁOSZENIA DO REJESTRU ZABYTKÓW WEDŁUG DIECEZJI – STAN W STYCZNIU 2011 R.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ISKK.

ZABYTKI SAKRALNE

Tabl. 16.1. Liczba i kategorie zabytków nieruchomych w parafiach według diecezji – stan w I 2011 r.

Diecezja a – w liczbach bezwzględnych b – w %	Ogółem	Kościół	Klasztor	Dzwon- nica	Kaplica	Kaplica cmen- tarna	Kost- nica	Ka- pliczka przy- drożna	Figura przy- drożna	Krzyż przy- drożny	Inne	
Ogółem	a	33 466	6 500	443	1 345	1 184	907	332	7 344	4 205	9 898	1 308
	b	100,0	19,4	1,3	4,0	3,5	2,7	1,0	21,9	12,6	29,6	3,9
Białostocka	a	528	48	1	15	18	20	10	83	26	295	12
	b	100,0	9,1	0,2	2,8	3,4	3,8	1,9	15,7	4,9	55,9	2,3
Bielsko- żywiecka	a	694	88	12	9	39	10	3	169	138	205	21
	b	100,0	12,7	1,7	1,3	5,6	1,4	0,4	24,4	19,9	29,5	3,0
Bydgoska	a	303	91	5	18	10	11	11	27	33	87	10
	b	100,0	30,0	1,7	5,9	3,3	3,6	3,6	8,9	10,9	28,7	3,3
Częstochow- ska	a	514	85	3	21	14	9	4	132	32	186	28
	b	100,0	16,5	0,6	4,1	2,7	1,8	0,8	25,7	6,2	36,2	5,4
Drohiczyńska	a	392	65	7	39	11	14	7	84	24	116	25
	b	100,0	16,6	1,8	9,9	2,8	3,6	1,8	21,4	6,1	29,6	6,4
Elbląska	a	470	126	5	21	17	12	4	105	22	135	23
	b	100,0	26,8	1,1	4,5	3,6	2,6	0,9	22,3	4,7	28,7	4,9
Ełcka	a	362	70	3	10	8	9	–	44	29	177	12
	b	100,0	19,3	0,8	2,8	2,2	2,5	–	12,2	8,0	48,9	3,3
Gdańska	a	379	70	6	6	14	10	5	112	22	116	18
	b	100,0	18,5	1,6	1,6	3,7	2,6	1,3	29,6	5,8	30,6	4,7
Gliwicka	a	459	87	4	9	23	11	6	83	23	195	18
	b	100,0	19,0	0,9	2,0	5,0	2,4	1,3	18,1	5,0	42,5	3,9
Gnieźnieńska	a	762	177	11	34	20	18	12	96	134	211	49
	b	100,0	23,2	1,4	4,5	2,6	2,4	1,6	12,6	17,6	27,7	6,4
Kaliska	a	606	161	8	28	16	15	16	66	93	188	15
	b	100,0	26,6	1,3	4,6	2,6	2,5	2,6	10,9	15,3	31,0	2,5
Katowicka	a	831	96	18	10	45	21	12	155	52	389	33
	b	100,0	11,6	2,2	1,2	5,4	2,5	1,4	18,7	6,3	46,8	4,0

Tabl. 16.1. Liczba i kategorie zabytków nieruchomych w parafiach według diecezji – stan w I 2011 r. (cd.)

Diecezja a – w liczbach bezwzględnych b – w %	Ogółem	Kościół	Klasztor	Dzwon- nica	Kaplica	Kaplica cmen- tarna	Kost- nica	Ka- pliczka przy- drożna	Figura przy- drożna	Krzyż przy- drożny	Inne	
Kielecka	a	1 592	164	10	83	47	30	7	304	357	563	27
	b	100,0	10,3	0,6	5,2	3,0	1,9	0,4	19,1	22,4	35,4	1,7
Koszalińsko- kolobrzewska	a	704	339	2	35	8	10	2	70	39	187	12
	b	100,0	48,2	0,3	5,0	1,1	1,4	0,3	9,9	5,5	26,6	1,7
Krakowska	a	1 382	176	46	45	96	39	11	462	250	200	57
	b	100,0	12,7	3,3	3,3	6,9	2,8	0,8	33,4	18,1	14,5	4,1
Legnicka	a	732	292	12	27	45	28	5	49	63	187	24
	b	100,0	39,9	1,6	3,7	6,1	3,8	0,7	6,7	8,6	25,5	3,3
Lubelska	a	1 510	136	16	72	31	29	6	382	239	566	33
	b	100,0	9,0	1,1	4,8	2,1	1,9	0,4	25,3	15,8	37,5	2,2
Łomżyńska	a	578	95	7	38	10	37	3	107	43	182	56
	b	100,0	16,4	1,2	6,6	1,7	6,4	0,5	18,5	7,4	31,5	9,7
Łowicka	a	597	102	6	37	8	21	5	178	56	163	21
	b	100,0	17,1	1,0	6,2	1,3	3,5	0,8	29,8	9,4	27,3	3,5
Łódzka	a	402	81	10	30	21	21	1	88	22	107	21
	b	100,0	20,1	2,5	7,5	5,2	5,2	0,2	21,9	5,5	26,6	5,2
Opolska	a	2 229	374	34	27	122	77	42	610	151	755	37
	b	100,0	16,8	1,5	1,2	5,5	3,5	1,9	27,4	6,8	33,9	1,7
Pelplińska	a	880	142	6	19	15	15	24	250	67	325	17
	b	100,0	16,1	0,7	2,2	1,7	1,7	2,7	28,4	7,6	36,9	1,9
Płocka	a	785	147	8	54	19	18	3	110	171	224	31
	b	100,0	18,7	1,0	6,9	2,4	2,3	0,4	14,0	21,8	28,5	3,9
Poznańska	a	1 718	270	28	75	58	53	37	211	368	558	60
	b	100,0	15,7	1,6	4,4	3,4	3,1	2,2	12,3	21,4	32,5	3,5
Przemyska	a	1 306	239	18	85	72	31	6	440	82	221	112
	b	100,0	18,3	1,4	6,5	5,5	2,4	0,5	33,7	6,3	16,9	8,6

ZABYTKI SAKRALNE

Tabl. 16.1. Liczba i kategorie zabytków nieruchomych w parafiach według diecezji – stan w I 2011 r. (cd.)

Diecezja a – w liczbach bezwzględnych b – w %	Ogółem	Kościół	Klasztor	Dzwon- nica	Kaplica	Kaplica cmen- tarna	Kost- nica	Ka- pliczka przy- drożna	Figura przy- drożna	Krzyż przy- drożny	Inne	
Radomska	a	515	70	6	21	12	7	10	116	107	143	23
	b	100,0	13,6	1,2	4,1	2,3	1,4	1,9	22,%	20,8	27,8	4,5
Rzeszowska	a	923	100	2	34	11	27	3	340	150	235	21
	b	100,0	10,8	0,2	3,7	1,2	2,9	0,3	36,8	16,3	25,5	2,3
Sandomierska	a	795	108	11	36	21	21	7	153	158	214	66
	b	100,0	13,6	1,4	4,5	2,6	2,6	0,9	19,2	19,9	26,9	8,3
Siedlecka	a	409	90	3	39	17	30	3	106	17	84	20
	b	100,0	22,0	0,7	9,5	4,2	7,3	0,7	25,9	4,2	20,5	4,9
Sosnowiecka	a	294	57	3	13	14	13	1	74	35	67	17
	b	100,0	19,4	1,0	4,4	4,8	4,4	0,3	25,2	11,9	22,8	5,8
Szczecińsko- kamieńska	a	920	466	7	49	15	25	–	32	33	271	22
	b	100,0	50,7	0,8	5,3	1,6	2,7	–	3,5	3,6	29,5	2,4
Świdnicka	a	831	274	12	18	59	34	7	143	94	161	29
	b	100,0	33,0	1,4	2,2	7,1	4,1	0,8	17,2	11,3	19,4	3,5
Tarnowska	a	2 058	285	25	61	44	32	7	553	504	431	116
	b	100,0	13,8	1,2	3,0	2,1	1,6	0,3	26,9	24,5	20,9	5,6
Toruńska	a	586	137	5	21	18	19	14	112	95	152	13
	b	100,0	23,4	0,9	3,6	3,1	3,2	2,4	19,1	16,2	25,9	2,2
Warmińska	a	1 087	168	12	11	41	6	6	451	35	321	36
	b	100,0	15,5	1,1	1,0	3,8	0,6	0,6	41,5	3,2	29,5	3,3
Warszawska	a	477	86	14	22	13	9	4	111	51	114	53
	b	100,0	18,0	2,9	4,6	2,7	1,9	0,8	23,3	10,7	23,9	11,1
Warszawsko- praska	a	595	56	12	20	16	12	2	137	56	254	30
	b	100,0	9,4	2,0	3,4	2,7	2,0	0,3	23,0	9,4	42,7	5,0
Włocławska	a	897	164	19	36	19	26	9	239	86	279	20
	b	100,0	18,3	2,1	4,0	2,1	2,9	1,0	26,6	9,6	31,1	2,2

Tabl. 16.1. Liczba i kategorie zabytków nieruchomych w parafiach według diecezji – stan w I 2011 r. (dok.)

Diecezja a – w liczbach bezwzględnych b – w %	Ogółem	Kościół	Klasztor	Dzwon- nica	Kaplica	Kaplica cmen- tarna	Kost- nica	Ka- pliczka przy- drożna	Figura przy- drożna	Krzyż przy- drożny	Inne	
Wrocławska	a	888	290	13	16	33	46	6	147	80	227	30
	b	100,0	32,7	1,5	1,8	3,7	5,2	0,7	16,6	9,0	25,6	3,4
Zamojsko- lubaczowska	a	862	121	9	57	38	16	1	154	148	297	21
	b	100,0	14,0	1,0	6,6	4,4	1,9	0,1	17,9	17,2	34,5	2,4
Zielonogórsko- gorzowska	a	496	242	4	36	20	12	10	50	20	92	10
	b	100,0	48,8	0,8	7,3	4,0	2,4	2,0	10,1	4,0	18,5	2,0
Ordynariat Połowy WP	a	44	20	–	1	2	2	–	5	–	7	7
	b	100,0	45,5	–	2,3	4,5	4,5	–	11,4	–	15,9	15,9
Diecezje obrządku greckokatolickiego												
Przemysko- warszawska	a	61	36	–	7	3	1	–	4	–	9	1
	b	100,0	59,0	–	11,5	4,9	1,6	–	6,6	–	14,8	1,6
Wrocławsko- gdańska	a	13	9	–	–	1	–	–	–	–	2	1
	b	100,0	69,2	–	–	7,7	–	–	–	–	15,4	7,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ISKK.

Tabl. 16.2. Liczba i kategorie zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków według diecezji – stan w I 2011 r.

Diecezja a – w liczbach bezwzględnych b – w %	Ogółem	Kościół	Klasztor	Dzwon- nica	Kaplica	Kaplica cmen- tarna	Kost- nica	Ka- pliczka przy- drożna	Figura przy- drożna	Krzyż przy- drożny	Inne	
Ogółem	a	12 112	5 769	334	1 017	688	422	91	1 332	680	870	909
	b	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Białostocka	a	118	45	1	12	15	16	5	5	5	3	11
	b	1,0	0,8	0,3	1,2	2,2	3,8	5,5	0,4	0,7	0,3	1,2
Bielsko- żywiecka	a	220	73	7	7	19	3	1	50	19	26	15
	b	1,8	1,3	2,1	0,7	2,8	0,7	1,1	3,8	2,8	3,0	1,7
Częstochowska	a	154	69	2	15	5	4	–	17	8	9	25
	b	1,3	1,2	0,6	1,5	0,7	0,9	–	1,3	1,2	1,0	2,8

ZABYTKI SAKRALNE

Tabl. 16.2. Liczba i kategorie zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków według diecezji – stan w I 2011 r. (cd.)

Diecezja a – w liczbach bezwzględnych b – w %	Ogółem	Kościół	Klasztor	Dzwon- nica	Kaplica	Kaplica cmen- tarna	Kost- nica	Ka- pliczka przy- drożna	Figura przy- drożna	Krzyż przy- drożny	Inne	
Drohiczynska	a	220	57	7	31	4	11	5	59	11	11	24
	b	1,8	1,0	2,1	3,0	0,6	2,6	5,5	4,4	1,6	1,3	2,6
Elbląska	a	188	119	2	14	7	4	–	14	1	4	23
	b	1,6	2,1	0,6	1,4	1,0	0,9	–	1,1	0,1	0,5	2,5
Elcka	a	114	66	3	7	4	7	–	16	–	3	8
	b	0,9	1,1	0,9	0,7	0,6	1,7	–	1,2	–	0,3	0,9
Gdańska	a	107	59	6	1	4	4	1	15	–	1	16
	b	0,9	1,0	1,8	0,1	0,6	0,9	1,1	1,1	–	0,1	1,8
Gliwicka	a	178	75	3	6	9	4	1	19	7	42	12
	b	1,5	1,3	0,9	0,6	1,3	0,9	1,1	1,4	1,0	4,8	1,3
Gnieźnieńska	a	266	152	9	24	8	9	1	12	6	1	44
	b	2,2	2,6	2,7	2,4	1,2	2,1	1,1	0,9	0,9	0,1	4,8
Kaliska	a	222	146	6	20	6	2	1	8	4	16	13
	b	1,8	2,5	1,8	2,0	0,9	0,5	1,1	0,6	0,6	1,8	1,4
Katowicka	a	258	74	7	3	17	3	2	24	20	85	23
	b	2,1	1,3	2,1	0,3	2,5	0,7	2,2	1,8	2,9	9,8	2,5
Kielecka	a	430	145	10	69	21	7	3	56	50	54	15
	b	3,6	2,5	3,0	6,8	3,1	1,7	3,3	4,2	7,4	6,2	1,7
Koszalińsko- kołobrzaska	a	368	298	2	29	4	2	–	12	1	10	10
	b	3,0	5,2	0,6	2,9	0,6	0,5	–	0,9	0,1	1,1	1,1
Krakowska	a	532	145	38	33	63	16	1	101	43	38	54
	b	4,4	2,5	11,4	3,2	9,2	3,8	1,1	7,6	6,3	4,4	5,9
Legnicka	a	414	278	10	19	42	10	1	7	16	13	18
	b	3,4	4,8	3,0	1,9	6,1	2,4	1,1	0,5	2,4	1,5	2,0
Lubelska	a	366	121	12	63	20	26	3	57	15	22	27
	b	3,0	2,1	3,6	6,2	2,9	6,2	3,3	4,3	2,2	2,5	3,0
Łomżyńska	a	271	87	7	33	8	31	4	35	4	29	33
	b	2,2	1,5	2,1	3,2	1,2	7,3	4,4	2,6	0,6	3,3	3,6

Tabl. 16.2. Liczba i kategorie zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków według diecezji – stan w I 2011 r. (cd.)

Diecezja a – w liczbach bezwzględnych b – w %	Ogółem	Kościół	Klasztor	Dzwon- nica	Kaplica	Kaplica cmen- tarna	Kost- nica	Ka- pliczka przy- drożna	Figura przy- drożna	Krzyż przy- drożny	Inne	
Łowicka	a	182	93	4	28	4	14	1	14	6	8	10
	b	1,5	1,6	1,2	2,8	0,6	3,3	1,1	1,1	0,9	0,9	1,1
Łódzka	a	131	61	6	18	9	9	–	12	–	11	5
	b	1,1	1,1	1,8	1,8	1,3	2,1	–	0,9	–	1,3	0,6
Opolska	a	687	299	20	17	78	13	7	105	47	76	25
	b	5,7	5,2	6,0	1,7	11,3	3,1	7,7	7,9	6,9	8,7	2,8
Pelplińska	a	190	125	6	14	5	5	6	3	7	8	11
	b	1,6	2,2	1,8	1,4	0,7	1,2	6,6	0,2	1,0	0,9	1,2
Płocka	a	216	124	6	40	12	9	1	5	6	6	7
	b	1,8	2,1	1,8	3,9	1,7	2,1	1,1	0,4	0,9	0,7	0,8
Poznańska	a	587	251	18	57	20	21	10	37	60	56	57
	b	4,8	4,4	5,4	5,6	2,9	5,0	11,0	2,8	8,8	6,4	6,3
Przemyska	a	599	209	18	72	68	15	3	69	11	28	106
	b	4,9	3,6	5,4	7,1	9,9	3,6	3,3	5,2	1,6	3,2	11,7
Radomska	a	151	60	6	12	5	5	5	25	21	2	10
	b	1,2	1,0	1,8	1,2	0,7	1,2	5,5	1,9	3,1	0,2	1,1
Rzeszowska	a	259	95	1	29	8	16	1	54	21	23	11
	b	2,1	1,6	0,3	2,9	1,2	3,8	1,1	4,1	3,1	2,6	1,2
Sandomierska	a	238	88	11	29	14	15	2	23	16	10	30
	b	2,0	1,5	3,3	2,9	2,0	3,6	2,2	1,7	2,4	1,1	3,3
Siedlecka	a	178	80	3	32	13	15	4	11	5	2	13
	b	1,5	1,4	0,9	3,1	1,9	3,6	4,4	0,8	0,7	0,2	1,4
Sosnowiecka	a	90	38	3	9	8	6	–	14	2	6	4
	b	0,7	0,7	0,9	0,9	1,2	1,4	–	1,1	0,3	0,7	0,4
Szczecińsko- kamieńska	a	514	434	5	35	3	14	–	2	3	1	17
	b	4,2	7,5	1,5	3,4	0,4	3,3	–	0,2	0,4	0,1	1,9
Świdnicka	a	515	258	6	14	51	10	2	61	40	45	28
	b	4,3	4,5	1,8	1,4	7,4	2,4	2,2	4,6	5,9	5,2	3,1

ZABYTKI SAKRALNE

Tabl. 16.2. Liczba i kategorie zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków według diecezji – stan w I 2011 r. (dok.)

Diecezja a – w liczbach bezwzględnych b – w %	Ogółem	Kościół	Klasztor	Dzwon- nica	Kaplica	Kaplica cmen- tarna	Kost- nica	Ka- pliczka przy- drożna	Figura przy- drożna	Krzyż przy- drożny	Inne	
Tarnowska	a	766	265	22	45	20	12	–	133	121	82	66
	b	6,3	4,6	6,6	4,4	2,9	2,8	–	10,0	17,8	9,4	7,3
Toruńska	a	199	131	5	16	10	7	3	5	6	3	13
	b	1,6	2,3	1,5	1,6	1,5	1,7	3,3	0,4	0,9	0,3	1,4
Warmińska	a	409	158	10	8	34	4	1	146	13	21	14
	b	3,4	2,7	3,0	0,8	4,9	0,9	1,1	11,0	1,9	2,4	1,5
Warszawska	a	170	72	11	19	9	7	1	18	15	4	14
	b	1,4	1,2	3,3	1,9	1,3	1,7	1,1	1,4	2,2	0,5	1,5
Warszawsko- -praska	a	132	41	3	12	6	5	1	11	13	30	10
	b	1,1	0,7	0,9	1,2	0,9	1,2	1,1	0,8	1,9	3,4	1,1
Włocławska	a	254	158	11	24	7	18	3	10	4	1	18
	b	2,1	2,7	3,3	2,4	1,0	4,3	3,3	0,8	0,6	0,1	2,0
Wrocławska	a	401	262	10	12	9	28	2	11	15	24	28
	b	3,3	4,5	3,0	1,2	1,3	6,6	2,2	0,8	2,2	2,8	3,1
Zamojsko- -lubaczowska	a	326	110	9	49	25	5	1	47	25	39	16
	b	2,7	1,9	2,7	4,8	3,6	1,2	1,1	3,5	3,7	4,5	1,8
Zielonogórsko- -gorzowska	a	283	206	4	25	7	5	5	6	8	8	9
	b	2,3	3,6	1,2	2,5	1,0	1,2	5,5	0,5	1,2	0,9	1,0
Ordynariat Połowy WP	a	27	16	–	–	2	–	–	1	–	2	6
	b	0,2	0,3	–	–	0,3	–	–	0,1	–	0,2	0,7
Diecezje obrządku greckokatolickiego												
Przemysko- -warszawska	a	47	36	–	6	1	1	–	–	–	2	1
	b	0,4	0,6	–	0,6	0,1	0,2	–	–	–	0,2	0,1
Wrocławsko- -gdańska	a	11	8	–	–	1	–	–	–	–	1	1
	b	0,1	0,1	–	–	0,1	–	–	–	–	0,1	0,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ISKK.

MAPA 16.2. LICZBA PARAFII POSIADAJĄCYCH ZABYTKI NIERUCHOME UDOSTĘPNIONE DLA ZWIEDZAJĄCYCH WEDŁUG DIECEZJI W 2011 R.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ISKK.

ZABYTKI SAKRALNE

Dane zamieszczone w mapie 16.2 wskazują, że prawie 72% parafii posiadających nieruchomości sakralne (4 082 parafie) udostępnia je w części lub wszystkie zwiedzającym. Pozytywnie na tym tle wyróżnia się diecezja warszawsko-praska, udostępniająca zwiedzającym niemal 90% obiektów sakralnych, w posiadaniu

których się znajduje. Łączna liczba zabytkowych obiektów sakralnych udostępnionych do zwiedzenia to 20 362 (tabl. 16.3), co stanowi nieco ponad 60% wszystkich obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie parafii (por. tabl. 16.1). Najczęściej (niemal w 82%) zwiedzającym udostępniane są kościoły.

Tabl. 16.3. Liczba i kategorie zabytków nieruchomych udostępnionych dla zwiedzających według diecezji – stan w I 2011 r.

Diecezja a – w liczbach bezwzględnych b – w %	Ogółem	Kościół	Klasztor	Dzwon- nica	Kaplica	Kaplica cmen- tarna	Kost- nica	Ka- pliczka przy- drożna	Figura przy- drożna	Krzyż przy- drożny	Inne
Ogółem	20 362	5 329	217	727	754	376	114	4 303	2 277	5 376	889
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Białostocka	a 289	44	–	7	15	8	1	61	23	126	4
	b 1,4	0,8	–	1,0	2,0	2,1	0,9	1,4	1,0	2,3	0,4
Bielsko- żywiecka	a 391	69	6	5	28	5	1	105	65	93	14
	b 1,9	1,3	2,8	0,7	3,7	1,3	0,9	2,4	2,9	1,7	1,6
Bydgoska	a 142	71	1	8	5	3	4	4	13	28	5
	b 0,7	1,3	0,5	1,1	0,7	0,8	3,5	0,1	0,6	0,5	0,6
Częstochowska	a 425	78	–	11	10	5	2	121	30	145	23
	b 2,1	1,5	–	1,5	1,3	1,3	1,8	2,8	1,3	2,7	2,6
Drohiczyńska	a 271	56	3	27	8	9	3	41	22	82	20
	b 1,3	1,1	1,4	3,7	1,1	2,4	2,6	1,0	1,0	1,5	2,2
Elbląska	a 316	108	–	9	8	4	1	70	9	88	19
	b 1,6	2,0	–	1,2	1,1	1,1	0,9	1,6	0,4	1,6	2,1
Elcka	a 277	62	3	3	4	4	–	39	27	126	9
	b 1,4	1,2	1,4	0,4	0,5	1,1	–	0,9	1,2	2,3	1,0
Gdańska	a 261	62	4	2	5	3	–	73	19	82	11
	b 1,3	1,2	1,8	0,3	0,7	0,8	–	1,7	0,8	1,5	1,2
Gliwicka	a 303	71	3	4	19	6	2	65	18	106	9
	b 1,5	1,3	1,4	0,6	2,5	1,6	1,8	1,5	0,8	2,0	1,0
Gnieźnieńska	a 397	144	6	19	12	5	2	40	47	77	45
	b 1,9	2,7	2,8	2,6	1,6	1,3	1,8	0,9	2,1	1,4	5,1

Tabl. 16.3. Liczba i kategorie zabytków nieruchomych udostępnionych dla zwiedzających według diecezji – stan w I 2011 r. (cd.)

Diecezja a – w liczbach bezwzględnych b – w %	Ogółem	Kościół	Klasztor	Dzwon- nica	Kaplica	Kaplica cmen- tarna	Kost- nica	Ka- pliczka przy- drożna	Figura przy- drożna	Krzyż przy- drożny	Inne	
Kaliska	a	347	137	5	13	8	5	6	37	47	83	6
	b	1,7	2,6	2,3	1,8	1,1	1,3	5,3	0,9	2,1	1,5	0,7
Katowicka	a	435	78	5	2	24	10	5	53	35	201	22
	b	2,1	1,5	2,3	0,3	3,2	2,7	4,4	1,2	1,5	3,7	2,5
Kielecka	a	1 078	141	7	54	28	9	2	189	277	346	25
	b	5,3	2,6	3,2	7,4	3,7	2,4	1,8	4,4	12,2	6,4	2,8
Koszalińsko- kołobrzewska	a	504	276	1	25	5	6	–	50	19	113	9
	b	2,5	5,2	0,5	3,4	0,7	1,6	–	1,2	0,8	2,1	1,0
Krakowska	a	653	146	20	20	63	10	2	181	86	78	47
	b	3,2	2,7	9,2	2,8	8,4	2,7	1,8	4,2	3,8	1,5	5,3
Legnicka	a	458	225	3	11	6	9	–	20	45	119	20
	b	2,2	4,2	1,4	1,5	0,8	2,4	–	0,5	2,0	2,2	2,2
Lubelska	a	334	106	9	41	15	16	3	53	35	40	16
	b	1,6	2,0	4,1	5,6	2,0	4,3	2,6	1,2	1,5	0,7	1,8
Łomżyńska	a	157	71	5	14	6	17	2	12	3	6	21
	b	0,8	1,3	2,3	1,9	0,8	4,5	1,8	0,3	0,1	0,1	2,4
Łowicka	a	317	83	3	20	6	10	–	74	21	84	16
	b	1,6	1,6	1,4	2,8	0,8	2,7	–	1,7	0,9	1,6	1,8
Łódzka	a	127	58	4	10	12	8	–	13	3	16	3
	b	0,6	1,1	1,8	1,4	1,6	2,1	–	0,3	0,1	0,3	0,3
Opolska	a	1 929	347	12	13	106	24	11	570	148	668	30
	b	9,5	6,5	5,5	1,8	14,1	6,4	9,6	13,2	6,5	12,4	3,4
Pelplińska	a	457	124	4	8	8	6	12	107	26	151	11
	b	2,2	2,3	1,8	1,1	1,1	1,6	10,5	2,5	1,1	2,8	1,2
Płocka	a	213	104	6	27	9	6	2	14	18	22	5
	b	1,0	2,0	2,8	3,7	1,2	1,6	1,8	0,3	0,8	0,4	0,6

ZABYTKI SAKRALNE

Tabl. 16.3. Liczba i kategorie zabytków nieruchomości udostępnionych dla zwiedzających według diecezji – stan w I 2011 r. (cd.)

Diecezja a – w liczbach bezwzględnych b – w %	Ogółem	Kościół	Klasztor	Dzwon- nica	Kaplica	Kaplica cmen- tarna	Kost- nica	Ka- pliczka przy- drożna	Figura przy- drożna	Krzyż przy- drożny	Inne	
Poznańska	a	1 116	236	11	38	45	24	14	124	223	361	40
	b	5,5	4,4	5,1	5,2	6,0	6,4	12,3	2,9	9,8	6,7	4,5
Przemyska	a	984	212	12	54	68	17	3	313	56	149	100
	b	4,8	4,0	5,5	7,4	9,0	4,5	2,6	7,3	2,5	2,8	11,2
Radomska	a	347	53	4	12	5	5	7	80	67	104	10
	b	1,7	1,0	1,8	1,7	0,7	1,3	6,1	1,9	2,9	1,9	1,1
Rzeszowska	a	811	90	2	26	10	11	–	312	131	213	16
	b	4,0	1,7	0,9	3,6	1,3	2,9	–	7,3	5,8	4,0	1,8
Sandomierska	a	263	74	8	24	11	8	1	41	37	38	21
	b	1,3	1,4	3,7	3,3	1,5	2,1	0,9	1,0	1,6	0,7	2,4
Siedlecka	a	147	67	2	18	9	6	2	21	6	5	11
	b	0,7	1,3	0,9	2,5	1,2	1,6	1,8	0,5	0,3	0,1	1,2
Sosnowiecka	a	167	36	2	6	9	8	1	45	16	30	14
	b	0,8	0,7	0,9	0,8	1,2	2,1	0,9	1,0	0,7	0,6	1,6
Szczecińsko- kamieńska	a	528	361	4	25	8	9	–	12	15	83	11
	b	2,6	6,8	1,8	3,4	1,1	2,4	–	0,3	0,7	1,5	1,2
Świdnicka	a	636	206	7	6	46	10	2	128	83	123	25
	b	3,1	3,9	3,2	0,8	6,1	2,7	1,8	3,0	3,6	2,3	2,8
Tarnowska	a	1 417	264	5	40	27	17	3	374	303	278	106
	b	7,0	5,0	2,3	5,5	3,6	4,5	2,6	8,7	13,3	5,2	11,9
Toruńska	a	362	117	3	13	8	4	4	56	48	98	11
	b	1,8	2,2	1,4	1,8	1,1	1,1	3,5	1,3	2,1	1,8	1,2
Warmińska	a	766	151	7	3	23	2	1	289	24	248	18
	b	3,8	2,8	3,2	0,4	3,1	0,5	0,9	6,7	1,1	4,6	2,0
Warszawska	a	169	67	7	10	8	3	1	23	20	18	12
	b	0,8	1,3	3,2	1,4	1,1	0,8	0,9	0,5	0,9	0,3	1,3

Tabl. 16.3. Liczba i kategorie zabytków nieruchomych udostępnionych dla zwiedzających według diecezji – stan w I 2011 r. (dok.)

Diecezja a – w liczbach bezwzględnych b – w %	Ogółem	Kościół	Klasztor	Dzwon- nica	Kaplica	Kaplica cmen- tarna	Kost- nica	Ka- pliczka przy- drożna	Figura przy- drożna	Krzyż przy- drożny	Inne	
Warszawsko- -praska	a	526	49	4	13	6	4	–	122	56	243	29
	b	2,6	0,9	1,8	1,8	0,8	1,1	–	2,8	2,5	4,5	3,3
Włocławska	a	661	146	12	19	12	12	3	170	52	222	13
	b	3,2	2,7	5,5	2,6	1,6	3,2	2,6	4,0	2,3	4,1	1,5
Wrocławska	a	508	205	7	5	11	33	–	91	37	96	23
	b	2,5	3,8	3,2	0,7	1,5	8,8	–	2,1	1,6	1,8	2,6
Zamojsko- -lubaczowska	a	465	109	8	35	27	8	1	77	54	126	20
	b	2,3	2,0	3,7	4,8	3,6	2,1	0,9	1,8	2,4	2,3	2,2
Zielonogórsko- -gorzowska	a	314	168	2	22	6	5	10	28	13	50	10
	b	1,5	3,2	0,9	3,0	0,8	1,3	8,8	0,7	0,6	0,9	1,1
Ordynariat Polowy WP	a	38	17	–	–	2	1	–	5	–	6	7
	b	0,2	0,3	–	–	0,3	0,3	–	0,1	–	0,1	0,8
Diecezje greckokatolickie												
Przemysko- -warszawska	a	46	32	–	5	2	1	–	–	–	5	1
	b	0,2	0,6	–	0,7	0,3	0,3	–	–	–	0,1	0,1
Wrocławsko- -gdańska	a	10	8	–	–	1	–	–	–	–	–	1
	b	0,0	0,2	–	–	0,1	–	–	–	–	–	0,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ISKK.

Przedstawione w tabl. 16.4 dane wskazują na rosnącą z każdym rokiem średnią liczbę nieruchomości sakralnych i cmentarzy, które były wpisywane do rejestru zabytków w poszczególnych województwach między 2004 a 2007 r. W grupie obiektów sakralnych jedynie w województwie świętokrzyskim w 2004 r. wpisano do rejestru mniej obiektów (453 obiekty) niż w 2007 (431 obiektów). Największą dynamikę wpi-

sów do rejestru odnotowano między 2004 a 2007 r., przy czym największe wartości wskaźników dynamiki odnotowano kolejno w województwach: śląskim (124%), mazowieckim (123%), podkarpackim (121%) oraz kujawsko-pomorskim (120%). W województwach tych odnotowano zarazem największy spadek wartości wskaźników dynamiki w 2009 r. w porównaniu z rokiem 2007.

ZABYTKI SAKRALNE

Jeszcze większa dynamika występuje w kwestii wpisów cmentarzy do rejestru zabytków. Prym wiodą tutaj kolejno województwa: lubelskie (169%), mazowieckie (163%), śląskie (148%), lubuskie (142%), podkarpackie (136%), kujawsko-pomorskie (135%) oraz małopolskie

(130%). Podobnie jak w przypadku obiektów sakralnych, w województwach, w których odnotowano największą dynamikę wpisów cmentarzy do rejestru między rokiem 2004 a 2007, w 2009 r. nastąpił największy spadek wartości wskaźników dynamiki.

Tabl. 16.4. Zabytki sakralne i cmentarze wpisane do rejestru zabytków według województw

Województwo	Rodzaj zabytków									
	sakralne					cmentarze				
	2004	2007	2009	2007	2009	2004	2007	2009	2007	2009
				2004=100	2007=100				2004=100	2007=100
Polska	10 503	11 760	12 061	112,0	102,6	3 138	3 909	4 062	124,6	103,9
Dolnośląskie	1 168	1 363	1 404	116,7	103,0	292	326	328	111,6	100,6
Kujawsko-pomorskie	392	469	477	119,6	101,7	105	142	144	135,2	101,4
Lubelskie	753	786	794	104,4	101,0	272	459	461	168,8	100,4
Lubuskie	443	498	519	112,4	104,2	35	50	59	142,9	118,0
Łódzkie	507	546	559	107,7	102,4	122	138	144	113,1	104,4
Małopolskie	840	935	967	111,3	103,4	252	328	354	130,2	107,9
Mazowieckie	800	980	993	122,5	101,3	195	318	327	163,1	102,8
Opolskie	537	602	619	112,1	102,8	111	125	130	112,6	104,0
Podkarpackie	752	913	955	121,4	104,6	245	334	345	136,3	103,3
Podlaskie	459	488	499	106,3	102,3	318	326	329	102,5	100,9
Pomorskie	472	489	503	103,6	102,9	99	115	127	116,2	110,4
Śląskie	437	542	547	124,0	100,2	66	98	99	148,5	101,0
Świętokrzyskie	453	431	438	95,1	101,2	157	166	170	105,3	102,4
Warmińsko-mazurskie	803	887	889	110,5	100,3	491	512	516	104,3	100,8
Wielkopolskie	971	1 063	1 099	109,5	103,4	223	286	334	128,6	116,8
Zachodniopomorskie	716	768	799	107,3	104,0	155	186	195	120,0	104,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ISKK i danych zawartych w publikacji: Raport o stanie ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce po roku 1989, Purchla J. (red.), Warszawa 2009.

Tabl. 16.5 pokazuje dynamikę wpisu do rejestru zabytków ruchomego wyposażenia świątyń w latach 2007 i 2009. Najbardziej – na przestrzeni prezentowanych lat

– wzrosły wartości w województwach: kujawsko-pomorskim i lubuskim (po przeszło 117%) oraz podkarpackim (ponad 113%).

Tabl. 16.5. Obiekty ruchome stanowiące wyposażenie świątyń wpisane do rejestru zabytków – według województw

Województwo	Wyposażenie świątyń		Wskaźnik dynamiki 2007=100
	2007	2009	
Polska	139 411	149 957	107,6
Dolnośląskie	24 475	26 387	107,8
Kujawsko-pomorskie	5 334	6 289	117,9
Lubelskie	15 205	15 755	103,6
Lubuskie	3 592	4 217	117,4
Łódzkie	11 497	11 621	101,1
Małopolskie	15 342	16 893	110,1
Mazowieckie	11 877	12 327	103,8
Opolskie	5 684	6 005	105,7
Podkarpackie	8 749	9 926	113,5
Podlaskie	3 086	3 415	110,7
Pomorskie	4 416	4 520	102,4
Śląskie	3 556	3 651	102,7
Świętokrzyskie	8 267	8 858	107,2
Warmińsko-mazurskie	3 474	3 810	109,7
Wielkopolskie	13 065	14 452	110,6
Zachodnio-pomorskie	1 792	1 831	102,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ISKK.

Struktura własnościowa zabytków

Tablica 16.6 prezentuje dane na temat struktury własnościowej nieruchomości zabytkowych w Polsce. Najwięcej zabytków znajduje się w rękach prywatnych (30,1%), kościoły i związki wyznaniowe, będące w posiadaniu 1/4 zabytków, plasują się na drugim miejscu, zabytki będące własnością komunalną stanowią 1/5 wszystkich zabytków nieruchomości (20,7%), dopiero w następnej kolejności (15,4%) jest Skarb Państwa. Warto zaznaczyć, że jedynie 1,3% obiektów zabytkowych nie ma uregulowanego prawa własności.

Tabl. 16.6. Struktura własnościowa zabytków architektury i budownictwa w Polsce – stan w dniu 31.12.2009 r. (z uwzględnieniem obiektów nieistniejących oraz przeniesionych do skansenów)

Typ własności	Liczba	Odsetek
Ogółem	55 485	100,0
Własność prywatna	16 735	30,1
Własność kościołów i związków wyznaniowych	13 132	23,7
Własność komunalna	11 478	20,7
Skarb Państwa	8 553	15,4
Współwłasność	1 067	1,9
Nieuregulowana	701	1,3
Brak danych	3 819	6,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w publikacji: Raport o stanie ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce po roku 1989, Purchla J. (red.), Warszawa 2009.

ZABYTKI SAKRALNE

Potrzeby remontowo-konserwatorskie

Zabytki, w których posiadaniu znajdują się kościoły i związki wyznaniowe należą – na tle innych właścicieli obiektów zabytkowych – do najlepiej utrzymanych. Stanowią największą grupę spośród zabytków, w których nie ma potrzeby przeprowadzania żadnych prac remontowych (14%) lub potrzebne są jedynie drobne naprawy (48%) oraz najmniej liczną grupę wśród zabytków wymagających kapitalnego remontu (13%). Szczegółowe dane porównawcze dla wszystkich kategorii własności zabytków wpisanych do rejestru w Polsce zawiera tabl. 16.7.

Zebrane w tablicy 16.8 oraz na mapie 16.3 dane dotyczące wszystkich zabytków znajdujących się w rękach kościołów i związków wyznaniowych w poszczególnych województwach wskazują, że najczęściej zabytków niewymagających prac remontowych znajduje się kolejno na terenie województw: wielkopolskiego (203 zabytki, co stanowi 22,4% wszystkich zabytków nieruchomości pozostających w rękach kościołów i związków wyznani-

wych w tym województwie), lubelskiego (192; 18,7%), dolnośląskiego (177; 12,3%) oraz podkarpackiego (164; 18,6%). Biorąc pod uwagę łącznie zabytki niewymagające prac remontowych i wymagające drobnych napraw, najczęściej takich zabytków znajduje się na terenie województwa dolnośląskiego (775; 66,4%), następnie lubelskiego (671; 83,9%), podkarpackiego (651; 73,7%) oraz wielkopolskiego (473; 74,7%).

Województwo dolnośląskie jest zarazem tym, w którym odnotowano najczęściej zabytków pozostających w rękach kościołów i związków wyznaniowych, wymagających kapitalnego remontu (249; 14,0%). Niewiele mniej zabytków z tej kategorii znajduje się w województwie opolskim (226; 41,9%), jednak odsetek obiektów wymagających remontu kapitalnego w tym województwie jest zdecydowanie największy. Pozytywnie na tle województw wyróżnia się ponownie wielkopolskie – ma na swoim terytorium jedynie 31 (3,4%) zabytków wymagających kapitalnego remontu, będących jednocześnie własnością podmiotów kościelnych. Niewielką liczbę

Tabl. 16.7. Zabytki nieruchomości według typu własności i wymaganych prac remontowych w % – stan w dniu 31.12.2007 r.

Typ własności Wymagane prace remontowe	Nieuregulowana	Współwłasność	Prywatna	Kościoły i związki wyznaniowe	Komunalna	Skarb Państwa
Brak wymogu naprawy	5	3	8	14	7	8
Drobne naprawy	38	41	34	48	36	32
Remont zabezpieczający	14	18	22	17	19	23
Kapitalny remont	28	35	30	13	26	26
Brak danych	15	3	6	8	12	11

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w publikacji: Raport o stanie ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce po roku 1989, Purchla J. (red.), Warszawa 2009.

Tabl. 16.8. Zabytki nieruchome pozostające w rękach kościołów i związków wyznaniowych ze względu na potrzeby remontowo-konserwatorskie – stan w grudniu 2004 r. (z wyłączeniem zabytków wielkoobszarowych, archeologicznych, przeniesionych do skansenów oraz nieistniejących)

Województwo	Potrzeby remontowo-konserwatorskie			
	nie wymaga	drobne naprawy	remont zabezpieczający	remont kapitalny
Polska	1 842	6 310	2 173	1 678
Dolnośląskie	177	775	233	249
Kujawsko-pomorskie	92	281	128	40
Lubelskie	192	671	81	85
Lubuskie	45	256	28	116
Łódzkie	114	338	159	63
Małopolskie	159	484	296	133
Mazowieckie	158	495	275	134
Opolskie	11	279	24	226
Podkarpackie	164	487	130	102
Podlaskie	86	229	61	75
Pomorskie	110	293	86	86
Śląskie	85	343	118	78
Świętokrzyskie	96	271	82	32
Warmińsko-mazurskie	97	317	114	62
Wielkopolskie	203	473	198	31
Zachodniopomorskie	53	318	160	166

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w publikacji: Raport o stanie ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce po roku 1989, Purchla J. (red.), Warszawa 2009.

zabytków wymagających kapitalnego remontu posiadają także województwa świętokrzyskie (32; 6,7%) oraz kujawsko-pomorskie (40; 7,4%).

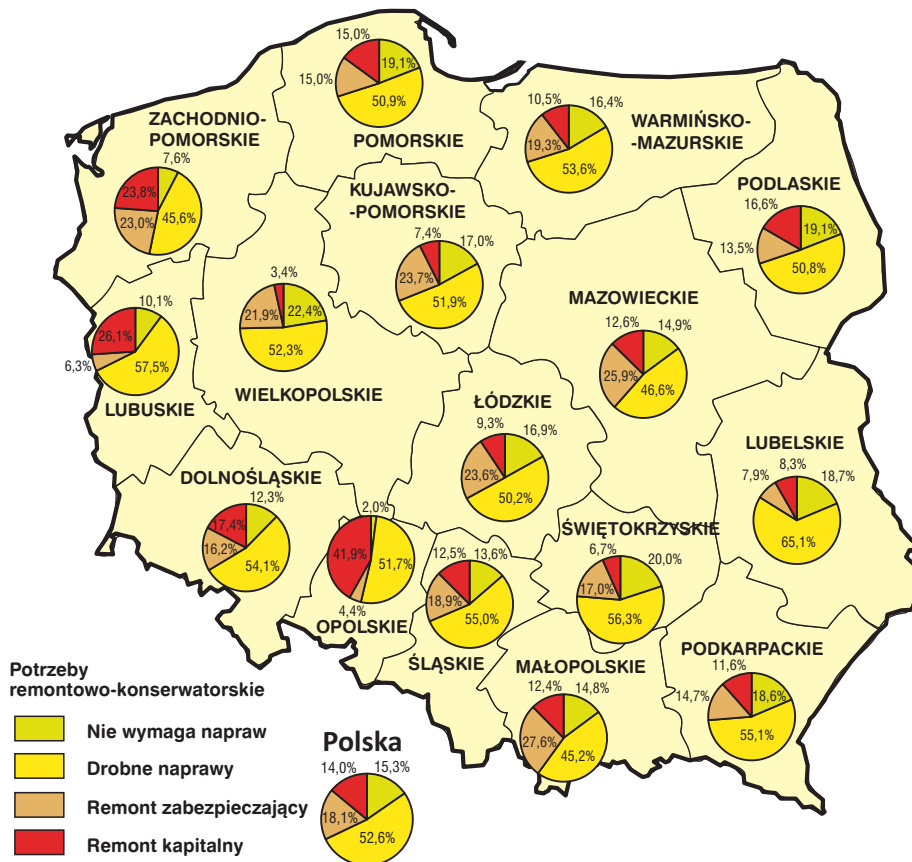
Województwami wyróżniającymi się liczbą zabytków sakralnych znajdujących się w idealnym stanie (tabl. 16.9) są kolejno lubelskie (163) oraz podkarpackie (142). Jeśli weźmiemy dodatkowo pod uwagę obiekty wymaga-

jące jedynie drobnych napraw, najwięcej zabytków sakralnych znajdujących się w idealnym i bardzo dobrym stanie znajduje się na terenie województwa dolnośląskiego (729) oraz ponownie lubelskiego (626).

Znacząco na tle wszystkich województw pod względem dobrze zachowanych cmentarzy wyróżnia się województwo warmińsko-mazurskie (443); następnym

ZABYTKI SAKRALNE

MAPA 16.3. ZABYTKI NIERUCHOME POZOSTAJĄCE W RĘKACH KOŚCIOŁÓW I ZWIĄZKÓW WYZNANIOWYCH ZE WZGLĘDU NA POTRZEBY REMONTOWO-KONSERWATORSKIE. STAN W GRUDNIU 2004 R. (z wyłączeniem zabytków wielkoobszarowych, archeologicznych, przeniesionych do skansenów oraz nieistniejących)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w publikacji: Raport o stanie ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce po roku 1989, Purchla J. (red.), Warszawa 2009.

w kolejności jest województwo dolnośląskie (66). Uwzględniając dodatkowo cmentarze wymagające jedynie drobnych napraw, na pierwszym miejscu jest ponownie województwo warmińsko-mazurskie (480), następnie podlaskie (307) oraz lubelskie (228). Zestawienie zakresu potrzebnych prac remontowych w obiektach sakralnych i cmentarzach w poszczególnych województwach pokazano w tabl. 16.9.

Dane na temat wymaganych prac remontowych w obiektach sakralnych i cmentarzach przedstawione w odsetkach dostarczają następujących wniosków: połowa spośród zabytków sakralnych i cmentarzy to obiekty wymagające jedynie drobnych napraw, a niemal 1/5 nie wymaga żadnych prac. Na pozostałe 30% składają się po połowie zabytki wymagające remontu zabezpieczającego oraz remontu kapitalnego.

Tabl. 16.9. Zabytki sakralne i cmentarze ze względu na potrzeby remontowo-konserwatorskie – stan w grudniu 2004 r. (z wyłączeniem zabytków wielkoobszarowych, archeologicznych, przeniesionych do skansenów oraz nieistniejących)

Województwo	Zabytki sakralne				Cmentarze			
	nie wymaga	drobne naprawy	remont zabezpieczający	remont kapitalny	nie wymaga	drobne naprawy	remont zabezpieczający	remont kapitalny
Polska	1 418	5 086	1 885	1 536	686	1 544	388	481
Dolnośląskie	104	625	228	209	66	117	29	80
Kujawsko-pomorskie	72	198	88	35	24	36	31	14
Lubelskie	163	463	73	54	5	223	–	44
Lubuskie	33	238	57	149	10	9	2	15
Łódzkie	91	252	122	42	6	59	46	11
Małopolskie	114	357	235	86	3	61	16	6
Mazowieckie	113	411	155	92	24	146	45	46
Opolskie	9	261	25	212
Podkarpackie	142	358	112	105	3	158	13	10
Podlaskie	71	198	57	53	49	258	92	34
Pomorskie	76	235	68	87	21	53	21	17
Śląskie	62	249	81	45	3	40	9	14
Świętokrzyskie	87	231	81	27	–	130	–	–
Warmińsko-mazurskie	117	365	130	74	443	37	15	30
Wielkopolskie	116	324	221	97	22	75	60	28
Zachodniopomorskie	48	321	152	169	7	142	9	132

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w publikacji: Raport o stanie ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce po roku 1989, Purchla J. (red.), Warszawa 2009.

Tabl. 16.10. Zabytki sakralne i cmentarze ze względu na potrzeby remontowo-budowlane w % – stan w grudniu 2004 r.

Potrzeby remontowo-budowlane	Zabytki sakralne	Cmentarze	Zabytki sakralne i cmentarze (średnia)
Ogółem	100,0	100,0	100,0
Nie wymaga	14,3	22,2	18,3
Drobne naprawy	51,2	49,8	50,5
Remont zabezpieczający	19,0	12,5	15,7
Kapitałny remont	15,5	15,5	15,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w publikacji: Raport o stanie ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce po roku 1989, Purchla J. (red.), Warszawa 2009.

Finansowanie zabytkowych obiektów sakralnych z budżetu państwa i z funduszy europejskich

Podmioty kościelne poszukując środków na prace związane z konserwacją i renowacją zabytkowych obiektów sakralnych, w posiadaniu których się znajdują, mogą ubiegać się o dotacje zarówno w kraju, jak i z funduszy dostępnych w Unii Europejskiej. Tabl. 16.11 przedstawia

wielkość dofinansowania z budżetu państwa w latach 2008–2011 – środki te przyznawane są w ramach programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Choć z roku na rok kwota pozyskanych przez podmioty Kościoła katolickiego środków malała, wiązało się to – poza rokiem 2009 – z odpowiednio mniejszym budżetem całkowitym przeznaczonym na renowację obiektów zabytkowych. O ile w roku 2009 procentowy udział przyznanych im środków wynosił jedynie nieco ponad 1/4 całości budżetu (26%), w roku 2008 było to 52%, w 2010 – 65%, a w roku 2011 – 73% całości budżetu.

Łączna kwota przyznana z budżetu państwa wszystkim podmiotom kościelnym na przestrzeni 4 lat (2008–2011) wyniosła nieco ponad 172,5 mln złotych, co średnio rocznie daje 43 mln złotych (dane te nie uwzględniają przyznawanych przez marszałków województw środków wojewódzkich). Dofinansowanie pozyskane przez podmioty kościelne ze środków europejskich dystrybuowanych na poziomie krajowym (nie są tutaj wliczane środki z regionalnych programów operacyjnych, dystrybuowane na poziomie województw ani środki z europejskich programów specjalnych, jak współpraca transgraniczna itp.) w latach 2007–2013 (852 mln złotych), dające średnio rocznie 121,7 mln złotych, jest niemal trzykrotnie wyższe niż środki z budżetu krajowego.

Tabl. 16.11. Dotacje z budżetu państwa na renowację i konserwację zabytków sakralnych w złotych

Podmioty kościelne	2008	2009	2010	2011
Ogółem	70 090 293	38 715 478	34 577 000	29 215 000
Kościół katolickiego	67 835 293	35 291 478	32 567 000	27 145 000
Innych związków wyznaniowych	2 255 000	3 424 000	2 010 000	2 070 000

Źródło: strona internetowa Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego: <http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/finanse/programy-mini-stral/programy-mkidn-2012.pl> (data dostępu: 18.04.2012 r.).

ŚWIĘCI I BŁOGOSŁAWIENI W KOŚCIELE KATOLICKIM W POLSCE

Kult świętych wynika z artykułu wiary o świętych obcowaniu i ich orędownictwie. Termin święty (grec. *hagios*, łac. *sanctus*) odnosi się do rzeszy anonimowych, zbawionych mieszkańców nieba i świętych kanonizowanych tworzących Kościoł triumfujący. Chrześcijanie zostali powołani do świętości (Dz 1,7; Kor 1,2) dzięki łasce Bożej i przestrzeganiu przykazań. Stan doskonałości moralnej i praktykowanie cnót w stopniu heroicznym może prowadzić do świętości, którą uznaje i potwierdza Kościół w procesie kanonizacyjnym lub beatyfikacyjnym. Sobór Watykański II w konstytucji dogmatycznej o Kościele (rozd. V i VII) wypowiada się na temat czci świętych, iż są oni ściśle związani z nami w Chrystusie, będąc drogowskazem, wzorem i znakiem obecności Boga w Kościele.

Pierwszymi chrześcijanami uznanymi za świętych byli męczennicy za wiarę, wybierający dobrowolnie śmierć dla Chrystusa. Dzień ich śmierci, nazwany *dies natalis* (narodziny dla nieba), obchodzono jako święto. Z czasem powstało pojęcie „białego” (bezkrwawego) męczeństwa, dotyczącego osób praktykujących cnoty i ascezę w stopniu heroicznym. Takich świętych nazwano wyznawcami. Przez długi czas nie były jeszcze znane procesy beatyfikacyjne i kanonizacyjne. O uznaniu świętości decydował bezsporny akt męczeństwa, a w przypadku wyznawców *vox populi* (głos ludu). Biskup wpisywał tylko imię wy-

znawcy do kalendarza liturgicznego lokalnego Kościoła. Powstające nadużycia spowodowały, że konieczne stało się udowodnienie heroicznego cnót i prawdziwości cudów kandydata na ołtarze. Służyło temu opracowanie *vitae* (żywotów) Sług Bożych. Z czasem coraz bardziej zaostrzano kryteria uznania świętości, wprowadzono pojęcie beatyfikacji, Honoriusz III w 1218 r. żądał udowodnienia świętości życia i autentyczności cudów, co było zwiastunem podjęcia procesu informacyjnego.

Kształtowanie się procesu beatyfikacyjnego i kanonizacyjnego finalizowało się w XVI i XVII w. Leon XV zastrzegł beatyfikacje do wyłącznej kompetencji Stolicy Apostolskiej (1515). Sykstus V w 1585 r. powołał Kongregację Obrzędów. Urban VIII w aktach z 1625, 1631 i 1634 r. ustalił formy procesu beatyfikacyjnego i kanonizacyjnego, które obowiązywały do 1917 r. Kodeks Prawa Kanonicznego z tegoż roku uzupełnił je o nowe regulacje, wprowadził je także Pius XI.

Kult świętych stanowi niezbywalny nurt pobożności chrześcijańskiej, manifestujący się szczególnie w religijności masowej. Odegrał on niezwykle ważną rolę w procesie chrystianizacji Europy, kiedy groby i relikwie świętych były centrami kultu chrześcijańskiego świadczą o wierze świadków Chrystusa i powszechności Kościoła.

Beatyfikacje i kanonizacje

Do lat 80. XX w. procedura kanonizacyjna mimo wprowadzania przez kolejnych papieży coraz to nowych, usprawniających ją ustaw, nadal wykazywała pewne luki.

Narastała więc świadomość potrzeby reformy, która zunifikowałaby prawodawstwo w sprawach kanonizacyjnych. Paweł VI ogłosił w 1969 r. dwa dokumenty: motu proprio *Sanctitas clarior* i konstytucję apostolską *Sacra rituum Congregatio*. Konstytucja, w miejsce istniejącej dotąd Kongregacji Obrzędów, powoływała Kongregację Kultu Bożego i Kongregację Spraw Kanonizacyjnych, której podlegają odąd wyłącznie beatyfikacje i kanonizacje. Paweł VI powołał też komisję, która miała przygotować schemat reformy.

Pracę komisji zintensyfikował Jan Paweł II i po zaaprobowaniu projektu całej reformy ogłosił 7 lutego 1983 r. konstytucję *Divinus perfectionis Magister*, regulującą w nowym duchu sprawy beatyfikacji i kanonizacji.

Całe postępowanie kanonizacyjne przebiega obecnie w trzech etapach. W pierwszym następuje dochodzenie w diecezji, następną fazą jest przekazanie sprawy do Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych, gdzie przygotowuje się pozycje o świętości życia, cnotach i cudach Sługi Bożego. I wreszcie członkowie Kongregacji – kardynałowie i biskupi – pracują nad orzeczeniem prawdziwości przedstawionych w ciągu procesu ustaleń.

Konstytucja Jana Pawła II nie wypowiedziała się szczegółowo w sprawie beatyfikacji ani o liczbie wymaganych cudów za przyczyną kandydata na ołtarze. Według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r. beatyfikacja wymagała potwierdzenia dwóch cudów, kanonizacja aprobaty dwóch następnych. W przypadku męczenników, jeśli ich męczeństwo było bezspornie udowodnione, cud nie był konieczny do beatyfikacji.

W latach 70. XX w. Stolica Apostolska coraz częściej udzielała w procesach dyspensy od konieczności aprobaty drugiego cudu, tak że stało się to praktyką. Z chwilą wejścia w życie nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego w 1983 r. Jan Paweł II zdecydował, że należy stosować zawsze tę nową praktykę. Od tej pory do beatyfikacji wymagany jest przynajmniej jeden, prawnie zatwierdzony cud, a do kanonizacji konieczna jest aprobatą także jednego cudu, który miał miejsce po beatyfikacji.

Konstytucja *Divinus perfectionis Magister* stwierdza, że kult publiczny wprowadzony na określonym terytorium nazywa się beatyfikacją, jeśli zaś został zaaprobowany w całym Kościele, równa się kanonizacji. Idąc za myślą Jana Pawła II nowe ustawodawstwo traktuje beatyfikację jako wstęp do kanonizacji.

Zgodnie z nowym prawodawstwem **kanonizację** określa się jako orzeczenie, dzięki któremu Sługa Boży, czczony dotąd jako błogosławiony, zostaje wpisany przez papieża do katalogu świętych z nakazem czci w całym Kościele. Kanonizacja jest orzeczeniem ostatecznym, z którym, według twierdzeń wielu teologów, łączy się nieomyślność papieża. Sam akt kanonizacji zawiera się w słowach uroczystego dekretu wypowiedzanego przez papieża.

Taka uroczysta forma wyniesienia na ołtarze nazywa się **kanonizacją formalną**. Oprócz niej istnieje **kanonizacja równoznaczna**, dotycząca Sług Bożych, którzy nie byli formalnie kanonizowani, ale ich kult obowiązuje w Kościele. Ma ona takie samo znaczenie jak kanonizacja formalna, gdyż dokonuje się z woli papieża, choć bez prowadzenia całościowego procesu i uroczystej formy dekretu ostatecznego.

Nie oznacza to, że nie ma żadnego dochodzenia, zwłaszcza ustala się istnienie „od niepamiętnych czasów” legalnego, kościelnego kultu publicznego. Kanoni-

zacja równoznaczna polega więc na orzeczeniu papieża, że danego Sługę Bożego należy czcić w całym Kościele przez odmawianie oficjum i odprawianie Mszy św. w określonym dniu.

Obie formy kanonizacji powodują takie same skutki, gdyż opierają się na ostatecznym orzeczeniu papieskim. Różnica polega tylko na formie tego orzeczenia. Przykładem kanonizacji równoznacznej, z uwagi na ich starożytny kult publiczny, było ogłoszenie świętymi Cyryla i Metodego przez Jana Pawła II.

Przez **beatyfikację** rozumie się akt papieski zezwalający na kult publiczny w jakimś kraju, diecezji, mieście bądź w zakonie. Podobnie jak przy kanonizacji istnieje **beatyfikacja formalna i równoznaczna**. Do tej pierwszej wymagane jest udowodnienie heroicznego cnót sługi Bożego, cudu oraz braku kultu publicznego. Beatyfikacja równoznaczna polegała na zatwierdzeniu legalnego kultu bez procesu na temat świętości życia i prawdziwości cudów. Obecnie beatyfikacja równoznaczna musi być poprzedzona takim procesem. Dopiero wówczas papież wydaje dekret zatwierdzający kult. Różnica między tymi dwiema formami beatyfikacji polega na tym, że formalna wprowadza kult nowego błogosławionego, zaś beatyfikacja równoznaczna zatwierdza już istniejący. Przykładem współczesnej beatyfikacji równoznacznej jest zaliczenie do błogosławionych królowej Jadwigi przez Jana Pawła II w 1979 r.

Polscy święci i błogosławieni w latach 1991–2012

Beatyfikacje

Jan Balicki (1869–1948), kapitan; **beatyfikacja 18 VIII 2002 r., Kraków**. Urodzony w Staromieściu (obecnie dzielnica Rzeszowa) syn dróżnika kolejowego, rektor w WSD w Przemyślu i prof. teologii dogmatycznej, ceniony spowiednik i kierownik duchowy, uważany za model życia kapłańskiego, zmarł w Przemyślu. Wspomnienie 24 października. Ośrodek kultu – archikatedra przemyska.

Jan Beyzym (1850–1912), kapłan, jezuita; **beatyfikacja 18 VIII 2002 r., Kraków**. Urodzony w Beyzymach Wielkich na Wołyniu w rodzinie ziemiańskiej, wychowawca młodzieży w zakładzie jezuickim w Chyrowie, jako misjonarz pracował wśród trędowatych na Madagaskarze, zbudował szpital istniejący do dzisiaj, zmarł na Madagaskarze. Wspomnienie 12 października. Ośrodek kultu – kościół oo. jezuitów Najświętszego Serca Pana Jezusa w Krakowie.

Józef Bilczewski (1860–1923), arcybiskup lwowski; **beatyfikacja 26 VI 2001 r., Lwów**. Urodzony w Wilamowicach k. Bielska w rodzinie stolarza, profesor i dziekan Wydziału Teologii Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, rektor w 1900 r., 19 grudnia tegoż roku ustanowiony arcybiskupem metropolitą lwowskim przez Leona XIII, zmarł we Lwowie. Wspomnienie 23 października. Ośrodek kultu – archikatedra lwowska, sanktuarium św. Józefa Bilczewskiego w kościele Przenajświętszej Trójcy w Wilamowicach.

Edmund Bojanowski (1814–1871), świecki; **beatyfikacja 13 VI 1999 r., Warszawa**. Urodzony w Grabonogu

k. Gostynia w ówczesnym Wielkim Księstwie Poznańskim w rodzinie ziemiańskiej, o głębokich tradycjach patriotycznych. Studiował we Wrocławiu i Berlinie, prowadził działalność wydawniczą („Rok wiejski”, „Pieśni wiejskie dla ochronek”) współpracując z obrońcami polskości pod zaborem pruskim. Społecznik, zakładał ochronki dla sierot, apteki dla biednych, biblioteki i czytelnie. Jest założycielem Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej. Zmarł w Górce Duchownej. Wspomnienie 7 sierpnia. Ośrodek kultu – Luboń-Żabikowo.

Celina Chłudzińska-Bożęcka (1833–1913), wdowa, zakonnica; **beatyfikacja 27 X 2007 r., Rzym**. Urodzona w Antowilu k. Orszy (obecnie Białoruś) w rodzinie ziemiańskiej, oddana pracy charytatywnej dla ludności wiejskiej, po śmierci męża zamieszkała w Rzymie, założycielka Zgromadzenia Sióstr Pana Naszego Jezusa Chrystusa (zmarłychwstaniek), zmarła w Krakowie, pochowana w Kętach. Wspomnienie 26 października. Ośrodek kultu – kościół św. św. Małgorzaty i Katarzyny w Kętach.

Rafał (Melchior) Chyliński (1694–1741), kapłan, franciszkanin konwentualny; **beatyfikacja 9 VI 1991 r., Warszawa**. Urodzony we wsi Wysoczka k. Poznania w rodzinie drobnej szlachty, oficer w armii króla Stanisława Leszczyńskiego, w 1715 r. wstąpił do zakonu, misjonarz, opiekun cierpiących, ubogich i opuszczonych, zmarł w Łodzi Łągiewnikach. Wspomnienie 2 grudnia. Ośrodek kultu – kościół św. Antoniego w Łodzi Łągiewnikach.

August Czartoryski (1858–1893), kapłan, salezjanin; **beatyfikacja 25 IV 2004 r., Rzym**. Urodzony w Paryżu w rodzinie książęcej, po spotkaniu ze św. Janem Bosko

wstąpił do salezjanów, zmarł w Alassio we Włoszech. Ciało sprowadzono do Polski i pochowano w rodzinnej krypcie Czartoryskich w Sienawie, potem przeniesiono do kościoła salezjanów w Przemyślu. Wspomnienie 2 sierpnia. Ośrodek kultu – kościół św. Józefa w Przemyślu.

Maria Marcelina Darowska (1827–1911), zakonnica; **beatyfikacja 6 X 1996 r., Rzym**. Urodzona w Szulakach na Podolu w rodzinie ziemiańskiej, zakładała szkoły i pensjonaty dla dziewcząt, po śmierci męża wyjechała do Francji, współzałożycielka (z Józefą Karską) Zgromadzenia Sióstr Niepokalanego Poczęcia NMP (niepokalanek), zmarła w Jazłowcu (obecnie Ukraina). Wspomnienie 5 stycznia. Ośrodek kultu – Jazłowiec, dom ss. niepokalanek w Szymanowie.

Zygmunt Szczęsny Feliński (1822–1895), arcybiskup warszawski; **beatyfikacja 18 VIII 2002 r., Kraków**. Urodzony w Wojutynie na Wołyniu w rodzinie ziemiańskiej, ukończył Akademię Duchowną w Petersburgu, był jej profesorem, założyciel Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi. Ustanowiony arcybiskupem warszawskim przez Piusa IX, wstawał się za narodem podczas represji carskich, zesłany na 20 lat do Jarosława, po zesłaniu osiadł w Dźwiniacze w Galicji. Prowadził działalność charytatywną, w 1882 r. prekonizowany na arcybiskupa Tarsu przez Leona XIII, zmarł w Krakowie, ciało przeniesiono do archikatedry warszawskiej w 1921 r. Wspomnienie 17 września. Ośrodek kultu – Warszawa, kościół św. Józefa w Krakowie.

Władysław Findysz (1907–1964), kapłan, męczennik; **beatyfikacja 19 VI 2005 r., Warszawa**. Urodzony w Krościenku Niżnym (obecnie dzielnica Krosna), pod

czas II wojny organizował pomoc dla biednych, po wojnie prowadził działalność charytatywną, po Vaticanum II prowadził intensywną działalność duszpasterską w duchu soboru, inwigilowany i represjonowany przez SB, skazany w pokazowym procesie i więziony zmarł po odbyciu kary w Nowym Żmigrodzie k. Jasła. Wspomnienie 23 sierpnia. Ośrodek kultu – kościół św.św. Piotra i Pawła w Nowym Żmigrodzie.

Stefan Wincenty Frelichowski (1923–1945) kapłan, męczennik; **beatyfikacja 8 VI 1999 r., Toruń**. Urodzony w Chełmnie w rodzinie rzemieślniczej, wstąpił do harcerstwa, kapelan Pomorskiej Chorągwi ZHP, uzyskał stopień podharcemistrza, represjonowany i aresztowany przez gestapo został umieszczony w obozie w Stutthofie, potem w Sachsenhausen i ostatecznie w Dachau, niosąc pomoc współwięźniom zaraził się tyfusem, zmarł w Dachau; w 2002 r. ogłoszony patronem harcerstwa polskiego. Wspomnienie 23 lutego. Ośrodek kultu – kościół Wniebowzięcia NMP w Toruniu.

Kolumba (Janina Matylda) Gabriel (1853–1926), zakonnica; **beatyfikacja 16 V 1993 r., Rzym**. Urodzona w Stanisławowie (obecnie Ukraina), wstąpiła do benedyktynek we Lwowie, po wyjeździe do Włoch wstąpiła do benedyktynek w Subiaco, otworzyła zakład dla robotnic, opiekowała się chorymi i ubogimi, założycielka Zgromadzenia Sióstr Benedyktynek od Miłości, zmarła w Rzymie. Wspomnienie 24 września.

Zygmunt Gorazdowski (1845–1920), kapłan, **beatyfikacja 26 VI 2001 r., Lwów**. Urodzony w Sanoku w rodzinie szlacheckiej, uczestniczył w powstaniu styczniowym, jako kapłan pracował 40 lat we Lwowie, znany jako „ksiądz dziadów” i „ojciec ubogich” zakładał i prowadził kuchnie ludowe, internaty, domy dla żebraków, za-

kłady dla chorych i samotnych matek, zmarł we Lwowie. Wspomnienie 26 czerwca. Ośrodek kultu – kościół franciszkanów w Sanoku, konkatedra w Lubaczowie.

Jozafata (Michalina) Hordaszewska (1869–1919), zakonnica greckokatolicka; **beatyfikacja 27 VI 2001 r., Lwów**. Urodzona we Lwowie w rodzinie rzemieślniczej, wstąpiła do bazylianek, założycielka Zgromadzenia Sióstr Służebnic Maryi Niepokalanej, zmarła w Krystynopolu (obecnie Czerwonogród, Ukraina), ciało spoczywa w domu generalnym założonego przez nią Zgromadzenia w Rzymie. Wspomnienie 20 listopada.

Bernardyna (Maria) Jabłońska (1876–1940), zakonnica; **beatyfikacja 6 VI 1997 r., Zakopane**. Urodzona w Pizunach k. Narola, najbliższa współpracownica i duchowa córka św. Brata Alberta, współzałożycielka Zgromadzenia Sióstr III Zakonu św. Franciszka Posługujących Ubogim (albertynek), zmarła w Krakowie. Wspomnienie 6 czerwca. Ośrodek kultu – kościół Ecce Homo pw. św. Brata Alberta, dom modlitewny ss. albertynek w Pizunach.

Jan Paweł II Karol Wojtyła (1920–2005), papież; **beatyfikacja 1 V 2011 r., Rzym**. Urodzony w Wadowicach, studia polonistyczne na UJ, od 1942 r. studia teologiczne w tajnym WSD w Krakowie, święcenia kapłańskie w 1946 r., studia w Rzymie zakończone doktoratem, habilitacja w Krakowie. W 1958 r. biskup pomocniczy w archidiecezji krakowskiej, w 1964 r., arcybiskup metropolita krakowski, aktywny uczestnik Soboru Watykańskiego II, od 1967 r. kardynał. Papież pielgrzym, inicjator Światowych Dni Młodzieży i dialogu ekumenicznego. Wielki czciciel NMP Pontyfikat – 16 X 1978–2 IV 2005 r. Zmarł w Watykanie.

Maria Karłowska (1865–1935), zakonnica; **beatyfikacja 6 VI 1997 r., Zakopane**. Urodzona w majątku Słupówka (obecnie Karłowo k. Nakła) w rodzinie ziemiańskiej, działalność dobroczynna na rzecz ubogich, rozbitych małżeństw i kobiet z marginesu, zakładała szpitale dla chorych wenerycznie i wychowawczo-resocjalizacyjne Domy Dobrego Pasterza, założycielka Instytutu Sióstr Dobrego Pasterza (pasterek), zmarła w Pniewitem k. Chełmna. Wspomnienie 6 czerwca, ośrodek kultu – dom sióstr pasterek w Jabłonowie Pomorskim.

Ignacy Kłopotowski (1866–1931), kapitan; **beatyfikacja 19 VI 2005 r., Warszawa**. Urodzony w Korzeniówce k. Drohiczyzna, studiował teologię w Akademii Duchownej w Petersburgu, prowadził liczne dzieła charytatywno-społeczne, szczególną wagę przykładał do apostołstwa słowem pisany – powołał do życia kilka czasopism, wznowił „Przegląd katolicki”, założył „Loreto” k. Wyszkowa – ośrodek dla dzieci i starszych osób, założyciel Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Maryi Panny z Loreto (loretanek), zmarł w Warszawie. Wspomnienie 7 września, ośrodek kultu – „Loreto”.

Maria Faustyna (Helena) Kowalska (1905–1938), zakonnica; **beatyfikacja 18 IV 1993 r., Rzym**. Urodzona we wsi Głogowiec, wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia, pracowała w Wilnie, Warszawie, Płocku i Krakowie, mistyczka i wizjonerka, autorka „Dzienniczka” opisującego objawienia Jezusa Miłosiernego, głosicielka kultu Miłosierdzia Bożego, zmarła w Krakowie. Wspomnienie 5 października, ośrodek kultu – Kraków Łagiewniki.

Bolesława Maria Lament (1862–1946), zakonnica; **beatyfikacja 5 VI 1991 r., Białystok**. Urodzona w Ło-

wiczu w rodzinie rzemieśniczej, wstąpiła do bezhabituwego Zgromadzenia Rodziny Maryi pracując w różnych placówkach Zgromadzenia, w Mohylewie założyła Zgromadzenie Sióstr Misjonek Świętej Rodziny, pracowała w Petersburgu i w Białymstoku, gdzie założyła 2 przedszkola, szkołę zawodową i gimnazjum, zmarła w Białymstoku. Wspomnienie 29 stycznia, ośrodek kultu – sanktuarium Błogosławionej w Białymstoku.

Wincenty Lewoniuk (1849–1874) i **12 Towarzyszy; beatyfikacja 6 X 1996 r., Rzym**. Unici – Męczennicy Podlascy zginęli w Pratulinie broniąc swojego kościoła przed przekazaniem go Cerkwi prawosławnej (Unię w zaborze rosyjskim skasowano w 1839 r., pozostałą unicką diecezję chełmską w Kongresówce skasowano w 1875 r.). Wspomnienie 23 stycznia, ośrodek kultu – Pratulín.

Maria Stella (Adela) Mardosewicz (1888–1943) i **10 Towarzyszek, beatyfikacja 5 III 2000 r., Rzym**. Męczenniczki Nowogródzkie ze zgromadzenia Sióstr Przenajświętszej Rodziny z Nazaretu (nazaretanek). Urodzona we wsi Ciesznów k. Nieświeża (obecnie Białoruś), nowicjat w Albano k. Rzymu, przeszła represje pod okupacją sowiecką, po zajęciu Nowogródka przez Niemców rozstrzelana wraz z towarzyszkami oddała życie za mieszkańców miasta. Wspomnienie 1 stycznia, ośrodek kultu – fara w Nowogródku.

Bronisław Markiewicz (1842–1912), kapłan; **beatyfikacja 19 VI 2005 r., Warszawa**. Urodzony w Próchniku k. Jarosławia w rodzinie mieszczańskiej, studiował w Krakowie i Lwowie, wykładał w WSD w Przemyślu, czasowo u salezjanów; proboszcz w Miejscu Piastowym założył tam i prowadził dom dla opuszczonych dzieci, założył Towarzystwo „Powściągliwość i Praca” i miesięcz-

nik pod tym tytułem, założyciel Zgromadzeń św. Michała Archanioła (michalitów i michalitek) zatwierdzonych po jego śmierci, zmarł w Miejscu Piastowym. Wspomnienie 30 stycznia, ośrodek kultu – dom macierzysty michalitów w Miejscu Piastowym.

Maria Ludwika (Luiza) Merkert (1817–1872), zakonnica; **beatyfikacja 30 IX 2007 r., Nysa**. Urodzona w Nysie w rodzinie mieszczańskiej, założycielka Zgromadzenia Sióstr św. Elżbiety (elżbietanek), pełniła funkcje przełożonej do śmierci, pod jej kierownictwem powstało 9 domów zakonnych, 12 szpitali i domy opieki, zmarła w Nysie. Wspomnienie 14 listopada, ośrodek kultu – kościół św. Jakuba w Nysie.

Julian Nowowiejski (1858–1941) arcybiskup, męczennik i **107 Męczenników II wojny światowej**: księży diecezjalnych i zakonnych, sióstr zakonnych i osób świeckich; **beatyfikacja 13 VI 1999 r., Warszawa**. Urodzony we wsi Lubienie k. Opatowa, rektor i profesor Seminarium Duchownego w Płocku, od 1908 r. biskup ordynariusz płocki, w 1930 r. Pius XI nadał mu tytuł arcybiskupa ad personam, zreformował strukturę administracyjną diecezji, powołał Niższe Seminarium Duchowne, budował Archiwum i Muzeum Diecezjalne, aresztowany przez Niemców w 1940 r. i osadzony w obozie w Działdowie poniósł śmierć męczeńską. Wspomnienie 12 czerwca, szczególony kult w diecezji płockiej.

Stanisław od Jezusa i Marii (Jan) Papczyński (1631–1701), kapłan; **beatyfikacja 16 IX 2007 r., Licheń**. Urodzony w Podegrodziu (powiat nowosądecki) syn kowala, kształcił się w kolegiach jezuickich i pijarskich, wstąpił do pijarów, był cenionym spowiednikiem, w 1670 r. poprosił o zwolnienie ze ślubów i przystąpił do

nowego dzieła apostołskiego zakładając Zgromadzenia Kapłanów od Maryi Niepokalanie Poczętej (marianów), sprawował opiekę nad pielgrzymami w Nowej Jerozolimie (obecnie Góra Kalwaria), gdzie zmarł. Wspomnienie 18 maja, ośrodek kultu – Góra Kalwaria.

Józef Sebastian Pelczar (1842–1924), biskup; **beatyfikacja 2 VI 1991 r., Rzeszów**. Urodzony we wsi Korczyzna k. Krosna, studiował na Gregorianum i Uniwersytecie Laterańskim, przez 22 lata był profesorem na Wydziale Teologicznym UJ, w 1899 r. został biskupem pomocniczym diecezji przemyskiej, a w rok później ordynariuszem, zakładał ochronki, kuchnie dla ubogich, schroniska dla bezdomnych, publikował rozprawy z zakresu teologii, prawa kanonicznego i nauki społecznej Leona XIII, zmarł w Przemyślu. Wspomnienie 19 stycznia, ośrodek kultu – archikatedra przemyska.

Jerzy Popiełuszko (1947–1984), kapłan, męczennik; **beatyfikacja 6 VI 2010 r., Warszawa**. Urodzony we wsi Okopy k. Suchowoli, wikariusz w kościołach warszawskich, od 1980 r. w kościele św. Stanisława Kostki, związany ze środowiskiem robotniczym wspierał aktywnie „Solidarność”, odprawiał msze św. podczas strajku w Hucie Warszawa, prowadził pielgrzymkę robotników na Jasną Górę, w stanie wojennym odprawiał msze za Ojczyznę zyskując wielki autorytet moralny; stał się celem działań operacyjnych SB (szykany, rewizje, prowokacje), 18 X 1984 r. został uprowadzony i zamęczony na śmierć pod Włocławkiem, 30 X wyłowiono jego zwłoki z zalewu na Wiśle. Orędownik przesłania „Zło dobrem zwyciężaj”. Wspomnienie 19 października, ośrodek kultu – kościół św. Stanisława Kostki w Warszawie.

Regina Protman (1552–1613) zakonnica; **beatyfikacja 13 VI 1999 r., Warszawa**. Urodzona w Braniewie w rodzinie mieszczańskiej, założycielka Zgromadzenia Sióstr św. Katarzyny (katarzynek), nosła pomoc ofiarom epidemii, zakładała sierocińce i szkoły dla dziewcząt, zmarła w Braniewie. Wspomnienie 18 stycznia, ośrodek kultu – dom prowincjalny katarzynek i kościół św. Katarzyny w Braniewie.

Aniela Salawa (1881–1922), służąca; **beatyfikacja 13 VIII 1991 r., Kraków**. Urodzona w Sieprawiu k. Myślenic w rodzinie kowala, podjęła pracę pomocy domowej w Krakowie, tercjarka franciszkańska, podczas I wojny pomagała rannym żołnierzom i jeńcom, w „Dzienniku” opisała swoje doznania mistyczne, zmarła w Krakowie. Wspomnienie 12 marca, ośrodek kultu – kościół franciszkanów w Krakowie.

Michał Sopoćko (1888–1975), kapłan; **beatyfikacja 28 IX 2008 r., Białystok**. Urodzony w Juszewszczyźnie k. Oszmiany (obecnie Białoruś) w rodzinie szlacheckiej, doktor teologii i profesor teologii na Uniwersytecie Wileńskim, spowiednik i kierownik duchowy św. Siostry Faustyny, propagator kultu Miłosierdzia Bożego, jako pierwszy opracował teologię tego kultu, założyciel Zgromadzenia Sióstr Jezusa Miłosiernego, zmarł w Białymstoku. Wspomnienie 15 lutego, ośrodek kultu – kościół Miłosierdzia Bożego w Białymstoku.

Sancja (Janina) Szymkowiak (1910–1942), zakonnica; **beatyfikacja 18 VIII 2002 r., Kraków**. Urodzona w Możdżanowie k. Ostrowa Wilk., studiowała romanistykę na Uniwersytecie Poznańskim, należała do sodalicy mariańskiej, apostołowała wśród biedoty, pielgrzymka do Lourdes zdecydowała o jej dalszym życiu, wstąpiła do Zgromadzenia Córek Maryi Matki Bożej Bolesnej (serafitek) w Poznaniu, w czasie II wojny opiekowała się jeńca-

mi zyskując miano „Anioła dobroci”, zmarła w Poznaniu. Wspomnienie 18 sierpnia, ośrodek kultu – kościół św. Rocha w Poznaniu.

Angela Maria (Zofia Kamila) Truszkowska (1825–1899), zakonnica; **beatyfikacja 18 IV 1993 r., Rzym**. Urodzona w Kaliszu w rodzinie szlacheckiej, tercjarka franciszkańska, włączyła się w działalność Stowarzyszenia Pań Miłosierdzia św. Wincentego a`Paulo, w Warszawie założyła zakład św. Feliksa dla wychowania dzieci i opieki nad starcami, pracowała wśród unitów podlaskich, założycielka Zgromadzenia Sióstr św. Feliksa z Kantalicio (felicjanek), za udział w powstaniu styczniowym carat skasował ten zakon, zmarła w Krakowie. Wspomnienie 10 października, ośrodek kultu – kościół Niepokalanego Serca Maryi w Krakowie.

Maria (Marta) Wiecka (1874–1904), zakonnica; **beatyfikacja 24 V 2008 r., Lwów**. Urodzona w Nowym Wiecu k. Starogardu w rodzinie ziemiańskiej, wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a`Paulo (szarytek) w Krakowie, pracowała w szpitalach w Bochni, Lwowie, Podhajcach, zmarła w Śniatynie opiekując się chorymi. Wspomnienie 30 maja, ośrodek kultu – Śniatyn.

Beatyfikacje równoznaczne

Stanisław Kazimierczyk (1433–1489) kapłan, kanonik regularny laterański, **potwierdzenie kultu 18 IV 1993 r., Rzym**. Urodzony na Kazimierzu, syn rajcy, wstąpił do zakonu kanoników regularnych laterańskich przy kościele Bożego Ciała w Krakowie, magister teologii i filozofii, mistrz nowicjatu, przeor, słynął jako kaznodzieja, zmarł w Krakowie. Wspomnienie 5 maja, ośrodek kultu – kościół Bożego Ciała w Krakowie.

Kanonizacje

Józef Bilczewski, kanonizacja 23 X 2005 r., Rzym (zob. beatyfikacje).

Zygmunt Szczęsny Feliński, kanonizacja 11 X 2009 r., Rzym (zob. beatyfikacje).

Zygmunt Gorazdowski, kanonizacja 23 X 2005 r., Rzym (zob. beatyfikacje).

Melchior Grodziecki (1584–1619), kapłan z zakonu jezuitów, męczennik; **kanonizacja 2 VII 1995 r., Koszycy** (beatyfikacja 15 I 1905 r.). Urodzony w Cieszynie w rodzinie mieszczańskiej, wstąpił do jezuitów w Brnie, studia teologiczne w Pradze, po wybuchu wojny 30-letniej udał się do Koszyc, aby pełnić posługę kapelana w czeskich i polskich wojskach katolickich. Po zajęciu Koszyc przez protestanckie wojsko Jerzego Rakoczego, Grodziecki oskarżony fałszywie o zdradę (sprowadzenie wojsk polskich) był torturowany i ścięty. Wspomnienie 7 września, ośrodek kultu – sanktuarium MB Księżnej Cieszyńskiej w Cieszynie i kościół pojezuicki Najświętszego Serca Pana Jezusa w Czeskim Cieszynie.

Jadwiga Królowa (1374–1399); **kanonizacja 8 VI 1997 r., Kraków** (potwierdzenie kultu równoznaczne beatyfikacji 31 V 1979 r. i 4 VI 1986 r.). Urodzona w Budzie, córka Ludwika króla Węgier, koronowana na króla Polski, 3 dni po chrzcie Jagiełły zawarła z nim związek małżeński, przyłączyła do Polski Ruś Czerwoną, przyczyniła się znacznie do chrystianizacji Litwy, pertraktowała z krzyżakami o zwrot Ziemi Dobrzyńskiej, cieszyła się poważaniem papieży – Bonifacy IX udzielił jej prawa miano-

wania biskupów bez zgody Stolicy Apostolskiej, zapisała klejnoty na rzecz Akademii Krakowskiej, słynęła dziełami miłosierdzia, zmarła w Krakowie. Wspomnienie 17 lipca, ośrodek kultu – katedra wawelska.

Jan z Dukli (1414–1484), kapłan z zakonu franciszkanów obserwantów (bernardynów); **kanonizacja 10 VI 1997 r., Krosno** (potwierdzenie kultu równoznaczne beatyfikacji 21 I 1733 r.). Urodzony w Dukli w rodzinie mieszczańskiej, pustelnik, wstąpił do franciszkanów konwentualnych, był gwardianem w Krośnie, osiadł we Lwowie i przeszedł do franciszkanów obserwantów zwanych w Polsce bernardynami, słynął jako kaznodzieja, zmarł we Lwowie. Wspomnienie 8 lipca, ośrodek kultu – kościół bernardynów w Dukli.

Stanisław Kazimierczyk, kanonizacja 17 X 2010 r., Rzym (zob. beatyfikacje).

Kinga (1234–1292), księżna, klaryska; **kanonizacja 16 VI 1999 r., Stary Sącz** (aprobata kultu równoznaczna beatyfikacji 10 VI 1690). Urodzona w Ostrzychomiu, córka Beli IV króla Węgier, żona księcia krakowskiego Bolesława Wstydlivego, po jego śmierci w 1279 r. wstąpiła do klarysek i założyła klasztor w Starym Sączu pozostając do śmierci jego księnią, zmarła w Starym Sączu. Wspomnienie 24 lipca, ośrodek kultu – klasztor klarysek w Starym Sączu.

Rafał od św. Józefa (Józef) Kalinowski (1835–1907), kapłan, karmelita bosy; **kanonizacja 17 XI 1991 r., Rzym** (beatyfikacja 22 VI 1983 r., Kraków). Urodzony w Wilnie w rodzinie szlacheckiej, ukończył Mikołajewską Szkołę Inżynierii w stopniu porucznika, uczestnik powstania styczniowego, wzięty do niewoli i skazany na

POLSCY ŚWIĘCI I BŁOGOSŁAWIENI W LICZBACH

ŚWIĘCI – 14

BŁOGOSŁAWIENI – 158

RAZEM – 172

W tym:

Papieże – 1

Biskupi – 6

Księża – 62

Księża zakonni – 34

Bracia zakonni – 8

Siostry zakonne – 34

Alumni – 2

Świeccy – 25

Płeć:

Mężczyźni – 134

Kobiety – 38

Wiek:

do 35 lat – 48

36–60 lat – 89

ponad 60 lat – 35

śmierć (wyrok zamieniono na 10 lat katorgi), po zwolnieniu był wychowawcą księcia Augusta Czartoryskiego w Paryżu, wstąpił do karmelitów bosych w Grazu, przeor w Wadowicach, gdzie zmarł. Wspomnienie 20 listopada, ośrodek kultu – klasztor i kościół karmelitów bosych w Czernej i Wadowicach.

Faustyna Maria (Helena) Kowalska, kanonizacja 30 IV 2000 r., Rzym (zob. beatyfikacje).

Urszula Ledóchowska (1865–1939), zakonnica; **kanonizacja 18 V 2003 r., Rzym** (beatyfikacja 20 VI 1983 r., Poznań). Urodzona w Loosdorfie (Austria) w rodzinie arystokratycznej, wstąpiła do urszulanek w Krakowie, wyjechała do Petersburga by prowadzić polski internat, wydalona z Rosji przebywała w Szwecji i Danii współpracując z założonym przez Sienkiewicza Komitetem Pomocy Ofiarom Wojny. W 1920 r., gdy urszulanki petersburskie osiedliły się w Pniewach, Benedykt XV zezwolił Ledóchowskiej na erygowanie nowego zgromadzenia – Sióstr św. Urszuli od Jezusa Konającego (urszulanki szare), zmarła w Rzymie. Prowadziła intensywną pracę pedagogiczno-wychowawczą wśród dziewcząt i sierot. Wspomnienie 29 maja, ośrodek kultu – Pniewy k. Szamotuł.

Józef Sebastian Pelczar, kanonizacja 18 V 2003 r., Rzym (zob. beatyfikacje).

Jan Sarkander (1576–1620), kapłan, męczennik; **kanonizacja 21 V 1995 r., Ołomuniec** (beatyfikacja 3 XI 1859). Urodzony w Skoczowie, studiował w Pradze i Gra-

zu, gdzie uzyskał doktorat, pracował na Morawach, został proboszczem w Holeszowie i uchronił miasto przed atakiem „lisowczyków”, co stało się podstawą oskarżenia o sprowadzenie katolickiego wojska na Morawy; aresztowany został przewieziony do Ołomuńca, torturowany nie wyjawiał tajemnicy spowiedzi namiestnika Moraw Lobkovic, zmarł zamęczony w Ołomuńcu. Jest patronem dobrej spowiedzi. Wspomnienie 30 maja, ośrodek kultu – katedra w Ołomuńcu, kościół Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Skoczowie.

Szymon z Lipnicy (ok. 1435–1482), kapłan z zakonu franciszkanów obserwantów (bernardynów); **kanonizacja 11 V 2007 r., Rzym** (aprobata kultu równoznaczna beatyfikacji 24 II 1685). Urodzony w Lipnicy, syn piekarza, studiował w Akademii Krakowskiej, wstąpił do franciszkanów obserwantów (bernardynów), ceniony kaznodzieja, opiekun ubogich, podczas epidemii cholery pomagał chorym, zarażony zmarł w Krakowie. Wspomnienie 18 lipca, ośrodek kultu – kościół św. Bernardyna w Krakowie, Lipnica.

Źródła wykorzystane

1. R. Bar, H. Misztal, 1985, *Postępowanie kanonizacyjne*, Warszawa, ATK
2. H. Misztal, 1983, *Drogi rozwoju postępowania kanonizacyjnego*, „Częstochowskie studia teologiczne”, t. XI, Częstochowa
3. H. Misztal, 1987, *Komentarz do konstytucji apostołskiej „Divinus perfectionis Magister”*, Lublin, KUL

TERYTORIALNE ZRÓŻNICOWANIE WYBRANYCH WSKAŹNIKÓW RELIGIJNOŚCI

Polska jest krajem terytorialnie zróżnicowanym pod wieloma względami. Zróżnicowania te wynikają nie tylko z odmienności warunków przyrodniczych, gęstości zaludnienia czy stopnia urbanizacji – w znaczącym stopniu mają one swoje źródło w dalszej lub całkiem niedawnej historii. Objawiają się one także w sferze religijności.

Analizie poddano zróżnicowanie trzech miar związanych z religijnością i omówionych szerzej w rozdziałach: XI i XII. W skrócie i pewnym uproszczeniu można stwierdzić, że:

- wskaźnik *dominantes* jest miarą uczestnictwa w obowiązkowych, coniedzielnych praktykach religijnych,
- wskaźnik *communicantes* jest miarą pełniejszego uczestnictwa w niedzielnych praktykach religijnych,
- wskaźnik *participantes* jest zaś miarą uczestnictwa w społecznej działalności wspólnot religijnych.

W celu ustalenia zintegrowanej, jednolitej miary służącej porównaniom zróżnicowań terytorialnych różnych wymiarów religijności opisywanych przez ww. wskaźniki: *dominantes*, *communicantes* i *participantes* określono syntetyczny relatywny wskaźnik religijności – SRWR, który jest ważoną sumą relatywnych miar opartych na

wskaźnikach *dominantes*, *communicantes* i *participantes*, które zdefiniowano następująco:

a) relatywny wskaźnik *dominantes* (RWD):

$$RWD_{\alpha} = (\text{wskaźnik } \textit{dominantes} \text{ dla diecezji } \alpha) / (\text{wskaźnik } \textit{dominantes} \text{ dla Polski}) \cdot 100\%;$$

b) relatywny wskaźnik *communicantes* (RWC):

$$RWC_{\alpha} = (\text{wskaźnik } \textit{communicantes} \text{ dla diecezji } \alpha) / (\text{wskaźnik } \textit{communicantes} \text{ dla Polski}) \cdot 100\%;$$

c) relatywny wskaźnik *participantes* (RWP):

$$RWP_{\alpha} = (\text{wskaźnik } \textit{participantes} \text{ dla diecezji } \alpha) / (\text{wskaźnik } \textit{participantes} \text{ dla Polski}) \cdot 100\%.$$

Ze względu na wagę wskaźnika *dominantes*, jako mierzącego uczestnictwo w obowiązkowych coniedzielnym praktykach religijnych, przyjęto jego dominującą rolę w ramach syntetycznego relatywnego wskaźnika religijności (SRWR), nadając wagę 60% relatywnemu wskaźnikowi *dominantes* (RWD). Pozostałym dwu miarom (RWC i RWP) przyporządkowano wagi po 20%, gdyż stanowią one uzupełnienie wskaźnika opartego na *dominantes* odpowiednio:

- o wymiar pogłębianych praktyk religijnych mierzonego odsetkiem uczestniczących w Komunii Św. (RWC) oraz

- o wymiar udziału we wspólnotach kościelnych (mierzony odsetkiem uczestnictwa¹⁾ we wspólnotowych organizacjach kościelnych (RWP).

Oba ww. wymiary są istotnym uzupełnieniem miary opartej na *dominantes* (RWD), gdyż pokazują potencjał wynikający odpowiednio z głębszego przeżywania praktyk religijnych i z większego zaangażowania społecznego w życie Kościoła.

Wobec powyższego syntetyczny relatywny wskaźnik religijności (SRWR), jako ważoną sumę wskaźników RWD, RWC i RWP, zdefiniowano następująco:

$$\text{SRWR} = 60\% \cdot \text{RWD} + 20\% \cdot \text{RWC} + 20\% \cdot \text{RWP}$$

Wartości wskaźników: *dominantes*, *communicantes* i *participantes* zostały przedstawione dla poszczególnych diecezji w tablicy 18.1. Na podstawie opisanego powyżej syntetycznego relatywnego wskaźnika religijności (SRWR) można wysnuć przedstawione poniżej wnioski, które zostały zilustrowane na mapie 18.1. Wyodrębnionych zostało 5 klas diecezji ze względu na wartości syntetycznego relatywnego wskaźnika religijności (SRWR):

- O bardzo niskiej wartości wskaźnika religijności (SRWR < 70%);
- O niskiej wartości wskaźnika religijności (SRWR należy do przedziału [70%–90%]);
- Przeciętne pod względem wartości wskaźnika religijności (SRWR należy do przedziału [90%–110%]);
- O wysokiej wartości wskaźnika religijności (SRWR należy do przedziału (110%–130%));
- O bardzo wysokiej wartości wskaźnika religijności (SRWR > 130%).

W analizie wykorzystano także lokaty diecezji według wartości wskaźnika *dominantes* i syntetycznego relatywnego wskaźnik religijności (SRWR).

Diecezje przemyska, rzeszowska i tarnowska położone w południowo-wschodniej części Polski tworzą grupę diecezji o bardzo wysokiej wartości wskaźnika religijności (SRWR o wartościach odpowiednio 157, 158 i 174). Wszystkie te diecezje mają za sobą okres galicyski w zaborze austriackim i charakteryzują się dużym udziałem ludności wiejskiej z gęsto zaludnionych wsi, z ludnością od wieków zamieszkałą na tym terenie i kultuwującą tradycyjne wartości.

Do drugiej grupy diecezji o wysokich wartościach wskaźnika religijności (SRWR należy do przedziału od 110 do 130) należą w większości diecezje z Polski wschodniej (łomżyńska, białostocka, drohiczyńska, siedlecka, zamojsko-lubaczowska i sandomierska) i południowej (krakowska i bielsko-żywiecka). Wspólną cechą tych diecezji jest istotny udział ludności wiejskiej oraz położenie na obszarach o silnej tożsamości lokalnej lub regionalnej. Reprezentantami Polski zachodniej są w tej grupie jedynie diecezje: pelplińska, kaliska i opolska. Bardzo ciekawa jest obecność w tej grupie diecezji opolskiej, jako jedynej spośród diecezji z ziem zachodnich i północnych, które powróciły do Polski w 1945 r.²⁾ Warto dokładniej zbadać przyczyny wyższych wartości wskaźników religijności w diecezji opolskiej. Można postawić hipotezę, że jest to wynik z jednej strony tradycyjnej śląskiej religijności zachowanej przez mieszkającą tu od wieków ludność, a z drugiej strony mądrych i stabilnych działań prowadzonych na Śląsku Opolskim i w diecezji opolskiej, integrujących osoby i rodziny prze-

1) W ślad za badaniami sektora non-profit rejestrowane są fakty uczestnictwa w danej wspólnotcie, nie zaś osoby, które mogą jednocześnie należeć do więcej niż jednej grupy.

2) Diecezja pelplińska także obejmuje małą część ziem zachodnich i północnych, które powróciły do Polski w 1945 r., lecz jest ona niewielka w stosunku do terenów Pomorza Gdańskiego odzyskanych w 1920 r.

TERYTORIALNE ZRÓŻNICOWANIE WYBRANYCH WSKAŹNIKÓW RELIGIJNOŚCI

Tab. 18.1. Wskaźniki religijności (*dominantes*, *communicantes*, *participantes* oraz syntetyczny relatywny wskaźnik religijności – SRWR), lokaty według diecezji

Diecezja	Wskaźniki w %				Lokata		Zmiana lokaty
	<i>dominantes</i>	<i>communicantes</i>	<i>participantes</i>	SRWR	<i>dominantes</i>	SRWR	
Średnia dla polski	41,0	16,4	7,9	x	x	x	x
Szczecińsko-kamieńska	25,4	10,6	4,3	61,0	41	41	0
Łódzka	27,3	11,8	4,3	65,2	39	40	-1
Sosnowiecka	28,2	10,4	4,6	65,6	38	39	-1
Koszalińsko-kołobrzeska	27,1	10,9	6,0	68,1	40	38	2
Elbląska	30,3	12,3	4,4	70,5	37	37	0
Łowicka	31,7	14,4	4,7	75,9	36	36	0
Warszawsko-praska	33,8	14,9	4,4	78,8	28	35	-7
Świdnicka	32,1	13,9	5,9	78,9	35	34	1
Warszawska	32,9	15,0	5,1	79,4	33	33	0
Włocławska	35,7	13,2	4,5	79,7	26	32	-6
Warmińska	33,7	14,0	5,3	79,8	30	31	-1
Płocka	33,2	11,9	7,3	81,6	32	30	2
Zielonogórsko-gorzowska	32,2	13,6	7,4	82,4	34	29	5
Wrocławska	33,8	14,6	6,5	83,7	28	28	0
Legnicka	33,6	14,4	7,0	84,5	31	27	4
Toruńska	37,8	16,3	7,1	93,2	25	26	-1
Bydgoska	39,4	16,4	6,8	94,9	22	25	-3
Częstochowska	39,4	15,5	7,3	95,0	22	24	-2
Gnieźnieńska	40,9	16,6	6,4	96,3	20	23	-3
Elcka	35,3	17,7	9,6	97,6	27	22	5
Radomska	41,2	16,1	7,1	97,9	18	21	-3
Gliwicka	41,2	17,2	6,8	98,5	18	20	-2
Gdańska	40,4	18,0	7,5	100,1	21	19	2
Kielecka	43,4	17,3	6,2	100,3	15	18	-3
Lubelska	38,3	18,4	8,8	100,8	24	17	7
Katowicka	42,3	18,8	7,6	104,1	17	16	1

Tab. 18.1. Wskaźniki religijności (*dominican-tes*, *communican-tes*, *participantes* oraz syntetyczny relatywny wskaźnik religijności – SRWR), lokaty według diecezji (dok.)

Diecezja	Wskaźniki w %				Lokata		Zmiana lokaty
	<i>dominican-tes</i>	<i>communi-cantes</i>	<i>participantes</i>	SRWR	<i>dominican-tes</i>	SRWR	
Poznańska	42,7	18,9	7,9	105,5	16	15	1
Kaliska	48,1	21,1	7,0	113,8	9	14	-5
Sandomierska	43,6	16,2	12,4	115,0	14	13	1
Białostocka	45,1	18,4	10,7	115,5	13	12	1
Opolska	47,0	21,0	9,4	118,2	10	11	-1
Zamojsko-lubaczowska	45,9	20,2	10,6	118,6	12	10	2
Bielsko-żywiecka	50,6	18,2	9,0	119,0	5	9	-4
Krakowska	52,3	17,7	8,3	119,1	4	8	-4
Łomżyńska	46,3	20,9	10,3	119,3	11	7	4
Pelplińska	49,1	20,0	10,2	122,1	6	6	0
Drohiczyńska	48,7	18,2	11,6	122,8	8	5	3
Siedlecka	49,1	19,0	11,0	122,9	6	4	2
Przemyska	61,9	17,1	17,9	156,8	3	3	0
Rzeszowska	66,8	18,3	14,8	157,5	2	2	0
Tarnowska	70,5	23,1	17,0	174,4	1	1	0

siedlone z Kresów Wschodnich II RP z pozostałymi po II wojnie światowej Ślązakami.

Diecezje o wartościach wskaźnika religijności (SRWR) zbliżonych do średniej dla Polski są położone w różnych częściach Polski, 6 z nich znajduje się w południowej części Polski, są to diecezje: gliwicka, katowicka, częstochowska, kielecka, radomska i lubelska. 5 diecezji położonych jest na terenie dawnego zaboru pruskiego w Wielkopolsce, na Kujawach lub Pomorzu (poznańska, gnieźnieńska, bydgoska, toruńska i gdańska). Do tej grupy należy także diecezja etcka składająca się ze wschodniej części Mazur i z Suwalszczyzny, które to krainy są istotnie różniczo-

wane historycznie. Specyfika diecezji etckiej, wynikająca z historii, polega także na tym, że osadnictwo powojenne we wschodniej części Mazur miało w większym zakresie niż w innych częściach ziem zachodnich i północnych charakter lokalny i pochodziło z Kurpiów i Podlasia.

Na drugim krańcu skali religijności według SRWR znalazły się 4 diecezje o wartościach tego wskaźnika poniżej 70. Są to diecezje: szczecińsko-kamieńska i koszalińsko-kołobrzeska położone na Pomorzu Zachodnim, które wróciło do Polski w 1945 r. oraz diecezje łódzka i sosnowiecka, na których terenie w XIX wieku, w czasach zaboru rosyjskiego, duże grupy ludności przybyły

do pracy w rozwijających się wówczas gałęziach przemysłu (włókiennictwo, górnictwo i hutnictwo). Rozwój ten trwał jeszcze przez kilkadziesiąt lat po II wojnie światowej. W ostatnich 20 latach produkcja i zatrudnienie w tych gałęziach przemysłu zostały ograniczone. Pomorze Zachodnie³⁾ z kolei najbardziej z całych ziem zachodnich i północnych boryka się z niedostatkiem zakorzenienia, gdyż w odróżnieniu od Śląska czy Warmii i Mazur było dużo dłużej poza Polską, wchodziło w skład państw protestanckich, charakteryzuje się niższą gęstością zaludnienia, a ludność, w dużym stopniu kresowa, przybyła tu po II wojnie światowej w wyniku rozproszonego osadnictwa i odmiennego środowiska kulturowego ma do dziś trudności z zakorzenieniem na tej ziemi.

Do grona diecezji o niskich wartościach wskaźnika religijności (SRWR z przedziału od 70 do 90) należą z jednej strony diecezje położone na ziemiach zachodnich i północnych (diecezje: świdnicka, wrocławska, legnicka, zielonogórsko-gorzowska, elbląska i warmińska) oraz centralnie położone diecezje z terenu dawnego zaboru rosyjskiego, częściowo w zasięgu oddziaływania Warszawy i Łodzi (diecezje: warszawska, warszawsko-praska, łowicka, płocka i wrocławska).

Porównanie wyników dla SRWR oraz *dominantes*, *communicantes* i *participantes* pozwala na sformułowanie następujących wniosków:

1. Występuje istotna dodatnia korelacja wskaźników *dominantes*, *communicantes* i *participantes*;

2. Nieliczne są diecezje, w których lokaty według *dominantes* znacząco (o min. 4 miejsca) różnią się od lokat według SRWR;

3. Włączenie do wskaźnika SRWR miar *communicantes* i *participantes* spowodowało znaczący awans w stosunku do lokat według *dominantes* (o min. 4 miejsca) w przypadku diecezji legnickiej, zielonogórsko-gorzowskiej, lubelskiej, łomżyńskiej i etckiej, a istotny spadek (także o min. 4 miejsca) diecezji warszawsko-praskiej, wrocławskiej, kaliskiej, bielsko-żywieckiej i krakowskiej;

4. W stosunku do grupowania w klasy według *dominantes* (RWD z analogicznymi wartościami brzegowymi klas) zastosowanie SRWR spowodowało awans diecezji etckiej do grupy o przeciętnej wartości wskaźnika religijności, zaś diecezji sandomierskiej – do grupy o wysokiej wartości wskaźnika religijności.

Na podstawie powyższych obserwacji można stwierdzić, że stopień urbanizacji nie jest czynnikiem rozstrzygającym o wartości wskaźnika religijności⁴⁾, choć bardziej wiejski charakter diecezji na obszarach o silnie ugruntowanym zakorzenieniu w polskiej tradycji lokalnej lub regionalnej współwystępuje z wysokimi wskaźnikami religijności (Podlasie i wschodnia część Mazowsza, subregion zamojski, d. Galicja⁵⁾ ze Śląskiem Cieszyńskim oraz Śląsk Opolski i Pomorze Gdańskie). Natomiast na ziemiach zachodnich i północnych oraz w centralnej Polsce i Zagłębiu Dąbrowskim mamy do czynienia z istotnie niższymi wartościami wskaźnika religijności (SRWR). Obraz zbliżony do wartości przeciętnych dla całej Polski występuje w Wielkopolsce, na Kujawach i Ziemi Chełmińskiej – na terenie dawnego zaboru pruskiego, w przemysłowej części Górnego Śląska⁶⁾ oraz w południowej części dawnego zaboru rosyjskiego historycznie należącej do Małopolski.

3) Trzeba jednak pamiętać, że w skład diecezji koszański-kołobrzeszkiej wchodzi część historycznej Wielkopolski, przywrócona Polsce w 1945 r. po okresie rozbiorów (m.in. Wątcz, Czaplunek, Piła i Drahim utracony po potopie szwedzkim).

4) Por. wskaźniki np. dla przemysłowych obszarów Górnego Śląska i dla Zagłębia Dąbrowskiego oraz diecezji gdańskiej i łódzkiej czy diecezji przemyskiej i diecezji łowickiej.

5) Część historycznej Małopolski pod zaborem austriackim (1772–1918).

6) Śląsk Opolski historycznie jest częścią Górnego Śląska.

MAPA 18.1. SYNTETYCZNY RELATYWNY WSKAŹNIK RELIGIJNOŚCI (SRWR) WEDŁUG DIECEZJI

PODSUMOWANIE

Polska w ostatnich dwudziestu latach stanęła w obliczu szybkich przemian, obejmujących niemal wszystkie wymiary życia. Wiele z nich dotyczyło również Kościoła katolickiego. W wymiarze ustrojowym znaczna część już pierwszych, podjętych po 1989 r., reform dotyczyła obecności wyznań w przestrzeni publicznej, m.in. poprzez przywrócenie nauczania religii w szkołach publicznych. Burzliwość tych ustrojowych przemian przejawiała się w pracach nad konkordatem podpisanym w 1993 r., lecz ratyfikowanym dopiero w 1998 r. W wymiarze ekonomicznym odejście od gospodarki centralnie planowanej zrodziło potrzebę opracowania nowych podstaw funkcjonowania wolnego rynku w Polsce z poszanowaniem zagadnień etycznych formułowanych przez katolicką naukę społeczną. Kościół włączył się w kształtowanie nowego ładu, kierując się troską zarówno o dobro człowieka, jak i całej Polski. W ostatnich dwudziestu latach społeczeństwo polskie przeżywa również intensywne przemiany demograficzne. Migracje wewnętrzne i zewnętrzne, a także zahamowanie wzrostu liczby ludności oddziałują na sytuację Kościoła katolickiego w Polsce. Ponadto u podstaw procesów demograficznych oprócz czynników ekonomicznych można dopatrywać się także przemian w zakresie systemu norm i wartości.

To tylko niektóre z procesów, które tworzą kontekst funkcjonowania Kościoła katolickiego w Polsce. Wydaje się, że etap najintensywniejszych reform ustrojowych oraz ekonomicznych został już zakończony. Na podstawie danych zebranych w niniejszej publikacji można stwierdzić, że Kościół katolicki w obliczu tych wielorakich przemian odnalazł swoje miejsce w społeczeństwie, pomimo zmian w obserwowanej charakterystyce religijności.

Kościół katolicki pozostaje instytucją powszechną w Polsce. Deklarowana przynależność (potwierdzona dzięki pytaniu o wyznanie w Narodowym Spisie Powszechnym w 2011 r.), jak również przyjmowanie podstawowych sakramentów Kościoła są niemal powszechne. W okresie od 1991 r. nastąpił również istotny rozwój struktury administracyjnej Kościoła. Liczba diecezji wzrosła z 27 do 44. Zwiększyła się również liczba biskupów (ze 106 do 133) oraz kardynałów (z 3 do 6). Wzrosła liczba parafii łacińskich z 9 089 w 1993 r. do 10 201 w 2012 r., co skutkuje zmniejszeniem się średniej wielkości parafii z 3 755 na 3 273 wiernych przypadających na 1 parafię. W tym okresie wzrosła również liczba parafii greckokatolickich z 63 (1993 r.) do 134 (2012 r.). Co nie mniej ważne, obserwuje się rozwój innych instytucji katolickich, takich jak np. szkoły katolickie, kościelne instytucje trzeciego sektora oraz podmioty apostołstwa świeckiego, takie jak wspólnoty parafialne oraz ruchy religijne. Uczestnictwo w katolickich organizacjach stanowi istotną

część partycypacji społecznej Polaków, ponadto pomiędzy rokiem 1990 i 2012 o 33% zwiększyła się liczba księży diecezjalnych oraz zakonnych. Dzięki temu od 1990 r. zmniejszyła się średnia liczba wiernych przypadających na jednego księdza w Polsce. W 2012 r. w parafiach tacińskich wynosiła ona 1 084. Należy również zwrócić uwagę na istotną obecność wymiaru charyzmatycznego instytucji Kościoła katolickiego w Polsce. Na społeczeństwo polskie oddziałują liczne miejsca pielgrzymkowe, szczególnie o charakterze maryjnym. Wśród nich Jasna Góra, którą rocznie odwiedza 4,5 miliona osób, jest jednym z kilku największych miejsc pielgrzymkowych na świecie. O żywotności instytucji Kościoła katolickiego w Polsce świadczą również liczne procesy beatyfikacyjne oraz kanonizacyjne. Pomędzy rokiem 1991 a 2011 kanonizowanych lub beatyfikowanych zostało 172 Polaków.

Z drugiej jednak strony, podobnie jak na całym świecie, również w Polsce o około 20% zmniejszyła się liczba sióstr oraz braci zakonnych. Wyraźnemu osłabieniu uległa też dynamika powołań. Chociaż wzrósł wskaźnik *communicantes* odnoszący się do odsetka przystępujących do komunii św., to jednak zmniejszył się odsetek osób uczestniczących w niedzielnej mszy św. (*dominantes*). Dodatkowo spadek powołań w Polsce okazał się w ostatnim dwudziestoleciu nawet większy niż obserwowany w Europie: liczba alumnów diecezjalnych zmalała z 5 436 do 2 959 (spadek o 45%), a alumnów zakonnych z 2 686 na 882 (spadek o 67%) w 2012 r., co tylko częściowo może być wytłumaczone zmianami demograficznymi w całej populacji naszego kraju.

Ponadto występują istotne różnice terytorialne w poziomie religijności wiernych Kościoła katolickiego w Polsce. Na ziemiach północnych i zachodnich, w centralnej Polsce oraz Zagłębiu Dąbrowskim obserwuje się nie tylko najniższy poziom religijności, ale również mniej powołań i niższy poziom partycypacji w organizacjach kościelnych. Z drugiej strony najwyższe wskaźniki religijności obserwujemy w Polsce południowej i wschodniej, szczególnie w diecezjach: tarnowskiej, rzeszowskiej i przemyskiej.

Pomimo obserwowanych zmian Kościół katolicki w Polsce w porównaniu z innymi krajami, również tymi tradycyjnie katolickimi, jest pod wieloma względami bardziej żywotny, o czym świadczą choćby takie miary, jak: *dominantes*, *communicantes*, liczba kapłanów czy ciągle rozwijająca się sieć parafialna. Wydaje się, że uzasadnienia takiego stanu rzeczy należy szukać w często nieuchwytnych statystycznie zjawiskach religijności, takich jak: żywa wiara, modlitwa świeckich i duchownych, pobożność ludowa, dziedzictwo Jana Pawła II, podejmowane liczne dzieła społeczne oraz codzienne świadectwo życia wiernych Kościoła katolickiego w naszej ojczyźnie.

OBJAŚNIENIA WYBRANYCH POJĘĆ

Alumn. Powołanie. Kleryk, student katolickiego seminarium duchownego przygotowywany do święceń kapłańskich. Warunkiem przyjęcia do seminarium jest powołanie kapłańskie lub zakonne, traktowane od strony teologicznej jako „dar” Bożej miłości skierowanej do człowieka dostrzeżonego i żyjącego w konkretnych warunkach lub wezwaniem do świętości w tej formie, która wypływa z sakramentu kapłaństwa. Liczba powołań jest w statystyce kościelnej traktowana jako jeden z najistotniejszych wskaźników żywotności Kościoła.

Biskup diecezjalny (ordynariusz). Osoba duchowna, zwierzchnik diecezji (ordynariusz) mianowany przez papieża. Przez konsekrację biskupią otrzymuje on 3 główne zadania: uświęcania, nauczania i rządzenia w diecezji. Przez przyjęcie święceń biskup staje się członkiem kolegium biskupów, posiadającym łącznie z papieżem najwyższą władzę w Kościele. Każdy biskup ponosi współodpowiedzialność za losy *Ewangelii* na całym świecie (poprzez udział w soborach powszechnych), w swoim kraju (udział w konferencji episkopatu) oraz na terenie własnej diecezji. W niektórych większych diecezjach są wyświęceni i działają **biskupi pomocniczy (tytularni)**, którzy wykonują funkcje biskupie w zakresie wyznaczonym im przez biskupa ordynariusza danej diecezji.

Diakon. Mężczyzna posiadający niższe święcenia sakramentalne (tzw. diakonat), poprzedzające zazwyczaj kapłaństwo. W kościele katolickim po Soborze Watykańskim II, w związku z potrzebami duszpasterskimi i misyjnymi, przywrócono diakonat stały (jako trzeci stopień kapłaństwa hierarchicznego), do którego powołuje się obecnie nie tylko mężczyzn zobowiązujących się do życia w celibacie, lecz również, pod pewnymi warunkami, żonatych.

Diecezja. Diecezja jest podstawową jednostką kanoniczną kościoła powierzoną biskupowi, który przy współpracy z prezbiterami i wiernymi tworzy Kościół patrykularny. Kościół w danej diecezji nie jest jedynie jakąś częścią Kościoła powszechnego, ale jest w pełni Kościołem na danym miejscu – Kościołem lokalnym. Równorzędne z diecezją są: prałatura terytorialna, opactwo terytorialne, wikariat apostołski, prefektura apostołska i administratura apostołska erygowana na stałe.

Duchowny. Duchowieństwo. Osoba mająca święcenia kapłańskie, pełniąca publiczne funkcje sakralne, powołana przez wybór lub nominację. W kościele katolickim do duchowieństwa nie zalicza się braci i sióstr zakonnych.

Instytut życia konsekrowanego. Zakony. Wspólnoty oparte na uroczystych ślubach zakonnych, a także zgromadzenia zakonne o ślubach prostych, które wraz z zakonami właściwymi są instytutami zakonnymi; odrębną kategorię stanowią stowarzyszenia życia apostołskiego, których członkowie nie są zobowiązani do ślubów zakonnych, choć prowadzą życie wspólnotowe (oratorianie, misjonarze, pallotyni, Ojcowie Biali, szarytki) oraz instytuty świeckie, których członkowie nie prowadzą zazwyczaj życia wspólnotowego i nie składają ślubów publicznych (Opus Dei); zgromadzenia zakonne i instytuty świeckie są określane jako instytuty życia konsekrowanego. Innym kryterium podziału jest sposób posługiwania – zakony kontemplacyjne, czynne, charytatywne, instytuty prowadzące apostolat obecności (świeckie). Wszystkie te instytucje podlegają watykańskiej Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostołskiego.

Ksiądz. Proboszcz. Określenie duchownego katolickiego, także prawosławnego i ewangelickiego; równoważne z określeniem prezbiter; mężczyzna, który przyjął sakrament święceń drugiego stopnia, zwane też święczeniami kapłańskimi. Księża mogą w kościele pełnić różne funkcje wyznaczone przez biskupa, najbardziej powszechne są: funkcja proboszcza, czyli zarządzającego parafią i prowadzącego pracę duszpasterską, oraz wikarego, który jest pomocnikiem proboszcza.

Metropolia. Sufragania. Archidiecezja. Arcybiskup. Prowincja kościelna składająca się z kilku diecezji; na czele metropolii stoi arcybiskup metropolita, zarządzający równocześnie jedną z diecezji (archidiecezją). Diecezje wchodzące w skład metropolii nazwane są sufraganiami, a ordynariusze tych diecezji sufraganami. Obecnie istnieją 3 typy archidiecezji: stanowiąca ośrodek metropolii, tytularna (historyczna, nadawana biskupom tytularnym) i rezydencjalna; głównym kościołem archidiecezji jest archikatedra.

Parafia. Dekanat. Najmniejsza jednostka administracyjna i wspólnota wiernych, utworzona na sposób stały w kościele partykularnym, nad którą troskę pasterską, pod władzą biskupa diecezjalnego, powierza się proboszczowi jako jej własnemu pasterzowi. Rozróżnia się m.in.: parafie terytorialne i personalne (np. rodzinne, dworskie, narodowościowe, wojskowe), zakonne i diecezjalne. Kilka lub kilkanaście parafii (teoretycznie dziesięć) tworzy dekanat, którym kieruje dziekan, mianowany zwykle przez biskupa ordynariusza; podział diecezji na dekanaty służy usprawnieniu pracy duszpasterskiej.

Praktyki religijne. Dominicantes. Communicantes. Praktyki religijne stanowią jeden z 7 parametrów religijności, na który składa się 18 szczegółowych wskaźników, takich jak: uczestniczenie we mszy, przystępowanie do komunii, modlitwa codzienna, spowiedź, przestrzeganie zwyczajów religijnych i postów, czytelnictwo literatury religijnej. *Dominicantes* [łac. *dominica* 'niedziela'], termin stosowany w badaniach praktyk religijnych określający zobowiązanych do uczestniczenia w niedzielnej mszy lub faktycznie na niej obecnych. W sensie ścisłym wyraża proporcję między liczbą uczestników mszy św. w przeciętnej niedzielę roku a liczbą wiernych zobowiązanych do tego uczestniczenia na określonym terytorium kościelnym (np. parafia, dekanat, diecezja) lub cywilnym (np. miasto, cały kraj). W celu uzyskania liczby prawnie i moralnie zobowiązanych do uczestniczenia w niedzielnej mszy wyłącza się ze zbiorowości wiernych danego tery-

torium (np. miast) dzieci do 7 lat i tzw. usprawiedliwionych, do których należą starcy, chorzy, matki opiekujące się małymi dziećmi, pracujący w niedzielę i mający inne obiektywne powody absencji w mszy niedzielnej. Wskaźnik tzw. niezobowiązanych lub usprawiedliwionych kształtuje się rozmaicie, np. w Austrii od liczby zobowiązanych odlicza się 15% tzw. usprawiedliwionych z nieobecności na mszy niedzielnej, w Polsce – 18%. *Communicantes* oznacza proporcję pomiędzy liczbą przystępujących do komunii świętej w przeciętnej niedzielę roku a liczbą wiernych zobowiązanych lub obecnych w kościele w tę samą niedzielę. Wskaźniki *dominantes* i *communicantes* mają charakter obiektywny, gdyż ustala się je na podstawie przeliczenia wiernych obecnych w kościele podczas spełniania obydwu praktyk religijnych.

Świątynia. Kościół. Obiekt sakralny. Kaplica – budowla wolno stojąca lub związana z innymi obiektami (np. klasztor, szpital), służąca publicznemu sprawowaniu kultu, wyposażona w ołtarz, wzniesiona na podstawie pisemnej decyzji biskupa, uroczystie poświęcona i spełniająca określone wymogi liturgii. Według hierarchii obowiązującej w Kościele rzymskokatolickim kościoły dzielą się na bazyliki większe (z ołtarzem papieskim – *altare papale*) i mniejsze (kościół o specjalnych przywilejach papieskich), katedry (biskupie), kolegiaty (należące do kapituł), parafialne (proboszcza, w tym kościoły farne – główne kościoły parafialne w mieście), filialne i pomocnicze (mniejsze kościoły w obrębie parafii) i klasztorne (opackie, pomocnicze, np. brackie), ponadto garnizonowe i o specjalnych funkcjach, np. cmentarne, odpustowe, rektorskie.

Wierni. W statystyce kościelnej pojęcie równoznaczne z ochrzczonymi, niezależnie od wieku i realizowania obowiązkowych praktyk religijnych, które ma każdy katolik. Z punktu widzenia prawa kanonicznego stanowią oni Lud Boży, w którym wyróżnia się szczególnie: katechumenów, duchownych i świeckich [kan. 204–207].

SPIS TABLIC, MAP I WYKRESÓW

	str.
Rozdział 1	
Kościół katolicki w Polsce i na świecie	
Katolicy na świecie według kontynentów w 2010 r.	mapa 10
Katolicy w Europie w 2010 r.	mapa 11
Ludność i katolicy według kontynentów i wybranych krajów	tablica 12
Udział katolików w populacji w latach 1972–2010	wykres 15
Diecezje, biskupi i kardynałowie	tablica 16
Dynamika przyrostu liczby diecezji w latach 1972–2010	wykres 19
Biskupi w latach 1980–2010	wykres 20
Dynamika przyrostu liczby biskupów w latach 1980–2010	wykres 21
Parafie i liczba katolików przypadająca na jedną parafię	tablica 22
Parafie w latach 1972–2010	wykres 24
Księża diecezjalni i zakonnicy według kontynentów i wybranych krajów	tablica 25
Zmiany liczebności księży diecezjalnych i zakonnych w latach 1972–2010	wykres 27
Duchowieństwo zakonne: księża, bracia i siostry	tablica 28
Księża zakonnicy w latach 1980–2010	wykres 31
Bracia zakonnicy w latach 1980–2010	wykres 32
Siostry zakonne w latach 1980–2010	wykres 33
Alumni diecezjalni i zakonnicy	tablica 34
Alumni diecezjalni w latach 1972–2010	wykres 37
Alumni zakonni w latach 1972–2010	wykres 38
Rozdział 2	
Struktura organizacyjno-terytorialna Kościoła katolickiego	
Diecezje Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w latach 1945–1972	mapa 40
Diecezje i metropolie Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w latach 1972–1992	mapa 41
Diecezje i metropolie Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w latach 1992–2004	mapa 43
Zmiany granic diecezji Kościoła rzymskokatolickiego w 2004 r.	mapa 44
Diecezje i metropolie Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce od 2004 r.	mapa 45
Metropolia białostocka w 2011 r.	tablica 46

SPIS TABLIC, MAP I WYKRESÓW

	str.
Metropolia białostocka w 2010 r.	mapa 46
Metropolia częstochowska w 2011 r.	tablica 47
Metropolia częstochowska w 2010 r.	mapa 47
Metropolia gdańska w 2011 r.	tablica 48
Metropolia gdańska w 2010 r.	mapa 48
Metropolia gnieźnieńska w 2011 r.	tablica 49
Metropolia gnieźnieńska w 2010 r.	mapa 49
Metropolia katowicka w 2011 r.	tablica 50
Metropolia katowicka w 2010 r.	mapa 50
Metropolia krakowska w 2011 r.	tablica 51
Metropolia krakowska w 2010 r.	mapa 51
Metropolia lubelska w 2011 r.	tablica 52
Metropolia lubelska w 2010 r.	mapa 52
Metropolia łódzka w 2011 r.	tablica 53
Metropolia łódzka w 2010 r.	mapa 53
Metropolia poznańska w 2011 r.	tablica 54
Metropolia poznańska w 2010 r.	mapa 54
Metropolia przemyska w 2011 r.	tablica 55
Metropolia przemyska w 2010 r.	mapa 55
Metropolia szczecińsko-kamieńska w 2011 r.	tablica 56
Metropolia szczecińsko-kamieńska w 2010 r.	mapa 56
Metropolia warmińska w 2011 r.	tablica 57
Metropolia warmińska w 2010 r.	mapa 57
Metropolia warszawska w 2011 r.	tablica 58
Metropolia warszawska w 2010 r.	mapa 58
Metropolia wrocławska w 2011 r.	tablica 59
Metropolia wrocławska w 2010 r.	mapa 59
Liczba parafii w diecezjach Kościoła katolickiego	tablica 60
Parafie łacińskie według daty powstania	tablica 61
Odsetek katolików w stosunku do ludności w diecezji w 2011 r.	mapa 62
Wierni Kościoła rzymskokatolickiego oraz średnia liczba wiernych przypadających na 1 parafię i 1 księdza w latach 1990–2011	wykres 63
Średnia powierzchnia parafii w diecezji w 2011 r.	mapa 64
Wierni przypadający na 1 parafię w diecezji w 2011 r.	mapa 65
Średnia wielkość parafii łacińskich w Polsce	tablica 66

Rozdział 3

Obrządki wschodnie Kościoła katolickiego

Obrządki wschodnie Kościoła katolickiego w Polsce w 2011 r.	mapa 69
Struktura Kościoła greckokatolickiego w Polsce w 2011 r.	mapa 73

Liczba udzielonych sakramentów w obrządku bizantyjsko-ukraińskim w latach 2000–2012	wykres	str. 74
Zasięg terytorialny parafii ormiańskokatolickich w Polsce oraz rozmieszczenie chaczkarów	mapa	77
Liczba udzielonych chrztów i ślubów w obrządku ormiańskokatolickim w latach 2008–2012	wykres	78

Rozdział 4

Katolicy a inne wyznania religijne w Polsce

Struktura wyznaniowa Polski według deklarowanej przynależności do wyznania religijnego w 2011 r.	tablica	82
Ludność wyznania innego niż rzymskokatolickie w województwach, według Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań w 2011 r.	mapa	83
Rok rejestracji Kościołów i innych związków wyznaniowych	tablica	84
Liczebność wyznań i wyznawców według grup wyznań w 2012 r.	tablica	85
Niektóre wyznania religijne w Polsce	tablica	86

Rozdział 5

Księża diecezjalni

Duchowieństwo i bracia zakonnicy w 2012 r.	wykres	92
Episkopat Polski według godności w 2011 r.	wykres	92
Episkopat Polski według godności i diecezji w 2010 r.	tablica	93
Księża w Polsce w latach 1993–2011	tablica	94
Liczba księży diecezjalnych według diecezji	tablica	95
Struktura wieku księży diecezjalnych	tablica	97
Księża diecezjalni według stopni naukowych	tablica	97
Księża diecezjalni według pełnionych funkcji w 2010 r.	tablica	98
Polscy księża diecezjalni według kraju pobytu w 2010 r.	tablica	98

Rozdział 6

Instytuty Życia Konsekwowanego i Stowarzyszenia Życia Apostolskiego

Polacy w zakonach męskich według jurysdykcji (w kraju i zagranicą)	tablica	103
Księża zakonnicy według jurysdykcji	tablica	106
Bracia zakonnicy według jurysdykcji	tablica	108
Klerycy zakonnicy według jurysdykcji	tablica	110
Zakonnicy z Polski według jurysdykcji przebywający za granicą	tablica	113
Liczba zakonników w 2012 r. (księża i bracia zakonnych)	mapa	115
Parafie zakonne według diecezji	tablica	116
Zakonnicy według poziomu wykształcenia	tablica	118
Zakonnicy według wieku w latach 1991, 2005, 2010	wykres	119
Zakonnicy za granicą według kontynentu w 2011 r.	tablica	120
Zakonnicy z Polski w Europie według krajów	tablica	120
Zakonnicy z Polski w Ameryce Północnej i Południowej według krajów	tablica	122

SPIS TABLIC, MAP I WYKRESÓW

	str.
Zakonnicy z Polski w Afryce według krajów	tablica 123
Zakonnicy w instytucjach kościelnych według funkcji w 2010 r.	tablica 125
Zakonnicy zatrudnieni w katechizacji w 2010 r.	tablica 125
Dzieci i młodzież objęta katechizacją przez zakonników według rodzaju edukacji w 2010 r.	tablica 125
Zakonnicy pracujący na rzecz dzieci i młodzieży w okresie wakacji i ferii w 2010 r.	tablica 126
Dzieci i młodzież objęta opieką oraz zorganizowane turnusy w okresie wakacji i ferii w 2010 r.	tablica 126
Zakonnicy zatrudnieni w szkolnictwie wyższym według rodzaju uczelni w 2010 r.	tablica 126
Dzieła (własne) edukacyjne zakonów męskich według rodzaju placówki w 2010 r.	tablica 126
Dzieła (własne) formacyjne i specjalistyczne zakonów męskich w 2010 r.	tablica 127
Dzieła (własne) charytatywne zakonów męskich w 2010 r.	tablica 127
Dzieła (własne) wydawnicze, medialne i kulturalne zakonów męskich w 2010 r.	tablica 128
Siostry zakonne w latach 2000–2012	wykres 129
Siostry zakonne według diecezji	tablica 130
Zakony i zgromadzenia żeńskie według klauzury w latach 1990, 1995, 2000, 2005	wykres 132
Domy zakonne i zgromadzenia żeńskie według klauzury w latach 1990, 1995, 2000, 2005	wykres 133
Siostry zakonne według funkcji w 2011 r.	tablica 134
Siostry zakonne katechetki oraz dzieci i młodzież objęta katechizacją przez siostry według rodzaju szkoły w 2011 r.	tablica 135
Siostry zakonne pracujące na rzecz dzieci i młodzieży w okresie wakacji i ferii w 2011 r.	tablica 135
Dzieci i młodzież objęta opieką w okresie wakacji i ferii w 2011 r.	tablica 135
Siostry zakonne oraz liczba osób objętych opieką formacyjną według rodzaju dzieła w 2011 r.	tablica 136
Dzieła, siostry zakonne (niekatechetki) oraz liczba podopiecznych według rodzaju placówki w 2011 r.	tablica 136
Siostry zakonne pracujące w instytucjach kościelnych według rodzaju placówki w 2011 r.	tablica 138
Dzieła własne, liczba zatrudnionych sióstr zakonnych oraz liczba podopiecznych według rodzaju placówki w 2011 r.	tablica 138

Rozdział 7

Powołania do kapłaństwa i życia konsekrowanego

Seminaria w Polsce	tablica 141
Seminaria w Polsce w latach 1992–2011	wykres 142
Alumni w Polsce w latach 1992–2012	wykres 143
Alumni w Polsce	tablica 144
Liczba alumnów według diecezji	tablica 144
Zakonnicy w procesie formacji	tablica 147
Alumni I roku seminarium w Polsce w 2009 r.	mapa 148
Proporcja liczby alumnów w Polsce do liczby katolików i kapłanów w latach 1992–2010	wykres 149
Liczba wyświęconych kapłanów diecezjalnych w Polsce w latach 1992–2011	wykres 150
Zakonnicy w procesie formacji w latach 1992–2010	wykres 151
Liczba zakonników w procesie formacji w 2010 r.	tablica 152

Rozdział 8		str.
Katolickie duszpasterstwo na emigracji		
Liczba Polaków i polskiej mniejszości etnicznej (ludności pochodzenia polskiego) na świecie	mapa	158
Liczba Polaków i polskiej mniejszości etnicznej (ludności pochodzenia polskiego) w Europie	mapa	159
Rozdział 9		
Życie religijne		
Liczba chrztów udzielonych w latach 1990–2011	wykres	163
Liczba I Komunii świętych udzielonych w latach 1990–2011	wykres	164
Liczba sakramentów bierzmowania udzielonych w latach 1990–2011	wykres	165
Liczba małżeństw zawartych w Kościele w latach 1990–2011	wykres	166
Polacy według deklarowanej wiary i praktyk religijnych w latach 1991, 1998 i 2012	wykres	167
Polacy według deklarowanej wiary i praktyk religijnych w %	tablica	168
Polacy według przystępowania do spowiedzi przynajmniej raz w roku (paschantes) w %	tablica	168
Polacy według deklarowanego przystępowania do spowiedzi w latach 1991 i 1998	wykres	169
Polacy według deklarowanego przystępowania do spowiedzi w latach 2002 i 2012	wykres	170
Polacy według częstotliwości modlitwy indywidualnej w latach 1991, 1998 i 2012	wykres	171
Polacy deklarujący brak akceptacji dla wymienionych zachowań w %	tablica	172
Polacy deklarujący niezdecydowanie w wymienionych kwestiach moralnych w %	tablica	172
Polacy deklarujący przekonanie, że żaden ślub nie jest potrzebny w %	tablica	173
Polacy według deklarowanych kryteriów dokonywania wyborów moralnych w %	tablica	173
Rozdział 10		
Stwierdzenie nieważności związku małżeńskiego		
Liczba spraw w sądach kościelnych w danym roku w Polsce. Pierwsza instancja. Proces zwykły	wykres	175
Liczba spraw w sądach kościelnych w danym roku w Polsce. Druga instancja. Proces zwykły	wykres	176
Powód zamknięcia sprawy przez sąd kościelny. Proces zwykły. Pierwsza instancja	tablica	177
Powód zamknięcia sprawy przez sąd kościelny. Proces zwykły. Pierwsza instancja. Druga instancja	wykres	178
Powód zamknięcia sprawy przez sąd kościelny. Proces zwykły. Druga instancja	tablica	179
Powód stwierdzenia nieważności związku małżeńskiego. Proces zwykły	wykres	180
Powód stwierdzenia nieważności związku małżeńskiego. Proces zwykły	tablica	181
Powód stwierdzenia nieważności związku małżeńskiego. Proces oparty na dokumentach	tablica	181
Rozdział 11		
Dominicantes i communicantes – religijne praktyki niedzielne		
Wskaźniki <i>dominicantes</i> i <i>communicantes</i> dla Polski w latach 1980–2011 (w % ogółu zobowiązanych)	wykres	186
Wskaźniki <i>communicantes</i> dla Polski w latach 1980–2011 (w % ogółu obecnych na mszy św.)	wykres	187
Wskaźnik <i>dominicantes</i> według diecezji w % ogółu zobowiązanych	tablica	190
Wskaźnik <i>communicantes</i> według diecezji w % ogółu zobowiązanych	tablica	191

SPIS TABLIC, MAP I WYKRESÓW

	str.
Wskaźnik <i>dominicanos</i> według diecezji w % ogółu zobowiązanych	tablica 193
Wskaźnik <i>communicantes</i> według diecezji w % ogółu zobowiązanych	tablica 194
Wskaźnik <i>dominicanos</i> dla Polski oraz maksymalny i minimalny wskaźnik diecezjalny w latach 1992–2011	wykras 196
Wskaźnik <i>communicantes</i> dla Polski oraz maksymalny i minimalny wskaźnik diecezjalny w latach 1992–2011	wykras 197
Przeciętne wskaźniki <i>dominicanos</i> w okresach 1992–1996 oraz 1999–2003 według diecezji	wykras 198
Przeciętne wskaźniki <i>communicantes</i> w okresach 1992–1996 oraz 1999–2003 według diecezji	wykras 199
Przeciętne wskaźniki <i>dominicanos</i> w okresach 2004–2007 oraz 2008–2011 według diecezji	wykras 200
Przeciętne wskaźniki <i>communicantes</i> w okresach 2004–2007 oraz 2008–2011 według diecezji	wykras 201
Przeciętny wskaźnik <i>dominicanos</i> w latach 1992–2003 według diecezji	mapa 202
Przeciętny wskaźnik <i>communicantes</i> w latach 1992–2003 według diecezji	mapa 203
Przeciętny wskaźnik <i>dominicanos</i> w latach 2004–2011 według diecezji	mapa 204
Przeciętny wskaźnik <i>communicantes</i> w latach 2004–2011 według diecezji	mapa 205
Wskaźniki <i>dominicanos</i> i <i>communicantes</i> według płci i charakteru parafii w 2006 r.	wykras 206
Rozkład liczby uczestników niedzielnej mszy św. według godziny rozpoczęcia mszy (2006 r.)	wykras 207

Rozdział 12

Kościelny trzeci sektor w Polsce oraz działalność charytatywna

Średnia liczba osób w kościelnych organizacjach wspólnotowych według diecezji	tablica 209
Liczba kościelnych organizacji wspólnotowych oraz stowarzyszeń świeckich (na podstawie REGON-u)	wykras 210
Średnia liczba organizacji oraz średnia liczba członkostw w kościelnych organizacjach wspólnotowych w parafiach	tablica 211
Częstotliwość spotkań członków religijnych organizacji wspólnotowych w 2008 r.	tablica 211
Średnia liczba organizacji w parafii i członkostw w kościelnych organizacjach wspólnotowych w parafiach według diecezji w 2008 roku	mapa 212
Wskaźnik <i>participantes</i> według diecezji w 2008 r.	mapa 213
Rodzaje działalności kościelnych organizacji wspólnotowych w 2008 r.	tablica 214
Kościelne organizacje wspólnotowe według form działalności w 2008 r.	tablica 214
Formy działalności kościelnych organizacji instytucjonalnych w 2008 r.	tablica 215
Kościelne instytucje trzeciego sektora według województw	mapa 216
Diecezjalne instytucje charytatywne Kościoła katolickiego	tablica 217
Rodzaje działalności Caritas w Polsce w 2009 r.	tablica 217
Liczba przyznanych stypendiów przez Fundację Dzieło Nowego Tysiąclecia w latach 2000–2011	wykras 218

Rozdział 13

Sanktuaria i pielgrzymki

Ruch pielgrzymkowy w sanktuariach o zasięgu krajowym w tysiącach	tablica 222
Ruch pielgrzymkowy w sanktuariach o zasięgu ponadregionalnym w tysiącach	tablica 223

Ruch pielgrzymkowy w Polsce	mapa	str. 224
Ruch pielgrzymkowy w wybranych ośrodkach w tysiącach	tablica	225
Pielgrzymki na Jasną Górę	tablica	227
Pielgrzymki na Jasną Górę w tys. (według grup zarejestrowanych)	tablica	227
Pielgrzymki do Lichenia	tablica	228
Pielgrzymki do sanktuarium bł. księdza Jerzego Popiełuszko w Warszawie w tys.	tablica	229
Pielgrzymki do sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Łagiewnikach w mln	tablica	229

Rozdział 14

Szkolnictwo katolickie i nauka religii

Liczba szkół katolickich w roku szkolnym 2011/12	tablica	232
Liczba uczniów w szkołach katolickich w roku szkolnym 2010/11 i 2011/12 w tys.	tablica	232
Procent uczęszczających na katechezę w 2009 r.	tablica	232
Liczba uczniów uczęszczających na katechezę w 2009 r.	tablica	233
Katecheci w 2009 r.	tablica	233
Katecheci według diecezji w 2009 r.	tablica	233

Rozdział 15

Wydawnictwa i prasa katolicka

Przychody ze sprzedaży publikacji katolickich w latach 2000–2011	wykres	236
Książki z dziedziny religii i teologii wydane w roku 2011	tablica	237
Książki z dziedziny religii i teologii wydane w latach 2006–2011	wykres	238
Książki z dziedziny religii i teologii wydane w latach 2006–2011 (dok.)	wykres	239
Podręczniki szkolne do nauki religii i teologii	tablica	240
Biblia i modlitewniki	tablica	240
Największe wydawnictwa katolickie według wielkości przychodów ze sprzedaży książek	tablica	240
Najważniejsze księgarnie katolickie w 2011 roku	tablica	242
Wydawcy prasy i czasopism	tablica	244
Prasa katolicka	tablica	244

Rozdział 16

Zabytki sakralne

Parafie posiadające zabytki nieruchome oraz stan ich zgłoszenia do rejestru zabytków według diecezji – stan w styczniu 2011 r.	mapa	260
Liczba i kategorie zabytków nieruchomych w parafiach według diecezji – stan w I 2011 r.	tablica	261
Liczba i kategorie zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków według diecezji – stan w I 2011 r.	tablica	264
Liczba parafii posiadających zabytki nieruchome udostępnione dla zwiedzających według diecezji w 2011 r.	mapa	268
Liczba i kategorie zabytków nieruchomych udostępnionych dla zwiedzających według diecezji – stan w styczniu 2011 r.	tablica	269

Zabytki sakralne i cmentarze wpisane do rejestru zabytków według województw	tablica	str. 273
Obiekty ruchome stanowiące wyposażenie świątyń wpisane do rejestru zabytków według województw	tablica	274
Struktura własnościowa zabytków architektury i budownictwa w Polsce – stan w dniu 31.12.2009 r. (z uwzględnieniem obiektów nieistniejących oraz przeniesionych do skansenów)	tablica	274
Zabytki nieruchome według typu własności i wymaganych prac remontowych w % – stan w dniu 31.12.2007 r.	tablica	275
Zabytki nieruchome pozostające w rękach kościołów i związków wyznaniowych ze względu na potrzeby remontowo-konserwatorskie – stan w grudniu 2004 r. (z wyłączeniem zabytków wielkoobszarowych, archeologicznych, przeniesionych do skansenów oraz nieistniejących)	tablica	276
Zabytki nieruchome pozostające w rękach kościołów i związków wyznaniowych ze względu na potrzeby remontowo-konserwatorskie – stan w grudniu 2004 r. (z wyłączeniem zabytków wielkoobszarowych, archeologicznych, przeniesionych do skansenów oraz nieistniejących)	mapa	277
Zabytki sakralne i cmentarze ze względu na potrzeby remontowo-konserwatorskie – stan w grudniu 2004 r. (z wyłączeniem zabytków wielkoobszarowych, archeologicznych, przeniesionych do skansenów oraz nieistniejących)	tablica	278
Zabytki sakralne i cmentarze ze względu na potrzeby remontowo-budowlane w % stan w grudniu 2004 r.	tablica	279
Dotacje z budżetu państwa na renowację i konserwację zabytków sakralnych w złotych	tablica	279
Rozdział 17		
Święci i błogostawieni w Kościele katolickim w Polsce		
Polscy święci i błogostawieni w liczbach	rycina	289
Rozdział 18		
Terytorialne zróżnicowanie wybranych wskaźników religijności		
Wskaźniki religijności (<i>dominantes, communicantes, participantes</i> oraz syntetyczny relatywny wskaźnik religijności – SRWR), lokaty według diecezji	tablica	293
Syntetyczny relatywny wskaźnik religijności (SRWR) według diecezji	mapa	296

BIOGRAMY AUTORÓW

Lucjan Adamczuk – doktor socjologii, studiował na Uniwersytecie Warszawskim i w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN. W latach 1984–1990 był kierownikiem Zakładu Socjologii Kultury w Instytucie Kultury w Warszawie. W latach 1990–2004 pełnił funkcję doradcy prezesa GUS ds. wyznań i narodowości. Organizował oraz kierował Zespołem Wyznań Religijnych i Narodowości. Był współzałożycielem i wieloletnim sekretarzem zarządu Sekcji Socjologii Religii PTS. Wykładał metody i techniki badań socjologicznych w Akademii Teologii Katolickiej i na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego.

Paweł Ciecieląg – z wykształcenia socjolog (Akademia Teologii Katolickiej). Od 1997 r. pracuje w Głównym Urzędzie Statystycznym jako konsultant i prowadzi badania kościołów i związków wyznaniowych w Polsce. Jest autorem i współautorem opracowań statystyczno-socjologicznych z tematyki wyznaniowej i badań religijności, m.in.: *Statystyka diecezji Kościoła Katolickiego w Polsce 1992–2004*, *Zaangażowanie w działalność społeczno-religijną*, współautor cyklicznej publikacji *Wyznania religijne w Polsce*, *Stowarzyszenia narodowościowe i etniczne w Polsce*.

Andrzej Datko – z wykształcenia etnograf oraz socjolog (Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Warszawski). Pracował w redakcji kwartalnika „Polish Culture”. Jego zainteresowania naukowe skupiają się wokół tematyki sanktuariów, państwa, kultu świętych oraz religijności ludowej. Publikował m.in. w: „Peregrinus Cracoviensis”, „Przeglądzie Powszechnym”. Jest autorem naukowych rozdziałów w monografiach „Kościoł i religijność Polaków 1945–1999” oraz haseł w „Wielkiej Encyklopedii Jana Pawła II” oraz „ABC chrześcijaństwa”.

Piotr Dobrołęcki – księgarz, wydawca, dziennikarz. Jest redaktorem naczelnym „Magazynu Literackiego KSIĄŻKI” i „Kwartalnika Literackiego Wyspa”. Prowadzi badania rynku książki. Był wiceprezesem, a obecnie jest członkiem Prezydium Rady Polskiej Izby Książki. Jest współautorem rocznego raportu „Rynek książki w Polsce” (Biblioteka Analiz). Wykłada na Uniwersytecie Warszawskim i Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego.

BIOGRAMY AUTORÓW

Grzegorz Gudaszewski – socjolog (Akademia Teologii Katolickiej). Od 1994 r. pracuje w Głównym Urzędzie Statystycznym jako konsultant. Zajmuje się m.in. tematyką wyznań, narodowości i grup etnicznych w Narodowym Spisie Powszechnym. W polu jego zainteresowań naukowo-badawczych leży problematyka socjologii religii, w tym szeroko rozumianej religijności (m.in. badania praktyk niedzielnych, badania diecezjalne). Jest autorem i współautorem licznych opracowań statystyczno-socjologicznych z tej tematyki, m.in.: *Dominicantes i communicantes; Przynależność narodowo-etniczna, język i wyznanie* czy cyklicznej publikacji *Wyznania religijne w Polsce, Stowarzyszenia narodowościowe i etniczne w Polsce*.

Edward Jarmoch – ks. prof. dr hab., socjolog, pedagog, wykładał w Instytucie Socjologii na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Obecnie pracuje na Uniwersytecie Przyrodniczo-Humanistycznym w Siedlcach. Jest prezydentem Drohiczyńskiego Towarzystwa Naukowego. W swoich publikacjach zajmuje się socjologią religii oraz zagadnieniem wielokulturowości.

Józef Jaroń – prof. dr hab. Wykładał na Uniwersytecie Przyrodniczo-Humanistycznym w Siedlcach, absolwent Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu. Był kierownikiem Samodzielnej Katedry Filozofii i Socjologii oraz dyrektorem Instytutu Nauk Społecznych w Akademii Podlaskiej. Jest autorem ponad dwustu publikacji naukowych. Obecnie jest ekspertem w Centrum Badania Problemów Bezpieczeństwa im. prof. K. Bogdańskiego Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach.

Anna Kozak – socjolog, absolwentka Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Pracuje w Narodowym Centrum Kultury. Jest autorką artykułów na temat zrównoważonego rozwoju wsi i postaw społeczno-religijnych Polaków.

Rafał Lange – doktor socjologii, absolwent Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wykładał w Akademii Pedagogiki Specjalnej, a obecnie jest adiunktem w katedrze Metodologii Instytutu Socjologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Zajmuje się przede wszystkim badaniem młodzieży, moralności oraz religii. W roku 2013 prowadził międzynarodowe badanie emigracji Polaków.

Piotr Łysoń – absolwent studiów magisterskich na Wydziale Fizyki Uniwersytetu Warszawskiego oraz Krajowej Szkoły Administracji Publicznej. Stopień doktora nauk ekonomicznych uzyskał na Wydziale Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego. Jest dyrektorem Departamentu Badań Społecznych i Warunków Życia GUS oraz autorem publikacji i ekspertyz nt. rozwoju obszarów wiejskich, polityki regionalnej i różnicowań terytorialnych w Polsce.

Wojciech Necel – prof. UKSW dr hab., kierownik katedr Historii Źródeł i Literatury Prawa Kanonicznego na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, wykładowca prawa kanonicznego i zagadnień emigracyjnych w Wyższym Seminarium Duchownym Towarzystwa Chrystusowego w Poznaniu. Jest autorem publikacji książkowych i artykułów naukowych dotyczących między innymi współczesnych kanoniczno-pastoralnych problemów duszpasterstwa migrantów.

Wojciech Sadłoń – ks. dr, pallotyn, studia teologiczne ukończył na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego. W 2013 r. uzyskał stopień doktora w zakresie socjologii na podstawie rozprawy poświęconej religijnemu kapitałowi społecznemu. Należy do Europejskiego Towarzystwa Socjologicznego oraz Europejskiej Sieci Badawczej Filantropii. Jest również duszpasterzem studentów w Warszawie.

Mateusz Jakub Tutak – doktor teologii pastoralnej, socjolog i pedagog, adiunkt w Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Zajmuje się rzeczywistością społeczno-religijną współczesnej młodzieży oraz wykorzystaniem nauk społecznych w teologii pastoralnej.

Joanna Wróblewska-Skrzek – doktor socjolog, absolwentka Instytutu Socjologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Doktorat uzyskała w roku 2012, a od 2010 r. prowadzi zajęcia zlecone w Instytucie Socjologii na Wydziale Nauk Historycznych i Społecznych UKSW. Główne zainteresowania badawcze i naukowe koncentruje wokół wartości życia małżeńsko-rodzinnego oraz kulturowego aspektu migracji. Specjalizuje się także z zakresu analizy badań ilościowych z wykorzystaniem pakietu SPSS.

Witold Zdaniewicz – ks. prof. dr hab., pallotyn, wieloletni wykładowca Akademii Teologii Katolickiej i Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Jest założycielem i dyrektorem Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego oraz rektorem Wyższej Szkoły Nauk Społecznych im. J. Majki. Wykładał również w pallotyńskim Seminarium Duchownym w Ołtarzewie. Pełnił funkcję przewodniczącego Sekcji Religii Polskiego Towarzystwa Socjologicznego i organizował I Zjazd Socjologów Religii w Ołtarzewie w 1976 r. Był członkiem Komitetu Redakcyjnego GUS, Naukowej Rady Statystycznej oraz *Komisji Iustitia et Pax* KEP.

„Serdecznie dobry człowiek
jednoczący wielu wokół dobra”.

2014 Rokiem Błogosławionego
Edmunda Bojanowskiego

1814–1871